LEV TOLSTOY

ÇOCUKLUK VE ERGENLİK

BÜYÜK ESERLER 178

VARLIK

LEV TOLSTOY

ÇOCUKLUK ve ERGENLİK YILLARI

VARLIK YAYINLARI

ÇOCUKLUK VE ERGENLİK YILLARI

LEV TOLSTOY

ÇOCUKLUK ve ERGENLİK YILLARI

Rusçadan çeviren
AHMET EKEŞ

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

Varlık Yayınları, sayı 1541
İstanbul'da Eko Matbaasında dizilmiş,
Ekin Basımevinde basılmıştır.
Şubat, 1970

ÇOCUKLUK

I. ÖĞRETMEN KARL İVANOVİÇ

18... yıllarının bir 12 ağustosunda, güzel hediyeler aldığım onuncu yaş gününden üç gün sonraydı. Karl İvanoviç bir sopanın ucuna şeker kâğıdı bağlanarak yapılmış sineklikle başıma konan sineğe vurarak beni uyandırdığı zaman saat tam sabahın yedisiydi. Bunu öyle becekriksizce yapmıştı ki, sineklik karyolamın meşeden yapılmış başucunda asılı melek resmine çarptı ve ölü sinek de tam burnuma düştü. Kafamı yorganın altından çıkardım, hâlâ sallanmakta olan resmi durdurdum, ölü sineği yere fırlatarak uykulu ve kızgın gözlerle Karl İvanoviç'i şöyle bir süzdüm. O ise sırtında pamuklu alaca sabahlığı, belinde aynı kumaştan kuşağı, başında kırmızı yünden örülmüş püsküllü takkesi, ayağında keçi derisinden yumuşak çizmesi, nişan almak ve vurmak için duvara doğru yürümeğe devam ediyordu.

"Diyelim ben küçüğüm," diye düşündüm, "peki ama beni niçin rahatsız ediyor, Sineği Volodya'nın yatağında öldürsün ya bakalım! Hem bakın ne kadar da çok! Ama olmaz, Volodya benden büyük, ben ise herkesten küçüğüm. Beni de hep bu yüzden üzüyor zaten. Hayatta tek şey düşünüyor," diye mırıldandım, "bu da bana eziyet etmek. Beni uyandırdığı-

nı, korkuttuğunu bildiği halde oralı bile değil... Ne iğrenç bir adam! Sabahlığı da, başındaki takkesi de, püskülü de ne iğrenç!"

Ben Karl İvanoviç hakkında böyle kötü şeyler düşündüğüm sırada o kendi karyolasına yaklaştı, boncukla işlenmiş bir potinciğin içinde karyolaya asılı saatine baktı, sinekliği çiviye astı ve yüzüne göze batacak kadar yumuşak bir tavır takınarak bize döndü.

— **Auf, Kinder, auf... s'ist Zeit. Die Mutter ist schön im Saal!**[1] diye müşfik bir almanın sesiyle seslendi, sonra bana yaklaştı, ayak ucuma oturdu ve enfiye kutusunu çıkardı.

Ben uyuyormuş gibi yaptım. Karl İvanoviç önce enfiyesini çekti, burnunu sildi, parmaklarını çıtlattı ve sonra da bana döndü. Gülerek ayağımı gıdıklamaya başladı. Arada: — **Nun, nun, Faulenzer!**[2] diyordu.

Bu gıdıklamadan çok huylandığım halde yataktan çıkmadım, ona da cevap vermedim; bütün gücümle tepinerek ve gülmemek için kendimi tutmaya çalışarak başımı yastığın altına iyice soktum.

— O ne kadar iyi bir insan, bizi ne kadar çok seviyor, bense onun aleyhinde neler düşündüm!

Hem kendime, hem Karl İvanoviç'e canım sıkıldı. Sinirlerim bozulmuştu: Hem gülmek, hem ağlamak istiyordum.

---

[1] Kalk yavrum, kalk... Artık vakit geldi. Anneniz salona inmiştir (Almanca).

[2] Haydi, haydi, tembel (Alm.).

Başımı yastığın altından çıkararak, yaşlı gözlerle:

— **Ach, lassen sie,**[1] Karl İvanoviç! diye yalvardım.

Karl İvanoviç şaşırdı, ayaklarımı bıraktı ve endişeyle beni soru yağmuruna tuttu:

— Niçin ağlıyorsun? Kötü bir düş mü gördün?..

Onun müşfik alman yüzünde gözyaşlarımın nedenini öğrenmek ve daha fazla akmasına engel olmak isteği ve bir acıma vardı. Ben ağlamamın nedenini biliyordum, biraz önce nasıl olmuş da Karl İvanoviç'ten nefret edebilmiş, onun sabahlığını, takkesini ve püskülünü iğrenç bulabilmiştim. Şimdi ise aksine hepsi bana son derece hoş geliyor, hattâ püskülü onun iyiliğinin en açık deliliymiş gibi görünüyordu. Ona kötü bir düş - düşümde annemin öldüğünü ve onu gömmeğe götürdüklerini - gördüğümü söyledim. Bunu uydurmuştum, aslında gece ne gördüğümü hiç hatırlamazdım; ama Karl İvanoviç benim hikâyemden duygulanıp da beni avutup yatıştırmaya başladığı zaman gerçekten böyle korkulu bir düş gördüğüme, gözyaşlarımın bu nedenle aktığına kendim de inandım.

Karl İvanoviç beni yalnız bıraktığı zaman yatakta doğrularak çoraplarımı giydim, gözyaşlarım biraz dinmişti, ama uydurduğum bu düşün kötü etkisinden bir türlü kurtulamadım. O sırada, her zaman ciddi, titiz, saygılı, üstü başı tertemiz ufak tefek bir

---

[1] Ah, yapmayın (Alm.).

adam olan, Karl İvanoviç'in yakın dostu Nikolay dayı girdi odaya. Bizim elbise ve ayakkabılarımızı getirmişti: Volodya'nın çizmesi, benim ise artık çekilmez olan fiyonglu pabuçlarım vardı elinde. Nikolay dayının yanında ağlamaktan utandım, bu sırada cıvıl cıvıl bir sabah güneşi de pencereye vurmuştu. Volodya ise lavabonun önünde, Marya İvanovna'yı (mürebbiyenin kızkardeşini) taklit ederek öyle neşeli ve sesli gülüyordu ki, ciddi Nikolay bile omzunda havlu, bir elinde sabun, öbür eli muslukta olduğu halde, gülerek:

— Yeter, Vladimir Petroviç, artık yıkanmanızı bitirin, dedi.

Ben iyice neşelenmiştim. Tam bu sırada sınıftan Karl İvanoviç'in:

— **Sind sie bald fertig?**[1] diye sesi duyuldu.

Sert bir sesti bu, beni ağlatan müşfikliği de kaybolmuştu. Karl İvanoviç sınıfta apayrı bir insandı, tam bir öğretmendi. Çabucak giyindim, elimi yüzümü yıkadım, elimde fırçayla, ıslak saçlarımı düzelterek onun çağrısına koştum.

Karl İvanoviç burnunun üzerinde gözlüğü, elinde kitabıyla her zamanki yerinde, kapı ile küçük pencere arasında oturuyordu. Kapının solunda iki küçük raf asılmıştı; biri biz çocukların, öbürü ise özel olarak Karl İvanoviç'in. Bizimkinde her çeşit kitap vardı: ders kitapları, ders dışı kitaplar; bir kısmı dik, bir kısmı yatık dururdu. Yalnız kırmızı ciltli iki

---

[1] Haydi hazır mısınız? (Alm.).

Histoire des voyages[1] azametle duvara dayanmıştı. Daha birçok uzun, kalın, büyük, küçük kitaplar, kitapsız kaplar, kapsız kitaplar vardı; bütün bunlar dersten önce Karl İvanoviç'in düzeltme emri üzerine onun "kitaplık" dediği rafa karman çorman sokuşturulurdu. Özel raftaki kitap koleksiyonu da pek zengin değildi, kitaplar bizimki kadar çok değilse bile daha çeşitliydi. Bunlardan üçünü hatırlıyorum: Lâhana bahçelerinin gübrelenmesi hakkında ciltsiz bir Alman broşürü, yedi yıl savaşları tarihinin parşömene yazılmış, bir köşesi yanık bir cildi, hidrostatik dersleri kitabı. Karl İvanoviç vaktinin çoğunu okumakla geçirirdi, hattâ kitaplar onun gözlerini bile bozmuştu ama bu kitaplardan ve **"Severnaya Pçela"**dan[2] başka hiçbir şey okumazdı.

Karl İvanoviç'in rafında bulunanların içinde bana her şeyden çok onu hatırlatan bir şey vardı. Bu, kartondan yapılmış, tahta bir ayağa mille oturtulmuş silindir şeklinde bir siperlikti. Bu siperlikte bir hanımefendi ile berberini karikatürize eden bir resim vardı. Karl İvanoviç zayıf gözlerini parlak ışıktan korumak için keşfettiği bu siperliği çok güzel yapıştırmıştı.

Şimdi de o, uzun boyu, pamuklu sabahlığı ve altından seyrek ak saçları gözüken kırmızı takkesiyle gözümün önüne geliyor. Üzerinde yüzünü gölgeleyen berber resimli siperliğin bulunduğu küçük masada

---

[1] Geziler Tarihi (Fr.).

[2] Kuzey Arısı (Edebi bir Rus dergisi).

oturmakta, bir eliyle kalemi öbürüyle koltuğun kenarını tutmaktaydı; siperliğin yanında kadranına avcı resmi yapılmış bir saat, kareli bir mendil, siyah yuvarlak bir enfiye kutusu, yeşil bir gözlük kılıfı ve tablanın üzerinde de bir cımbız durmakta. Bunlar öyle oturaklı ve yerli yerinde dururdu ki bu düzenlilikten Karl İvanoviç'in vicdanının rahat ve ruhunun sakin olduğu kanısına rahatlıkla varılabilirdi.

Aşağıda salonda yoruluncaya kadar koşup, parmaklarımızın ucuna basarak gizlice yukarı sınıfa çıktığımızda Karl İvanoviç'i yalnız başına koltuğuna gömülmüş sevgili kitaplarından birini büyük bir azametle okur bulurduk. Bazan onu bir şey okumadığı sıralarda da yakalardım: gözlükleri kartal burnunun üstüne düşmüş; yarı kapalı gök mavisi gözleri bambaşka bir anlatımla bakar, dudakları hüzünle gülümserdi. Oda sessiz olur, yalnız düzenli soluk alışları ve avcılı saatin tik-takları duyulurdu.

O beni farketmezdi, ben ise kapıda durur ve düşünürdüm: "Zavallı, zavallı ihtiyar. Biz kalabalığız; oynuyor neşeleniyoruz. O ise yapayalnız, hiç kimse onun gönlünü almıyor. O da gerçekten kendinin öksüz olduğunu söylüyor zaten. Hayat hikâyesi ne müthiş. Onun hikâyesini Nikolay'a anlatırken duymuştum da - yerinde olmak ne korkunç olurdu!" Öyle duygulanırdım ki, ona yaklaşıp ellerine sarılarak: **"Lieber**[1] Karl İvanoviç", diyesim gelirdi. Bunu söylememden

---

[1] Sevgili (Alm.).

hoşlanır ve beni okşayarak duygulandığını belli ederdi.

Öbür duvarda manzaralar asılıydı, hemen hepsi yırtılmış, ama Karl İvanoviç'in usta eliyle yapıştırılmıştı. Üçüncü duvarın ortasındaki kapının bir yanında iki cetvel asılıydı; biri - çentikli olanı - bizim, öbürü - yenisi - ise onundu; bu, çizgi çizmekten çok bizi korkutmak için kullanılırdı. Kapının öbür yanında bizim büyük hatalarımızın dairelerle, küçüklerinin ise artı ile işaretlendiği bir kara tahta vardı. Tahtanın solunda bize dizüstü durma cezasını çektirdikleri köşe bulunuyordu.

Bu köşe nasıl da aklımda. Sobanın kapağını, kapaktaki deliği ve kapağı çevirince çıkan gürültüyü hatırlarım. Köşede diz üstü durmaktan dizlerim, sırtım ağrır ve: "Karl İvanoviç beni unuttu, yumuşak koltukta oturmak ve hidrostatiğini okumak rahat; ya benim durumum?" diye düşünürdüm. Başlardım kendimi hatırlatmak için yavaşça kapağı açıp kapamağa veya duvarın sıvalarını kaldırmağa; pek büyük bir parça yere düşüp gürültü çıkarırsa daha çok ceza almaktan korkardım. Bir de dönüp Karl İvanoviç'e bakardım ki, o elinde kitabıyla sakin oturuyor ve kimseye aldırdığı da yok.

Odanın ortasında çakıyla delik deşik edilmiş olduğundan altındaki masa gözüken bir muşambayla örtülü masa vardı. Masanın çevresinde birkaç tane boyasız ve uzun zamandır kullana kullana ışıldamış tabure dururdu. Pencerelerin de çok güzel manzarası vardı: tam altında yol uzanırdı, bu yoldaki her

çukuru, her taşı, her tekerlek izini ezbere bilir ve severdim. Yolun ötesinde iki tarafında budanmış ıhlamur ağaçları dizili dar bir yol ve bunun arkasında dallardan yapılmış bir çit; daha ötelerde bir tarafında harman, karşısında orman bulunan bir çayır ve uzaklarda bir bekçi kulübesi görünürdü. Bazan, Karl İvanoviç dikte ödevlerimizi düzeltirken öte tarafa bakar; annemizin siyah saçını, bir ötekinin sırtını görür, belli belirsiz bir konuşma, gülüşme duyardık; orada bulunamayışımıza öyle canımız sıkılırdı ki, içimizden: "Ne zaman büyüyeceğim, okulu bitirerek öğretmenle değil, sevdiğim biriyle karşılıklı oturacağım?" diye geçirirdik. Sıkıntı hüzne döner neden olduğunu bilmeden bir şeyler düşünmeye başlar ve Karl İvanoviç'in yaptığımız yanlışlarımızdan dolayı azarladığını işitmezdik bile.

Karl İvanoviç sabahlığını çıkardı, üzerinde potluk ve kırışıklık bulunan lâcivert frakını giydi, aynanın karşısında boyunbağını düzeltti ve bizi aşağıya annemize günaydın demeye götürdü.

II. MAMAN[1]

Annem misafir odasında oturmuş çay hazırlıyordu, bir eliyle çaydanlığı, öbürüyle semaverin musluğunu tutmuştu, su ise çaydanlıktan tepsiye taşıyor-

---

[1] Anne; Eskiden Rusya'da soylular arasında bu gibi hitaplar modaydı.

du. dikkatle baktığı halde aktığının farkında değildi; bizim geldiğimizi bile görmemişti.

Geçmişteki kişileri anılarımın arasından gözümün önüne getirmek istediğimde üşüşüveren anılar yüzünden sanki onları gözyaşlarının arasından bakıyormuş gibi bulanık görürdüm. Hayal gücümün gözyaşlarıydı bunlar. Ne zaman annemi bu durumda hatırlamaya çalışsam, gözümün önünde yalnız daima iyilik ve sevgi anlatan kestane rengi gözleri, boynunda saçlarının kıvrıldığı yerden biraz altındaki beni, işlenmiş beyaz yakası ve beni sık sık okşayan, benim de sık sık öptüğüm küçük zayıf elleri canlanır. Öbür bütün şeyleri gözümün önünden silinmiş.

Divanın solunda eski, kuyruklu İngiliz piyanosu duruyordu; piyanonun başında siyah saçlı kızkardeşim Lüboçka oturmuş ve soğuk suyla henüz yıkadığı pembe parmaklarını gözle görülür bir çabayla hareket ettirerek Clementi'nin etüdlerini çalıyordu. On bir yaşındaydı; kısacık keten bir elbise ve beyaz dantelâlı bir pantalon giymişti; bu parçadan da yalnız arpeggio'yu çalabiliyordu. Yanında, pembe kordelayla çenesinin altından bağlı şapkasını ve mavi blûzunu giymiş, Karl İvanoviç'in içeri girmesiyle kırmızı yüzü iyice asılan Marya İvanovna hafifçe kardeşime dönük oturuyordu. Karl İvanoviç'e asık bir suratla baktı, selâmına karşılık vermeden ayağıyla tempo tutarak daha yüksek sesle, daha âmirane saymağa devam etti: un, deux, trois; un, deux, trois...

Karl İvanoviç bu duruma aldırmadan her zamanki gibi alman selâmıyla doğruca annemin eline uzan-

dı. Annem ayıldı, sanki bu davranışla acıklı düşüncelerini kovmak istiyormuşçasına başını silkti, elini Karl İvanoviç'e verdi ve kırışık yanağından öptü; O da aynı anda annemin elini öptü.

Annem:

—İch danke, lieber[1] Karl İvanoviç, dedi almanca ve sordu:

— Çocuklar iyi uyudular mı?

Karl İvanoviç'in zaten bir kulağı sağırdı, hele şimdi piyanonun gürültüsünden hiçbir şey işitememişti. Divana yaklaştı, bir elini masaya dayayıp tek ayağı üzerinde durarak benim büyük bir incelik saydığım gülümsemesiyle başından şapkasını çıkardı ve:

— Siz benim kusuruma bakmazsınız, değil mi, Natalya Nikolayevna? dedi.

Karl İvanoviç çıplak başını üşütmemek için kırmızı şapkasını hiç çıkarmaz ama misafir odasına her girişte bu özürü de dilerdi.

Maman ona yaklaşarak, yüksek sesle:

— Örtünüz başınızı, Karl İvanoviç... Ben size çocuklar iyi uyudular mı diye soruyorum, dedi.

Ama Karl İvanoviç yine hiçbir şey duymadı, kırmızı şapkasını dazlak kafasına geçirerek daha bir sevimli gülümsedi.

Maman Marya İvanovna'ya gülümseyerek:

— Durun bir dakika Mimi, dedi ve ekledi: hiçbir şey işitilmiyor.

Annemin zaten çok güzel olan yüzü gülünce daha

---

[1] Teşekkür ederim, sevgili... (Alm.).

eşsiz bir güzelliğe bürünür ve çevresini neşeye boğardı. Eğer hayatımın acı günlerinde böyle bir gülümseme görebilseydim keder nedir bilmezdim. Bence bir gülümseme, yüz güzelliği diye adlandırdığımız şeyi ortaya çıkarır: eğer gülümseme yüzünün güzelliğini arttırsa bu güzel bir yüzdür, değiştirmezse orta bir yüz, çirkinleştirirse bu zaten çirkin bir yüzdür.

Maman benimle selâmlaşarak başımı elleri arasına aldı, yukarı kaldırdı ve dikkatle yüzüme bakarak:

— Ne oldu, ağladın mı yoksa? diye sordu.

Cevap vermedim. Gözlerimden öptü ve almanca sordu:

— Niçin ağladın?

Benimle dostça konuşmak istediğinde her zaman daha kusursuz bildiği almancayla konuşurdu.

Uydurduğum düşü bütün ayrıntıları ile hatırladım, elimde olmadan bu fikirden ürpererek:

— Düş gördüm, onun için ağladım, maman, dedim.

Karl İvanoviç de sözlerimi doğruladı ama düşü anlatmadı. Mimi'nin de katıldığı konuşma daha çok havadan sudandı, annem uşaklar için tepsiye altı parça şeker koydu, kalktı, pencerenin önünde duran gergef kasnağına doğru yürüdü.

— Haydi, şimdi babanıza gidin çocuklar, babanıza da söyleyin, harmana gitmeden önce mutlaka bana uğrasın.

Müzik, tempolar, öfkeli bakışlar yine başladı ve biz babama gittik. Dedemin zamanından beri uşak

odası diye adlandırılan odadan geçerek çalışma odasına girdik.

III. BABAM

Babam yazı masasının başında duruyor; eli arkasında çabuk çabuk ve türlü yönlerde parmaklarını oynatarak her zamanki yerinde, kapı ile pencere arasında duran kâhya Yakov Mihaylov'a birtakım zarflar, kâğıtlar, para desteleri göstererek öfkeyle bir şeyler anlatıyordu. Babamın öfkesi arttıkça onun parmaklarının da hızı artar, sakinleşince dururdu; Yakov kendisi konuşmaya başlayınca parmakları huzursuzluğun zirvesine çıkar ve delicesine bir hızla oynamaya başlardı. Bence parmaklarının hareketinden Yakov'un tüm gizli fikirleri anlaşılabilirdi. Yüzü daima sakindi; bu yüz, kendi değerinin bilincine varmışlığın, bir yandan da emir kulu olduğumu biliyorum, dediğim doğru ama, yine de siz bilirsiniz, der gibiydi.

Babam bizi görünce yalnız:

— Biraz bekleyin, dedi.

Ve birbirimizin kapaması için başıyla kapıyı gösterdi.

— Aman tanrım! Ne oldu bugün sana, Yakov? diye omzunu silkerek (bunu alışkanlık haline getirmişti) kâhya ile konuşmasına devam etti. - İçinde 800 ruble ile bu zarf...

Yakov hesap kutusuna[1] baktı, yüzler hanesinden sekiz yuvarlağı sola çekti ve söylenecekleri bekleyerek belirsiz bir noktaya dikti gözlerini.

— benim yokluğumdaki masraflar için. Anladın mı? Değirmenden 1000 ruble alman gerek... Öyle değil mi, Hazineye rehin ederek 8000, senin hesabına göre 7000 batman ot için - 45 kapikten koyuyorum - 3000 alırsın; demek ki sendeki paranın hepsi .. 12000 ediyor... Öyle değil mi?

Yakov:

— Öyle, tam öyle efendim, dedi.

Fakat parmaklarının çabuk çabuk hareket edişinden itiraz etmek istediği anlaşılıyordu; ama babam konuşturmadı ve:

— İşte bu paradan Petrovskoye köyü hesabına **sovet**'e[2] 10.000 yollarsın... Şimdi, yazıhanedeki paralara gelince... diye devam etti babam. (Yakov önceki 12.000'i hesap kutusunda yanlışlıkla 21.000 olarak göstermişti.) Bunları bana getirir, bugünün tarihi ile masrafa işlersin. (Yakov hesap kutusunu iyice karıştırarak ters çevirdi, galiba bununla 21.000'in de battığını göstermek istiyordu.) İçindeki parayla bu zarfı vereceğim adrese benim adıma teslim edersin.

Ben yavaşça masaya yaklaşarak zarfın üstünde-

Hesap kutusu Üzerinde on sırada onar yuvarlak bulunan, her sıra bir haneyi ifade eden ve bu yuvarlaklar sola çekilmek suretiyle milyara kadar hesap yapılabilen bir alet.

[2] Sovet : Belediye meclisi.

ki yazıya baktım. Şöyle yazılıydı: "Karl İvanoviç Mauer'e."

Galiba benim okumamam gereken bir şeyi okuduğumu gören babam elini omuzuma koydu, hafifçe iterek masadan uzaklaştırdı. Bunu okşamak için mi yoksa kızdığı için mi yaptığını anlayamadım; her ihtimale karşı omuzumda duran damarları çıkmış kocaman elini öptüm.

Yakov:

— Başüstüne, dedi. Habarovka'nın parası için emriniz nedir?

Habarovka mamanın köyüydü.

— Kasaya koyun ve benim emrim olmadan hiçbir yere harcamayın.

Yakov birkaç saniye ses çıkarmadı; sonra parmakları birden büyük bir hızla oynamaya başladı, yüzündeki uysal anlatım kurnaz ve zeki olan gerçek görünüşüyle yer değiştirdi, hesap kutusunu kendine yaklaştırarak konuşmaya başladı:

— İzin verirseniz anlatayım, Petr Aleksandriç; siz nasıl isterseniz öyle olsun, ama sovete para zamanında verilmezse olmaz... Konuşmama izin verirseniz, devam edeyim. İpoteklerden, değirmenden, ottan paramızı alalım. (Bu maddeleri sayarken onları hesap kutusunda sola çekti.) Hesaplarda yanılırız diye öyle korkuyorum ki...

Birden sustu ve babamın yüzüne baktı.

— Neden?

— Bakınız: değirmeni konuşalım; değirmenci bana iki kez geldi, mehil istemek için. Tanrı adına

yemin etti param yok diye... İşte kendisi de dışarda; sizin kendisiyle konuşmak isteyip istemediğinizi soruyor.

Babam değirmenciyle konuşmak istemediğini belirten bir işaret yaparak:

— Ne diyecekmiş? diye sordu.

— Ne diyeceği belli. Öğütmeden aldığı bütün parayı olduğu gibi bent yaptırmada harcadığını söyleyecek. Eğer biz değirmenciyi işten çıkarırsak işler düzelir mi acaba?.. İpoteklere gelince: ben size arzetmiştim, paramız orada durup duruyor ama hemen alabileceğe de benzemiyoruz. Bu iş için bir süre önce şehre İvan Afanasyiç'e bir araba dolusu un ve bir de kart gönderdim; Petr Aleksandriç için çalışmaktan memnun olacağını, ama elinden bir şey gelmediğini, bilindiği gibi sizin ipotek bedelinizin iki ay sonra bile alınmasının güç olduğunu bildiren bir cevap aldım... Ot meselesine gelince: diyelim ki 3.000'e satıldı.

Hesap kutusunda binler hanesinden üç yuvarlağı sola çekti, bir süre sustu, bir hesaplara bir babamın gözlerine baktı. Sanki:

"Ne kadar az olduğunu kendiniz de görüyorsunuz ya. Şu otları da yeniden pazarlık etmeli, eğer satmamız gerekiyorsa gene de siz bilirsiniz." demek istiyordu.

Daha birçok nedenleri sıralayacağı anlaşılıyordu; bu yüzden babam onun sözünü keserek:

— Ben verdiğim emri değiştirmem, dedi, ama gerçekten bu paraları almada bir gecikme olursa bir

şey yapamayız, o zaman Habarovska'nın parasından yeterince alırsın.

— Başüstüne.

Yakov'un yüzünün ve parmaklarının anlatımından son emirden çok memnun olduğu anlaşılıyordu.

Yakov eski bir köleydi, çok çalışkan ve sadık bir insandı; bütün iyi kâhyalar gibi her şeyde efendisinin yararını arar ve onun gereksiz harcamalarını önlerdi. Hanımının mülklerinin de bütün geliriyle efendisinin mülklerine katılmasına çalışır ve bu gelirlerin Petrovskoye'ye (bizim oturduğumuz köy) harcanmasının gerekli olduğunu savunurdu. Şu anda sevinmesinin gerçek nedeni istediğini elde etmiş olmasıydı.

Babam bizimle selâmlaştıktan sonra artık büyüdüğümüzü, boş gezdiğimizin yettiğini ve zamanı ders çalışmakla geçirmemizin gerektiğini söyledi.

— Biliyorsunuz, bu gece Moskova'ya gitmeyi düşünüyorum, sizi de beraber götüreceğim, diye ekledi. Büyükannenizin yanında kalacaksınız, kızlarla maman burada kalacak. Şunu biliniz ki, sizin iyi ve yeterince okuduğunuzu duymak anneniz için teselli olacaktır.

Birkaç gündür böyle umulmadık şeyler duyacağımızı sezinlediğimiz halde bu yeni haber bizi birden ürküttü. Volodya kızardı ve titrek bir sesle annemin gönderdiği haberi söyledi.

"İşte gördüğüm düş çıktı!" diye düşündüm. "Tanrım sen beni daha kötü şeylerden koru."

Anneme çok, pek çok acıdım, bununla birlikte artık büyüdüğümüze de sevindim.

"Biz gidersek artık ders de olmaz, bu çok güzel!" diye düşündüm. "Karl İvanoviç'e yazık olur. Galiba onun işine son verecekler, yoksa onun için zarf hazırlarlar mıydı... En iyisi ömür boyu okumak ve gitmemek, annemden ayrılmak, Karl İvanoviç'i üzmek neye yarar. Şimdi bile ne mutsuz!"

Bu fikirler kafamdan şimşek gibi geçti, olduğum yerde donakaldım ve başımı eğerek pabuçlarımın siyah fiyonglarına bakmaya başladım.

Babam Karl İvanoviç'le barometrenin düşmesi hakkında birkaç kelime daha konuştu, Yakov'a öğleden sonra acemi av köpeklerini denemek için son olarak ava gideceğini, bu yüzden av köpeklerini doyurmamasını emretti, bizim hemen derse gitmemizi söyledi, benim umduğumun aksine bizi de ava götüreceğine söz vererek gönlümüzü aldı.

Yolda, yukarı terasa koştum. Kapının dibinde babamın çok sevdiği tazı köpeği Milka gözleri yarı kapalı güneşleniyordu.

Onu okşayıp yüzünden öperek:

— Milkacığım, dedim, biz artık gideceğiz; elveda! bir daha da görüşemeyeceğiz.

Birden duygulanarak ağlamağa başladım.

IV. DERSLER

Karl İvanoviç'in keyfi pek yerinde değildi. Bu, onun çatık kaşlarından, ceketini çıkarıp konsolun ü-

zerine fırlatışından, kuşağını bağlayışındaki sertlikten, diyalogu nereye kadar ezberleyeceğimizi göstermek için tırnağı ile kitabı çizişinden belliydi. Volodya oldukça güzel okudu, ben ise bir şey yapamadığımdan sinirlerim bozuldu. Uzun süre kitaba, diyaloga anlamsızca baktım, ama önümüzdeki ayrılık fikrinden gözlerim doldu ve gözyaşlarından okuyamadım; bunu Karl İvanoviç'e anlattığımda gözlerini kısarak (bu kötü bir işaretti) beni dinledi. Herhalde birinin **"Wo kommen sie her?"**[1] diye sorduğu, öbürünün de **"İch komme vom Kaffehause"**[2] diye cevap verdiği konuşmada gözyaşlarımı daha fazla salıvererek hüngür hüngür ağlamaktan şu cümleyi doğru dürüst telâffuz edemedim: **"Haben sie die Zeitung nicht gelesen?"**[3]. Yazı dersine sıra gelince kâğıdın üzerine düşen gözyaşlarımdan sanki ambalaj kâğıdına sulu boya damlamış gibi kocaman bir mürekkep lekesi yayıldı.

Karl İvanoviç kızdı, bana diz çöktürdü, bunun inatçılık, kukla oyunu (bu sözden çok hoşlanırdı) olduğunu söyledi, cetvelle tehdit ederek özür dilememi istedi; bense o zaman gözyaşlarından bir kelime bile söyleyemedim, sonunda galiba haksızlığını anlayarak Nikolay'ın odasına gitti ve kapıyı çarptı.

Nikolay dayının odasındaki konuşma sınıftan duyuluyordu.

Karl İvanoviç odaya girerken:

Nereden geliyorsunuz? (Alm.).
Kahvehaneden geliyorum. (Alm.).
Gazeteyi okumadınız mı? (Alm.).

— Duydun mu, Nikolay, çocuklar Moskova'ya gidiyormuş! dedi.

— Ya, duydum.

Galiba Nikolay kalkmak istedi, çünkü Karl İvanoviç: "otur Nikolay!" dedi ve hemen arkasından kapıyı sürgüledi. Ben köşeden çıktım, dinlemek için kapıya yaklaştım.

Karl İvanoviç kırgınlıkla:

— İnsanlara ne kadar iyilik yaparsan yap, ne kadar bağlı olursan ol, karşılığında iyilik görmezsin, Nikolay! diyordu.

Nikolay ise pencerenin önüne oturmuş kunduracısını tamir ediyor ve onu başıyla onaylıyordu.

Karl İvanoviç gözlerini ve ellerini havaya kaldırarak:

— Ben 12 yıldır bu evdeyim, tanrı adına yemin ederim ki, Nikolay, diye devam etti, ben onları o kadar sevdim ki, kendi öz çocuklarım olsa onlarla ilgilendiğim kadar ilgilenmezdim. Hatırlarsın Nikolay, Volodenka hastalandığında tam dokuz gün gözlerimi bile kırpmadan yatağının başında oturdum. Evet! o zaman sevgili, iyi Karl İvanoviç'tim, çünkü o zaman onlara gerekliydim; ama şimdi, diye ekledi alayla gülümseyerek, şimdi çocuklar büyüdüler; onlara ciddi bir öğrenim gerek. Sanki burada okumuyorlarmış gibi!

Nikolay elindeki bizi bırakıp balmumu sürülmüş ipliği iki eliyle çekerek:

— Okumanın başka türlüsü de mi varmış? dedi.

Karl İvanoviç elini göğsüne koyarak:

— Ben artık gereksiz biri oldum, kovulmam gerek; peki nerede o verilen sözler, nerede teşekkür? Natalya Nikolayevna'yı sayar ve severim, Nikolay, dedi. Ama onun sözü mü geçer? Bu olayda olduğu gibi evde fazla bir hükmü yoktur. Ben bu oyunu kimin yaptığını, neden bu evde artık gereksiz olduğumu biliyorum: çünkü **bazı insanlar** gibi ben yaltaklanmıyor ve her şeye göz yummuyorum. Ben her zaman, herkesin yüzüne gerçeği söylerim. Gene onların kötülüğünü istemem! Beni kovmakla zengin olmazlar, ben de evel allah bir lokma ekmek bulur geçinirim nasıl olsa... Öyle değil mi, Nikolay?

Nikolay başını kaldırdı, sanki, gerçekten bir lokma ekmek bulup bulamayacağına emin olmak ister gibi Karl İvanoviç'e baktı, ama hiçbir şey söylemedi.

Uzun süre bu minval üzere konuştu Karl İvanoviç: daha önce yanında çalıştığı generalin (bunu dinlemekten kafamız şişmişti) kendine daha çok değer verdiğinden, Saksonya'dan, ailesinden, arkadaşı terzi Schönheit'den v.s. v.s... daha birçok şeylerden anlattı.

Onun üzüntüsüne katıldım, her ikisini de çok sevdiğim babamla Karl İvanoviç'in birbirlerini anlamamalarına üzüldüm; yeniden köşeme döndüm ve onların aralarını nasıl bulacağımı düşünmeye başladım.

Karl İvanoviç sınıfa dönünce kalkmamı ve dikte yazmak için kâğıt kalem hazırlamamı istedi. Ben her şeyi hazırlayınca azametle kendini koltuğa bıraktı,

derinlerden çıkıyormuş hissini veren sesiyle dikte ettirmeye başladı: Von al-len Lei-den schaf-ten die grau-sam-ste ist...[1] "haben sie geschrieben?[2]. Buraya gelince durdu, ağır ağır enfiyesini çekti ve yepyeni bir güçle devam etti: die grausamste ist, die Un-dankbar-keit[1]. "Ein grosses U"[3]. Son kelimeyi yazıp devamını bekleyerek ona baktım.

O hafifçe gülümseyerek:

— Punctum[4], dedi ve defteri kendine vermemi işaret etti.

Onun içten fikirlerini yansıtan bu vecizeyi ses tonunu bir azaltıp bir çoğaltarak büyük bir sevinçle birkaç kez okudu; sonra bize bir süre tarih dersi verdi ve pencerenin yanına oturdu. Yüzü önceki gibi asık değildi; bu yüz, ona yapılan hakaretin öcünü yeterince almışlığın rahatlığını anlatıyordu.

Saat 12.45 olmuştu; ama Karl İvanoviç bizi bırakmayı düşünmüyor, ikide bir yeni dersler veriyordu. Sıkıntı ve açlığımız aynı ölçüde artıyordu. Öğle yemeğinin yaklaştığını gösteren şeyleri büyük bir sabırsızlıkla izlemeğe başladım. İşte hizmetçi kadın temizlik lifiyle tabakları yıkamaya gidiyor, işte büfedeki kap kacağın şangırtısı, masanın açılması, sandalyelerin yerleştirilmesi; işte Mimi, Lüboçka ve Katenka (Katenka Mimi'nin on iki yaşlarındaki kızıy-

---

İnsanları üzen en büyük şey, karşısındakinin nankör olmasıdır, bu en büyük bahtsızlıktır. (Alm.).

Yazdınız mı? (Alm.).

"U" büyük harf. (Alm.).

Nokta. (Latince).

dı) ile bahçeden geliyor; ama Foka'yı, her zaman yemeğin hazır olduğunu bildirmeye gelen uşağımız Foka'yı göremiyordum. Ancak o geldiği zaman Karl İvanoviç'in dikkatini çekmeden, hemen kitapları fırlatır ve aşağıya koşabilirdim.

İşte merdivende ayak sesleri duyulmaya başladı; ama bu Foka değil! Onun yürüyüşünü ve çizmelerinin gıcırtısını çok iyi tanırdım. Kapı açıldı ve kapıda pek tanımadığım bir yüz belirdi.

V. KAÇIK

Odaya uzun, solgun, çiçek bozuğu yüzlü, uzun ak saçlı, seyrek kızıl sakallı, elli yaşlarında bir adam girdi. Boyu öyle uzundu ki, başını eğerek bile kapıdan geçememiş, bütün vücudunu eğmişti. Üzerinde hem paltoya, hem cüppeye benzer bir şey vardı; elinde de kocaman bir baston tutuyordu. Odaya girince var gücüyle bastonu yere vurdu, kaşlarını çarpıtıp, ağzını açarak, kendine özgü tuhaf, anormal bir şekilde kahkaha atmağa başladı. Bir gözü kördü, bu gözünün beyaz göz bebeğini durmadan sağa sola kaydırıyor, bu da zaten çirkin olan yüzüne daha da iğrenç bir anlatım veriyordu.

— Hah! İşte sizi yakaladım! diye haykırdı, kısa adımlarla Volodya'ya yaklaşarak başını elleri arasına aldı, dikkatle onun tepesine bakmaya başladı;

sonra oldukça ciddi bir anlatımla ondan uzaklaştı, masaya yaklaşarak muşambanın altına üfledi ve muşambayı takdis etti. Of ne yazık! Ah ne kadar üzülüyorum!.. Güvercinlerim uçup gidecekler, diye ağlamaklı, titrek bir sesle ve Volodya'ya duygu dolu gözlerle bakarak bunları söyledi ve gerçekten akan gözyaşlarını elleriyle silmeğe başladı.

Sesi kart ve boğuktu, hareketleri aceleci ve düzensiz, konuşması kopuk kopuk ve tutarsız (hiç zamir kullanmıyordu), ses tonu ise dokunaklıydı. Sarı, çirkin yüzü bazan öyle içten-kederli idi ki, onu dinlerken insanın kendini acıma, korku ve üzüntü karışımı duygulardan kurtarması imkânsızdı.

Bu, kaçık dilenci Grişa idi.

Nereliydi? Anası babası kimdi? Onu, sürdüğü bu dilenci hayatına sürükleyen neydi? Bütün bunların cevabını hiç kimse bilmiyordu. Yalnız, onun on beş yaşından beri yaz-kış yalın ayak, başı kabak deli olarak devamlı gezdiğini, manastırları dolaştığını, sevdiklerine aziz resimleri armağan ettiğini, bazılarının kehanet saydığı saçma sapan sözler söylediğini biliyordum; hakkında hiç kimse başka bir bilgi edinememişti, pek seyrek olarak büyük annesine gidermiş; bazıları onun zengin bir ailenin bahtsız ve temiz kalpli oğlu, bazıları ise basit tembel bir köylü olduğunu söylerdi.

Nihayet uzun süredir beklediğimiz, dakik bir insan olan Foka geldi ve biz de aşağı indik. Grişa hıçkıra hıçkıra, anlamsız sözlerine devam ederek, ardımızdan geliyor ve değneğiyle merdivenin basamakla-

rına olanca gücüyle vuruyordu. Babamla maman misafir odasında el ele geziniyor ve aralarında sessizce bir şeyler konuşuyorlardı. Marya İvanovna, divanın uçlarına dik bir açı ile simetrik olarak konmuş koltuklardan birine kurulmuş ve sert ama ölçülü bir sesle kızların da kendi yanında oturmalarını söylüyordu. Karl İvanoviç odaya girer girmez Mimi ona şöyle bir baktı, sonra hemen başını öteye çevirdi; yüzündeki anlatım sanki: "ben size aldırmıyorum, Karl İvanoviç!" der gibiydi. Kızların gözlerinden bize çok önemli bir şey söylemek için can attıkları okunuyordu; ama yerlerinden kalkıp da bizim yanımıza gelmeleri Mimi'nin yasalarını çiğnemek olacaktı. Biz de önce ona yaklaşıp ayaklarımızı birbirine vurmak ve "bonjur Mimi" demek zorundaydık. Ancak ondan sonra konuşmaya katılma izni verilebilirdi bize.

Ne çekilmez bir kadındı bu Mimi! Onun yanında bir şeyden söz etmek imkânsızdı, çünkü her şeyde bir kusur bulurdu. Üstelik durmadan bize çıkışırdı: parlez donc français[1]; o öyle dediği için aksine canımız o sırada rusça konuşmak isterdi; veya yemekte; tam bir yemeğin tadına vardığın ve kimsenin engel olmasını istemediğin bir sırada o mutlaka karışır ve: mangez donc avec du pain[2], veya: comment ce que vous tenez votre fourchette?[3] derdi. "Bizim işimize ne karışıyor!" diye düşünürdüm. "O kendi kızlarına ders

---

[1] Fransızca konuşsanıza. (Fr.).
[2] Ekmekle yesenize. (Fr.)
[3] Çatalınızı nasıl tutuyorsunuz öyle. (Fr.)

versin, bize Karl İvanoviç'imiz yeter." Ve Karl İvanoviç'in **bazı insanlara** olan kinine ben de hak verirdim.

Katenka, büyükler önden yemek salonuna geçerken, ceketimi çekiştirerek:

— Anneme rica et de, bizi de ava götürsünler, dedi fısıltıyla.

— Peki, çalışırız.

Grişa yemek salonunda kendine ayrılan masada yemek yiyordu; gözlerini tabağından ayırmıyor, arada bir içini çekerek yüzünü korkunç derecede ekşitiyor ve sanki kendi kendine konuşuyor gibi: "Yazık!.. uçup gitti... güvercinim uçup gidecek... Ah, ölüm daha iyi!.." diye söyleniyordu.

Zaten maman sabahtan beri sinirliydi; şimdi de Grişa'nın gelişi, sözleri ve davranışları bu sinirliliğini daha da artırmıştı.

Babama, çorba tabağını verirken:

— Haa, nerdeyse unutuyordum, ben senden bir şey rica edecektim, dedi.

— Neymiş o?

— Azgın köpeklerini kapatmalarını söyle, lütfen. Avluya girince az kalsın zavallı Grişa'yı parçalayacaklarmış. Çocuklara da böyle yapabilirler.

Kendinden bahsedildiğini işiten Grişa masaya döndü, elbisesinin yırtık yerini gösterdi ve yutkunarak konuşmaya başladı:

— Beni parçalamalarını istedim... Ama tanrı bırakmadı: köpekleri saldırtmak günah! Büyük günah! Dövme efendi, niçin döveceksin? Tanrı affeder... zaman öyle değil.

Babam dik dik ona bakarak:

— Ne demek istiyor bu adam? dedi. Ben bir şey anlamadım.

— Ben anlıyorum, dedi maman, o bana biraz önce anlattı: avcının biri köpekleri onun üstüne kasten saldırtmış, onun için de: "Beni parçalamalarını istedim, ama Tanrı bırakmadı" diyor ve senden bu avcıyı cezalandırmamanı rica ediyor.

— Aa! Bak sen! dedi babam. Benim avcıyı cezalandıracağımı nereden biliyor? Bilirsin ben bu dilencileri zaten sevmem, diye fransızca ekledi, hele bu adam benim hiç hoşuma gitmiyor. Galiba...

Maman sanki bir şeyden korkuyormuş gibi babamın sözünü kesti:

— A, böyle konuşma canım, onun kötü olduğunu nereden biliyorsun?

— Sanırım bu çeşit insanların ne olduğunu öğrendim epeyce - sana o kadar çok geliyor ki bunlar - hepsi birbirine benziyor. Hep aynı hikâye...

Anlaşıldığına göre annem bu işte aynı fikirde değildi, ama münakaşa etmek de istemiyordu:

— Bana börek verir misin, dedi, nasıl iyi olmuş mu?

Babam eline bir börek aldı, mamanın yetişemeyeceği bir uzaklıkta tutarak:

— Hayır, akıllı ve okumuş insanların da yalana kapıldıklarını görmek kızdırıyor beni.

Dedi ve çatalla masaya vurdu.

Annem elini uzatarak:

— Ben senden bana börek vermeni rica ettim, diye tekrarladı.

Babam elini uzaklaştırarak:

— Böyle insanları polise vermekle iyi ediyorlar, bu gibiler bazı insanların zaten bozuk sinirlerini iyice bozmaktan başka bir işe yaramıyorlar, dedi.

Annemin bu konuşmadan hiç hoşlanmadığını farkederek yüzünde tatlı bir gülümsemeyle böreği ona uzattı.

Annem:

— Bu konuda son olarak sana bir şey söyleyeyim: altmış yaşında olmasına rağmen yaz kış yalınayak gezen, elbisesinin altında iki pund[1] ağırlığındaki zinciri çıkarmadan taşıyan, sakin yaşama isteğinden hiçbir zaman vazgeçmeyen, ekmek elden su gölden manastırda yaşamayı defalarca reddeden bir adamın - bütün bunları, yalnız tembelliğinden yaptığına inanmak zordur. Kehanetlerine gelince, diye içini çekti ve sesini biraz kısarak ekledi: je suis payée pour y croire[2]; sanırım Kiryuşa'nın merhum babasının ölümünü günü gününe, saati saatine nasıl önceden bildirdiğini anlatmıştım sana.

Babam gülümsedi, elini ağzının Mimi'den tarafına siper ederek (Babam bu hareketi yapınca ben daima gülünç bir şey bekleyerek pür dikkat kulak kesilirdim):

— Ah, sen bunu niye yaptın, dedi. Niçin bana bu kaçığın ayaklarını hatırlattın? Şimdi hiçbir şey yiyemiyeceğim.

Yemek nerdeyse bitecekti. Lüboçka'yla Katenka

---

[1] Pud 16 kilo ağırlığında bir ağırlık birimi.

[2] Buna inanmak için sebepler var. (Fr.).

yerlerinde duramıyor ve büyük bir sabırsızlıkla durmadan bize göz kırpıyorlardı. Göz kırpmalarının nedeni belliydi: "bizi ava götürmelerini niçin söylemiyorsunuz?" demek istiyorlardı. Ben dirseğimle Volodya'yı dürttüm, o beni dürttü ve sonunda Volodya kararını verdi ve: önce ürkek, sonra oldukça sert ve yüksek perdeden bir sesle bugün yola çıkacağımızı, bundan dolayı son defa olarak kızlarla birlikte ava gitmek istediğimizi söyledi. Büyükler arasında geçen kısa bir konuşmadan sonra gitmemiz lehine karar verildi; maman da bizimle geleceğini (ki bu daha da hoştu) söyledi.

VI. AVA HAZIRLIK

Börekler yenirken Yakov çağırıldı, arabanın, köpeklerin, binek atlarının hazırlanması için emir verildi. Bu emirler bütün ayrıntılarıyla, hattâ atlar ismen bildirilerek verildi. Volodya'nın atı topallıyordu: babam ona avcının atının eğerlenmesini emretti. Bu "avcının atı" sözü anneme bir tuhaf gelmişti, ona göre avcının atı azgın bir hayvandı ve muhakkak gemi azıya alır, Volodya'yı düşürürdü. Babamın ikna etmesine, gençlik heyecanıyla konuşan Volodya'nın ata binmeyi çok sevdiğini söylemesine rağmen zavallı maman bütün gezinti süresince üzüleceğini söyledi durdu.

Yemek bitti; büyükler odaya kahve içmeye git-

tiler, biz de sarı yapraklarla bezenmiş yolda sekerek ve konuşarak bahçeye koştuk. Dereden tepeden konuşuyorduk: Volodya'nın avcının atına bineceğinden, Lüboçka'nın Katenka'dan daha yavaş koşmasının çok ayıp olduğundan, Grişa'nın demir zincirini görmenin çok ilginç olacağıdan... v.s.; ayrılıktan sie hiç bahsetmedik. Konuşmamız her yayında bir hizmetçi çocuğu oturan yaylı arabanın çıkardığı gürültü ile kesildi. Yaylı arabanın arkasından köpekleriyle avcılar, onların ardından da Volodya için hazırlanan ata binmiş ve benim yaşlı kelepirin dizgininden tutmuş arabacı İgnat geliyorlardı. İlkin hepimiz bütün bu ilginç şeylerin görülebildiği çitin üstüne çıktık, sonra da gürültü ve çığlıklarla hangimiz daha çok avcıya benzeyebilecek diye yukarı giyinmeğe koştuk. Avcıya benzeyebilmenin en iyi çarelerinden biri de pantalonu çizmenin içine sokmaktı. Kapı önündeki merdivene koşmak, köpekleri, atları seyretmek ve avcılarla konuşmak için çabucak, hiç gecikmeden bu işi bitirmeye koyulduk.

Hava sıcaktı. Tuhaf şekillere giren beyaz bulutlar sabahleyin ufukta belirmiş, sonra çıkan hafif bir rüzgâr onları daha yakına getirmiş ve hafifçe güneşi kapatmışlardı. Bulutlar ne kadar yürüse ve ne kadar kararsa bir fırtına çıkmayacağı ve bizim son defa sevincimize engel olmayacağı ortadaydı. Zaten akşama doğru yeniden dağıldılar: bir kısmı ağardı, uzadı ve ufka doğru yayıldı, öbürleri başımızın üzerinde beyaz, şeffaf, pul pul bir görünüşe büründü; yalnız büyük kara bir bulut doğuda öylece kaldı. Karl İvanoviç hangi bulutun nereye gideceğini bilirdi; bi-

ze bulutun Moskova'ya doğru gideceğini, yağmur yağmayacağını ve havanın çok güzel olacağını söyledi.

Foka, geçkin yaşına rağmen, büyük bir çeviklik ve hızla basamaklardan koşarak indi; "Arabayı getirin!" diye bağırdı ,ayaklarını açarak arabacının yaylıyı yanaştıracağı yerle eşik arasındaki binek taşında dimdik durdu; onun bu duruşu görevini çok iyi bildiğini gösteriyordu. Hanımlar evden çıktılar, kimin ne yana oturacağı, kime tutunacağı (aslında tutunmağa hiç lüzum yoktu) hakkında ufak bir tartışmadan sonra yaylıya bindiler, şemsiyelerini açtılar ve hareket ettiler. Araba yürüdüğü zaman maman "avcının atını" göstererek titrek bir sesle arabacıya sordu:

— Bu at Vladimir Petroviç'in mi?

Arabacıdan evet cevabı alınca da omuzunu silkti ve başını öte tarafa çevirdi. Ben de çok sabırsızlanıyordum; atın üzerine tırmandım, atın kulakları arasından baktım ve avluda türlü numaralar yaptım.

Avcının biri bana:

— Köpekleri çiğneyeceksiniz, dedi.

— Merak etme, ilk kez binmiyorum, diye cevap verdim böbürlenerek.

Avcının atına binen Volodya iyi bir binici olmasına rağmen biraz ürkek oturuyor ve atını sakinleştirmeğe çalışıyordu, birkaç kez:

— Nasıl, uslu mu? diye sordu.

Atın üzerinde çok güzel duruyordu - büyük bir adam gibi, Gergin kalçası eğerin üstünde öyle güzel duruyordu ki, ben de gölgeme bakarak böyle bir durum yaratmağa uğraştım, ama başaramadım.

İşte merdivende babamın ayak sesleri duyuldu; köpek bakıcısı dağılan köpekleri topladı, tazılı avcılar kendi tazılarını çağırdılar ve yerlerini aldılar. Seyis atı taş merdivene yanaştırdı; daha önce türlü şairane pozlarla merdivenin yanında yatan, babamın köpek sürüsü ona doğru atıldı. Babamın ardından boynunda çıngıraklı, boncuklu tasmasıyla Milka neşeyle dışarı fırladı. O her zaman dışarı çıkar çıkmaz köpeklerle selâmlaşırdı: kimisiyle oynaşır, kimisiyle koklaşır, hırlaşır, kimisinin de pirelerini ayıklardı.

Babam ata bindi ve biz de hareket ettik.

VII. A V

Başında tüylü bir şapka, omuzunda asılı kocaman bir boynuz, kuşağında bir bıçak bulunan, av köpeklerinin Turka adındaki gözcüsü, çıkık alınlı atının sırtında en önde gidiyordu. Adamın asık suratlı, öfkeli görünüşü insana sanki ava değil, bir ölüm kalım savaşına gidiyormuş duygusu veriyordu. Atının arka ayaklarının yanında karmakarışık saflar halinde heyecanlı av köpekleri birbirine girerek koşuyorlardı. Öbürlerinden geri kalanın başına gelenleri görünce insanın yüreği parçalanıyordu. Köpeğin geri kalabilmesi için bir başka köpeği de beraberinde geri çekmesi gerekirdi. Bunu yaptığı anda da geriden gelen köpek gözcülerinden biri "sürüye!" diye haykırarak hemen kamçıyı indirirdi. Avlu kapısın-

dan çıkınca babam, avcılarla bizim, yoldan gitmemizi söyledi, kendisi ise atını ekin tarlalarına doğru sürdü.

Hasat işlerinin en kızıştığı bir devreydi. Uçsuz bucaksız altın sarısı tarla yalnız bir uçtan mavimtrak ulu bir ormanla birleşiyordu. Ben bu ormanı en uzak en esrarlı bir yer olarak bilir, ondan ötede ya dünyanın bittiğini, ya da ıssız ülkelerin başladığını düşünürdüm. Bütün tarla, ekin yığınları ve insanlarla doluydu. Henüz biçilmemiş kısmında ise uzun saplı sık çavdarlar arasında ekin biçen iki büklüm olmuş bir kadın, bu kadının biçmek için parmaklarının arasına aldığı başaklar, gölgede beşiğinin üzerine eğilmiş bir başka kadın, peygamber çiçekleri arasında öteye beriye saçılmış demetler görülüyordu. Öbür tarafta sırtlarında yalnız mintan bulunan erkekler arabada ayakta durarak yığınları yüklüyor ve güneşin kavurduğu kuru tarlayı toza dumana boğuyorlardı. Ayağında çizmeleri, sırtında omzuna şöyle bir atıverdiği ceketi, elinde hesap tabelâsı ile muhtar babamı uzaktan farkederek kuzu yününden yapılmış şapkasını çıkardı, havluyla sakalını, kızıl saçlarını sildi ve kadınlara bağırıp çağırmaya başladı. Babamın bindiği doru at, arada sırada başını önüne eğip, dizginlerini gerdiriyor, devamlı kendini rahatsız eden ivez ve sinekleri uzun kuyruğuyla kovarak, hafif oynak bir tempoyla yürüyordu. İki tazı köpeği kuyruklarını kıvırıp, uzun saplar arasında, ayaklarını yüksekten atarak, atın hemen arkasında kibar kibar yürüyorlar; Milka ise en önde koşuyor. kuyruğunu sallayarak yiyecek bir şeyler bekliyordu. Tarlada çalışanların ko-

nuşmaları, atların ve arabaların gürültüleri, bıldırcınların şen ötüşleri, havada bulut gibi duran böceklerin vızıltıları, atların ter kokularına karışan pelin ve saman kokuları; kızgın güneşin altın sarısı tarlalara, mavimtrak ormana, beyaz-mor bulutlara vurmasından doğan binlerce renkler ve gölgeler, havada uçuşan veya ekin saplarına dolanan beyaz örümcek ağları... işte benim bütün gördüklerim, işittiklerim ve hissettiklerim.

Kalinova ormanına yaklaşınca orada bizim yaylı arabayla birlikte hiç beklemediğimiz, içinde erzakçının oturduğu tek atlı bir başka araba daha bulduk. Bu arabadaki kuru otların altından semaver, dondurma kabı ve daha bir sürü çıkınlar ve kutular gözüküyordu. Bu da açık havada çak içileceğini, dondurma ve meyva yenileceğini gösteriyordu. Arabayı görünce büyük bir sevinç çığlığı attık, çünkü ormanda otların üzerinde, hiç kimsenin hiçbir zaman çay içemeyeceği böyle bir yerde, çay içmek ne büyük bir zevk olacaktı!

Turka adaya yaklaşınca durdu, babamın ayrıntılı emirlerini, nereye gidileceğini nasıl toplanacağını dinledi, (ama o bu emirlere uymaz, bildiği gibi yapardı o başka) köpekleri salıverdi, öteki avcılara toplantı yerini acele etmeden tekrarladı, atına atlayıp ıslık çalarak genç kayın ağaçların arkasında gözden kayboldu. Serbest kalan köpekler önce kuyruklarını sallayarak sevinçlerini belirttiler, silkinip toparlandılar ve sonra koklaşıp kuyruklarını sallayarak ağır adımlarla sağa sola koşuştular.

Babam bana:

— Mendilin var mı? diye sordu.

Cebimden mendilimi çıkarıp gösterdim.

— Peki öyleyse, şu gri köpeği mendille bağla.

Ben işten anlayan birinin tavrıyla:

— Jiranı mı? diye sordum.

— Evet, ve yola çık, koş! Düzlüğe çıkınca dur. Göreyim seni: bana tavşan getirmeden dönme!

Jiranın uzun tüylü boynuna mendili bağladım ve babamın söylediği yere apar topar koşmağa başladım. Babam kahkahayla arkamdan bağırdı:

— Çabuk, çabuk, geç kalma!

Jiran ikide bir kulaklarını dikerek avcıların köpekleri sürüşlerini dinliyordu. Onu yerinden kıpırdatmaya gücüm yetmiyordu, "tut!", "tut!" diye bağırmaya başladım. O zaman Jiran olanca gücüyle ileri atıldı, öyle ki, ben güç belâ onu zaptederek yerimize varıncaya kadar birkaç kere düşüp kalktım. Ulu bir meşenin düz ve gölgelik dibini seçtim ve otların üzerine uzandım; Jiran'ı da yanıma oturtarak beklemeğe başladım. Hayal gücüm bu gibi olaylarda olduğu gibi gerçeklerden çok uzaklara gitmişti: tazılardan daha bir tanesi tavşan gördüğünü bildirirken ben üçüncü tavşanı avlamakta olduğumu kuruyordum. Turka'nın sesi ormanda daha bir yüksek, daha bir canlı çıkıyordu; av köpeklerinden biri ulumaya, bu sesler gittikçe sıklaşmaya başladı; bu ulumaya başka kalın bir ses, sonra üçüncü, dördüncü... sesler katıldı. Bu sesler kâh kesiliyor, kâh birbirine karışıyordu. Haykırışlar gittikçe arttı, sonunda tek bir ses, bir uğultu haline geldi. Ada çok gürültülüydü ve av köpekleri altını üstüne getiriyorlardı adanın.

Bu sesleri duyuca yerimde kalakaldım. Gözlerimi ormanın kenarına dikmiş, anlamsızca gülümsüyordum, buram buram terlediğim, çenemden aşağı süzülen terden gıdıklandığım halde onları silmiyordum. Sinirlerimin bu kadar gerildiğini hiç bilmiyordum. Bu gerginlik uzun süre devam edemezdi tabiî. Av köpeklerinin sesleri kâh bana yaklaşıyor, kâh benden uzaklaşıyordu; ama tavşan filân yoktu ortada. Çevreme bakınmaya başladım. Jiran da aynı şekilde: ilkin çok ateşliydi ve tiz bir sesle havlıyordu, sonra yanıma yattı, başını dizlerime koydu ve sesini kesti.

Altında oturduğum meşenin çıplak köklerinin yakınındaki kuru boz toprağın üzerinde, kurumuş meşe yapraklarının, palamutlarının, yosun tutmuş kuru çalı-çırpının sarı-yeşil yosunların ve henüz boy göstermiş seyrek yeşil otların arasında bir sürü karınca kaynaşıyordu. Kendi açtıkları yollarda, bir kısmı yükleriyle, bir kısmı ise bomboş, birbiri peşinden aceleyle yürüyorlardı. Yerden bir çalı alıp yollarını tıkadım. Ne yaptıkları görmeye değerdi doğrusu: bir kısmı tehlikeyi hiçe sayarak çalının altından geçmeye çahşıyor, bir kısmı ise, özellikle ağızlarında bir şey taşıyanlar ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Bunlar bir an duraklıyarak, ya dolaşacak bir yol arıyorlar, ya geriye dönüyorlar, ya da çalıdan elime kadar yürüyor ve ceketimin koluna girmeğe çalışıyorlardı. Gözümün önünden geçen çok güzel sarı kanatlı bir kelebek beni bu ilginç gözlemlerden ayırdı. Gözlerimi ona çevirdim, o iki adım ötede neredeyse solmuş bir yonca çiçeğinin üzerinde uçtu, dolaştı ve kondu. Güneşleniyor muydu, yoksa çiçeğin özünü mü emiyordu,

bilmiyorum, ama orayı çok beğendiği belliydi. Arada bir kanatlarını çırpıyor ve çiçeğe iyice yapışıyordu; sonunda öylece kaldı. Ben iki ellerimi başıma dayadım ve neşeyle ona bakmaya başladım.

Birden Jiran uluyarak öyle kuvvetle ileri fırladı ki, neredeyse yuvarlanıyordum. Baktım. Ormanın kıyısında kulağının birini indirmiş, öbürünü dikmiş olan bir tavşan sıçrayarak gidiyordu. Kan beynime sıçradı ve bir anda her şeyi unutarak var gücümle bağırmaya başladım, köpeği salıvererek koşma için atıldım. Tam koşacaktım ki, birden pişman oldum: tavşan durdu, olduğu yerde sıçradı ve gözden kayboldu.

Ormanın kıyısına çıkan av köpeklerinin arasında Turka'yı görünce ne kadar utandığımı bilemezsiniz. O benim yaptığım hatayı (çünkü **kendimi tutamadığımdan** bu durumu yaratmıştım) görmüştü, bana kötü kötü baktı ve yalnız: "eh, efendim!" dedi o kadar. Bunu nasıl söylediğini bir görseydiniz! Eğer o, beni tavşan gibi, eğerine assaydı çok daha iyi olurdu.

Uzun süre olduğum yerde büyük bir üzüntü içinde kalakaldım, köpeği bile çağıramadım, ellerimi kalçama vurarak şu sözleri tekrarladım

— Aman Tanrım, ben ne yaptım!

Köpeklerin uzaklara doğru koşup gittiklerini, adamın öbür tarafındaki gürültüleri: tavşanların yolunu kestiklerini ve Turka'nın kocaman boynuzunu öttürerek köpekleri çağırışını işittiğim halde hâlâ yerimden kıpırdayamıyordum.

VIII. OYUNLAR

Av bitti. Genç kayın ağaçlarının gölgesine bir halı serildi ve herkes halının etrafına çepeçevre oturdu. Erzakçı Gavrila yanındaki yeşil körpe otları yatırdı, tabakları silerek dizdi, bu tabaklara kutudan çıkardığı yapraklara sarılı erik ve şeftalileri koydu. Genç kayınların yeşil dalları arasından güneş görünüyor, yuvarlak titrek ışınları halıda, benim ayaklarımda ve hattâ Gavrila'nın terli dazlak kafasında desenler meydana getiriyordu. Hafif bir esinti ağaçların yapraklarından, saçlarımın üzerinden geçerek terli yüzüme tatlı bir serinlik veriyordu.

Biz dondurma ve meyvalarımızı yedikten sonra halının üzerinde yapacak bir şey kalmamıştı; bu yüzden güneşin yandan vuran yakıcı ışınlarına rağmen kalktık ve oynamaya gittik.

Güneşten gözlerini kısan Lüboçka otların üzerinde zıplaya zıplaya koşarken:

— Peki ama ne oynayacağız Hadi, Robinson oyunu oynayalım.

Volodya tembelce otların üzerine yatarak ağzında bir yaprak gevelemeğe başladı ve:

— Hayır... o sıkıcı, dedi. Her zaman Robinson! Eğer muhakkak bir oyun oynamak istiyorsanız bir çardak yapalım çalı çırpıdan, daha iyi.

Volodya'nın büyüklük taslādığı ortadaydı: galiba avcının atında gelmiş olmasından gururlanıyor ve çok yorulmuş numarası yapıyordu. Belki de sağduyu-

sunun fazlaca ve hayal gücünün de az olmasından dolayı bu Robinson oyunundan yeteri kadar zevk almıyordu. Bu oyun bundan bir süre önce okuduğumuz "Robinson suisse"[1] den bir sahnenin oynanmasından ibaretti.

Kızlar ona:

— Haydi, ne olursun... niçin bizim eğlenmemizi istemiyorsun? diye üsteldiler.

Katenka onu ceketinin kolundan tutup yerden kaldırmaya çalışarak:

— Sen ister Charles, ister Ernest, ister baba - ne istersen o olursun.

Volodya gerinerek ve aynı anda kendinden emin gülümseyerek:

— Gerçekten çok sıkıcı, dedi.

Lüboçka gözyaşları arasından:

— Oyun oynamadıktan sonra evde otursaydık daha iyiydi, dedi.

Lüboçka zaten çok sulu gözlüydü.

Peki, peki; yalnız ağlama lütfen: ağlayanlardan nefret ederim!

Volodya'nın isteğimizi yerine getirmesi bize pek zevk vermedi, aksine onun tembel sıkıntılı görünüşü oyunun bütün güzelliğini bozdu. Balık avını ve kürek çekmeyi tasvir etmek üzere yere oturduğumuzda Volodya ellerini hiç de balıkçı pozuna benzemeyen bir durumda tutarak oturuyordu. Ben ona bunu ihtar ettiğim zaman o: bizim kollarımızı daha çok veya daha az sallamakla ne bir şey kazanacağı-

[1] İsviçreli Robinson.

mızı, ne kaybedeceğimizi, ne de daha uzağa gidebileceğimizi söyledi. İstemiyerek de olsa kabul ettim. Ben ava gitmeyi tasvir ederken omuzumda sopayla ormana doğru yürüdüğümde Volodya ellerini başının altına yastık yaparak sırtüstü yatıyor ve bana yalancıktan kendinin yürüdüğünü söylüyordu. Onun böyle davranışı ve sözleri çok tatsızdı ve bizi oyundan soğutmuştu; bununla birlikte Volodya'nın aklıyla hareket ettiğini içten içe kabul etmemek elde değildi.

Sopayla kuş vurulmayacağını ve ateş edilemeyeceğini ben de biliyordum. Bu bir oyundu. Öyleyse sandalyelerde de araba gibi gidilmezdi; düşünüyorum da, Volodya kendisi de hatırlar, uzun kış geceleri, koltuğa atkılarımızı yayarak kupa arabası yapar, birimiz arabacı, birimiz uşak olur, kızları ortaya oturtur, üç sandalyeden at yapar ve yola koyulurduk. Yolda başımıza neler neler gelmezdi ki; böylece ne kadar neşeli, ne kadar çabuk geçerdi kış geceleri!.. Gerçeklere göre düşünülürse hiçbir oyun olmazdı. Oyun olmayınca da ne yapacaktık?..

IX. BİR ÇEŞİT İLK AŞK

Lüboçka ağaçtan Amerikan meyvası kopardığını tasarlıyarak bir yaprak kopardı, yaprağın üzerindeki kocaman tırtılı görür görmez hemen yere fırlattı, ellerini yukarı kaldırdı, sanki tırtıldan bir şey-

ler fışkıracakmış gibi korkarak geri sıçradı. Oyun bitmişti; hepimiz tırtılın başına üşüşerek kafalarımız birbirine değecek şekilde üstüne eğilerek bu pek ender raslanacak hayvanı seyrediyorduk.

Ben de, bir yaprağı tırtılın önüne koyarak onu almaya çalışan, Katenka'nın omuzlarından seyrediyordum.

Birçok kızların bir omuz silkişiyle geniş yakalı elbiselerini asıl yerine oturtma alışkanlıklarını bilirdim. Hattâ Mimi'nin bu harekete çok kızdığı ve: "c'est un geste de femme de chambre"[1] dediği de hâlâ hatırımda Katenka da tırtılın üzerine eğilince bu hareketi yaptı ve tam bu sırada bir rüzgâr fildişi gibi beyaz boynundaki başörtüsünü kaldırıverdi. Bu anda onun güzel omuzları benim dudaklarımdan yalnız iki parmak uzaktaydı. Ben artık tırtıla değil yalnız ona bakıyordum, baktım, baktım ve var gücümle Katenka'nın omuzunu öpüverdim. O arkasını dönmedi, ama boynunun ve kulaklarının kızardığını gördüm. Volodya başını kaldırmadan kızgın kızgın:

— Oh, oh! Bu ne sevgi böyle? dedi.

Benim ise gözlerim dolmuştu.

Gözlerimi Katenka'dan ayıramıyordum. Gözlerim çoktandır onun taze beyaz yüzüne alışmıştı, bu yüzü çok severdim; şimdi ise ona daha dikkatli bakınca daha çok sevdim. Büyüklerin yanına gittiğimiz zaman babam, annemin ricası üzerine, yolculuğun ertesi güne ertelendiğini söyledi. Biz de buna çok sevindik.

---

[1] Hizmetçi davranışı, ne olacak?

Hepimiz yaylı arabayla birlikte eve dönüyorduk. Volodya'yla ben birbirimizle yiğitlik ve binicilik bakımından yarış ederek yaylının yanısıra at oynatıyorduk. Benim gölgem olduğundan daha uzundu; gölgeme bakarak atın üzerinde çok güzel durduğumu düşündüm; ama benim kendimi beğenme hissim bir olay nedeniyle birden bozuluverdi. Yaylıda oturanların dikkatini çekmek isteğiyle biraz geri kaldım, elimdeki değneğin ve ayaklarımın yardımıyla atımı mahmuzladım, serbest zarif bir durum aldım ve kasırga gibi onların önünden, Katenka'nın oturduğu öte tarafa geçmek istedim. Yalnız, onların önünden dört nala geçerken susmamın mı yoksa bağırmamın mı daha iyi olacağını bilmiyordum. Ben haykırınca Allahın belâsı at yaylının atlarıyla aynı hizaya gelince, benim bütün çabalarıma rağmen öyle beklenmedik bir anda ürkerek tökezledi ki, eğerden atın boynuna fırladım, az kalsın düşecektim.

X. BABAM NASIL BİR ADAMDI

Babam eski devrin adamıydı, yaşlı, ama o zamanın gençliğinin şövalyelik, girginlik, kendine güven, sevimlilik ve hovardalık ruhundan da birer parça almıştı. Yeni nesle tepeden bakıyorsa, bu daha çok onun yaradılışındaki gururluluğundan değil, zamanında elde ettiği başarıları, şöhreti şimdi elde edememiş olmasının gizli sıkıntısındandı. Hayatta iki

esaslı ihtirası vardı: kumar ve kadın; ömrü boyunca birkaç milyon kazanmış ve her sınıfta sayısız kadınlarla ilişki kurmuştu.

İri yarı, uzun boylu, kısa adımlarla tuhaf bir şekilde yürüyen, sık sık omuzunu silken, küçük gözleri daima gülümseyen, büyük kartal burunlu, dudaklarını beceriksizce ama hoş bir şekilde çarpıtan, telâffuzu kusurlu - peltek başı oldukça dazlak... - işte babamın kendisini hatırladığımdan beri aklımda kalan görünüşü. O bu görünüşüyle yalnız "a bonnes fortunes"[1] bir adam olarak tanınmakla kalmamış, istisnasız, herkesin, her sınıftan, özellikle hoşuna gitmek istediği insanlara kendini sevdirmesini bilmişti.

Herkesle olan ilişkilerinde, karşısındaki kim olursa olsun ona üstünlüğünü kabul ettirmesini bilirdi. Hiçbir zaman **yüksek sosyetenin** adamı olmamasına rağmen bu çevrenin insanlarıyla düşüp kalkar ve bu nedenle çok sevilirdi. O başkalarını incitmeden yaptığı için çevresinde kendini yücelten gururluluğun ve kendine güvenmenin ölçüsünü aşmazdı. Orijinaldi; ama her zaman değil, bu orijinalliğini durumuna göre sosyete adamlığının, durumuna göre de zenginliğin yerine geçecek şekilde kullanırdı. Dünyada hiçbir şey onu şaşırtamazdı: ne kadar parlak bir durumda bulunursa bulunsun sanki bu iş için yaratılmış duygusu uyandırırdı insanda. Hayatın herkesin bildiği bazı karanlık, ufak tefek sıkıntı ve üzüntülü yönlerini gizlemeyi ve bunlardan kurtulmayı o denli başarırdı ki, onu kıskanmamak elde de-

[1] Talihli, başarılı.

ğildi. Rahatlık ve zevk veren her şeyden anlar ve onlardan nasıl yararlanılacağını bilirdi. En çok sözünü etmek istediği şey çevresindeki yüksek kişilerdi, bunlar: annemin akrabaları, kendinin de gençlik arkadaşlarıydı. Bununla birlikte arkadaşlarına içinden çok kızardı, çünkü onların rütbeleri artmış, o ise emekli bir üsteğmen olarak kalmıştı. O bütün eski askerler gibi modaya göre giyinmesini beceremezdi, bununla birlikte orijinal ve zarif elbiseleri olurdu: hep geniş, hafif bir elbise, güzel çamaşırlar, küçücük kalkık yakalar, büyük manşetler... Böyle olmakla birlikte bütün bunlar onun sağlam yapılı iri yarı vücuduna, dazlak kafasına ve sakin, kendine güvenen davranışlarına yakışırdı. Çok duygulu ve hattâ çok sulu gözlüydü. Yüksek sesle okuduğu sıralar, kitabın heyecanlı, dokunaklı bir yerine geldiğinde hemen sesi titremeğe, gözlerinden yaşlar süzülmeğe başlar ve üzüntüsünden kitabı bırakırdı. Müziği severdi, bir yandan piyano çalarken bir yandan da arkadaşı A...'nın romanslarını, çigan melodilerini ve operadan da bazı parçaları söylerdi; klâsik müziği sevmez ve çevresindekilerin fikirlerine önem vermeden açıkça Beethoven'in sonatlarının onu usandırdığını, uyuttuğunu ve şarkıcı Semyonova'nın söylediği şekilde "Gençliğimi uyandırmayın" ve çingene kızı Tanyuşa'nın söylediği şekilde "Yalnız o kadın değil" şarkılarından daha iyi bir şey olamayacağını söylerdi. İyi bir iş yapmak için başkalarına ihtiyaç duyan biriydi. Ve ancak başkalarının iyi dediğine iyi derdi. Ahlâk görüşünün ne olduğunu Tanrı bilirdi ancak. Ha-

ayrıca bir eğlence aramazdı, ama onları elde etmesine zamanı olmazdı, hayatı boyunca öyle mutluydu ki, ayrıca gönlünü eğlendirmek ihtiyacını da duymamıştı.

Yaşlılığına doğru kalıplaşmış kurallara karşı sabit bir görüş sahibi olmuştu, ama bu yalnız ve yalnız pratik sahadaydı; kendisine mutluluk ya da zevk veren hayat tarzını ve davranışlarını iyi şeyler olarak kabul eder, herkesin böyle davranması gerektiğini savunurdu. Kendisini konuşmaya öyle kaptırırdı ki, onun bu huyu kurallarının katılığını azaltırdı. Bir davranışı aynı anda hem en sevimli bir çapkınlık, hem de en aşağılık bir hareket olarak gösterebilirdi.

XI. SALONDA VE ÇALIŞMA ODASINDA İŞLER

Eve geldiğimizde hava kararmak üzereydi. Maman kuyruklu piyanoya oturdu, biz çocuklar ise kâğıt, kalem ve boya getirerek yuvarlak masanın çevresine oturup resim yapmaya koyulduk. Bende yalnız mavi boya vardı; buna rağmen bir av tablosu yapmaya giriştim. Canlı bir şekilde mavi bir atın sırtında mavi bir çocuğu ve mavi köpekleri çizdim ama mavi tavşan olup olmadığını bilemiyordum, bunu sormak için çalışma odasına babama koştum. Babam bir şeyler okuyordu ve benim "mavi tavşan olur mu?" soruma başını kaldırmadan "olur yavrum

olur" diye cevap verdi. Yuvarlak masaya dönünce mavi tavşan da çizdim, sonra mavi tavşanın yanına bir çalılık yapmam gerekti, ama çalı hoşuma gitmedi; ondan ağaç, ağaçtan harman yığını, yığından bulut yaptım ve bütün kâğıdı mavi boyayla öyle karaladım ki, en sonunda canım sıkılarak parça parça ettim ve büyük koltukta biraz kestirmeğe gittim.

Maman öğretmeni Fild'in ikinci konçertosunu çalıyordu. Uyuklamağa başlamıştım, hayalimde birtakım hafif, aydınlık, duru anılar canlanmaya başladı. O Beethoven'in canlı bir sonatını çalmağa başladığında ise birtakım hüzünlü, ağır ve karanlık şeyler düşünmeğe başladım. Maman bu iki eseri sık sık çalardı, bu yüzden onların bende uyandırdıkları duyguları çok iyi hatırlarım. Bu duygular bana bir anıyı hatırlatıyordu; ama neyi? Bana öyle geliyordu ki olmamış bir şeyi.

Karşımda çalışma odasının kapısı vardı, oraya Yakov'un ve daha birçok uzun entarili, sakalh adamların girdiğini gördüm. Kapı hemen arkalarından kapandı. "Eh, artık iş başladı!" diye düşündüm. Bana öyle geliyordu ki, onların çalışma odasında yaptıkları işlerden daha önemli bir şey olamazdı dünyada; sanki bu fikrimi doğrulamak istiyorlarmış gibi hepsi de her zaman fısıldaşarak ve ayaklarının ucuna basarak odanın kapısına yaklaşırlardı. Odadan babamın yüksek sesle konuşması ve nedense benim çok hoşuma giden bir puro kokusu geliyordu. Uykudan gözlerimin kapanacağı bir sırada birden uşak odasında duyulan tanıdık bir çizme gıcırtısı şaşırttı beni. Karl İvanoviç parmaklarının ucuna basarak

asık ve kararlı bir yüzle elinde bir mektupla kapıya yaklaştı ve hafifçe vurdu. Onu içeri aldılar ve kapı hemen arkasından kapandı.

"Kötü bir şey olmasa bari," diye düşündüm, "Karl İvanoviç çok kızgın: her şeyi yapmağa hazır..."

Yeniden dalmışım.

Hiç de kötü bir şey olmadı; bir saat sonra aynı çizmelerin gıcırtısıyla uyandım. Karl İvanoviç yanaklarından süzülen gözyaşlarını silerek kapıdan çıktı, kendi kendine bir şeyler mırıldanarak yukarı gitti. Arkasından da kapıdan çıkan babam salona girdi.

Maman'ın omuzuna elini koyarak şen bir sesle:

— Biliyor musun ben şimdi neye karar verdim? dedi.

— Ne karar verdin, canım?

— Karl İvanoviç'i de çocuklarla beraber götüreceğim. Arabada yer var nasıl olsa. Çocuklar ona alışık o da onlara; hattâ onlara iyice bağlanmış. Yılda 700 ruble de pek bir masraf değil, **et puis au fond c'est un bon diable.**[1]

Ben babamın Karl İvanoviç'i paylamasını bir türlü anlayamamıştım zaten.

Maman:

— Buna çok sevindim, dedi, hem çocuklar, hem onun için iyi oldu: ne kadar olsa iyi bir ihtiyar.

— Ona 500 rubleyi hediye olarak almasını söylediğim zaman ne kadar üzüldüğünü bir görseydin... Ama en gülüncü de onun bana verdiği hesap pusu-

[1] Ne olacak, şeytanın biri o.

lası. Bakmaya değer doğrusu, dedi ve gülümseyerek anneme Karl İvanoviç'in kendi el yazısıyla yazdığı pusulayı verdi. Çok hoş doğrusu, değil mi?

İşte bu pusulanın içindekiler :

"Çocuklar için iki olta: 70 kapik,"

"Renkli kâğıt, sırma, çiriş, kutu, armağanlar: 6 ruble 55 kapik,"

"Kitap ve yay, çocuklara hediye: 8 ruble 16 kapik,"

"Mikolay'a pantalon: 4 ruble."

"18.. yılında Petr Aleksandriç'in Moskova'dan getireceğini vaad ettiği altın saat için: 140 ruble."

"Toplam olarak aylığından başka Karl Mauer'e 159 ruble 79 kapik ödenmesi gerekir."

Karl İvanoviç'in kendi aldığı hediyelere harcadığı, hattâ bizim ona vaad ettiğimiz hediyelerin bile paralarını ödememizi isteyen pusulasını okuyunca herkes onun ne kadar duygusuz ve çıkarını koruyan bir insan olduğunu düşünür ve bunda da her zaman yanılırdı.

Elinde pusula ve kafasında tasarladığı konuşmayla çalışma odasına girince güzellikle, babama bizim evde uğradığı bütün haksızlıkları anlatmak niyetindeymiş; bize dikte yazdırdığı zamanki dokunaklı, duygulu ses tonuyla konuşmaya başlayınca güzel konuşması daha çok kendine tesir etmiş; öyle ki, "benim çocuklardan ayrılmam ne kadar acı olacak!" derken büsbütün ipin ucunu kaçırmış, sesi titreyerek cebinden kareli mendilini çıkarmak zorunda kalmış.

— "Evet Petr Aleksandriç," demiş, gözyaşları-

nın arasından (bu sözler hazırladığı konuşmasında yoktu tabii), "ben çocuklara öyle alıştım ki, onlar olmadan ne yaparım bilmem. Ben size aylıksız da hizmet etmeğe razıyım," diye eklemiş, bir eliyle gözyaşlarını silerken öbürüyle de hesap pusulasını uzatmış.

Onun ne kadar temiz kalpli olduğunu bildiğim için bu anda çok içten konuştuğunu rahatlıkla söyleyebilirim; ama onun bu sözleri söylerken bir de hesap pusulasını vermesine ise bir türlü aklım ermedi.

Babam onun omuzuna elini koyarak:

— "Eğer ayrılık sizi bu denli üzecekse, sizden ayrılmak beni daha çok üzer," demiş, "o halde ben de fikrimi değiştiriyorum."

Akşam yemeğinden kısa bir süre sonra önce odaya Grişa girdi. O bizim eve geldiğinden beri sürekli olarak ağlıyordu, bu da geleceği önceden bildirdiğine inananların fikrine göre bizim eve gelecek bir felâketin belirtisiydi. İçeri girince bizimle vedalaştı ve ertesi sabah buradan uzaklara gideceğini söyledi. Ben Volodya'ya göz kırptım ve dışarı çıktım.

— Ne var?

— Eğer Grişa'nın zincirlerine bakmak istersen yukarıya selâmlığa çıkalım: Grişa ikinci odada uyuyor, yukarı sandık odasına çıkar ve oradan gözetliyebiliriz.

— Çok güzel! Sen burda bekle: ben kızları çağırayım.

Kızlar koşarak geldiler ve yukarı çıktık. Karanlık sandık odasına ilk olarak kimin gireceğine uzun

tartışmalardan sonra karar vererek içeri girdik ve beklemeğe başladık.

XII. GRİŞA

Karanlıkta hepimiz korkuyorduk; birbirimize sarılmış hiç konuşmuyorduk. Bizim hemen peşimizden sessiz adımlarla Grişa girdi odasına. Bir elinde baston öbüründe bakır bir şamdanla mum tutuyordu. Biz de soluk bile almadan bekliyorduk.

— Ey ulu İsa! Ey kutsal Meryem ana! Babasının, oğlunun, kutsal ruhun adına... derin derin soluk alarak bu kelimeleri çok kullananlara özgü çeşitli ses tonlarıyla bu kelimeleri tekrarladı.

Dua ede ede bastonunu köşeye koyup yatağı gözden geçirerek soyunmağa başladı. Eski siyah kuşağını çözdü, ağır ağır kalın çuhadan lime lime olmuş yeleğini çıkardı, özenle katladı ve sandalyenin arkalığına koydu. Yüzü her zamanki gibi aceleci ve bön değildi; aksine sakin, düşünceli ve hattâ azametliydi. Hareketleri ağır ve dikkatliydi.

Yalnız iç çamaşırıyla kalınca yavaşça karyolaya çöktü, karyolanın dört bir köşesini kutsadı; zinciri büyük bir ihtimalle gömleğinin altındaydı (çünkü yüzünü buruşturuyordu). Biraz oturdu, endişeyle birkaç yerinden yırtık çamaşırlarına baktı, baktı, aziz resimlerinin bulunduğu kutu seviyesine kadar elindeki mumu kaldırdı, onların önünde de haç çıkar-

dı ve mumu başaşağı çevirdi. Mum çatırdayarak söndü.

Ormana bakan pencerelere dolunay vuruyordu. Bizim kaçığın uzun beyaz vücudunun bir yanı ayın soluk gümüş rengi ışınlarıyla aydınlanmış, öbür yanı ise karanlıktı. Adamın gölgesi döşemeyi hattâ duvarı geçerek tavana doğru uzanıyordu. Avluda gece bekçisi bakır levhaya durmadan vuruyordu.

Grişa kocaman ellerini göğsüne kavuşturdu, aralıksız soluk alarak başını önüne eğdi, sessizce kutsal resimlerin önünde durdu, sonra güçlükle diz çökerek dua etmeğe başladı.

İlkin bazı kelimelerin üzerine özellikle basarak birtakım bildiğimiz duaları sessizce okudu, sonra onları daha yüksek sesle ve daha canlı tekrarladı. Çoğunlukla slavca kelimeler kullanmağa çalışarak kendine özgü dualarını mırıldanmağa başladı. Onun duaları saçma sapan şeylerdi, ama dokunaklıydı. Bütün velinimetlerine (o kendine yardım edenleri böyle adlandırıyordu) annemle biz de dahli olmak üzere, hepsine ayrı ayrı dua etti; ayrıca kendisi için de yalvardı. Tanrıdan bütün günahlarını affetmesini diledi ve: "Tanrım düşmanlarımı da affet!" diye de birkaç kez tekrarladı. Boğazını temizleyerek yerinden doğruldu, aynı sözleri bir daha, bir daha tekrarladı, yere kapandı, yere çarpınca sert keskin sesler çıkaran zincirlerin ağırlığına rağmen tekrar ayağa kalktı.

Volodya bacağını acıtırcasına bir çimdik attı, ama yine de gözlerimi ayıramadığımdan geri dönüp bakmadım; yalnız elimle acıyan yeri oğuşturarak Grişa'nın bütün hareketlerini ve sözlerini çocukluğun

verdiği şaşkınlık, hayranlık ve acıma ile karışık duygularla izlemeğe devam ettim.

Sandık odasına girerken umduğum neşe ve kahkahalar yerine bütün vücudumu bir titreme almış, kalbim duracakmış gibi sıkışmağa başlamıştı.

Grişa dinî coşkunluk içinde uzun süre bu durumda kaldı ve kendi dualarını okumaya devam etti. Bazan üst üste: **"Tanrım beni affet!"** diye mırıldanıyor ve bu sözleri her seferinde yeni bir şevk ve yeni bir güçle söylüyordu; bazan, sanki sözlerine hemen cevap bekliyormuş gibi: **Bağışla beni Tanrım, ben kuluna akıl ver... akıl ver ben kuluna Tanrım!** diye mırıldanıyordu; bazan da dualarına acıklı hıçkırıklar karışıyordu... En sonunda dizlerinin üstünde doğruldu, ellerini göğsüne koydu ve sustu.

Soluk bile almadan yavaşça başımı kapıdan uzattım: Grişa kımıldamıyordu, yalnız derin derin soluk alıyordu; ay ışığının aydınlattığı kör olan gözünde yaşlar vardı.

— Tanrım, senin dediğin olur! diye haykırdı birden başını yere koydu ve bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlamağa başladı.

Aradan bu kadar zaman geçtiği, benim için önemli olan pek çok anılar hafızamdan silindiği, bulanık hayaller haline geldiği, hattâ gezginci Grişa bile son gezisini tamamlayıp döndüğü halde, benim üzerimde bıraktığı bu etki ve bende uyandırdığı bu duygular hiçbir zaman hafızamdan silinmeyecek.

Ey büyük hristiyan Grişa! Senin inancın öyle kuvvetliydi ki, sen kendini Tanrıya yakın hissediyordun; senin aşkın öyle uluydu ki, bu sözler dudakla-

rından kendiliğinden dökülüyordu; sen bunları düşünerek söylemiyordun... Onun, Tanrının, ululuğunu kelimelerle anlatamayıp gözyaşlarıyla yere kapandığın zaman O'na ne büyük övgülerde bulunduğunu biliyor musun?

Grişa'yı dinlerken duyduğum şefkat hissi yavaş yavaş gücünü yitiriyordu, çünkü bir kez merakım tatmin olmuştu, ikincisi devamlı tek ayağımın üzerinde durmaktan ayağım uyuşmuştu ve arkamdan, karanlık sandık odasından, işitilen itiş kakışlara ve fısıldaşmalara da katılmak için büyük bir istek duymağa başlamıştım. Birisi benim kolumu tutarak fısıltıyla: "bu kol kimin?" diye sordu. İçerisi tamamen karanlıktı; ama kulağımın dibinde duyduğum sesin ve bana dokunan elin Katenka'ya ait olduğunu hemen anladım.

Kısa kollu bir elbise giymiş olan Katenka'yı dirseğinden bilinçsizce yakaladım ve dudaklarımı kondurdum. Katenka galiba bu davranışıma birden şaşırdı ve elini çekti; bu hareketiyle sandık odasında duran kırık sandalyeye çarptı: Grişa başını kaldırdı, sessizce çevresine bakındı ve dualar okuyarak her köşeyi kutsamaya başladı. Biz gürültüyle fısıldaşarak sandık odasından kaçtık.

NATALYA SAVİŞNA

Geçen yüzyılın ortalarında Habarovka köyünde her evin işini gören, giysileri eskimiş, yalınayak, ama

şen tombulca kırmızı yanaklı **Nataşka** adlı bir kızcağız varmış. Babası Klarnetçi Savva'nın ricası ve kendi kabiliyeti üzerine dedem onu konağa almış ve böylece büyük annemin hizmetini gören kadınların arasına girmiş. Hizmetçi Nataşka bu işinde uysallığı ve hamaratlığıyla hemen sivrilmiş. Annem doğunca bir dadı gerekmiş, bu sorumluluğu da **Nataşka**'ya yüklemişler. Bu yeni görevinde de hamaratlığı, güvenilirliği ve bağlılığı ile genç hanımının övgüsünü ve pek çok da armağanlarını kazanmış. Görevi dolayısiyle Natalya'yla sık ilişkileri bulunan genç, ateş gibi bir garson olan Foka'nın pudralı yüzü ve tokalı çorapları onun cahil ama duygulu gönlünü kendine bağlamış. Hattâ dedeme gidip Foka'yla evlenmek için izin istemeği kararlaştırmış. Dedem onun bu davranışını nankörlük sayarak öfkelenmiş ve zavallı Natalya'yı ceza olarak kır köyüne ağıl hizmetlerine göndermiş. Yalnız hiç kimse Natalya'nın yerini tutamayınca altı ay sonra genç ilk görevine dönmüş. Bu sürgünden dönünce dedeme çıkıp ayaklarına kapanarak, kendisine eskisi gibi davranılmasını, önceleri yaptığı ve şimdi artık bir daha yapmamağa söz verdiği aptallıklarını affetmesini rica etmiş. Ve gerçekten de sözünü tutmuş.

O günden sonra Nataşka, Natalya Savişna olmuş ve hemen başına başörtüsünü bağlamış, içinde biriken tüm sevgisini hanımefendisine vermiş.

Annemin mürebbiyesi onun yerini alınca kilerin anahtarlarını ona vererek bütün yiyecek ve giyecekleri ona teslim etmişler. Yeni görevlerini de aynı çaba ve şevkle yürütmüş. O yalnız efendisinin iyiliği

için yaşar, her şeyde bir israf, hor kullanma ve çalma görerek var gücüyle bunlara engel olmağa çalışırdı.

Maman evlendiği zaman yirmi yıllık emeğine ve bağlılığına karşılık Natalya Savişna'yı memnun etmek isteyerek onu yanına çağırıp en güzel sözlerle minnet ve sevgisini söyleyerek Natalya Savişna'ya kölelikten azat edildiğini bildiren imzaladığı kâğıdı vermiş ve bundan sonra yanlarında ister çalışsın ister çalışmasın her yıl 200 ruble maaş alacağını söylemiş. Natalya Savişna bütün bunları susarak dinlemiş, sonra kâğıdı eline alıp öfkeyle bakmış, dişlerinin arasından bir şeyler homurdanmış ve kapıyı çarparak dışarı fırlamış. Bu tuhaf davranışının nedenini anlamayan maman biraz sonra Natalya Savişna'nın odasına girmiş. O, ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüş bir durumda, sandığın üstünde oturuyor, mendilini didikliyor, paramparça ederek yere fırlattığı azat kâğıdına gözlerini dikmiş bakıyormuş.

Annem elini elleri arasına alarak:

— Ne oldu, canım Natalya Savişna? diye sormuş.

O:

— Hiçbir şey, efendim, demiş, galiba kötü bir şey yaptım ki beni evden kovuyorsunuz... Ne yapayım ben de giderim.

Elini çekmiş ve gözyaşlarını güçlükle tutarak odadan çıkmak istemiş. Maman onu tutmuş, sarılmış ve ikisi birden kucaklaşarak ağlamaya başlamışlar.

Kendimi bildim bileli Natalya Savişna deyince onun beni okşamasını ve sevgisini hatırlarım; ama

onun ne denli eşi bulunmaz, iyi bir ihtiyarcık olduğunu o zaman aklımdan bile geçirmezken şimdi onu daha iyi değerlendirebiliyorum. Hiçbir zaman kendinden bahsetmez ve kendini düşünmezdi, bütün hayatı yalnız sevgi ve fedakârlıktan ibaretti. Ben onun bize karşı gösterdiği yumuşak sevgisine, fedakârlığına öyle alışmıştım ki, bunun başka türlü olabileceğini düşünmez, kendimi ona borçlu saymaz ve hiçbir zaman da: Acaba mutlu mu? Sevinçli mi? diye sormak aklıma gelmezdi. Bazen gerekli bir ihtiyaç bahanesiyle dersten kaçıp onun odasına girer, oturur ve yüksek sesle onun varlığından hiç haberim yokmuş gibi hayal kurmaya başlardım. O ise bir süre bir şeyle uğraşarak ya çorap örer, ya odasını dolduran sandıkları karıştırır, ya da çamaşırları sayardı; benim "Ah, general olduğum zaman çok güzel bir kızla evleneceğim, kendime bir al at alacağım, billûrdan bir köşk yaptıracağım, Saksonya'dan Karl Kanoviç'in akrabalarını getireceğim..." gibi saçmalarımı dinler ve sanki onaylıyormuş gibi: "Evet, babam, evet" derdi. Çok kez ben kalkıp gitmeye hazırlandığım sırada kapağının içinde - şimdi hatırladığıma göre- renkli bir atlı resmi, bir ruj kutusundan çıkarılmış bir manzara ve Volodya'nın yaptığı bir resim yapıştırılmış olan mavi sandığı açar, sandıktan tütsü çıkarır yakar ve elinde sallıyarak:

— Bu, yavrucuğum, Oçakov zamanından kalma bir tütsüdür. Sizin merhum dedeniz -toprağı bol olsun- Türk seferine gittiği zaman oradan getirmişler. İşte bu kalan son parçası diye içini çekerek eklerdi.

Odasını dolduran sandıklarda her şey bulunur-

du. Bir şey gerekse hemen: "Natalya Savişna'ya sormalı" derlerdi, gerçekten de, hemen arar, gerekli şeyi bulur ve: "İyi ki saklamışım" derdi. Bu sandıklarda ondan başka kimsenin bilmediği ve ilgilenmediği bir sürü şey vardı.

Bir kere ben ona kızmıştım. O da şöyle olmuştu: Yemekte Kvas[1] doldururken sürahiyi devirerek masa örtüsünü kirlettim.

Maman:

— Natalya Savişna'yı çağırın, sevgilisinin yaptığı işi görsün de sevinsin, dedi.

Natalya Savişna içeri girdi, benim yaptığım lekeyi görünce başını salladı; sonra maman onun kulağına bir şeyler fısıldadı ve o beni parmağıyla korkutarak dışarı çıktı.

Yemekten sonra neşeyle zıplaya zıplaya salona geçiyordum, ansızın kapının arkasından elinde masa örtüsüyle Natalya Savişna fırladı, beni yakaladı, büyük bir çabayla karşı koymama rağmen ıslak örtüyü yüzüme gözüme sürüştürmeye başladı ve arada bir "örtüyü kirletme, örtüyü kirletme!" diye de söyleniyordu. Öyle kızmıştım ki, hırsımdan ağlamaya başladım.

Gözyaşlarımdan boğularak salonda geziniyor ve kendi kendime:

"Nasıl olur! Natalya Savişna, basit bir kadın olan Natalya, bana nasıl olur da sen der ve sanki uşağının çocuğunu döver gibi ıslak örtüyü yüzüme sürer. Hayır, bu müthiş bir şey," diye söyleniyordum.

---

[1] Kvas : Bozaya benzer bir içki.

Natalya Savişna benim gözyaşlarımm gerçekten aktığını görünce hemen koştu gitti, ben ise gezinmeye devam ederek Natalya'nın bana yaptığı edepsizliğin öcünü nasıl alacağımı düşünüyordum.

Birkaç dakika sonra Natalya Savişna döndü, korka korka bana yaklaştı ve gönlümü almaya başladı:

— Yeter, babam, ağlama... bağışla beni, ben aptalım... suç bende... bağışlayınız beni yavrum... bak size...

Atkısının altından, içinde iki karamelâ ve bir incir bulunan, kırmızı kâğıttan yapılmış bir külâh çıkardı ve titreyen elleriyle bana uzattı. Artık bu sevimli ihtiyarcığın yüzüne bakmak için gücüm kalmamıştı; başımı çevirip hediyemi aldım. Gözyaşlarım artmaya başladı ama bu kez hırsımdan değil sevgi ve utancımdan akıyordu.

XIV. AYRILIK

Bu anlattığım olayın ertesi günü, sabahın saat on ikisinde, faytonla yük arabası kapıda hazırdı. Nikolay yol giysilerini giymişti: Pantalonunun paçalarını çizmelerin içine sokmuş, ceketini de belinden bir kuşakla sımsıkı bağlamıştı. Arabada ayakta duruyor, kaputları, yastıkları, koltuğun döşemenin altına yer-

leştiriyor, bir tarafı yumru görünce üzerine oturuyor ve üzerinde zıplıyarak düzeltiyordu.

Babamın odacısı faytondan kafasını uzatıp:

— Ne olur, Allah aşkına, Nikolay Dimitriç, beyefendinin çekmecesini sizin arabaya koysam olmaz mı? Büyük değil... dedi.

Nikolay arabanın içine bir bohçayı var gücüyle yerleştirmeye çalışıyordu, sıkıntıyla:

— Siz önceden söyleseydiniz, Mihay İvaniç, diye cevap verdi ve şapkasını geriye itip sıcaktan kavrulmuş alnındaki iri ter taneciklerini silerek ekledi: Hey Allahım, kafam zaten şişmiş, bir de sizin çekmecenizle mi uğraşalım.

Ceketli, uzun entarili, gömlekli, şapkasız uşaklar, kollarında çocuklarıyla, omuzlarında çizgili şalları bulunan günlük giysili kadınlar, yalın ayak çocuklar, taş merdivenin yanında ayakta duruyor, arabalara bakıyor ve aralarında konuşuyorlardı. Arabacılardan biri -kışlık şapka ve hırka giymiş kambur bir ihtiyar- faytonun okunu eliyle tutmuş kontrol ediyor ve düşünceli düşünceli avlunun girişine bakıyordu; öteki -kırmızı basmadan ufak cebi bulunan beyaz gömlek giymiş, başında sarı kıvırcık saçlarını kaşırken, kâh bir kulağına kâh öbürüne düşen siyah parlak kenarlı kıvrık şapka bulunan gösterişli genç- hırkasını oturacağı yere koymuş, dizginleri de oraya bırakarak örme kamçısını şaklatıyor bir çizmelerine bir arabayı süren arabacılara bakıyordu. Onlardan biri ıkınarak arabayı havada tutuyor, öbürü tekerleklerin üzerine eğilerek dikkatle tekerlekleri yağlıyor -hattâ fırçada kalan katranı ziyan olmasın diye

tekerleğin çevresine sürüyordu. Türlü renklerde yorgun posta atları parmaklığın önünde duruyor ve kuyruklarıyla sinekleri kovuyorlardı. Bazı atlar tüylü ıslak ayaklarını direyerek gözlerini kapayıp uyukluyor, bazısı da sıkıntıdan birbirlerini kaşıyor ya da taş merdivenin yanında büyümüş sert koyu yeşil eğrelti otunun yapraklarını, saplarını kemiriyordu. Tazı köpeklerinin bir kısmı güneşin altında yatarak ağır ağır soluk alıyor, bir kısmı da arabaların yanında gölgede dolaşıyor ve dingildeki yağı yalıyorlardı. Hava bir toz bulutuyla kaplıydı. Ufkun boza çalan mor bir rengi vardı, ama havada tek bir bulut bile gözükmüyordu. Kuvvetle esen batı rüzgârı yollardan ve tarlalardan toz sütunları kaldırıyor, bahçedeki yüksek ıhlamur ve kayın ağaçlarının tepelerini eğiyor ve dökülen sarı yaprakları yollara sürüklüyordu. Ben pencerenin önünde oturuyor ve dört gözle hazırlıkların bitmesini bekliyordum. Salondaki yuvarlak masanın çevresinde son birkaç dakikayı birlikte geçirmek üzere toplandığımızda ne kadar acı dakikalar geçireceğimiz aklımdan geçiyordu. Kafam bomboş fikirlerle doluydu. Kendi kendime birçok anlamsız sorular soruyordum: Arabaları hangi arabacılar sürecek? Babamla kim, Karl İvanoviç'le kim oturacak? ve, niçin ısrarla boynuma yün atkı sarıp sırtıma pamuklu yelek giydirmek istiyorlar?

"Ben o kadar nazlı mıyım? Donmam ya. Her şey çabucak hazır olsa da binip gitsek!"

Natalya Savişna elinde pusla ile, ağlamaktan

gözleri kan çanağına dönmüş bir halde mamana dönerek:

— Çocukların çamaşırlarının listesini kime vereyim diye sordu.

Annem de:

— Nikolay'a verin, sonra da çocuklarla vedalaşmağa geliniz, dedi.

İhtiyarcık bir şeyler söyleyecekti, birden durdu, yüzünü şalıyla gizleyip elini sallayarak odadan çıktı. Onun bu davranışını görünce kalbim burkuldu; ama bir an önce gitmek için duyduğum sabırsızlık bu duyguyu bastırdı ve ben annemle babamın konuşmalarını ilgisizce dinlemeğe devam ettim. Onlar aslında her ikisini de ilgilendirmeyen şeylerden, eve ne alınacağından, prenses Sophie ve madam Julie'ye ne söyleyeceğinden, yolların nasıl olduğundan bahsediyorlardı.

Foka girdi, eşikte durarak her zaman "yemek hazır!" diyen sesiyle bu kez "atlar hazır!" diye haber verdi. Bu haber üzerine mamanın sanki hiç ummadığı bir şey işitmiş gibi titrediğini, sarardığını gördüm.

Foka'ya odadaki tüm kapıları kapaması söylenmiş, bu da benim çok tuhafıma gitmişti: "sanki hepsi bir kimseden gizleniyorlar."

Herkes oturunca Foka da sandalyeye ilişti, tam o otururken, kapı gıcırdadı ve hepimiz kapıya döndük. Odaya Natalya Savişna girdi ve gözlerini kaldırmadan kapının yanındaki Foka'nın oturduğu sandalyeye o da ilişti. Foka'nın hareketsiz kırışık yüzü-

nü, dazlak kafasını, kadının altından ağarmış saçları görünen baş örtülü, kambur, ama güzel görünüşünü şimdiki gibi hatırlarım. Onlar aynı sandalyeye sığamıyor ve bu yüzden de sıkılıyorlardı.

Ben ilgisizce durmaya ve sabırsızca beklemeye devam ediyordum. Kapalı kapılar arasında geçen on dakika bana bir saat gibi geliyordu. Nihayet herkes kalktı, haç çıkardı ve vedalaşmağa başladı. Babam annemi kucakladı ve birkaç kez öperek:

— Yeter, dostum! Ölünceye dek ayrılmıyoruz ya! dedi.

Maman gözyaşları arasından titrek bir sesle:

— Öyle de olsa üzülüyorum! dedi.

Onun sesini duyup, titrek dudaklarını, gözyaşlarıyla dolu gözlerini görünce her şeyi unuttum ve öyle üzüldüm, sıkıldım ve duygulandım ki, onunla vedalaşmaktansa oradan kaçmanın daha iyi olacağını düşündüm. O anda babamla kucaklaşırken bizimle artık vedalaştığını anladım.

Annem Volodya'yı o kadar çok öptü, o kadar çok kutsadı ki, artık beni de kucaklıyacağını sanıp ileri atılıyor, sokuluyordum, ama o yine ona tekrar tekrar hayır dualar ediyor ve göğsüne bastırıyordu. Nihayet ben ona atıldım ve sarılarak ağladım, ağladım, üzüntümden başka hiçbir şey düşünmeden ağladım.

Arabaya oturmaya giderken, taşlıkta bizi usandıran uşaklar vedalaşmak için önümüze çıktılar. Onların "elinizi öpeyim" diye ricaları, omzumuzdan şap diye öpmeleri, yağ kokuları, bende de sinirli insanlardaki gibi iğrenmeye benzer bir duygu uyandırdı. Bu

duygunun etkisi altında, Natalya Savişna benimle gözyaşlarıyla vedalaşırken, onu başlığından oldukça soğuk bir şekilde öptüm.

Tuhaftır, ben uşakların yüzlerini gözümün önüne en ince çizgilerine kadar getirebildiğim halde mamanın yüzü ve durumu hâfızamdan tamamen silinmiş, belki de o dakikalarda yüzüne tam bir dikkatle bakmadığımdan hatırlayamıyorum. Eğer bunu yapsaydım gerek onun gerek benim üzüntüm dayanılmaz bir dereceye varırdı.

Ben herkesten önce faytona koştum ve geride bir yere yerleştim. Arabanın kalkık körüğü yüzünden bir şey göremiyordum, ama içimden gelen bir ses bana mamanın henüz orada olduğunu söylüyordu.

Kendi kendime: "Ona bakayım mı, bakmıyayım mı... Haydi son kez olsun bakayım!" diye düşündüm ve faytondan taş merdivene doğru uzandım. Bu sırada maman da aynı düşünceyle faytonun öbür tarafından yaklaştı ve beni adımla çağırdı. Arkamdan onun sesini işitince ona öyle hızla döndüm ki, başlarımız çarpıştı, hüzünle gülümsedi ve son kez beni, sımsıkı sarılarak iyice öptü.

Araba birkaç sajen[1] uzaklaşınca ona bakmaya karar verdim. Rüzgâr başına bağladığı mavi örtüyü savuruyordu, başı önüne düşmüş, elleriyle yüzünü kapatarak ağır ağır taş merdiveni çıkıyordu. Foka kolundan tutmuş yardım ediyordu.

Babam yanımda oturmuş ağzını açmıyordu; ben ise gözyaşlarımdan boğuluyordum. Boğazımda bir

[1] Sajen : Bir uzunluk ölçüsü, 2,13 m.

şey düğümleniyordu, tıkanmaktan korkuyordum... Ana yola çıkınca birisinin balkondan salladığı beyaz bir mendil gördük. Ben de mendilimi çıkararak sallamağa başladım, bu davranış biraz olsun beni avutmuştu. Ağlamağa devam ediyordum ama gözyaşlarımın benim duygulu, içli olduğumu gösterdiğini düşününce seviniyor, ferahlıyordum.

Bir verst[1] kadar gittikten sonra ben iyice rahatlamış ve usanmadan, benim tarafımda koşan, bana en yakın olan atın arkasından bakmağa başlamıştım.

Bu alaca atın kuyruğunu nasıl salladığına, ayaklarını birbiri peşisıra nasıl attığına, arabacının kamçısının sırtına nasıl indiğine ve ayaklarının dört nala nasıl gittiğine merakla bakıyor; koşumunun ve koşumun üzerindeki halkanın nasıl zıpladığını, atın sağrısının nasıl ter içinde kaldığını seyrediyordum. Çevreye, dalgalanan olgun çavdar tarlalarına, uzaklarda karartı gibi görünen sapana, köylüye, taylı bir kısrağa, kilometre direklerine, hattâ bizi hangi arabacının götürdüğünü anlamak için arabacının yerine bile baktım. Belki de ebediyen ayrıldığım annemi, henüz yüzüme akan yaşlar kurumadan unutmuştum. Ama her anı bana onu düşündürüyordu. Kayın ağaçlarıyla çevrili yolda bulduğumuz mantarı, mantarı koparmak için Katenka ile Lüboçka'nın yaptıkları münakaşayı, biz evden ayrılırken onların nasıl ağladıklarını hatırlarım.

"Onlara ne kadar yazık oldu! hem Natalya Savişna'ya, hem kayın ağaçlı yola, hem Foka'ya... Hep-

[1] Verst : Bir uzunluk ölçüsü: 1.060 km.

sine yazık oldu! Kötü yürekli Mimi'ye bile yazık oldu. Her şeye, her şeye yazık! Ya zavallı maman?" Ve gözlerimden yine yaşlar akmağa başladı, ama bu çok sürmedi.

XV. ÇOCUKLUK

Hey gidi mutlu, bir daha geri gelmeyecek mutlu çocukluk günleri! Onları sevmemek, onları anmamak elimden gelir mi? Bu anılar ruhuma can katıyor yüceltiyor ve benim için en derin zevk kaynağı oluyor.

Yoruluncaya dek koşup yüksek iskemleme çıkarak çay masasına oturur, artık geç olmasına, bir fincan şekerli sütümü çoktan bitirmeme, uykudan gözlerimin kapanmasına rağmen yerimden kımıldamaz, oturduğum yerde konuşmaları dinlerdim. Nasıl dinlemeyeyim? Maman biriyle konuşurdu, ses tonu öyle tatlı öyle cana yakındı ki. Bu tek sözcüğü bile bana o kadar çok şey anlatırdı ki! Uyku bürümüş gözlerimi onun yüzüne diker, o gözümde ufalır, ufacık olur, küçücük bir düğme gibi kalır, ama yine de yüz hatlarının tüm ayrıntılarını, bana baktığını ve gülümsediğini görürdüm. Onu böyle ufacık görmek hoşuma da giderdi. Gözlerimi daha çok kısardım, o gözbebeklerimdeki görüntüleri kadar küçülür ve ben kıpırdayınca bu sihir de bozuluverirdi. Bu görüntüyü gözlerimde yine canlandırmak için gözlerimi kısar büzerdim ama boşuna.

Kalkar, ayaklarımı toplayıp rahatça bir koltuğa yerleştirirdim. O zaman maman:

— Gene orada uyuyup kalacaksın, Nikolenka! Yukarıya çıksan iyi olur, derdi.

— Uyumak istemiyorum anneciğim, diye cevap verirdim ben. Ama belli belirsiz, tatlı hayallere dalar, bastıran şiddetli çocukluk uykusu göz kapaklarımı indirir, bir dakika sonra kendimden geçer ve uyandırılana dek orada uyur kalırdım. İyice daldığım bir sırada müşfik bir elin bana dokunduğunu duyar, ilk dokunuşunda bu eli tanır, ve uykumun arasında farkında olmadan sımsıkı yakaladığım bu eli dudaklarıma götürür öperdim.

Herkes dağılır, salonda tek bir mum yanardı. Maman beni kendisinin uyandırdığını söyler, benim uyuduğum koltuğa ilişir, ince güzel elleriyle saçlarımı okşar ve o çok tanıdığım sevimli sesiyle kulağıma:

— Kalk, yavrum, artık uyuma saati geldi, diye fısıldardı.

Odada kim olursa olsun, onların duygusuz bakışlarından sıkılmaz, bana karşı sevgi ve şefkatini açığa vurmaktan çekinmezdi. Ben yerimden kıpırdamaz, elini daha candan öperdim.

— Haydi kalk, meleğim.

Öbür eliyle boynumdan tutar, ellerini çabuk çabuk oynatarak beni gıdıklardı. Loş odada çıt çıkmazdı; gıdıklanmamdan ve yeni uyanmamdan dolayı gerilen sinirlerim, yanımda oturan, beni okşayan annemin kokusu, sesi... Bütün bunlar beni öyle etkilerdi

ki, sıçrayarak boynuna sarılmak, başımı göğsüne yaslamak isterdim. Boğulurcasına:

— Ah canım, benim canım anneciğim, seni ne kadar çok seviyorum! derdim.

O kendine özgü hüzünlü, sinirli gülümsemesiyle güler, başımı ellerinin arasına alır, alnımdan öper ve başımı dizlerinin üzerine yatırarak:

— Demek sen beni çok seviyorsun öyle mi? derdi. Birkaç dakika susarak eklerdi:

— Bak beni her zaman sev, hiç unutma. Eğer anneciğini kaybedersen bile onu unutmazsın değil mi? Unutmayacaksın değil mi Nikolenka?

O beni daha şefkatli öperdi. Ben:

— Yeter böyle şeyler söyleme, canım. Sevgili anneciğim! diye hıçkırır, dizlerini öper ve gözlerimden sel gibi yaşlar - sevgi ve coşkunluk gözyaşları boşanırdı.

Bundan sonra yukarı çıkar, sırtımdaki pamuklu, uzun entariyle aziz resimleri önünde durur ve "Allahım babamı, annemi koru!" diye yalvarırdım. Bu anda ne güzel duygularla dolup taşardım. İlk kez çocukken annemden öğrendiğim bu duaları kekeliyerek tekrarladığım bir sırada anneme ve Allaha karşı duyduğum sevgi, tuhaf bir şekilde birbirine karışırdı.

Duadan sonra gönlüm rahat, ferah, sevinç dolu olarak yorgana bürününce anılar birbirini kovalardı; bunlar neye aitti? Bunlar, ele geçirilemeyen, ama temiz bir aşkın ve kararlı bir mutluluğun ümidiyle dolu anılardı. Karl İvanoviç'i ve dünyada tanıdığım tek bahtsız adam olan onun acı bahtını hatırlar, o denli severdimki gözlerimden yaşlar süzülür ve

"Allahım ona mutluluk ver, bana da ona yardım etmek ve onun üzüntülerini hafifletmek için imkân ver, tanrım; onun için ben her şeyimi veririm" diye yalvarırdım. Sonra çok sevdiğim porselenden yapılmış - Tavşan veya köpek - oyuncağımı kuştüyü yastığımın köşesine yerleştirir ve orada ne kadar güzel, rahat, sıcak yattığını seyrederek sevinirdim. Herkesin mutlu, sevinçli olmasını, yarın gezmeye gitmemiz için havanın güzel olmasını Tanrıya yalvarır, sonra öbür yanıma dönerdim, fikirler ve hayaller birbirine karışır, daha yüzümdeki gözyaşları kurumadan ağır ağır derin bir uykuya dalardım.

Çocukluğun verdiği tazelik, kaygısızlık, sevme ihtiyacı, güçlü inançlar geri gelebilir mi? Bu zamanda iki yüksek fazilet - mâsum bir neşe ve sonsuz bir sevme ihtiyacı - hayatın tadı tuzu olduğuna göre hangi çağ bu çocukluk çağından daha üstün olabilir.

Nerede o ateşli dualar? Nerede o en değerli armağan olan şefkat gözyaşları? Uçup gelen avutucu melek gülerek bu yaşları siler ve sâf ve temiz çocuk ruhumda tatlı hayaller uyandırırdı.

Acaba hayatı kalbimde bu gözyaşlarımı, bu coşkunlukları bir daha duymayacak kadar derin izler mi bıraktı? Acaba onlardan yalnız anılar mı kaldı?

XVI. ŞİİR

Moskova'ya gidişimizden hemen hemen bir ay sonra büyük annemin evinin üst katında büyük ma-

sanın başına oturmuş yazı yazıyordum; karşımda resim öğretmeni oturuyor ve kara kalemle sarıklı bir Türk'ün portresinde son düzeltmeleri yapıyordu. Volodya ise öğretmenin arkasında durmuş, başını uzatarak omuzlarının gerisinden resme bakıyordu. Bu portre Volodya'nın kara kalemle yaptığı ilk eseriydi ve büyük annemin isim günü olan bugün ona armağan edilecekti.

Volodya ayaklarının burnunda yükselip Türk'ün boynunu göstererek öğretmene:

— Siz burayı daha gölgeli yapmayacak mısınız? diye sordu. Öğretmen:

— Hayır, istemez, dedi ve kalemleri kutuya koyarak ekledi:

— Şimdi çok güzel oldu, siz artık dokunmayın. Ya siz, Nikolenka - diye kalkıp Türk'ün resmine yarı gözle bakmaya devam ederek bana döndü - artık sırrınızı bize açıklayın; siz ne armağan edeceksiniz bakalım büyük annenize? Siz de bir resim yapsaydınız iyi olurdu doğrusu. Allaha ısmarladık beyler! dedi, şapkasını, para zarfını aldı ve çıktı.

O anda ben de üzerinde uğraştığım şeyi yapacağıma bir resim yapsaydım daha iyi olurdu, diye düşünüyordum. Büyük annemin isim günü için ona hediye olarak bir şeyler yapmamız gerektiğini söyledikleri zaman hemen aklıma ona bu günle ilgili bir şiir yazmak fikri geldi ve hemen gerisini tamamlıyacağımı umduğum kafiyeli iki mısra karaladım. Böyle, bir çocuk için pek tuhaf olan, bu fikrin aklıma nasıl geldiğini hatırlamıyorum, ama, bu fikir çok hoşuma gitmişti; bu konuda soru soranlara, büyük

anneme bir armağan hazırladığımı söylüyor ama bu armağanın ne olduğunu hiç kimseye söylemiyordum.

Umduğumun aksine bütün çabalarıma rağmen bu iki mısradan başka hiçbir şey yazamadım. Kitaplarımızdaki şiirleri okumaya başladım; ama ne Dimitriyev ne Derjavin bana yardımcı olmadılar, aksine beni kabiliyetsiz olduğuma inandılar. Karl İvanoviç'in bazı şiirleri defterine çektiğini bildiğim için onun kâğıtlarını usulca karıştırmağa başladım ve almanca şiirlerinin arasında rusça, galiba kendi yazdığı bir şiir buldum.

Bayan L..... Petrovskoye, 3 Haziran 1828

Yabancıları hatırla.
Uzakları hatırla.
Benimkini hatırla
Daha şimdiden, her zaman
Mezarına kadar hatırla
Nasıl inanmış, sevebiliyorum. (1)

Karl Mauer

Şiir ince bir mektup kâğıdına yuvarlak güzel bir yazıyla yazılmıştı ve benim dokunaklı anlatımıyla çok hoşuna gitmişti. Hemen onu ezberledim ve onu örnek olarak almaya karar verdim. İşim çok kolaydı. İsim günü için 12 mısralık kutlama şiiri hazırdı, sınıftaki masanın başına oturmuş düz parlak kâğıda temize çekiyordum.

İki tabaka kâğıdı da kirletmiştim... bu, mısra-

[1] Karl İvanoviç'in rusçası bozuktu.

larda değişiklik yapmak için değildi, çünkü bu mısralar bana çok güzel görünüyordu, ama üçüncü satırdan sonraki satır sonları gittikçe yukarı doğru kıvrılıyordu. Öyle ki satırların eğrilikleri iyice belli oluyor ve çok çirkin gözüküyor, hiçbir şeye benzemiyordu.

Üçüncü tabaka kâğıt da ilkinkiler gibi çarpıktı; ama ben yeniden yazmamağa kararlıydım. Şiirimde büyük annemi kutluyor, ona uzun ömür diliyor ve şiiri şöyle bitiriyordum:

Çalışacağız avutmaya
Ve seveceğiz öz annemiz gibi

Galiba fena olmamıştı, ama son mısra sanki kulağımı tırmalıyordu.

Satırın sonundaki "Öz annemiz gibi" yerine "Sevgili gibi", "dost gibi" sözleri kaymak istiyor ve sonra da: "boş ver! hepsi de Karl İvanoviç'inkinden daha güzeldir" diyordum.

Ve son mısrayı da yazdım. Sonra yatak odasında yüksek sesle, duyguyla, el kol hareketleriyle okudum bütün eseri. Yazı mısralar ölçüsüz olduğu halde üzerinde durmuyordum. Ama son mısra beni daha çok sarstı. Karyolaya oturdum ve düşünmeye başladım.

"Niçin ben **Öz anne gibi** diye yazdım? O burada değil, onu şiirimizde anmamam lâzımdı, gerçekten büyük annemi de seviyor, sayıyorum, ama o kadar değil. Niçin bunu yazdım? Niçin yalan söyledim? Evet bu şiirdir ama gene de yapmamalıydım bunu."

Bu sırada odaya terzimiz girdi, yeni yarım fraklarımızı getirmişti.

— Ne yapalım öyle olsun! diye düşündüm, büyük bir sıkıntı ve sabırsızlıkla şiiri yastığımın altına sokarak Moskova elbisemin provasına koştum.

Moskova elbisesi ne kadar da güzelmiş, pirinç düğmeli kahve rengi yarım fraklarımız tam üstümüze oturmuştu, köydeki gibi boyumuz büyüyecek diye bolca yapılan elbiseler gibi değildi; dar siyah pantalonlarımız vücut hatlarımızı belli ederek çizmenin üzerinde çok güzel duruyordu.

"Nihayet benim de gerçek bir şeritli pantalonum oldu!" diye sevinçten deli olarak bacaklarıma bakıyordum. Yeni elbiseyi pek dar bulmama ve içinde de rahatsız olmama rağmen bunu herkesten gizliyor ve tam aksine çok rahat olduğumu söylüyor ve "eğer bu elbisenin bir kusuru varsa o da biraz bol olmasıdır." diyordum. Sonra uzun süre aynanın önünde durarak saçıma bolca briyantin sürüp taradım, ama ne kadar uğraştımsa da tepemdeki saçları yatıramadım. Yatıp yatmadıklarını anlamak üzere fırçayı saçlarım üzerinden kaldırınca hemen dikiliyor ve yüzüme son derece gülünç bir görünüm veriyordu.

Karl İvanoviç öbür odada giyiniyordu, sınıftan onun odasına lâcivert bir frak ve bir takım beyaz şeyler götürüyorlardı. Aşağıya açılan kapıdan büyük annemin oda hizmetçilerinden birinin sesini işitince ne istediğini anlamak için dışarı çıktım. Elinde sert kolalı bir göğüslük tutuyordu. Bana onu yıkayıp Karl İvanoviç'e götürdüğünü, zamanında yetiştirmek için bütün gece uyumadığını söyledi. Ben Karl İvanoviç'e

veririm diye, göğüslüğü aldım ve büyük annemin kalkıp kalkmadığını sordum.

— Kalktı tabii! kahvelerini içtiler, papaz da geldi. Benim yeni elbiseme bakarak güldü ve ekledi:

— Ne kadar da yakışmış!

Bu söz beni kızarttı, ne yaman bir genç olduğumu daha bilmediğini ona göstermek isteyerek parmaklarımı şakırdatıp tek ayak üzerinde şöyle bir döndüm ve hopladım.

Karl İvanoviç'e göğüslüğü götürdüğümde ona ihtiyacı kalmamıştı; başka birini takmış, masanın üzerindeki küçük aynanın karşısında eğilerek iki eliyle boynundaki göz alıcı boyunbağını tutuyor ve düzgün traşlı çenesinden yakanın rahatça geçip geçmediğini deniyordu. Bizim elbiselerimizi düzeltti, Nikolay'dan da kendi elbisesini düzeltmesini rica etti ve sonra bizi büyük annemize götürdü. Merdivenlerden inerken üçümüzden yayılan keskin pomad kokusunu anımsadıkça hep güleceğim gelir.

Karl İvanoviç'in elinde kendi yaptığı kutucuk, Volodya'nın elinde resim, benimkinde ise şiir vardı; herkes armağanlarını verirken söyleyeceği sözleri hazırlamıştı. Karl İvanoviç salonun kapısını açtığında papaz cübbesini yeni giymiş ve âyinin ilk sesleri yükseliyordu.

Büyük annem de salondaydı. Öne doğru eğilmiş, bir sandalyenin arkalığına dayanmış, duvarın yanında ayakta duruyor ve kendinden geçmiş dua ediyordu; babam da yanıbaşında ayaktaydı. Babam bize döndü, kapının yanında önceden hazırladığımız arma-

ğanları aceleyle arkamıza saklayarak durduğumuzu görünce gülümsedi. Bizim yapmak istediğimiz sürprizin kıymeti kalmamıştı.

Haça yaklaşmağa başladığımızda, ansızın baş döndürücü ve yenilmesi güç bir utanma duygusunun etkisi altında olduğumu, bu duygu altında armağanı vermeğe gücümün yetmeyeceğini hissediyordum. Kutuyu sağ elimden sol elime geçirip, büyük annemi, en kibar sözlerle tebrik ederek ona uzatan ve sonra da Volodya'ya yer vermek için birkaç adım geri çekilen Karl İvanoviç'in arkasına gizlendim. Büyük annem kenarları altın yaldızlı şeritlerle süslü kutudan çok memnun kalmıştı; en tatlı gülümsemesiyle teşekkürlelerini bildirdi. Ama büyük annem bu kutuyu nereye koyacağını bilmiyordu, bu yüzden pek ustaca yapılmış olduğunu söyleyerek bakması için onu babama uzattı.

Merakını gideren babam da onu papaza uzattı, kutu papazın da çok hoşuna gitmiş olacak ki başını sallıyor ve hayranlıkla bir kutuya, bir bu denli güzel bir şeyi yapabilen sanatkâra bakıyordu. Volodya da yaptığı Türk portresini verdi, o da herkesin övgüsünü kazandı. Sıra bana gelmişti; büyük annem yüzünde teşvik edici bir gülümseme ile bana döndü.

Sıkılma duygusunu tadanlar bu duygunun dakikalar geçtikçe arttığını, kararlılığın da tam aksine azaldığını, yani bu durum sürdükçe onu yenmenin de o denli güçleştiğini, kararlılığın da yok olduğunu çok iyi bilirler.

Karl İvanoviç'le Volodya'nın armağanlarını ver-

dikleri sırada cesaret ve kararlılık benden büsbütün uzaklaşmış, sıkılganlığım son dereceye varmıştı. Kan durmadan kalbimden beynime doğru çıkıyor, yüzüm renkten renge giriyor, alnımdan ve burnumdan ter tanecikleri süzülüyordu. Kulaklarım yanıyor, tüm bedenim ürperiyor ve buram buram terliyordu. Boyuna ayak değiştiriyor ama yerimden kıpırdanamıyordum.

Babam:

— Haydi, göstersene armağanını, Nikolenka, seninki kutu mu yoksa resim mi? diye sordu. Bir şey yapamazdım; titreyen ellerimle o buruşuk, şiir yazılı kâğıdı uzattım; birşeyler söylemek istediğim halde sesim çıkmıyordu, susarak büyük annemin önünde dikildim kaldım. Beklenen resim yerine hiçbir şeye benzemeyen, içinde **öz anne gibi** sözü bulunduğundan, benim annemi sevmediğimi, unuttuğumu açıklayan şiirimin herkesin içinde okunacağını düşündükçe yerin dibine giriyordum. Büyük annem şiirimi yüksek sesle okumaya başladı, bazı sözcükleri sökemeyince şiirin ortasında durarak bana alay gibi gelen bir gülümsemeyle, babama baktı. İstediği ses tonunu veremediğini ve gözleri zayıf olduğundan sonuna kadar okuyamayacağını söyleyip baştan okumasını rica ederek babama uzatırken ne kadar acı çektiğimi nasıl anlatmalı? Bunu, kargacık burgacık yazılmış berbat bir şiiri okumaktan bıktığı ve benim duygusuz olduğumu açıkça anlatan son mısrayı babamın kendisinin okumasını istediği için yaptığını sanıyordum. Babamın şiiri alıp burnuma çarpmasını ve: "Kötü çocuk, anneni unutma... al sana!" demesini bekliyordum. Ama hiç de böyle olmadı, aksine hepsini

okuyunca büyük annem charmant![1] diye haykırdı ve alnımdan öptü.

Kutu, resim, şiir ve iki patis mendil içinde Maman'ın portresinin bulunduğu tabakayla birlikte büyük annemin her zaman oturduğu Volter koltuğunun yanındaki seyyar masaya kondu.

Büyük annemin arabasına binen iriyarı uşaktan biri:

— Prenses Varvara İlyiniçna geldiler! diye haber verdi.

Büyük annem düşünceyle kaplumbağa kabuğundan yapılmış tabakanın içindeki portreye bakıyor, oralı değilmiş gibi kıpırdamıyordu.

Uşak:

— Ne emrediyorsunuz, sayın efendimiz? diye sordu.

XVII. PRENSES KORNAKOVA

Büyük annem koltuğuna iyice gömülerek:

— Alın, dedi.

Prenses, yapmacık bir duygululuk taşıyan küçücük ağzına tam aykırı düşen gri-yeşil gözlü, ufak tefek, zayıf, kırk beş yaşlarında hırçın bir kadındı. Devekuşu tüyü şapkasının altından açık kızıl saçları

[1] Çok güzel.

görünüyor, yüzünün soluk renginin yanında kaşları ve kirpikleri insana daha açık ve daha kızılmış gibi geliyordu. Buna rağmen, serbest davranışları, küçük elleri ve kuru yüz hatlarındaki özellikleri sayesinde genel görünüşü soyluluk ve canlılık anlatıyordu.

Prenses çok konuşuyordu; gevezeliği yüzünden karşısında hiç kimse ağzını açmadığı halde kendisine karşılık veriyorlarmış gibi sürekli konuşan insanları andırıyordu. Kâh sesini yükseltiyor, kâh yavaş yavaş alçaltarak çevresinde oturan ve bu konuşmaya katılmayan insanları süzüyor ve bu bakıştan yeni bir güç alıyormuş gibi yeniden sesini yükseltiyordu.

Prenses elini öpüp ona ma bonne tante[1] demesine rağmen büyük annemin ondan hoşlanmadığını anlamıştım. Prens Mihaylo'nun tebrik etmeğe gelmesinin nedenlerini anlatan prensesi dinlerken kaşlarını tuhaf bir şekilde kaldırıyor ve onun fransızca sözlerine, sözcüklerin üzerine basa basa rusça olarak:

— Bana gösterdiğiniz ilgi için size çok teşekkür ederim, canım, prens Mihaylo'nun gelmeyişi için ne demeli.. Onun işleri çoktur, hem sonra ihtiyar bir kadınla oturmaktan ne zevk alacak? dedi ve prensesin cevap vermesine meydan vermeden ekledi:

— Çocuklarımız nasıllar, canım?

— Allaha şükür, ma tante,[1] büyüyorlar, okuyorlar, yaramazlık ediyorlar.. Özellikle büyüğü Etyen öyle yaramaz oldu ki hakkından gelemiyoruz; ama o denli de akıllı! Un garçon qui prament[2]. Bakın ne yaptı mon Causin, diye babama döndü. Çünkü bu

---

[1] Teyzeciğim.

sırada büyük annem kendi torunlarını methetmek isteyerek, benim verdiğim şiiri kutunun altından çıkarıp özenle açmağa çalışıyor ve prensesin çocuklarıyla hiç ilgilenmiyordu. Bu yüzden prenses babama doğru eğilerek:

— Bakın ne yaptı, Mon Causin[3] şu günlerde...

Ve büyük bir heyecanla babama bir şeyler anlatmağa başladı. Benim duyamadığım bu hikâyeyi bitirince hemen güldü ve babamın yüzüne cevap bekler gibi bakarak sordu:

— Nasıl çocuk Mon Causin? Bu yüzden sopayı haketmişti, ama bu buluş o denli eğlenceli o denli akıllıydı ki onu affettim, Mon Causin.

Bakışlarını büyük anneme çevirerek bir şey söylemeden gülmesine devam etti. Büyük annem anlamlı anlamlı kaşlarını kaldırıp özellikle **dövüyor musunuz** sözcüğü üzerine basarak: ,

— Yoksa çocuklarınızı **dövüyor musunuz** şekerim? diye sordu.

Prenses babama baktı ve tatlı bir sesle:

— Ah, ma bonne tante, sizin bu konuda ne düşündüğünüzü biliyorum. Affedersiniz, bu konuda sizinle aynı fikirde değilim. Bu konuda çok düşünmeme, çok okumama, başkalarına danışmama rağmen tecrübelerim çocuklara korkutarak etki etmenin gerekli olduğu fikrimi değiştirmedi. Çocukları yetiştirmek için korkutmak gereklidir... Öyle değil mi Mon

---

Teyze.
İlerisi için ümit veren bir çocuk.
Yeğenim.

Cousin? Je Vous demande un peu[1] çocuklar en çok dayaktan korkmazlar mı?

Bu sözleri söylerken sanki sorar gibi bize baktı, o anda oldukça rahatsızlık duyduğumu itiraf edebilirim.

— Ne derseniz deyin! Oğlanlar 12 hattâ 14 yaşına kadar daha çocuktur, ama kız olsa iş değişir.

"Onun oğlu olmamak ne büyük bir saadet" diye düşündüm.

Büyük annem sanki prenses böyle bir şeyi okumaya lâyık değilmiş gibi benim şiirimi katlayıp kutunun altına yerleştirirken:

— Evet bu çok güzel, şekerim, bu çok güzel, yalnız söyleyiniz bakalım bu davranış üzerine çocuklardan ne gibi saygı bekliyebilirsiniz?

Ve bu sözlerini yeterli bir delil saydığından:

— Zaten bu konuda herkesin ayrı bir fikri olabilir, diyerek konuşmayı kesti.

Prenses cevap vermedi, ama herkesin saydığı bir kişinin böyle bâtıl inançlarını hoş görüyormuş gibi gülümsedi. Sonra bize bakıp gülümseyerek:

A, sizin gençlerle beni tanıştırsanıza, dedi.

Biz kalktık, tanışırken nasıl davranacağımızı bilmediğimiz için prensesin yüzüne bakarak öylece kaldık.

Babam:

— Prensesin elini öpsenize, dedi.

Prenses, Volodya'nın saçlarını öperek:

---

[1] Sorarım size.

— İhtiyar teyzenizi sevmenizi isterim, dedi ve daha çok büyük anneme dönerek:

— Ben sizinle uzaktan akrabayım ama ben akrabalık değil dostluk bağlarına önem veririm, diye ekledi ama büyük annem yine memnun değildi, şöyle cevap verdi:

— E, aramızda pek akrabalık yok ki şimdi, canım!

Babam Volodya'yı göstererek:

— Bu, sosyete adamı olacak, dedi. Ben prensesin kuru, küçük elini öptüğüm sırada bu elde bir değnek, değneğin altında iskemle, iskemlede... vs. olduğunu düşünüyordum. Bu anda babam:

— Bu da şair olacak, diye ekledi.

Prenses elimden tutarak ona döndü ve:

— Hangisi? diye sordu.

Babam neşeyle gülerek:

— Bu, küçüğü, perçemlisi, dedi.

"Benim perçemlerimden ne istiyor... Sanki konuşacak başka bir şey yok mu?" diye düşündüm ve köşeye çekildim.

Benim güzellik hakkında tuhaf ölçülerim vardı, Karl İvanoviç'i dünyanın en güzel insanı sayardım; ama kendimin güzel olmadığımı çok iyi biliyordum ve bunda da yanılmıyordum, bu konuda bana söylenecek en ufak bir çıtlatmaya üzülürdüm.

Çok iyi hatırlıyorum, bir gün öğle yemeğinde - o sıralarda 6 yaşlarındaydım - benim görünüşümden konuşulurken annem benim yüzümde güzellik bulmağa çalışıyor ve akıllı bakışlarımın, hoş gülümsemelerimin olduğunu söylüyordu. Ama sonunda o da ba-

bamın delillerine ve apaçık görüşüne bakarak çirkin olduğumu kabul etti. Yemekten sonra anneme teşekkür ederken yanaklarımı okşayarak:

— Şunu bil ki, Nikolay, yüzüne bakarak seni seven, beğenen olmaz, bu yüzden akıllı ve iyi bir çocuk olarak kendini sevdirmeli, buna çalışmalısın.

Bu sözler beni güzel olmadığıma ve ilerde muhakkak iyi ve akıllı bir çocuk olacağıma inandırmıştı.

Bununla birlikte sık sık umutsuzluğa düştüğüm olurdu. Dünyada benim gibi böyle yassı burunlu, kalın dudaklı, küçük gri gözlü bir insanın mutlu olacağına inanmıyor, güzelleşmem için Allahtan bir mucize bekliyor ve yüzümün güzel olması için her şeyimi, elimdeki ve ilerde kazanacağım her şeyimi vermeğe hazır olduğumu söylüyordum.

XVIII. PRENS İVAN İVANOVİÇ

Prenses şiirimi dinleyip yazarımı göklere çıkarıp överken büyük annem yumuşadı, onunla fransızca konuşmağa başladı ve **siz, şekerim** gibi sözleri bırakarak onu çocuklarıyla birlikte akşama eve dâvet etti; prenses de bunu kabul ederek biraz daha oturup gitti.

O gün tebriklerini sunmaya gelenler o kadar çoktu ki sabahtan beri avludan ve kapının önünden hiç araba eksik olmamıştı.

Konuklardan biri odaya girince büyük annemin elini öperek:

— Bonjour, Chère Cousine[1], dedi.

Bu, yetmiş yaşlarında, uzun boylu, yakasının altından büyük beyaz bir haç gözüken, kocaman apoletli bir üniforma giymiş sakin yüzlü birisiydi. Davranışlarındaki serbestliğe ve sadeliğe hayran olmuştum. Başının yalnız ense kısmında seyrek saçlarının kalmasına ve üst dudağının duruşu dişlerinin eksik olduğunu göstermesine rağmen yüzü hâlâ çok güzeldi.

Prens İvan İvanoviç, geçen yüzyılın sonbaharında soylu karakteri, güzel görünüşü, yiğitliği tanıdık ve akrabalarının ve daha çok şansının yardımıyla genç yaşında oldukça yüksek bir mevki elde etmişti. Çalışmaya devam etmiş ve çok geçmeden tüm istekleri yerine gelmiş ve artık bu alanda erişeceği bir mevki kalmamıştı. Gençliğinden beri ilerde talihin kendisine vereceği parlak yeri almağa hazırlanıyormuş gibi davranıyordu. Bu yüzden bütün öbür insanlar gibi, parlak ve oldukça gösterişli yaşamı sırasında, başarısızlıklarla, hayal kırıklığıyla ve üzüntülerle karşılaşmış olmasına rağmen bir kere bile uysal karakterine, yüksek fikirlerine, kendi ahlâk ve din kurallarına aykırı bir davranışta bulunmamış, çevresinin saygısını da parlak mevkiinin değil, direşkenliği ve sarsılmaz iradesi sayesinde kazanmıştı. Pek akıllı değildi ama mevkii şöhret düşkünlüğüne önem vermemesine yardım ettiğinden yüksek düşünceleri-

---

[1] Günaydın, sevgili yeğenim.

ni daima muhafaza etmişti. İyi kalpli ve duyguluydu ama karşısındakine soğuk ve gururluymuş gibi davranırdı. Bu da çok kişilere yararı dokunabilecek bir mevkide bulunduğundan, bundan yararlanmak isteyen birçok yardakçıların isteklerine engel olmak istemesinden ileri geliyordu. Bununla birlikte bu soğuk davranışı **yüksek sosyete** insanlarına özgü kibarlığıyla yumuşuyordu. Çok iyi bir öğrenim görmüş ve çok okumuştu, ama öğrenimini gençliğinde yani geçen yüzyılın sonlarında yaptığından ilerletememişti. Yine de 18. yüzyılda Fransa'da çıkmış Felsefe ve edebiyatla ilgili tüm seçkin eserleri okumuştu. Böylece Fransız edebiyatını iyice öğrendiğinden ikide bir Racine, Corneille, Boileau, Molière, Montaigne ve Fenelon'dan sözler söylemeği pek severdi. Fransızca çevirilerini okuduğu eski destan şiiri ve Mitoloji hakkında da bilgisi vardı. Segur'ün eserlerinden öğrendiği tarih bilgisine de oldukça sahipti. Ama ne matematikte aritmetikten fazla, ne fizik ne çağdaş edebiyata ait bilgisi vardı. Söz arasında Goethe, Schiller ve Byron'dan bahsedilirken ya susar ya da ancak birkaç söz söyleyebilir ama eserlerini hiç okumazdı. Şimdi artık pek az örneği kalan, Fransız klâsiklerini okumasına rağmen konuşması çok sadeydi, bu sadelik de bazen onun bilgisizliğini örter, bazan hoş davranışlarının yanında kibarlığını gösterirdi. Her türlü orijinalliğe karşı düşman kesilir, bunun iyi terbiye görmemiş kişilerin bir aracı olduğunu söylerdi. Prens için nerede olursa olsun cemiyet çok gerekliydi: Moskova'da olsun, yabancı bir ülkede olsun daima konukseverlik gösterir, belirli günlerde tüm şehri evi-

ne davet ederdi. Şehirdeki sosyal durumu onun davetiyesinin öbür salonlar için bir giriş kartı sayılmasına, birçok genç ve güzel kadınların güya baba şefkatiyle öptüğü pembe yanaklarını ona seve seve uzatmalarına, önemli ve dürüst görünen bazı insanların eğlencesine katıldıkları için büyük sevinç duymalarına sebep olurdu.

Prensle, büyük annem gibi, arkadaşlık edebilecek aynı çevrelerden, aynı terbiyede, aynı yaşlarda pek az insan kalmıştı; bu yüzden prens onunla olan eski arkadaşlık bağlarına özellikle değer veriyor ve ona büyük bir saygı gösteriyordu.

Prense bakmaya doyamıyordum; herkesin ona gösterdiği saygı, büyük apoletleri, büyük annemin onu görünce aşırı sevinç göstermesi, prensin de büyük annemden çekinmeyen tek insan olduğunu gösteren serbest davranışı, hattâ ona ma cousine diyebilmesi, büyük anneme karşı duyduğum saygıdan daha fazla, bir saygı duymaya zorlamıştı beni. Ona benim şiirimi gösterdikleri zaman beni yanına çağırdı ve:

— Kim bilir, ma cousine, belki de ikinci bir Derjavin olacak, dedi.

Bunu söylerken benim yanağımı öyle kuvvetli sıktı ki eğer bu davranışını okşama kabul etmeseydim var gücümle bağırırdım.

Misafirler dağılmış, babamla Volodya da dışarı çıkmışlardı, odada prens, büyük annem ve ben kalmıştık. Prens İvan İvanoviç birkaç dakika sustuktan sonra birden:

— Niçin bizim sevgili Natalya Nikolayevna'mız gelmedi? diye sordu.

Büyük annem elini prensin üniformalı koluna koyarak alçak bir sesle:

— Ah, mon cher[1] eğer istediğini yapmakta serbest olsaydı gelirdi. O bana Pierre'in kendisine gitmesini teklif ettiğini ama bu yılki gelirinin az olduğu için kendisinin kabul etmediğini yazdı. Mektubunda ayrıca: "Tüm ev halkının bu yıl Moskova'ya taşınması gereksizdir. Lüboçka da daha pek küçük, erkek çocuklar sizin yanınızda bizdekinden daha rahat olurlar," diye yazmış. Bunların hepsi çok güzel, diye büyük annem sesinde durumun hiç de güzel olmadığını belirten bir tonla devam etti. Çocukların öğrenimleri ve sosyeteye alışmaları için buraya çok daha önceden gönderilmeleri gerekirdi, köyde alacakları terbiye ne kadar olur?.. İşte büyüğü on üç, küçüğü on bir yaşında. Siz de farketmişsinizdir, Mon Cousin, çocuklar burada ne kadar vahşi... odaya nasıl girileceğini bile bilmiyorlar.

Prens:

— Yalnız, anlamıyorum, diye cevap verdi. Durumun bozuk olduğundan niçin şikâyet ediyor? **Kocasının** serveti iyi. Eskiden sizinle birlikte tiyatrosunda oynadığımız, her tarafını avucumun içi gibi bildiğim Nataşa'nın Habarovka'sı çok güzel bir çiftlikti! Her zaman iyi bir gelir getirmesi gerekir...

Büyük annem üzüntüyle sözünü kesti:

— Size gerçek bir dostum olarak söylüyorum,

---

[1] Azizim.

onun burada yalnız yaşaması, kulüplerde, davetlerde sürtmesi, kimbilir başka neler yapması için bu sözlerin bir bahane olduğunu sanırım, kızım ise hiçbir şeyden şüphelenmiyor. Siz de kızımın ne kadar iyi kalpli, melek gibi bir kız olduğunu bilirsiniz **ona** da çabucak inanır. Kızımı çocukların Moskova'da olmaları, onun ise aptal bir mürebbiye ile köyde kalmasının gerekli olduğuna **o** kandırdı. Eğer prenses Varvara İlyünişna'nın yaptığı gibi çocukları dövmenin gerekli olduğunu söylese kızım ona da inanırdı. Bir dakikalık bir susmadan sonra, akan gözyaşlarını silmek için mendilini bir elinden öbürüne geçirdi.

Büyük annem koltuğundan şöyle bir kıpırdanarak büyük bir öfkeyle

— Evet, dostum, **o** kızıma ne değer verir ne de anlayabilir. Kızımın iyi kalbine, **ona** karşı aşkına, üzüntüsünü gizlemesine - ben bunu çok iyi bilirim - **onunla** mutlu olamaz. Unutmayın benim sözümü, eğer **o**...

Büyük annem yüzünü mendille kapadı. Prens sitemle:

— Eh, ma bonne amie[1], görüyorum ki hiç akıllanmamışsınız. Yine uydurduğunuz bir dert için ağlıyor, üzülüyorsunuz. Utanmıyor musunuz? Ben **onu** çoktandır tanırım ve iyi kalpli, mükemmel bir koca, özellikle soylu bir insan, Un parfait honnête homme[2] olarak biliyorum.

Duymamam gereken bir konuşmayı istemiyerek

---

[1] Ah, sevgili dostum.

[2] Mükemmel bir adam.

de olsa işittim. Parmaklarımın ucuna basarak büyük bir telâş içinde odadan çıktım.

XIX. İ V İ N L E R

Yakası kürklü, lâcivert paltolarım giymiş, bizim evin karşısındaki kaldırımda, züppe mürebbileri'nin ardında, bize doğru gelen üç çocuğu pencereden görünce haykırdım:

— Volodya! Volodya! İvinler!

Bizim yaşıt olan bu İvinler ayni zamanda akrabamızdılar, Moskova'ya gelişimizden kısa bir süre sonra onlarla tanıştık ve arkadaş olduk.

İkinci İvin, Seryoja, kıvırcık saçlı, esmer, kalkık burunlu, biraz dışarıya doğru çıkık olan üst dişlerini her zaman kapatmayan güzel kırmızı dudaklı, koyu mavi güzel gözlü, yüzü çok canlı bir çocuktu. Hiç gülümsemez, ya çok ciddi durur ya da sesinin var gücüyle çınlayan, berrak cazip bir şekilde kahkaha atardı. Onun bu kendine özgü güzelliği ilk bakışta beni kendine bağlamıştı. Ona karşı belirsiz bir sevgi duyuyordum. Onu görmem mutlu olmama yeterdi, bir süre bütün ruhum onunla doluydu. Onu üç-dört gün görmesem sıkılmağa başlar, üzüntüden ağlayacak gibi olurdum. Gece gündüz onu düşünürdüm, yatağa yatınca onu gözümün önüne getirmek isteyerek gözlerimi kapayınca onu karşımda görür ve gözümün önünden bir daha gitmesini istemezdim. Ona

öyle değer verirdim ki bu duygularımı dünyada kimseye açmazdım. Belki gözlerimi devamlı ona dikmemden usandığı, belki de bana hiç sevgi duymadığı için olacak benden çok Volodya ile oynamayı ve konuşmayı severdi. Ama ben yine memnundum, hiçbir şey istemiyordum, ona her şeyimi feda etmeğe hazırdım. Ona karşı beslediğim bu duygudan başka, bundan aşağı olmayan bir başka duygu da onu üzmek, kırmak ve onun hoşuna gitmemek duygusuydu. Belki yüzündeki kendini beğenmiş ifadeden, belki kendi çekingenliğimden dolayı başka insanlardaki güzelliğe fazla değer verdiğimden, belki de, ki en doğrusu buydu, korkuyu sevmenin bir delili saydığımdan olacak, onu sevdiğim kadar ondan korkardım da. İlk kez Seryoja benimle konuştuğu zaman bu beklemediğim mutluluktan öyle şaşırdım ki renkten renge girdim ve ona hiç cevap veremedim. Onun kötü bir huyu vardı: düşünürken gözlerini bir noktaya dikerek durmadan kırpıştırır, burnunu ve kaşlarını kaldırırdı. Herkes bu alışkanlığın onu çirkinleştirdiğini söyler, bense onu çok sevimli bulurdum, bu yüzden de ayni şeyi ben de yapmaya alıştım. Öyle ki onunla tanıştıktan birkaç gün sonra büyük annem, gözlerinde bir hastalık mı var ki, gözlerini puhu kuşu gibi açıp kapıyorsun, diye sordu. Aramızda sevgi hakkında en ufak bir konuşma geçmemişti; ama o üzerimdeki etkisini biliyor ve bu etkisini çocukça ilgilerimizde, şuursuzca, ama şiddetle kullanıyordu. Bense içimden geçen her şeyi ona anlatmayı çok istememe rağmen ondan çekindiğim için açılmağa karar veremiyor, son derece ilgisiz görünmeğe çalışıyor ve hiç şikâyet et-

meden ona boyun eğiyordum. Bazan onun etkisi bana çok ağır, çekilmez geliyordu ama bundan sıyrılamıyordum.

Bu, ona açıklamadan sönen, karşılık görmeyen, çıkarcılıkla ilgisi olmayan, sınırsız, tertemiz, saf sevgimi üzüntüyle hatırlarım.

Çocukken büyüklere benzemeğe çalışırdım, şimdi çocukluktan çok kez o çocukluk günlerine dönmek istiyorum, ne tuhaf! Seryoja ile aramızdaki ilişkilerde küçük çocuklara benzemek korkusu ona açılmağa hazır olan duygularıma engel oluyor ve beni iki yüzlülüğe sürüklüyordu. Onu öpmeği çok istediğim halde öpemez, elinden tutup, onu ne denli sevdiğimi söylemeye cesaret edemez, ona Seryoja bile diyemez ve Sergey diye çağırırdım. Âdetimiz böyle idi, çünkü duyguları açığa vurmak çocukluktu ve bunu yapan kendinin **çok küçük** olduğunu anlatmış olurdu. Büyükleri soğukluğa ve ihtiyata yönelten o acı denemelerden henüz geçmediğimizden, sırf, **büyüklere** benzemek için kendimizi çocukluğun o sâf zevklerinden kendimiz mahrum ediyorduk.

İvin'leri ta salonda karşıladım, selâmlaştıktan sonra büyük bir sevinçle büyük anneme koştum, sanki bu haber onu sevinçten çıldırtacak bir **habermiş** gibi bir ifadeyle ona kimlerin geldiğini söyledim. Sonra Seryoja'dan gözlerimi ayırmadan onları konuk odasına kadar izledim ve onun hiçbir davranışını gözden kaçırmadım. Büyük annem ona bakıp çok büyüdüğünü söylerken ben bir ressam eseri için saygıdeğer bir yargıcın kararını beklerken yaptığı gibi korku ve umutla ona bakıyordum.

İvin'lerin genç mürebbisi Herr Frost büyük annemin izniyle bizimle birlikte bahçeye indi, yeşil bir iskemleye oturdu, bir sanatkâr inceliğiyle ayak ayak üstüne attı, ayakları arasına pirinç saplı bastonunu yerleştirdi, davranışından gurur duyan bir insan edâsiyle sigarasını yaktı.

Herr Frost Almandı ama bizim sevgili Karl İvanoviç'imiz gibi değil, apayrı bir Almandı. Bir kere rusçayı düzgün, fransızcayı ise kötü bir telâffuzla konuşur, çevresinde, özellikle kadınlar arasında çok bilgiç bir insan olarak tanınırdı; ikincisi kızıl bıyık bırakır, uçlarını pantalonun askısının altına sıkıştırdığı siyah atlas boyunbağma büyük yakut bir iğne takardı; üçüncüsü, gençti, güzel, gururlu bir görünüşü ve gösterişli, adaleli bacakları vardı. Saydığımız bu son özelliğine çok fazla önem verdiği belliydi; kendinin kadınlar üzerinde karşı koyulmaz bir etkisi olduğunu sanırdı. Galiba sırf bu amaçla bacaklarını göstermeye çalışırdı, ayakta olsun, otururken olsun baldır adalelerini oynatırdı. Bu tam bir züppe ve çapkınlık sevdasında ruslaşmış alman tipiydi.

Bahçede çok eğleniyorduk. Haydutluk oyunu umduğumuzdan iyi gidiyordu; ama bir nokta az kalsın her şeyi alt üst edecekti. Seryoja hayduttu: yoldan geçen yolculardan birini kovalarken sendeledi ve hızla bir ağaca öyle çarptı ki, dizinin paramparça olduğunu sandım. Ben jandarma olduğumdan görevim onu yakalamaktı, ama ben ona yaklaştım ve merakla acıyıp acımadığını sormağa başladım. Seryoja bana kızdı, yumruklarını sıkmış tepiniyordu, canının çok acıdığını apaçık gösteren bir sesle bana bağırdı:

— A, olur mu? Bundan sonra oyunun tadı kalmadı ki! Haydi, neden beni yakalamıyorsun? Haydi tutsana! diye tekrarladı birkaç kez, patikadan koşan yolcu rolündeki Volodya'ya ve büyük İvin'e yan yan bakarken birden bir çığlık kopardı ve kahkahayla peşlerinden onları yakalamaya koştu.

Bu yiğitçe davranışının beni ne denli etkilediğini anlatamam; canı çok yanmasına rağmen ağlamak şöyle dursun acıdığını bile gizledi, bir dakika bile oyunu unutmadı.

Bir süre sonra Ilinka Grap da bize katılınca yemekten önce yukarı çıktık ve Seryoja da ele geçirdiği fırsatlarla yiğitliğini ve sağlam karakterini göstererek beni kendisine daha çok hayran bıraktı.

İlinka Grap, bir zamanlar dedemin yanında çalışmış, bir işte büyük babamdan yardım gördüğünden kendini ona borçlu saymış, bu nedenle de çocuğunu sık sık bize göndermeyi bir görev sayan yabancı bir adamın oğluydu. Bizimle görüşmenin oğluna bir şeref, bir sevinç verdiğini sanıyor ve bunda da aldanıyordu. Çünkü bizim İlinka ile bir arkadaşlığımız yoktu ve onunla yalnız alay etmek için ilgilenirdik. İlinka Grap on üç yaşlarında, zayıf, uzun boylu, soluk benizli, kuş gibi küçücük yüzlü, iyi kalpli sessiz bir çocuktu. Çok fakirce giyinir, buna karşılık daima başına bol biryantin sürer ve biz, güneşli günlerde başındaki briyantinin ensesinden aktığını söyleyerek alay ederdik. Şimdi onu hatırladıkça onun ne denli bize hizmete hazır, uysal, iyi kalpli bir insan olduğu gözümün önünden gitmiyor, halbuki o zaman onu a-

cımaya, hattâ düşünmeye bile değmez bir kişi olarak görürdük.

Haydutluk oyunu bitince yukarı çıktık ve boğuşma, jimnastikten birbirimizden üstün olduğumuzu ispat etmek için hünerlerimizi göstermeye başladık. İlinka çekingen bir gülümsemeyle bize bakıyor ve aynı hareketleri ona da yapmasını söylediğimizde buna gücünün yetmeyeceğini söyleyerek kabul etmiyordu. O anda Seryoja çok hoştu, ceketini çıkarmış, yüzü gözü ateş gibi, durmadan kahkaha atıyor ve yeni yeni yaramazlıklar yapıyordu. Kâh yan yana konmuş üç iskemlenin üstünden atlıyor, kâh tüm odayı takla atarak dolaşıyor, kâh odanın ortasında üst üste koyduğu Tatişçev[1] sözlüklerinin üstünde başaşağı oturuyor, ayaklarıyla türlü şaklabanlıklar yapıyor ve bizi gülmekten kırıp geçiriyordu. Bu son hünerini yaptıktan sonra biraz düşündü, gözlerini kırptı ve birden oldukça ciddi bir tavırla İlinka'ya yaklaştı ve "Bunu yapmayı bir denesene, gerçekten güç değil," dedi. Grap herkesin dikkatinin kendi üzerinde toplandığını görünce kızardı ve güç duyulabilir bir sesle bunu asla yapamıyacağını söyleyerek bizi buna inandırmaya çalıştı.

Seryoja:

— Bu da ne demek, niçin bir şey yapamıyor? Kız gibi... Muhakkak başaşağı durması gerekir! dedi ve elinden tuttu. Biz de korktuğu apaçık belli olan sararmış İlinka'nın çevresini sararak:

— Muhakkak, muhakkak başaşağı! diye bağı-

---

[1] Sözlük yazarı.

rıyor ve elinden tutarak onu sözlüklere doğru çekiştiriyorduk.

Zavallı kurbanımız:

— Bırakın beni, ben yaparım! Ceketimi yırtacaksınız! diye yalvarıyordu. Ama bu umutsuz haykırışlar bizi daha çok coşturuyor ve gülmekten katılıyorduk. Yeşil ceketin dikişleri çatır çatır sökülüyordu.

Volodya'yla büyük İvin onu sözlüklerin üzerine başaşağı diktiler, Seryoja ile ben zavallı çocuğun zayıf, dört bir yana savurduğu ayaklarını tuttuk, pantolonunu dizine kadar sıyırdık ve kahkahalarla ayaklarını yukarı kaldırdık, küçük İvin de gövdesini dengede tutuyordu.

Öyle oldu ki, bir an gürültü ve kahkahalar kesildi, odada kimseden çıt çıkmıyor, yalnız zavallı Grap'in ağır ağır soluk alışı işitiliyordu. O anda bütün bunların öyle o denli gülünç, eğlenceli olduğuna inanmıyordum. Seryoja onun arkasına vurarak:

Bak, işte genç dediğin böyle olur! dedi. İlinka susuyor ve ayaklarını sallayarak kurtulmaya çalışıyor, çırpınıyordu. Bu umutsuz çırpınışlardan birinde topuğu Seryoja'nın gözüne çarptı. Öyle hızlı gelmişti ki Seryoja hemen onun ayaklarını bıraktı, yaşaran gözlerini tutarak İlinka'yı bütün gücüyle itti. Hepimizin birden bıraktığı İlinka bir kütük gibi yere serildi ve gözyaşları arasından güçlükle:

— Niçin bana eziyet ediyorsunuz? diyebildi. Zavallı İlinka'nın ağlamaktan kızarmış yüzü, karmakarışık olmuş saçları, altından çizmesinin boyalı konç-

ları gözüken sıvalı pantolonuyla perişan durumu bizi şaşırtmıştı, hepimiz susarak gülmemek için kendimizi güç tutuyorduk.

İlkönce Seryoja kendine geldi, ayağıyla onu yavaşça dürterek:

— Şuna bakın karı gibi, mızmız sen de... zaten onunla şaka yapılmaz ki.. Haydi yeter, kalkın gidelim.

İlinka biraz sertçe:

— Ben senin ne kötü çocuk olduğunu biliyordum zaten, dedi ve başını çevirerek hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Seryoja:

— A-a! hem topuğunu vur hem de söv, öyle mi? diye bağırdı, sözlükleri alıp, ellerini başına siper edip korunmaktan başka bir şey düşünmeyen zavallının kafasına savurmağa başladı. Arada:

— Al sana! Al sana!.. diye söyleniyordu. Sonra tuhaf bir şekilde gülerek:

— Madem şakadan anlamıyor bırakalım burada... Aşağı inelim, diye ekledi.

Ben, yere yatmış, yüzünü sözlüklerin arasına gizleyerek sanki can çekişiyormuş gibi çırpınarak ağlayan zavallı İlinka'ya acıyarak baktım:

— Bak Sergey, dedim, neden yaptın bunu?

— Bak sen!.. Ben bugün ayağımı çarptığım zaman nerdeyse kemiğim kırılacak gibi acıdı, ama yine de ağlamadım.

"Bak bu doğru, diye düşündüm. İlinka sulu gözlünün biri, ama Seryoja tam bir genç... tam bir kahraman..."

Zavallının ağlamasının gerçek nedeninin çektiği acı değil, kendisinin çok sevdiği birkaç çocuğun ondan hiç sebepsiz nefret etmesi ve birleşerek onunla eğlenmeleri olduğunu o zaman düşünmemiştim.

Yaptığım davranışın kabalığını sonradan anlamıştım. Niçin ona yaklaşmadım? Niçin avutmadım? Yuvasından düşen bir karga yavrusunu, dışarı atılmaya götürülen bir köpek yavrusunu, yolda çorba pişirilmek için kesilecek tavuğu aşçı yamağının elinde gördüğüm zaman beni duygulandırıp ağlatan o acıma duygum ne olmuştu?

Yoksa bu güzel duyguyu Seryoja'ya bağlılığım ve ona kendisi gibi yiğit bir genç olduğumu göstermek isteyişim mi bastırmıştı? Bu sevgi de, bu yiğit görünmek isteği de özenilecek bir şey değildi tabii! Çocukluk anılarımın sayfalarındaki tek leke bu satırlardır.

XX. KONUKLAR TOPLANIYOR

Büfe odasında görülen sıkı çalışmalara, salondaki ve konuk odasındaki eşyaların bir bayram varmış gibi aydınlatılmasına ve özellikle Prens İvan İvanoviç'in özel orkestrasını göndermesine bakılırsa bu akşam çok kalabalık konuk gelecceği anlaşılıyordu.

Sokaktan geçen her araba gürültüsüyle pencereye koşuyor, ellerimi şakaklarımla cam arasına siper ediyor, yenilmez bir merakla sokağa bakıyordum. Önce karanlıktan pek bir şey gözükmüyordu, sonra

gözlerim alışınca karşıda çoktandır alıştığımız fenerli dükkân, yanında aşağıdaki iki penceresinde ışık görünen büyük ev, sokağın ortasında içinde iki müşteri bulunan bir **vanka**[1] veya yorgun yorgun evine dönen bir fayton görüyordum. İşte kapıya bir kupa arabası yanaştı, bunların bize erken geleceklerini söyleyen İvin'ler olduğundan hiç şüphe etmeden koşa koşa onları karşılamaya gittim.

Bir uşak kolu arabanın kapısını açtı, İvin'lerin yerine iki kadın gözüktü, biri, büyüğü, samur yakalı lâcivert mantolu, öbürü, küçüğü ise altından yalnız kürk fotin giymiş küçük ayakları görünen yeşil bir şala bürünmüştü. Benim varlığımdan habersizmiş gibi, ben onları selâmlamağı bir görev bilerek selâmladığım halde, bana aldırış etmeden, küçüğü büyüğe yaklaşarak karşımda durdular. Büyüğü küçüğün başını örten şah çözdü, mantosunu çıkardı, uşak bunları saklamak üzere aldı, kürklü potinciklerini çıkardı, bütün bu örtüler içinden 12 yaşlarında, kısa, açık, ince tülbent entarili, beyaz pantolonlu, küçücük siyah ayakkabılı çok güzel bir kız çıktı. Beyaz boynuna siyah kadife kordela bağlamıştı; alnına, güzel yüzüne, arkadan çıplak omuzlarına çok yakışan kumral bukleleri vardı. Bu buklelerin sabahtan **Moskovskiye Vedomosti**[2] gazetesi parçalarına sarılarak ve kızgın demir maşayla bükülerek yapıldığını söyleseler, hattâ Karl İvanoviç bile söylese inanmazdım. Sanki bu kız doğuştan böyle bukleli, kıvırcık saçlıydı.

---

[1] Bir çeşit araba.

[2] Moskova'da çıkan bir gazete adı.

Yüzündeki şaşırtıcı hatlardan biri de küçücük ağzıyla tuhaf ama hoş bir çelişiklikte olan yarı kapalı, hafif çekik gözlerinin iriliğiydi. Dudakları kıvırktı ama bakışları öyle ciddiydi ki, karşısındakine yüzü gülmez bir insanmış duygusunu uyandırıyordu. Böyle bir yüzün gülümsemesi görenleri çok büyülerdi.

Görünmemeye çalışarak salonun kapısından içeri girdim ve konukların geldiğini bilmiyormuş gibi salonda bir aşağı bir yukarı düşünceli düşünceli dolaşmağa başladım. Konuklar salonun ortasına kadar geldikleri zaman, birden kendime gelmiş gibi ayaklarımı birbirine çarparak selâm verdim ve büyük annemin onları konuk odasında beklediğini söyledim. Yüzünde, kızı Soneçka'nınki gibi çizgiler bulunan, bu yüzden de benim çok hoşuma giden, bayan Valahina bana gülümseyerek başıyla selâm verdi.

Büyük annem Soneçka'yı gördüğüne çok memnun olmuştu, onu daha yakınına çağırdı, alnına dökülen büklelerden birini düzeltti, yüzüne dikkatle bakarak, "Quelle charmante enfant!"[1] dedi. Soneçka gülümsedi, kızardı ve o denli sevimli oldu ki ona bakarak ben de kızardım. Büyük annem onu çenesinden tutup yukarı kaldırdı ve:

— Umarım yanımızda pek sıkılmazsın, yavrucuğum, mümkün olduğu kadar eğlenmeni ve dansetmeni isterim, dedi. Valahina'ya dönüp beni Soneçka'nın yanına çekerek:

---

[1] Ne güzel çocuk! (Fr.).

— İşte bir dam ile iki kavalye hazır bile, diye ekledi.

Bu yakınlaşma öyle hoşuma gitmişti ki, bir kez daha kızardım.

Utangaçlığımın arttığını hissederek, yeni bir arabanın gürültüsünü işitince dışarı çıkmayı uygun buldum. Evin girişinde oğlu ve bir sürü kızıyla prenses Kornakova duruyordu. Kızların hepsinin yüzü prensesinki gibi çirkindi, bu yüzden de hiç biri dikkati çekmiyordu. Paltolarını çıkarırken incecik sesleriyle hep bir ağızdan konuşuyor, itişip kakışıyor ve galiba bu denli kalabalık olduklarına gülüşüyorlardı. Etyen on beş yaşlarında, uzun boylu, şişmanca, yorgun görünüşlü, gözlerinin altı morarmış, yaşına göre fazla gelişmiş kocaman elli ve ayaklı bir çocuktu. Beceriksizdi, cırlak, pürüzlü bir sesi vardı, ama kendinden çok memnun olduğu görülüyordu, anladığıma göre dayak yiyen çocuk bu olsa gerekti.

Biz uzun süre karşı karşıya tek kelime konuşmadan dikkatle birbirimizi süzdük, sonra öpüşecekmişiz gibi birbirimize yaklaştık ama göz göze gelince nedense vazgeçtik. Yanımızdan geçirilen kızkardeşlerinin giysilerinin hışırtıları kesilince konuşmuş olmak için arabada rahat mı yoksa sıkışık mı geldiklerini sordum. Bana gelişi güzel cevap verdi:

— Bilmiyorum, ben hiç arabanın içine binmem, oturur oturmaz bulantı başlar, annem de bunu bilir. Akşamları bir yere gideceğimiz zaman, ben hemen arabacının yanma otururum, daha neşeli oluyor, her taraf görülüyor, Filip dizginleri, bazan da kamçıyı

bana veriyor. Biliyor musunuz bazan geleni geçeni şöyle süzmek - anlamlı bir işaret yaparak ekledi - Çok güzel oluyor!

Uşak yanımıza gelerek:

— Efendimiz, Filip kamçıyı nereye astı acaba diye soruyor, dedi.

— Nasıl nereye bıraktım Ona verdim.

— Ama o vermediğinizi söylüyor.

— Öyleyse fenere asmışımdır.

— Filip fenerde de olmadığını söylüyor, hem siz alıp kaybettiğinizi söyleseniz daha iyi. Sizin yaramazlığınızın cezasını Filip kendi cebinden ödeyecek desenize, diye gittikçe öfkelenerek söylendi.

Görünüşte saygılı ve ağır başlı olan bu uşak ateşli bir şekilde Filip'i savunuyor, ne olursa olsun bu işi çözümlemeğe azmetmiş görünüyordu. Nezaket duygusuyla elimde olmadan, hiçbir şey görmemiş gibi, yana çekildim, ama oradaki uşaklar başka türlü davrandılar; yaşlı uşağa hak veren bakışlarla yaklaştılar.

Etyen açıklamanın uzun sürmesinden çekinerek:

— Kaybettimse ettim. Kamçıyı kaça aldıysa öderim, dedi sonra yanıma yaklaşıp beni salona doğru çekerek: — Amma da gülünç! diye ekledi.

— Hayır, izin veriniz, bayım neyle ödeyeceksiniz Nasıl ödeyeceksiniz, biliyorum: Marya Vasilyevna'ya sekiz aydır yirmi kuruş borcunuzu hâlâ ödeyeceksiniz. Bana da iki yıl oluyor galiba, Petruşkaya..

Prens öfkeden sararak:

— Susacak mısın sen Herkese anlatırsan görürsün.

Uşak

— Herkese anlatırsan, anlatırsan! diye taklit etti ve biz salona doğru ilerlerken arkamızdan: — İyi şey değil bu, efendim! diye ekledi ve paltoları omuzlayarak vestiyere gitti.

Arkamızdan, girişte, takdir edici bir ses duyuldu:

— Bak, iyi, iyi!

Büyük annemin bir özelliği de zamirlerin ikinci şahsını belirli olaylarda belirli bir ses tonuyla tekil veya çoğulda kullanmasıydı bu da onun karşısındaki insan hakkındaki fikrini belirtirdi. Herkesin aksine o **sen** ve **siz** zamirlerini ters kullanır ama sesinin tonu apayrı bir anlamda olurdu. Prens ona yaklaştığında o, ona **siz** diye çağırarak bir kaç söz söylerdi. Hemde öyle küçümsiyerek baktı ki onun yerinde olsaydım yerin dibine geçerdim. Ama Etyen öyle bir çocuk değildi. Büyük annemin davranışına ve hattâ kişiliğine bile aldırış etmeden konuklara zarif olmasa bile serbestçe selâm verdi. Soneçka bütün dikkatimi üzerine çekmişti. Volodya, Etyen ve ben salonda Soneçka'yı görebildiğimiz ve onun da bizi işitebildiği bir yerde bulunduğumuz bir sırada seve seve konuşuyordum. Gülünç veya erkekçe bir söz söylediğimi sandığım zaman bunu daha yüksek sesle söylüyor ve konuk odasının kapısına bakıyordum, konuk odasından görülmediğimiz ve işitilmediğimiz bir yerde bulunduğumuz zaman ise susuyor ve konuşmaktan zevk duymuyordum.

Konuk odası ve salon konuklarla yavaş yavaş doluyordu, bunların arasında, çocuk balosunda rastlanılan, dans etmek ve eğlenmek istiyen ama ev sahibinin hoşuna gitmek için gelmiş gibi görünen birkaç büyük çocuk da vardı.

İvin'ler geldiğinde her zaman Seryoja'yı gördüğüm zaman duyduğum sevinç yerine, onun Soneçka'yı göreceği ve Soneçka'da onunla ilgileneceği için tuhaf bir sıkıntı duydum.

MAZURKADAN[1] ÖNCE

Serjoya konuk odasından çıkıp cebinden yumuşak deri eldivenini çıkarırken:

— E! Demek dans edilecek, dedi, eldivenleri giymek lâzım.

"Ne yapmalı? Eldivenimiz de yok", diye düşündüm, "yukarı çıkıp aramalı".

Bütün çekmeceleri aradım yalnız birinde yeşil yol eldivenlerimizi, öbüründe ise bir tek işe yaramaz deri eldiven buldum, bu da çok eski, çok kirliydi, sonra elime çok büyük geliyordu, hem de galiba Karl İvanoviç parmağı ağrıdığı zaman sarmak için eldivenin orta parmağını kesmişti. Yine de bu kesik eldiveni elime geçirdim ve orta parmağın yerindeki mürekkep lekesine bakmağa başladım.

Mazurka Bir Rus dans türü.

— Ah, şimdi Natalya Savişna burada olsaydı, muhakkak bir eldiven bulurduk. Bu durumda aşağı inilmez de.. eğer niçin dans etmediğimi sorarlarsa ne cevap veririm? Burada durmak da olmaz, beni ararlar. Ne yapmalı? diye elimi sallayarak düşünüyordum.

Bu sırada koşarak içeri giren Volodya:

— Ne yapıyorsun burada? dedi. Haydi gel de bir dam bul... hemen başlıyor.

Ben iki parmağımı kirli eldivene geçirdiğim elimi göstererek ümitsiz durumumu anlatan bir sesle:

— Volodya, dedim, Volodya hiç bunu düşündün mü?

O sabırsızlıkla

— Neyi? Ha, eldivenleri mi? dedi o elimdekini farkederek. Gerçekten yok, büyük anneme sormalı... bakalım ne diyecek? diye ekledi ve hiç düşünmeden aşağı koştu.

Benim çok önem verdiğim bir şeyden böyle soğukkanlılıkla bahsetmesi beni de sakinleştirdi, sol elime geçirdiğim çirkin eldiveni unutarak konuk odasına koştum.

Büyük annemin koltuğuna usulca yaklaştım, pelerinine dokunarak:

— Büyük anneciğim! Ne yapacağız? Eldivenimiz yok!

— Ne var yavrum!

Yavaş yavaş koltuğuna yaklaşıp iki elimi koltuğun kenarına koyarak:

— Eldivenimiz yok, diye tekrarladım.

— Peki bu ne? diyerek ansızın sol elimi yakaladı ve sonra Bayan Valahina'ya dönerek konuşmasına devam etti:

— Voyev ma chère, voyez comme ve joune homme s'est fait élégant pour danser avec votre fille[1].

Büyük annem elimi bütün konukların merakını giderinceye ve gülüşmeler genelleşinceye dek sıkı sıkı tuttu ciddî ama cevap bekleyen bakışlarını çevrede gezdirdi.

Utancımdan yüzümü buruşturup elimi boşu boşuna kurtarmaya çabalarken Seryoja beni görseydi çok üzülürdüm doğrusu, ama gözleri yaşarıncaya gülmekten kızaran yüzünde bukleleri sallanan Soneçka'nın yanında hiç de utanmıyordum. Yüksek sesle ve normal güldüğü için benimle alay etmediği belliydi, üstelik birbirimize bakarak beraber gülmemiz de beni ona yaklaştırır gibi oldu. Çok korkunç gelen bu çevrede, bu konuklar arasında, beni serbestliğe kavuşturmuştu, artık bu salonda en ufak bir sıkıntı duymuyordum.

Utangaç insanların üzüntüsü kendi haklarında verilecek yargıyı bilmemelerinden doğar, bu yargı ne olursa olsun açıklığa kavuşunca üzüntü de kaybolur.

Soneçka Valahina karşımda hantal bir genç prensle fransız kadrili dansını yaparken ne kadar se-

---

[1] Bakın şekerim, bakın şu delikanlı kızınızla dansetmek için nasıl da süslenmiş. (Fr.).

vimliydi. "Chaine"[1] de hemen elini uzatırken ne kadar cana yakın gülümsüyordu! Başındaki bukleler tempoya uyarak ne güzel zıplıyor ve küçücük ayaklariyle ne güzel "Jeté-assemblé"[2] yapıyordu! Beşinci figürde benim damım öbür tarafa koştuğu zaman, ben de tempo bekliyerek solo yapmağa hazırlandığım bir sırada Soneçka dudaklarını oldukça ciddi bir şekilde büzerek bana bakmaya başladı. Fakat benim için boşuna korkmuştu; büyük bir cesaretle Chassé en avant, chasé en arrière, glissade[3] yaptım, ona yaklaşırken de oynak bir hareketle ona iki parmağı kesik eldiveni gösterdim. O kahkahayla güldü ve küçücük ayaklarıyla döşemenin üzerinde daha hoş, çıtı pıtı yürümeğe başladı.

Bir daire yapıp hepimiz el ele tutuştuğumuz zaman başını eğdiği ve elini benimkinden çekmeden burnunu eldivenli eliyle kaşıdığını hâlâ hatırlarım. Bütün bunlar şimdi gözümün önünden geçiyor ve "Deva Dunaya"[4]nın nağmeleri kulaklarımda çınlıyor.

Soneçka ile yapacağım ikinci kadril de geldi çattı. Onunla yan yana oturunca kendimi iyice huzursuz hissettim ve onunla konuşacak bir tek konu bulamadım. Sususum uzayınca da beni aptal sanmasından korktum ve ne olursa olsun onun hakkımdaki yanlış düşüncesini değiştirmeğe karar vererek:

"Vous êtes une habitante de Moscou?"[5] dedim

[1] Dansın bir figürü.
[2] Dansın bir figürü.
[3] Dansın bir figürü.
[4] Tuna kızı.
[5] Moskova'da mı oturuyorsunuz?

ve evet cevabını alınca da "Frequenté"[1] sözcüğünün yapacağı etkiyi düşünerek: "Et moi, je n'ai encore jamais Fréquenté la capitale"[2] dedim. Bu başlangıcın çok parlak olduğunu, benim fransızcayı çok güzel bildiğimi ıspatladığını anladığım halde bu tür konuşmağa devam edemiyeceğimi hissettim. Dans sıramıza oldukça zaman olmasına rağmen yine susmaya başladık. Onun üzerinde bıraktığım etkiyi anlamak ve ondan yardım görmek için ona endişeyle bakıyordum. Birden: "Bu gülünç eldiveni de nerede buldunuz?" diye sordu, bu soru da bende büyük bir sevinç ve hafiflik yarattı. Eldivenin Karl İvanoviç'in olduğunu, hattâ Karl İvanoviç'ten de alaylı bir şekilde bahsederek onun kırmızı takkesini çıkarınca ne kadar gülünç olduğunu, bir keresinde yeşil pardesüsüyle attan su birikintisine nasıl düştüğünü v.s... anlattım. Kadril farkına varmadan geçti. Bütün bunlar iyi, güzeldi ama nasıl olmuş da Karl İvanoviç'ten böyle alaylı alaylı bahsetmiştim. Ona karşı duyduğum saygı ve sevgiyi Soneçka'ya olduğu gibi anlatsaydım, Soneçka'nın sevgisini kaybeder miydim acaba?

Kadril bittiği zaman Soneçka sanki onun teşekkürünü haketmişim gibi tatlı ifadeyle "merci" dedi. Heyecan içindeydim, sevinçten deliye dönmüş, kendimi kaybetmiştim; bu cesaret, bu kendine güveniş, hattâ bu küstahlık nereden gelmişti? Salonda başıboş dolaşırken "hiçbir şey beni utandırmaz! Her şeye

---

[1] Gitmek, dolaşmak.

[2] Bense şimdiye kadar hâlâ başkente gitmedim.

hazırım," diye düşünüyordum.

Seryoja dansta onunla Vis-à-vis[1] durmamızı teklif etti. "İyi," diye düşündüm, "benim damım yok ama bulurum." Salonu iyice araştırdım, bütün damlar tutulmuştu, yalnız konuk odasının kapısında ayakta duran yaşlıca bir kızdan başka. Genç uzun boylu birisi benim gibi ona dans teklif etmek için yaklaşıyordu, kızdan iki adım kadar uzaktaydı, ben ise salonun öbür ucundaydım. Aramızdaki mesafeyi parke üzerinde zarifçe kayarak göz açıp kapayıncaya kadar kapadım, kızın önünde eğilip ayaklarımı çarparak oldukça ciddi bir sesle kontrdansa davet ettim. Büyük kız bana korur gibi gülümsedi, elini uzattı, genç adam ise damsız kaldı.

Kendimi öyle güçlü sayıyordum ki genç adamın üzüntüsüne aldırış bile etmedim. Ama sonradan bu genç adamın, önüme çıkıp burnumun ucundan damımı elimden alan bu dik saçlı oğlan da kim, diye sorduğunu duymuştum.

XXII. MAZURKA

Elinden damını kaptığım genç, Mazurkayı ilk çift olarak dansediyordu. Damını elinden tutarak yerinden fırladı, bize Mimi'nin öğrettiği "Pas de Basques"[2] yapmadan dümdüz koştu, köşeye yaklaşınca

[1] Karşı karşıya.

[2] Dansın figürü.

durakladı, ayaklarını açıp topuklarına vurdu, döndü ve sıçrayarak ileri koşmasına devam etti.

Mazurka için damım olmadığından büyük annemin koltuğunun yüksek koltuğunun arkasında oturmuş bekliyordum.

Kendi kendime "Neden böyle yapıyorlar?" diye düşünüyordum. "Mimi bize böyle öğretmemişti, o mazurkayı herkesin ayakların ucunda daireler çizerek yaptığını kendinden emin olarak söylemişti, ama burada öyle dansetmiyorlar. İşte İvin'ler de, Etyen de, herkes dansediyor ama hiçbiri "pas de Basques" yapmıyor, Volodya bile yeni şekli benimsemiş. Fena değil!.. Hele Soneçka ne güzel! İşte geçiyor..." Bol bol eğleniyordum.

Mazurka bitmek üzereydi, birkaç yaşlı erkek ve kadın büyük annemle vedalaşıp gidiyorlardı, uşaklar dans edenlerden sakınarak sofra takımlarını arka odalara taşıyorlardı. Büyük annem yorgun görünüyordu, isteksiz ve sözleri uzatarak konuşuyordu. Müzisyenler tembel tembel aynı parçayı otuzuncu defadır çalıyorlardı. Biraz önce dans ettiğim büyük kız figür yaparken beni gördü ve haince gülümseyerek - galiba büyük anneme yaranmak için - Soneçka'yı ve sayısız prenseslerden birini yanıma getirerek "Rose ou hortie?"[1] diye sordu. Büyük annem koltuğunda geri dönerek bana:

— Ah, sen buradasın demek! dedi. Yürü, yavrum, haydi git!

O anda yerimden çıkmaktansa başımı büyük annemin koltuğunun altına sokarak gizlenmeyi tercih ederdim, ama nasıl bunu reddedebilirdim? Kalktım ve "Rose" dedim ve sıkılarak Soneçka'ya baktım. Daha kendimi toparlayamadan birinin beyaz eldivenli elini elimde buldum, ayaklarımla ne yapacağımı bilmeyen prenses yüzünde gülümsemeyle ileri atılıyordu.

"Pas de Basques"i yapmanın yersiz olduğunu, beni rezil edecek bir saçmalık olduğunu biliyordum. Ama mazurka'nın bildiğim nağmeleri kulaklarımı doldurunca ayaklarım elimde olmadan hareket ediyordu. Bu yüzden de parmaklarımın ucuna basarak çevremdekileri şaşırtan, tuhaf daire şeklinde, ağır ağır adımlar atmaya başladım. Düz yürüyüş sürdükçe şöyle böyle idare ettim. Tam dönüm noktasına varınca gerekli tedbirleri almasam damımla aramızdaki arayı çok açacağını anladım. Bu nedenle bu sıkıcı duruma düşmemek için ön tarafta danseden bir gencin dizlerinin üstünde yaptığı güzel figürlerini tekrarlamak amacıyla durakladım. Tam ayaklarımı açıp hoplamağa hazırlandığım sırada prenses çabuk çabuk çevremde dönerek anlamsızca merak ve şaşkınlıkla ayaklarıma baktı. Bu bakışı farkedince yerin dibine geçtim sanki. O denli şaşırmıştım ki dansedeceğim yerde, hiç de dansla ilgili olmayan, tempoya uymayan tuhaf bir şekilde yerimde saymaya başladım ve sonunda olduğum yerde durdum. Herkes bana bakıyordu, kimi şaşkın, kimi merak, kimi alay, kimi de acıyarak bakıyordu. Yalnız büyük annem ilgisizce bakıyordu.

Babam:

— Il ne fallait pas dancer si vous ne savlez pas![1] diye kulağıma öfkeli bir sesle mırıldandı ve beni hafifçe iterek damımın elinden tuttu, eski usule göre seyircilerin gürültülü takdirleri arasında bir tur yaparak yerine götürdü. Mazurka da hemen bitti.

"Allahım! Sen bana bu korkunç cezayı niçin verdin?"

. . .

Herkes beni hor görüyor ve her zaman da hor bakacak. Benim için her şeye, dostluğa, aşka, saygıya giden bütün yollar kapandı... her şey mahvoldu! Volodya bana yararı dokunmayan, herkesin gördüğü o işaretleri niçin yaptı? O aksi prenses ayaklarıma niçin öyle baktı? Niçin Soneçka... o çok tatlı, çok sevimli, ama o anda niçin öyle gülümsedi? Niçin babam kızardı ve ve niçin elimi yakaladı? Yoksa onu da mı utandırmıştım? Ooo bu çok korkunç! Eğer annecığim burada olsaydı Nikolenka'sı için kızarmazdı... Ve hayal gücüm bu sevimli gölgenin ardından uzaklara gitti. Evimizin önündeki çayırı, bahçedeki ulu ıhlamurları, üzerindeki beyaz, parlak bulutlu mavi gökte kırlangıçlar uçuşan temiz havayı, kokulu taze ot demetlerini hatırlıyor, altüst olan hayalimde daha pek çok sakin, sevimli anılar gözümün önüne geliyordu.

---

[1] Dans etmesini bilmiyorsanız dansa kalmamalıydınız.

XXIII. MAZURKADAN SONRA

Akşam yemeğinde, ilk sırada dans eden genç bizim, çocukların masasına oturdu ve bana çok ilgi gösterdi. Eğer başımdan geçen olayın etkisinden kurtulmuş olsaydım bu ilgi onurumu çok okşardı. Ama genç adam galiba her ne olursa olsun beni neşelendirmeye andiçmişti anlaşılan; bana şaka yapıyor, beni genç diye çağırıyor, ve büyüklerin bizim tarafa bakmadıkları bir sırada hemen türlü şişelerden şarap doldurup ısrar ederek bize içiriyordu. Yemeğin sonuna doğru garson peçeteye sarılı şişeden bana çeyrek bardak şampanya koyunca genç hemen ona bardağımı doldurması için üsteledi ve beni de bir dikişte hepsini içmeğe zorladı. İçer içmez tüm bedenimi hoş bir sıcaklık kapladı ve genç, şen koruyucuma karşı da özel bir bağlılık duyarak nedense kahkahayla gülmüştüm.

Birden salondan Gros Fater'in[1] nağmeleri duyulmağa başladı, herkes yavaş yavaş masadan kalkıyordu. Genç adamla dostluğum da o anda bitiverdi. O büyüklerin yanına, ben de onun ardından gitmeğe cesaret edemediğim için merakla kızıyla neler konuştuğunu dinlemek için bayan Valahina'ya yaklaştım. Soneçka annesini kandırmaya çalışıyordu:

— Yarım saatcik daha...

— Gerçekten olmaz, meleğim.

[1] Bir dans türü.

— Haydi hatırım için, ne olursunuz, diye yalvarıyordu.

— Peki, eğer ben yarın hastalanırsam sen sevinir misin? diye gülerek sordu.

Soneçka sevinçten zıpladı:

— A! izin verdin! kalıyoruz değil mi?

— Seninle başa çıkılmaz ki! Git öyleyse... danset... işte sana kavalye de hazır, diye beni göstererek cevap verdi bayan Valahina.

Soneçka bana elini uzattı ve birlikte salona koştuk.

İçtiğim şarabın ve Soneçka'nın neşesi, yanımda bulunmasının verdiği etkiyle Mazurka'daki o uğursuz olayı büsbütün unuttum. Ayaklarımla en gülünç hareketleri yapıyor, kâh atların tırısa kalkmasını taklit ederek kısa adımlarla koşuyor, kâh yerimde sayarak köpeğe kızmış bir koyun gibi tepiniyordum. Bütün bunları yaparken de içten gülüyor ve bu davranışlarımın çevremdeki seyredenler üzerindeki yapacağı etkiyi düşünmüyordum bile. Soneçka da durmadan gülüyordu; el ele tutuşup dönmemize, ağır ağır ayaklarını kaldırarak sanki bunu yapmak çok güçmüş gibi mendilin üzerinden atlayan yaşlı bir adama ve çevikliğimi göstermek için tavana kadar sıçramama gülmekten katılıyordu.

Büyük annemin odasından geçerken aynada kendime baktım: Yüzüm gözüm ter içinde, saçlarım karmakarışık, perçemlerim her zamankinden daha dik, ama yüzümün genel görünüşü o denli şen o denli sıhhatli idi ki, ben bile kendimi beğendim.

"Eğer ben her zaman şimdiki gibi olsam belki kendimi başkalarına bile sevdiririm," diye düşündüm.

Fakat bir de damımın güzel yüzüne bakınca onda, bendeki benim çok hoşuma giden neşe sıhhat ve kaygusuzluk ifadesinden başka o denli zarif, tatlı bir güzellik gördüm ki kendi kendime kızdım doğrusu: böyle çok güzel bir yaratığın dikkatini üzerime çekmek umudumun ne kadar budalaca bir umut olduğunu anladım.

Onun bana karşılık vereceğini ummuyor, düşünmüyordum; böyle de olsa kalbim mutlulukla dolmuştu. Ruhumu sevinçle dolduran bu aşk duygusundan ve bu duygunun ebediyen sürmesinden başka daha büyük bir mutluluk ve başka bir şey bekleyebilir miydim? Bu kadarı da bana yeterdi. Yüreğim bir güvercin gibi çarpıyor, kanım çekiliyor ve ağlamak istiyordum.

Koridordan geçerken merdiven altındaki karanlık odadan içeri baktım ve: "eğer onunla bütün ömrümüzü burada, bu karanlık odada geçirseydik ve burada yaşadığımızı da hiç kimse bilmeseydi ne güzel olurdu," diye düşündüm.

Yavaş, titrek bir sesle:

— Ne güzel, ne neşeli bir geceydi değil mi? dedim ve söylediklerimden değil söyleyeceklerimden korkarak adımlarımı sıklaştırdım.

— Ya... Çok! diye cevap verdi başını bana doğru çevirerek. Yüzünde öyle tatlı, öyle bir ifade vardı ki hemen korkum geçti.

— Özellikle yemekten sonra... hemen biraz son-

ra gideceğinizi, bir daha sizi görememek ne acı! (üzülüyorum diyecektim, ama cesaret edemedim.)

Ayaklarının ucuna bakıp parmağını önünden geçtiğimiz kafesli paravanaya sürterek:

— Niçin görüşmeyelim? dedi. Her salı ve perşembe annemle biz Tverskoy bulvarında gezeriz. Siz oraya gezmeğe gitmiyor musunuz?

— Muhakkak salı günü için izin isteyeceğim, eğer bırakmazlarsa yalnız kaçarım - şapkasız. Yolu biliyorum.

Soneçka:

— Bakın, biliyor musunuz? dedi birden. Ben bize gelen bazı çocuklara sen derim. Sizinle de birbirimizi sen diye çağıralım, ister misin? diye ekledi başını sallayıp gözlerimin içine bakarak.

Salona girdiğimiz sırada Grost Faterin öbür canlı kısmı başlamıştı, müzik ve gürültüden sözlerimin güçlükle duyulabileceği bir anda:

— Elini ver...iniz, dedim.

Soneçka gülerek:

— Veriniz değil, ver, diye düzeltti.

Grost fater bitti ama ben içinde çok defa sen zamiri geçen önceden hazırladığım cümlelerden hiçbirini kullanamadım. Buna cesaret edemiyordum. "İster misin?" "Ver" sözcükleri kulaklarımda çınlıyor ve beni sarhoş ediyordu sanki. Soneçka'dan başka hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi görmüyordu gözüm. Buklelerini toplayıp kulağının arkasına kıstırırken o ana kadar hiç görmediğim alnının bir kısmını ve şakaklarını gördüm. Pembe, minimini parmaklarıyla eğer ağzının ö-

nünde bir delik açmasaydı boğulacağını sandım. Merdivenden annesiyle birlikte inerken hızla arkasına dönüp başını salladığını ve kapıdan kaybolduğunu da gördüm.

Volodya, İvin'ler, genç prens ve ben - hepimiz Soneçka'ya âşık olmuş, merdiven başında dikilerek onu gözlerimizle uğurluyorduk. Hangimize başını salladığını bilmiyordum ama o anda başını yalnız benim için salladığından kesin olarak emindim.

İvin'lerle ayrılırken çok serbest davrandım, hattâ Seryoja'yla bile soğukça konuşarak el sıkıştım. Eğer o bugün ona olan sevgimi, benim üzerimdeki etkisini kaybettiğini anlamışsa ilgisiz görünmesine rağmen herhalde çok üzülmüştür.

Hayatımda ilk kez onun sevgisine ihanet etmiş, ilk kez de bu duygunun tadını tamıştım. O, herkesçe bilinen bağlılığın köhne duygusunun, aşkın bilinmeyen gizliliklerle dolu taze duygusuna dönmesine çok seviniyordum. Zaten birinden soğurken başka birini sevmeğe başlamak birincisinin sevgisinin de ikincisine katılmasıyla iki misli sevmek değil midir?

XXIV. YATAKTA

Yatakta yatarken: "Nasıl olmuş da Seryoja'yı bu kadar uzun zaman sevebilmiştim? Hayır o hiçbir zaman beni anlamadı, bana, benim sevgime değer ver-

medi... Ya Soneçka? O ne güzeldi! İster misin? Sen başla! demesin," diye düşünüyordum.

Yüzüstü döndüm, yüzünü gözümün önüne getirdim. Başıma yorganı çektim, her tarafını altıma sıkıştırarak hiçbir yerinden ışık sızmayınca yattım ve bedenimde tatlı bir sıcaklık hissederek güzel hayallere, anılara daldım. Sabit bakışlarımı pamuk yorganın ortasına dikmiş onu bir saat önceki gibi apaçık görüyor, onunla konuşuyordum. Bu konuşma, hiçbir anlamı olmadığı halde, bana sonsuz zevk veriyordu. Çünkü sık sık içinde **sen, sana, seninle, senin** gibi sözcükler geçiyordu.

Hayaller öyle açıktı ki, tatlı bir heyecan duyarak uyuyamıyor, bu mutluluğumu bir başkasıyla paylaşmak istiyordum. Öbür yanıma dönerek güç işitilebilir bir sesle!

— Canım! dedim. Volodya, uyuyor musun?

O uykulu uykulu:

— Hayır, diye cevap verdi. Ne oldu?

— Ben âşığım Volodya, iyice âşığım Soneçka'ya.

Gerinerek:

— Bu da nereden çıktı? diye cevap verdi.

— Ah, Volodya, bilmezsin içimden geçenleri... Bak, ben şimdi yattım, yorganın altına girince onu öyle açıkça görüyor, onunla öyle konuşuyorum ki, şaşılacak şey. Hem biliyor musun? Allah, Allah, nedense yatıp onu düşününce, duygulanıyor, ağlamak istiyorum.

Volodya kıpırdandı. Ben devam ettim:

— Bir tek şey istiyorum, o da her zaman onun-

la olmak, her zaman onu görmek. Başka bir şey istemem. Sen de âşıksın değil mi? Doğruyu söyle Volodya.

Hayret doğrusu, herkesin Soneçka'ya âşık olmasını, hep ondan konuşulmasını istiyordum.

Volodya bana dönerek:

— Sana ne? dedi. Olabilir.

Onun ışıldayan gözlerini görünce hiç uykusunun olmadığını anlayarak:

— Senin de uykun yok ama uyuyormuş gibi yapıyorsun! diye bağırdım ve üstümden yorganı fırlattım. Haydi ondan konuşalım. Ne güzel o, değil mi? Öyle güzel ki, o bana, "Nikolenka pencereden aşağı atla, ya da kendini ateşe at," dese, yemin ederim, hemen atarım, hem de seve seve. Ah, ne güzel! diye ekledim. Onu karşımda canlı olarak görüyordum. Bu hayalimden tam doyasıya zevk alabilmek için öbür yana döndüm ve başımı yastığın altına sokarak:

— Volodya, o kadar ağlamak istiyorum ki! dedim.

Volodya gülerek:

— Aptala bak! dedi, sonra bir süre susarak ekledi: Bense apayrı düşünüyorum, senin gibi değil; onunla yan yana oturmak ve konuşmak isterdim.

— Ya! demek sen de âşıksın? diye sözünü kestim.

Volodya biraz gülümseyerek:

— Sonra, diye devam etti, sonra parmaklarını, gözlerini, dudaklarını, burnunu, ayaklarını - her yerini öpmek isterdim.

Yastığın altından:

— Bu aptallık! diye bağırdım.

Volodya beni küçümseyerek:

— Sen bir şeyden anlamazsın, dedi.

Gözyaşlarımın arasından:

— Hayır, ben anlıyorum, asıl sen anlamıyorsun da böyle aptalca konuşuyorsun, dedim.

— İyi, öyle olsun, ama ağlama lütfen. Ve kızma!

XXV. MEKTUP

O günden hemen hemen altı ay sonra 16 Nisan günü babam ders saatimizde yukarı çıkıp bize, birlikte bu gece köye gideceğimizi söyledi. Bu haber üzerine yüreğim burkuldu ve hemen aklıma annem geldi.

Bu kadar çabuk gidişimizin nedeni şu aşağıdaki mektuptu:

Petrovskoye, 12 Nisan

"Yazmış olduğun 3 Nisan tarihli mektubu şimdi akşam saat onda aldım ve her zamanki gibi hemen cevabını yazıyorum. Fedor mektubu kasabadan dün getirmiş ama geç olduğu için Mimi'ye bu sabah vermiş, Mimi de benim biraz keyifsiz ve sinirli olduğumu bahane ederek bütün gün bana vermemiş. Biraz ateşim de yok değildi, zaten doğrusu dört gündür pek iyi değilim, yataktan kalkamıyorum.

"Çok rica ederim, korkma şekerim; kendimi artık oldukça iyi hissediyor ve eğer İvan Vasilyiç izin verirse yarın kalkacağımı umuyorum.

"Geçen hafta perşembe günü çocuklarla gezmeğe çıkmıştım. Tam büyük yola çıkışta, her zaman korktuğum bir köprü vardı ya, işte onun yanında atlar çamura saplandı. Hava çok güzeldi, arabayı kurtarana kadar büyük yola doğru yürümek istedim. Küçük kiliseye yaklaşınca yorularak dinlenmek için oturdum, adamlar toplanıp arabayı kurtarıncaya kadar yarım saat kadar geçti. Bu arada biraz üşümüşüm, özellikle ayaklarım, çünkü ayaklarımda hafif ince köseleli ayakkabılar vardı. Hem de biraz ıslanmıştı. Öğle yemeğinden sonra titremeğe başladım. Ateşim yükseldi. Ama her zamanki gibi geziniyordum. Çay içtikten sonra Lüboçka'yla piyanoda dört tempolu bir parça çalmaya oturduk. (Sen Lüboçka'yı görsen şaşırırsın, öyle güzel çalıyor ki!) Ama tempoyu sayamadığımı farkedince ne kadar şaşırdım bilemezsin. Birkaç kez saymağa çalıştım ama kulağımdaki tuhaf uğultu buna engel oluyordu. Bir, iki, üç diye başlıyor, birden sekiz, on beş diye atlıyordum. Asıl önemli olan da yanlışımı anladığım halde bir türlü düzeltemiyordum. Sonunda Mimi gelerek beni zorla yatağa yatırdı.

İşte dostum sana nasıl hastalandığımı ve bundaki suçumu açıklayan tam bir hesap. Ertesi gün ateşim daha da yükseldi ve bizim iyi

kalpli yaşlı İvan Vasilyiç geldi, o zamandan beri bizde kalıyor ve yakında beni iyileştireceğini ve dışarı çıkabileceğimi söylüyor. Ne iyi bir adam şu İvan Vasilyiç! Ateşim olduğu, sayıkladığım zamanlar bütün gece gözlerini benden ayırmadan başucumda oturuyor. Şimdi de benim mektup yazdığımı bildiği için dışarda, divanlı odada kızlarla oturuyor. Yatak odamdan onun alman masalları anlattığı, kızların da onu dinlerken katıla katıla güldükleri işitiliyor.

Senin La belle Flamande adını taktığın kız, annesi başka bir yere konukluğa gittiğinden, iki haftadır bizde kalıyor ve bana en içten ilgisiyle bağlılığını gösteriyor. En gizli sırlarını bile bana açıyor. Eğer iyi ellerde olsaydı, güzel yüzü, temiz kalbi, gençliğiyle, bütün davranışlarıyla çok iyi bir kız olabilirdi. Ama anlattığına göre, yaşadığı çevrede büsbütün mahvolacak. Eğer çok çocuğum olmasaydı onu yanıma almakla çok iyi ederdim, diye geçiyor aklımdan.

"Lübocka sana kendisi de yazmak istedi ama liç kerediır yazdığı mektubu yırtıyor... "Babamın ne denli alaycı olduğunu biliyorum, tek bir yanlışım çıksa herkese gösterir," diyor. Katenka yine öyle sevimli, Mimi de eskisi gibi iyi ve can sıkıcı.

"Biraz da ciddî işlerden konuşalım : Bu kış işlerinin iyi gitmediğini, Habarovskoye'nin parasından almanın gerekli olduğunu yazıyorsun. Böyle bir şey için benim onayımı istemen tuhaf

değil mi? Benim olan şey aynı ölçüde senin değil midir?

"Sen öyle iyisin ki, sevgilim, beni üzmemek için işlerinin kötü durumunu benden gizliyorsun. Kumarda çok kaybettiğini seziyorum ama yemin ederim buna üzülmüyorum. Bu yüzden, eğer bu işi düzeltmek imkânı varsa, rica ederim çok düşünme, boşuna da üzülme. Çocukların geleceği için senin kumarda kazanacağına ve hattâ, kusura bakma ama, senin bütün servetine bile güvenmemeğe alıştım. Kumardaki kazancın beni ne kadar az sevindiriyorsa kaybına da o kadar az üzülüyorum. Beni üzen tek şey bana olan ilginin bir kısmını çalan ve şimdi yazdığım gibi bu acı gerçekleri yazmağa sürükleyen o kumara karşı olan düşkünlüğündür. Bunları sana yazmakla ne kadar üzüldüğümü Allah bilir! Allaha tek bir şey için yalvarıyorum, O bizi kurtarsın... Yoksulluktan değil (Yoksulluk nedir ki?) bizimkiyle, korumak zorunda bulunduğumuz çocuklarımızın çıkarlarının çatışacağı o korkunç andan. Bu zamana dek Allah duamı hep kabul etti. Sen bize değil çocuklara gerekli olan serveti harcamamış ve düşünmesi bile insanı korkutan o korkunç felâketi başımıza getirecek sınırı aşmamıştın. Bu Allahın bize bağışladığı büyük bir nimettir.

"Bu konuda çoktan beri tartıştığımız halde, çocukları yatılı okula göndermeyi kabul etmemi yazıyorsun. Benim bu öğrenim konusundaki fikirlerimi bilirsin.

"Bilmem hayatım, benimle aynı fikirde misin, ama yine de eğer beni biraz seviyorsan bana söz ver; ben sağken de, Allah ayrılmamızı alnımıza yazmışsa, öldükten sonra da bunu yapma, ne olursun.

"İşlerimiz için Petersburg'a gitmen gerektiğini yazıyorsun. Yolun açık olsun hayatım, git ve çabuk dön. Sensiz öyle sıkılıyorum ki! İlkbahar her şeyiyle çok güzel; balkon kapısını çıkardık artık, limonluk yolu dört gün önce kupkuruydu, şeftaliler çiçeklerle bezendi, yalnız birkaç yerde kar gözüküyor, kırlangıçlar geldi, bugün Lüboçka bana ilkbahar çiçekleri toplayıp getirdi. Doktor üç güne kadar büsbütün iyileşeceğimi, temiz hava alabileceğimi ve nisan güneşinde ısınabileceğimi söyledi. Allaha ısmarladık, hayatım, benim hastalığıma, oyunda kaybettiklerine sakın üzülme; işlerini çabucak bitir ve çocuklarla birlikte yazı geçirmek üzere bize gel. Yazı nasıl geçireceğimizi çok güzel planlamıştım ama onların gerçekleşmesine senin yokluğun engel oluyor "

Mektubun bundan sonraki kısmı fransızca, kargacık burgacık bir yazıyla ayrı bir kâğıda yazılmıştı. Onu da kelimesi kelimesine çeviriyorum.

"Hastalığım hakkında yazlıklarıma inanma; ne denli ağır olduğumu hiç kimse anlamıyor. Ama ben bir daha yataktan kalkamıyacağımı biliyorum. Bir dakika bile kaybetmeden çocukları da al, gel. Belki sana bir kez daha sarılabilir,

çocukları da kutsayabilirim. Bu benim son isteğimdir. Biliyorum bu sözlerim seni ne denli sarsacak. Ama hepsi doğru, ergeç benden veya başkalarından bunları duyacaktın. Allaha sığınıp bu felâkete dayanıklı olalım. Onun iradesine boyun eğelim.

"Sakın bunları hasta sayıklaması zannetme, aksine şu anda aklım yerinde ve hem de oldukça sakinim. Bunların hasta ruhun doğurduğu şeyler olduğunu düşünüp kendini avutma. Hayır, duyuyorum ve biliyorum, Allah bunları bana sezdirdiği için biliyorum ki, günlerim artık sayılıdır.

"Sana ve çocuklara olan aşkım hayatımla birlikte sönecek mi? Bunun böyle olmayacağını anlıyorum. Bu dakikada onsuz hayattan bir şey anlamadığım duygularla, onların yok olacağını düşünmeyecek kadar doluyum. Beni yaşatan size olan aşkımdır. Ruhumun sonsuzluğa kadar yaşayacağını biliyorum. Çünkü bir gün sönecek olsaydı, böyle aşkım gibi bir duygu doğmazdı. Aranızda bulunamıyacağım, ama aşkımın sizleri hiçbir zaman bırakmıyacağından eminim. Bu düşünce yüreğimi öyle ferahlatıyor ki yaklaşan ölümü sakin ve korkusuz bekliyebiliyorum.

"Çok sakinim, Allah da bilir ki, ölümü yeni bir hayata geçmek için bir araç olarak görüyorum. Ama neden gözyaşlarım beni boğuyor?.. Niçin çocukları çok sevdikleri annelerinden ayırmalı? Niçin sana böyle ağır bir darbe indirmeli?

Aşkımızın hayatımı sonsuz mutluluklarla doldurduğu şu anlarda niçin ölmeliyim?

"Allahın dediği olur!

"Gözyaşlarımdan dolayı daha fazla yazamayacağım. Belki de seni göremiyeceğim bir daha. Eşsiz dostum, hayatımı mutluluklarla dolduran sana teşekkür ederim. Öbür dünyada Allaha seni mükâfatlandırması için yalvaracağım. Allaha ısmarladık sevgili dostum, ben gideceğim ama aşkım hiçbir zaman hiçbir yerde seni bırakmıyacak. Allaha ısmarladık Volodya, elveda meleğim, elveda en küçük yavrum, benim Nikolenkam!

"Acaba bir gün beni unuturlar mı?"

Mektubun içinde Mimi'nin de şu satırları yazdığı bir pusula vardı:

"Yazdığı o üzüntülü sezişlerini doktor da doğruladı. Dün gece bu mektubu hemen göndermemi emretmişti, bunu ateşten söylediğini sanarak sabaha kadar beklettim ve açmağa karar verdim. Mektubu tam açtığım sırada Natalya Nikolayevna mektubu ne yaptığımı sordu ve bana eğer göndermemişsem yakmamı söyledi. Durmadan mektuptan bahsediyor ve onun sizi çok üzeceğini söylüyordu. Eğer bu meleği bizden ayrılmadan görmek istiyorsanız yolculuğunuzu geciktirmeyiniz. Bu karalamamı affediniz. Üç geceden beri uyumadım. Onu ne kadar sevdiğimi siz de bilirsiniz."

11 Nisan gecesini annemin odasında geçiren Natalya Savişna, mektubun ilk kısmını yazınca annem onu yanındaki masaya koyup uyuduğunu şöyle anlatmıştı:

"İtiraf ederim ki koltukta uyuyakalmış, çorap da elimden düşmüştü. Uykumun arasında onun - şöyle saat bire doğru - konuştuğunu duyar gibi oldum. Gözlerimi açtığımda onun, yavrucuğumun, yatakta doğrulmuş, ellerini şöyle kavuşturmuş, gözlerinden yaşların aktığını gördüm. Yalnız... "Demek her şey bitti, öyle mi?" diyerek ellerini yüzüne kapatmıştı.

"Yerimden fırlayarak sordum: neniz var? diye.

"— Ah, Natalya Savişna, bir bilsen kimi gördüğümü!

"Ama ne kadar sordumsa da kimi gördüğünü söylemedi, yalnız masayı yanına götürmemi söyledi. Mektuba bir şeyler daha ekledi ve bana mektubu yanında kapatarak hemen yollamamı emretti. O andan sonra da günden güne fenalaştı."

XXVI

BİZİ KÖYDE BEKLEYEN NEYDİ?

25 Nisan günü Petrovskoye'deki evimizin önünde arabadan indik. Moskova'dan çıkarken babam çok düşünceliydi. Volodya maman hasta mı? diye sorduğunda o üzüntüyle baktı ve susarak başını salladı. Yolculuk süresince o biraz olsun yatıştı, ama eve

yaklaşınca yüzünü kaplayan üzüntü ifadesi gittikçe artıyordu. Arabadan iner inmez soluk soluğa gelen Foka'ya: "Natalya Nikolayevna nerede?" diye sordu, sesi titrek ve gözleri yaşlıydı. İyi kalpli, yaşlı Foka çekinerek yüzümüze baktı, gözlerini indirdi ve giriş kapısını açarken başını çevirerek:

— Altı gündür odadan dışarı çıkmıyorlar, diye cevap verdi.

Sonradan duyduğumuza göre maman'ın hastalandığı günden beri durmadan acı acı uluyan Milka sevinçle babama koştu, üzerine atlıyor, ellerini yalıyor, cıyaklıyordu. Babam onu iterek konuk odasına, oradan da annemin yatak odasına kapısı bulunan divanlı odaya geçti. Odaya yaklaştıkça heyecanının da arttığı yaptığı hareketlerden anlaşılıyordu. Divanlı odaya girdiğinde güçlükle soluk alıyor, parmaklarının ucuna basarak ilerliyordu. Kapının tokmağına dokunmadan önce haç çıkardı. Tam bu sırada ağlamaktan gözleri şişmiş Mimi koşarak koridordan çıktı, umutsuz bir sesle fısıldayarak:

— Ah Pyotr Aleksandriç! dedi ve babamın kapıyı açmak üzere olduğunu görünce güç işitilir bir sesle ekledi: Buradan geçemezsiniz, yol öbür kapıdan.

Korkunç bir önseziyle böyle büyük bir acıya hazırlanmış olan çocuk ruhumda ne derin etkiler bırakıyordu bütün bunlar.

Kızların odasına gittik. Koridora önceleri bizi yüz hareketleriyle gülmekten kırıp geçiren aptal Akim'le karşılaştık. Ama bu anda gülünç gözlükmü-

yor, aksine anlamsız - ilgisiz bakışları bana çok dokundu. Odadaki iki kız bizi görünce selâm vermek için öyle üzüntülü bir ifadeyle ayağa kalktılar ki birden içimi bir korku bürüdü. Mimi'nin odasından geçince babam annemin yatak odasının kapısını açtı ve hepimiz girdik. Kapının sağında şal gerilmiş iki pencere vardı. Birinin önünde gözünde gözlükleriyle Natalya Savişna oturmuş çorap örüyordu. Başka zaman yaptığı gibi bizi öpmedi, yalnız yerinden kalkıp gözlüklerinin üzerinden bize baktı, gözlerinden iri iri yaşlar süzülüyordu. Eskiden bizimle hiç ilgilenmeyenlerin şimdi bize bakar bakmaz ağlamağa başlamaları hiç de hoşuma gitmiyordu.

Kapının solunda bir paravana, paravananın arkasında da karyola, üzerinde ilâç dolabı bulunan bir masa ve doktorun uyukladığı büyük koltuk vardı. Karyolanın yanında genç, sarışın, güzel bir kız beyaz sabahlığıyla durmuş, kollarını biraz sıvamış, o sırada benim görmediğim mamanın başına buz koyuyordu. Bu mamanın yazdığı ve ilerde ailemizde çok önemli rol oynayacak olan La belle Flamande'dı. Biz odaya girer girmez maman başındaki elini çekerek sabahlığının göğsündeki kıvrımları düzeltti ve fısıltıyle: "Kendinden geçti," dedi.

O anda çok üzüntü çekiyordum ama yine de çevremdeki en ufak şeyler bile gözümden kaçmıyordu. Oda hemen hemen karanlık ve oldukça sıcaktı, nane, kolonya, papatya ve lokman ruhu kokuları sinmişti etrafa.

Bu koku beni öyle etkilemişti ki sonradan bu kokuyu yalnız duyunca değil, aklıma gelince bile he-

men bu sıkıntılı, boğucu odayı ve o korkunç dakikayı en ince ayrıntılarına kadar hatırlarım.

Mamanın gözleri açıktı ama hiçbir şey görmüyordu... Ah, o korkunç bakışı hiçbir zaman unutmayacağım! O bakışta öyle acı ifadesi vardı ki!.

Bizi götürdüler.

Sonraları annemin son dakikalarını Natalya Savişna'ya sorunca bana şöyle anlatmıştı:

— "Sizi gördükten sonra o uzun süre çırpındı, zavallı yavrucağım, sanki şurasındaki bir şey boğuyordu onu.

"Sonra yastıktan başını indirdi, öyle sessiz, sakin bir uykuya daldı ki, tıpkı melekler gibi. İçeceği şeyi neden getirmediklerini anlamak üzere dışarı çıkıp döndüm, hayatına, çevresindeki her şeyi dağıtmış işaretle babanızı çağırıyordu. Baban eğildiğinde artık zavallının konuşmağa hali kalmamıştı. Yalnız dudaklarını açıyor ikide bir: "Allahım! Tanrım!.. Çocuklarımı! Çocuklarımı!" diye inliyordu. Ben sizi çağırmağa koşuyordum, İvan Vasilyiç durdurdu ve hastayı üzeceğimi, çağırmazsam daha iyi olacağını söyleyerek bana engel oldu. Artık yalnız elini kaldırıp indiriyordu. Bu hareketleriyle ne anlatmak istiyordu yalnız, Allah bilir! Ama, bence, o size dua ediyordu. Ölümünden önce çocuklarını bir kez daha görmeyi Allah nasip etmedi. Sonra biraz kalktı, eliyle şöyle bir işaret yaptı ve hatırlamaktan bile korktuğum bir sesle: "Ya Hazreti Meryem, onları bırakma!.." diye mırıldandı. O anda gözlerinden ne kadar acı çektiği, kalbinin paramparça olduğu belli olu-

yordu. Yastığa düştü, çarşafı dişiyle parçalamağa ve gözlerinden yaşlar akmağa başladı."

Ben ona:

— Ya daha sonra? diye sordum.

Ama Natalya Savişna daha fazla konuşmadı, başını çevirip ağlamaya başladı.

Maman çok acı çekerek ölmüştü.

XXVIII. A C I

Ertesi gün, akşam geç saatlerde, annemi bir kez daha görmek istedim. İçimdeki korkuyu yenerek sessizce kapıyı açtım, parmaklarımın ucuna basarak sessizce salona girdim. Odanın ortasındaki masanın üzerinde bir tabure duruyordu. Çevresindeki mumlar hâlâ uzun gümüş şamdanlarda yanıyordu. Köşede bir papaz oturmuş, alçak sesle aynı tonda İncil okuyordu.

Kapının önünde durarak bakınmaya başladım, ama ağlamaktan gözlerim şişmiş ve sinirlerim çok bozuk olduğundan hiçbir şey seçemiyordum. Her şey, ışık, lâme, kadife, büyük şamdanlar, pembe dantelah yastık, çelenk, dantelalı bir başlık ve balmumu rengine benzer parlak bir şeyler daha, hepsi tuhaf bir şekilde birbirine karışıyordu. Annemin yüzüne bakmak için sandalyeye çıktım ama yüzünün olduğu yerde gene o açık sarı renkli parlak şey beliriyordu. Bunun annemin yüzü olduğuna inanamıyordum, Ona

daha dikkatli bakınca yavaş yavaş ahşık olduğum sevimli yüz hatlarını tanımaya başladım. Bunun annem olduğuna tam olarak inandığım zaman korkudan ürperdim. Peki ama kapalı gözleri neden öyle çukurlaşmış? Bu tuhaf sarılık ve yanağındaki parlak derinin altındaki bu siyah leke neden? Yüzünün ifadesi neden öyle ciddi ve soğuk? Neden dudakları öyle sarı, kıvrımları bu kadar güzel, mağrur, böyle tuhaf bir ifadesi var? Bu dudaklara bakınca neden tüm bedenimi tepemden tırnağıma kadar soğuk bir ürperiş kaplıyor?

Bakıyor ve anlaşılmaz bir kuvvetin gözlerimi bu cansız bedene çektiğini hissediyordum. Gözlerimi ondan ayıramıyor ama hayalimden hayat, mutluluk dolu tablolar geçiyordu. Önümde yatan, onunla hiç ortak anımız olmayan cansız bir eşyaymış gibi baktığım bu ölü bedenin o olduğunu unutmuştum. Onu türlü durumlarda gözümün önüne getiriyordum: Canlı, şen, güler yüzlü; sonra gözlerimin dikili kaldığı bu donuk yüzdeki çizgilerden biri beni birden sarsıyor, korkunç gerçeği hatırlıyor, ürperiyor ama gene de bakmaktan kendimi alamıyordum. Yeniden hayaller gerçekleri kovuyor ve sonra yine gerçekler hayalleri siliyordu. En sonunda hayal gücüm yorularak beni aldatmaz oldu, gerçek duygusu da kaybolunca kendimden geçtim. Bu durumda ne kadar kaldığımı, ne olduğunu bilmiyorum. Bildiğim tek şey kendi varlığımı unutarak bir çeşit yüksek, açıklanamıyacak kadar hoş ve acı bir zevk duyduğumdu.

Belki daha iyi dünyaya uçarken onun aziz ruhu bizi bıraktığı bu dünyaya üzüntüyle bakmış, be-

nim üzüntümü görmüş, bana acıyarak, beni avutmak ve kutsamak için sevgi kanatlarıyle, yüzünde göklere özgü bir gülümsemeyle yere inmişti.

Kapı gıcırdadı ve içerdeki papazın yerine bir başka papaz girdi. Bu gürültüyle kendime geldim ve benim ağlamadığımı, üzüntü ile ilgisi olmayan bir pozda sandalyenin üzerinde durduğumu görerek benim duygusuzca, yalnız merak veya acıma duygusuyla sandalyeye çıkıp baktığımı zanneder diye haç çıkarıp eğilerek ağlamağa başladım.

Şimdi eski anılarımı hatırlarken o kendimden geçmiş olduğum anın en acı dakikam olduğunu anlıyorum. Gömülmeden önce ve sonra da durmadan ağlıyor, üzülüyordum ama bu üzüntüyü hatırlamaktan utanıyorum. Çünkü ona, onurumu destekleyen herkesten fazla üzüntülü olduğumu gösterme duygusu, başkalarının benim davranışlarımdan ne sonuçlar çıkaracağı kaygısı, Mimi'nin başlığını ve çevresindekilerin yüzlerini incelemeğe sevkeden amaçsız merak duyguları karışıyordu. O anda yalnız üzülmem gerekirdi, bunu yapamadığım için kendime kızıyor ve öbür duyguları gizlemeğe çalışıyordum, bu nedenle de üzüntüm doğal ve içten değildi. Üstelik kendimi mutsuz görmekten bir tür zevk duyuyor ve mutsuzluğumu güçlendirmeğe çalışıyordum. Bu bencil duygu da asıl üzüntümü daha çok bastırıyordu.

Her zaman kuvvetli üzüntülerden sonra olduğu gibi bu geceyi rahat ve deliksiz bir uykuyla geçirerek kurumuş gözyaşları ve yatışmış sinirlerle uyandım. Bizi saat onda tabutu çıkarmadan önce cenaze töre-

nine çağırdılar. Oda hanımefendileriyle vedalaşmaya gelen, gözleri yaşlı uşak ve köylülerle doluydu. Âyin sırasında yeterince ağlıyor, haç çıkarıyor ve secdeye kapanıyordum, ama içimden bu âyinden uzak ve oldukça soğukkanlıydım. Sırtımdaki koltuk altlarımı sıkan yarım frakla ilgileniyor, pantolonumun dizlerinin kirlenmemesi için nasıl davranacağımı düşünüyor ve çaktırmadan çevremdekileri süzüyordum. Babam tabutun başında çarşaf gibi bembeyaz bir yüzle duruyor, gözyaşlarını güçlükle tutuyordu. Onun siyah fraklı uzun vücudu, solgun, anlamlı yüzü, her zamanki gibi, haç çıkarırken, elini toprağa değdirip selâm verirken, papazın elinden mumu alırken ya da tabuta yaklaşırken yaptığı hareketler çok şıktı. Ama nedense böyle bir andaki onun bu şıklığı hiç hoşuma gitmiyordu. Mimi sırtını duvara dayamış güçlükle ayakta duruyor gibiydi. Gözsileri buruşuk ve tüy içinde, başlığı bir yana kaymış, şiş gözleri kıpkırmızı, başı titriyordu. Yürek paralayıcı bir sesle durmadan ağlıyor ve sık sık mendili ve elleriyle yüzünü kapatıyordu. Bana öyle geliyordu ki, o bunu sırf yapmacık hıçkırıklardan dinlenmek, ama bunu yaptığını çevresindekilerin görmemeleri için yapıyordu. Şimdi hatırlıyorum da, o biraz önce babama mamanın ölümünün kendisi için dayanılmaz bir darbe olduğunu, onu her şeyden mahrum ettiğini ve bu meleğin (mamana o böyle derdi) ölmeden önce onu unutmadığını, kendisinin ve Katenka'nın geleceğini sağlamak istediğini açıkladığını anlatıyordu. O bunları anlatırken acı gözyaşları döküyordu; belki de gerçekten üzülüyordu ama temiz ve tam bir üzüntü değildi bu.

Pilili siyah bir elbise giymiş Lüboçka gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü önüne eğmiş, arasıra tabuta bakıyordu ve yüzünde çocuksu bir korku seziliyordu. Katenka annesinin yanında duruyordu, yüzü biraz süzgün olmasına rağmen yine de her zamanki gibi pembeydi. Açık karakterli Volodya'nın üzüntüsü de içtendi. Bazan bakışları bir şeye takılmış dikmik bakarak düşünüyor, bazen de birden ağzı bükülüyor ve çabucak haç çıkarıyor ve eğiliyordu. Cenaze törenindeki herkes benim için dayanılmaz bir şeydi. Babama avutmak için söyledikleri, annemin bu dünya için yaratılmadığı, öbür dünyada daha iyi olacağı, gibi sözler beni öfkelendiriyordu.

Onun için konuşup ağlamağa ne hakları vardı? Bazıları bizden **öksüz** diye bahsediyorlardı. Sanki onlar olmasa biz anneleri olmayanlara böyle çağrıldığını bilmiyeceğiz de! Galiba yeni evlenen birine madam diye çağırmağa acele ettikleri gibi bizi de böyle çağırmaları hoşlarına gidiyordu.

Salonun uzak bir köşesinde, büfe odasının açık kapısının arkasına gizlenmiş gibi diz çökmüş, ak saçlı kamburu çıkmış yaşlı bir kadın duruyordu. Ellerini bağlamış, gözlerini göğe kaldırmış ağlamıyor ama dua ediyordu. Ruhu Allaha yakınlaşıyor, Allahtan onu dünyada herkesten çok sevdiği kimseye kavuşturmasını diliyor ve bunun çok yakında olacağına inanıyordu.

"İşte onu gerçekten seven bir kişi," diye düşünerek kendimden utandım.

Âyin bitti. Rahmetli annemin yüzü açıktı ve bizden başka bütün herkes birbiri ardından tabuta yak-

laşıp son görevlerini yerine getiriyorlardı.

Sondakilerden bir köylü kadın rahmetliyle vedalaşmak üzere nedense kucağındaki beş yaşındaki güzel kızıyla birlikte yaklaşmıştı. Bu sırada ben de istemiyerek ıslak mendilimi düşürmüş ve almak için eğildiğim zaman da yüz yıl daha yaşasam unutamayacağım, hatırladıkça da bedenimi soğuk bir titremenin kapladığı, korkunç yürek, parçalayıcı bir çığlık duymuş ve sarsılmıştım. Başımı kaldırınca tabutun yanındaki taburede aynı köylü kadının oturduğunu ve güçlükle, korkudan fırlamış gözlerle rahmetlinin yüzüne bakan, korku dolu yüzünü arkaya atıp küçük ellerini sallayan, tuhaf, ortalığı allak bullak eden sesini var gücüyle salıveren kızı tutmağa çalıştığını gördüm. Beni şaşırtan o sesten daha korkunç bir çığlık attım ve odadan dışarı kaçtım.

Ancak bu dakikada tütsü kokusuna karışarak odayı dolduran o kuvvetli ve ağır kokunun nereden geldiğini anladım. Birkaç gün öncesine kadar güzel, çekici olan bu dünyada en çok sevdiğim annemin yüzünün insanı korkutacağı fikri sanki ilk kez acı gerçeği açığa vurmuş, ruhumu korkunç bir umutsuzlukla doldurmuştu.

XXVIII. SON ACI ANILAR

Maman artık yoktu ama hayatımız aynı şekilde akıp gidiyordu. Aynı saatlerde aynı odalarda yatıp kalkıyor, sabah, akşam çayları, öğle ve akşam ye-

mekleri hep zamanında yeniyor, masalar sandalyeler yerli yerinde duruyordu, evimizde ve yaşamamızda hiçbir şey değişmemişti, yalnız o yoktu.

Böyle bir felâketten sonra her şeyin değişeceğini umardım, ama yaşantımız onun hâtırasına hakaret gibi geliyor ve bu da onun yokluğunu daha canlı hatırlatıyordu.

Gömüldüğünün ertesi günü öğle yemeğinden sonra uykum geldi ve Natalya Savişna'nın odasına gittim, onun yumuşak kuştüyü yatağında, sıcak pamuklu yorganının altında uyumak istedim. Odaya girdiğimde Natalya Savişna yatağında yatıyor ve galiba uyuyordu. Benim ayak sesimi duyunca doğruldu, sineklerden korunmak için yüzüne örttüğü yünlü atkısını açtı, başlığını düzeltti ve yatağının kenarına oturdu.

Eskiden sık sık yemeklerden sonra onun odasına uyumağa gittiğim için bu gelişimin nedenini anlamış olacaktı ki, yatağından kalkarak bana:

— Ne oldu? Galiba dinlenmeğe geldiniz yavrucağım? Yatınız, dedi.

Ben onun elinden tutarak:

— Ya siz, Natalya Savişna? dedim. Bunun için değil... öyle geldim... siz de yorgunsunuz: siz yatın daha iyi.

— Hayır, babacığım, ben uykumu aldım, dedi, (bense onun üç gecedir hiç uyumadığını biliyordum) ve içini çekerek ekledi: Uykunun sırası değil.

Ben Natalya Savişna ile felâketimiz hakkında konuşmak istiyordum, onun sevgi ve içtenliğini bil-

diğim için onunla birlikte ağlaşmak benim için bir teselli olacaktı.

Biraz susup yatağa ilişerek:

— Natalya Savişna, dedim, bunu bekliyor muydunuz,

İhtiyarcık bunu kendisine niçin sorduğumu galiba anlamamıştı, bana şaşırarak merakla baktı.

— Kim böyle bir şey bekleyebilirdi ki? diye tekrarladım ben.

İçinden gelen bir acımayla bana baktı:

— Ah, babacığım, dedi, kim bekleyebilirdi ki, şimdi bile düşünmüyorum. Haydi ben yaşlıyım, kara toprağa girme sırası bana çoktan gelmiştir. Halbuki bak neler görecekmişim; dedenizi, ihtiyar efendimiz - Allah rahmet etsin, Prens Nikolay Mihayloviç'i, iki kardeşini, kızkardeşim Annuşka'yı, hepsini gördüm, hepsi de benden gençtiler, yavrum. Çok fazla günah işlemişim ki şimdi bir de onun arkasında kaldım. Allah böyle buyurmuş! Onu oraya lâyık olduğu için aldı. Oraya iyiler gerekli.

Bu basit fikir beni sevindirdi ve şaşırttı, Natalya Savişna'ya iyice sokuldum. O ellerini göğsüne kavuşturdu ve yukarı baktı. Çökük ıslak gözlerinde büyük fakat sakin bir üzüntü görülüyordu. Bunca yıldır bütün sevgisini bağladığı insandan Allahın onu uzun süre ayrı tutmayacağından emindi.

— Ya, yavrum, sanki daha dün onu kucağımda sallayıp kundaklıyordum. O da beni Naşa diye çağırırdı. Koşarak yanıma gelir boynuma sarılarak: "Naşacığım, güzelim benim, hindiciğim benim," der-

di. Ben şaka olarak: "İnanmam, yavrum, siz beni sevmiyorsunuz, bakın siz büyüyüp evlenin de nasıl Naşa'yı unutacaksınız," derdim. O biraz düşünür ve: "Hayır, Naşa'yı birlikte götürmezsem evlenmem daha iyi, ben hiç Naşa'yı bırakmam," derdi. Bak işte bıraktı gitti. Beklemedi. Rahmetli ne kadar severdi beni! Doğrusu sevmediği kimse yoktu ki! Ya, yavrucuğum, annenizi hiçbir zaman unutmayınız, o bir insan değil tam bir melekti. Ruhu cennete gittiği zaman da sizi sevecek, sizinle sevinecektir.

— Niçin, Natalya Savişna, niçin gittiği zaman diyorsunuz? Şimdi orada değil mi? diye sordum.

Natalya Savişna sesini alçaltıp bana iyice sokularak:

— Hayır yavrum, şimdi o buradadır, dedi.

Ve o yukarıyı gösterdi. Hemen hemen fısıltıyla öyle bir inanç ve duyguyla söylüyordu ki, elimde olmadan başımı yukarı kaldırıp kornişlere bakarak bir şeyler arıyordum sanki.

— Günahsız ruhlar cennete gitmeden önce kırk türlü çileden geçer ve kırk gün de kendi evinde kalabilirmiş...

Uzun süer aynı şekilde, aynı sadelik ve inançla sanki kendi gözüyle görmüş gibi kimsede en ufak bir şüphe uyandırmadan basit şeylerden bahsediyormuş gibi konuştu. Soluğumu tutarak onu dinleyip, söylediklerini pek iyi anlamamakla birlikte inanıyordum.

— Evet, yavrum, o buradadır, bize bakıyor ve belki de söylediklerimizi bile duyuyor, diye sözlerini bitirdi.

Ve başını önüne eğerek sustu. Dökülen gözyaşlarını silmek için mendil aramağa kalktı, yüzüme bakıp heyecandan titreyen bir sesle:

— Böylelikle Allah beni kendine iyice yaklaştırdı. Artık burada yapacak neyim kaldı ki? Kimin için yaşıyorum? Kimi seveyim? dedi.

Ben gözyaşlarımı güçlükle tutarak sitemle:

— Ya, bizi sevmiyor musunuz? dedim.

— Yavrucuğum, sizleri ne kadar çok sevdiğimi Allah bilir, ama onu sevdiğim gibi kimseyi sevmedim, sevemem de!

Daha fazla konuşamadı. Başını öteye çevirerek hüngür hüngür ağlamağa başladı.

Ben de artık uyumayı düşünmüyordum, konuşmadan karşı karşıya oturuyor ve ağlıyorduk.

Odaya Foka girdi; bizim durumumuzu görünce rahatsız etmek istemeyerek sesini çıkarmadan çekingen bakışlarla kapıda durdu:

Natalya Savişna gözlerini silerek:

— Niçin geldin Fokaşa? diye sordu.

— Helva için bir buçuk funt[1] üzüm, dört funt şeker ve üç funt da irmik alacaktım.

Natalya Savişna aceleyle enfiyesini çekti, hızlı hızlı sandığa yaklaştı ve:

— Şimdi, şimdi kardeşim, diye söylendi. Önem verdiği görevi başına geçtiği zaman konuşmamızdan doğan üzüntünün izleri hemen silinivermişti. Çıkardığı şekeri kantarda tartarken:

[1] Funt : 400 gram.

— Dört funtu ne yapacak? Üç buçuk da yeter.

Kantardan birkaç şeker aldı:

— Daha dün sekiz funt irmik verdim, gene istiyorlar. Sen bilirsin Foka Demidiç, ama ben daha fazla irmik veremem. Evdeki bu karışıklığa sevinen Vanka belki farkına varmazlar diye düşünüyor. Hayır, ben efendilerimin mallarının yağma edilmesine göz yumamam. Görülmüş şey mi bu sekiz funt?

— Ne yapayım? O, hepsi tükendi, diyor.

— Peki peki, al bakalım, al! Hepsini al!

Benimle konuşurkenki o dokunaklı sesinin ufacık bir şey nedeniyle hemen homurdanışa dönmesi beni şaşırttı. Sonraları bu konuda iyice düşününce, onun içinden geçenlere bakmadan işiyle ilgilenmek için kendinde bir güç bulabildiğini, alışkanlığın onu gündelik işlere çektiğini anladım. Üzüntü onu öyle etkilemişti ki başka işlerle meşgul olduğunu gizlemeği bile gereksiz sayıyor, hattâ böyle bir fikrin düşünülebileceğini bile aklına getirmiyordu.

Gurur, içten bir kederle hiç bağdaşmamakla birlikte insanın ruhuna öyle derin işlenmiştir ki en güçlü bir acı bile onu çok güç atabilir. Gurur üzüntülü anlarda ya kederli, ya mutsuz, ya da ağırbaşlı görünmek isteğiyle kendini gösterir. İtiraf edemediğimiz bu âdi istekler hiçbir zaman, hattâ en üzüntülü anlarımızda bile bizi bırakmaz, acımızın gücünü, içtenliğini, değerini düşürür. Natalya Savişna mutsuzluğundan öyle sarsılmıştı ki içinde en ufak bir istek kalmamıştı. Yaşaması da bir alışkanlıktı.

Foka'ya istenen erzağı verip, âyin okuyanlara

börek ikram edilmesini hatırlattı ve onu gönderdi, ördüğü çorabı alıp tekrar yanıma oturdu.

Aynı şey hakkında konuşmaya başladık. Bir kez ağladık, bir kez daha gözyaşlarımızı sildik.

Natalya Savişna ile her gün konuşmamız tekrarlanıyordu, onun sessiz gözyaşları, sakin dindar sözleri beni avutuyor ve rahatlık veriyordu.

Fakat çabucak bizi ayırdılar: annemi gömdükten üç gün sonra hep birlikte Moskova'ya taşındık ve bir daha da onu görmek kısmet olmadı.

Büyük annem bu korkunç haberi ancak biz döndükten sonra öğrendi, sonsuz bir acıya gömüldü. Bizleri onun yanma bırakmıyorlardı, çünkü bir hafta kendinden geçmiş bir durumda yattı. Doktorlar hiç ilâç içmek istemediği, kimseyle konuşmadığı, uyumadığı, hiçbir şey yemediği için hayatından korkmağa başladılar. Bazan odada yalnız başına koltuğunda otururken birden gülmeğe başlıyor, sonra bu hüngür hüngür ağlamağa dönüyor, ama gözlerinden yaş akmıyor, titriyor, tuhaf bir sesle anlamsız, korkunç sözler haykırıyordu. Bu, büyük annemi sarsan ilk büyük acıydı ve bu yüzden de onu umutsuzluğa düşürmüştü. Felâketin nedenini başka birine yüklemek gerekiyordu, o korkunç sözleri, tehditleri ona savuruyor, koltuğundan fırlayıp geniş adımlarla odayı arşınlıyor, sonra bayılıp düşüyordu.

Bir kez odasına girdim; o her zamanki gibi koltuğunda oturuyor, oldukça sakin gözüküyordu ama bakışları beni hayrete düşürmüştü. Gözleri faltaşı gibi açık, bakışları belirsiz ve donuktu, bana bakıyor

ama görmüyordu. Dudaklarında yavaş yavaş bir gülümseme belirdi, dokunaklı, içli bir sesle: "Buraya gel yavrum, yaklaş, meleğim benim!" diye konuşmağa başladı. Bana söylediğini sanarak yaklaştım, ama o bana bakmıyordu... "Ah, benim ne kadar acı çektiğimi bir bilsen, yavrum, şimdi gelmene öyle sevindim ki.." Ben onun mamanı hayal ettiğini anlayarak durdum. "Bana seni kaybettiğimi söylediler." diye kaşlarını çatarak devam etti: "Ne saçma! Senin benden önce ölmene imkân var mı?" Ve korkunç, isterik kahkahalarla gülmeğe başladı.

Yalnız çok seven insanların üzüntüleri çok olur. Sevmek isteği onların acılarına bir ilâç gibi gelir, geçirir. Bu yüzden insanların iç, mânevi yapısı, dış yapısından daha dayanıklıdır. Acı hiçbir zaman insanı öldürmez.

Bir hafta sonra büyük annem iyileşmeğe başladı, artık ağlayabiliyordu. Kendine gelince ilk aklına gelen biz olduk, ve bize daha çok bağlandı. Koltuğunun yanından ayrılmıyorduk. O sessizce ağlıyor, hep maman'dan bahsediyor ve bizi şefkatle okuşyordu.

Büyük annemin üzüntüsünü büyüttüğünü kimse düşünmezdi, bu üzüntünün ifadesi çok derin ve dokunaklıydı. Ama nedense Natalya Savişna'ya daha çok acıyordum, bugüne değin bu temiz yürekli kadın gibi hiç kimsenin annemi içten sevmediğine emindim ve hiç kimse o kadar ona yanamazdı.

Annemin ölümüyle benim için çok mutlu olan çocukluk devresi kapanmış ve yeni - öksüzlük devre-

si başlamıştı. Bir daha göremediğim, benim ruhî gelişimimde çok büyük etkisi olan Natalya Savişna hakkındaki anılarım bu ilk çocukluk devresine ait olduğu için ona ve ölümüne dair birkaç söz daha söyleyeceğim.

Köyde kalan adamlarımızın sonradan bana anlattıklarına göre biz ayrıldıktan sonra Natalya Savişna'nın işsizlikten canı çok sıkılmış. Henüz bütün sandıkların onun elinde olmasına, onları istediği gibi karıştırmasına, aktarmasına, evirip çevirmesine rağmen çocukluktan beri alıştığı efendilerinin oturduğu köy evinin o eski gürültü patırtılarının ve telâşının eksikliğini duyuyordu. Acı, yaşama tarzının değişmesi ve işsizlik onda eskiden beri bulunan hastalığını artırdı. Annemin ölümünden tam bir yıl sonra istiska hastalığının başlamasıyle yatağa düştü.

Petrovskoye köyünde Natalya Savişna'nın dostsuz, akrabasız yalnız başına bir evde yaşaması güç, hele ölmesi daha güç olmuştur sanırım. Evde Natalya Savişna'yı herkes sever ve sayardı, ama o hiç kimseyle dost olmaz ve bununla övünürdü. O bu durumda, içi eşya ile dolu bu kadar sandığın ve evin idaresinin cline efendilerinin itimadı üzerine verildiğini, bu durumda biriyle dost olursa muhakkak yalan söylemek, kötü işlere göz yummak zorunda kalacağını sanıyordu. Belki de bu yüzden öbür adamlarımızın hiçbiriyle dost olmadığı için herkesten uzaklaşıyor, evde hiç kimsenin akraba olmadığını, efendilerinin malının yağma edilmesine hiçbir zaman göz yummayacağını söylerdi.

İçten dualarında duygularını Allaha açarken te-

selli arar ve bulurdu. Bizim acı anlarımızda tek teselimiz gözyaşlarımız, ya da başka birine dert yanmamızdır. Halbuki Natalya Savişna böyle durumda ellerini yalayan, gözlerini ona diken küçük köpeğini yatağına alır onunla dertleşir, onu okşarken sessiz sessiz ağlarmış. Köpekcik acı acı ulumağa başlayınca onu sakinleştirmeğe çalışır ve: "Yeter, sen olmasan da ölümümün yaklaştığını biliyorum ben," dermiş.

Ölümünden bir ay önce sandığından beyaz patiska tülbent ve pembe kordela çıkarmış, yanındaki kızın yardımıyla kendine beyaz bir entariyle başlık dikmiş ve cenazesi için gereken her şeyi en ince ayrıntılarına kadar düşünerek emirler vermiş. Efendilerinin sandıklarını da düzeltip çok düzgün bir liste yapıp kilerciye vermiş. Büyük annemin hediye ettiği şalı, iki ipekli entariyi, eskiden ona verilen büyük babamın sırmalı üniformasını çıkarmış. Bunca zamandır elbisenin sırmaları yeniymiş gibi kalmış ve güve yememiş. Ölmeden önce bu iki entariden pembesini Volodya'ya hırka ve gecelik yapılmasını, öbürünü, karelisini de bana, şalı da Lüboçka'ya vermek istemiş. Üniforma, hangimiz daha önce subay çıkarsak ona verilecekmiş. Gömülmesi ve âyin masraflarına ayırdığı kırk rubleden artan öbür bütün varını yoğunu kardeşine bırakmış. Kölelikten çok eskiden azat edilen kardeşi uzak bir şehirde oturuyor ve uçarı bir şekilde yaşıyordu, bu yüzden de onunla hiçbir ilişkisi yoktu Natalya Savişna'nın.

Natalya Savişna'nın kardeşi mirası almak için geldiği zaman rahmetlinin tüm eşyalarını kâğıt pa-

ra olarak yirmi beş ruble tuttuğunu görünce buna inanmamış ve altmış yıldır böyle zengin bir yerde çalışan çok cimri bir insan nasıl olur da hiçbir şey bırakmaz, demiş. Ama gerçek buydu.

Natalya Savişna iki ay hastalık çekmiş ve bu acıya büyük bir dindar uysallığıyla katlanmış, en ufak bir şikâyette bulunmamış, yalnız her zamanki gibi her dakika Allah adını anmış. Ölümünden bir saat önce sevinçle günah çıkarmış, okunmuş şarapla yıkanmış, yağ sürünmüş, gereken âyini yaptırmış.

Bütün evdekilerden onları eğer kırdıysa affetmelerini dilemiş. Kendi papazı Vasiliy babaya hepimizin ona yaptığı iyiliklere nasıl teşekkür edeceğini bilmediğini, eğer bilmeden bizi üzmüşse onu affetmemizi, "hiç hırsızlık etmedim, efendilerimin bir tek ipliğini bile kendime almadım" diyerek hakkımızı helâl etmemizi rica etmiş. Bu övündüğü tek şeydi.

Önceden hazırladığı elbise ve başlığı giyip yastığa sırtını dayayarak son dakikasına kadar papazla konuşmasına devam etmiş. Fakirlere bir şey bırakmadığını hatırlayınca on ruble çıkarıp, bunun kilisede dağıtılmasını rica etmiş, sonra haç çıkarmış, yatağa uzanarak sevinçli bir gülümsemeyle sık sık Allah diyerek son nefesini vermiş.

Ölümden korkmamış, acınmamış, onu iyi bir şey olarak kabul etmiş. Bu çok kez söylendiği halde gerçekte pek az görülen bir şeydir! Natalya Savişna ölümden korkmazdı, çünkü o İncilin söylediklerine aynen uymuş, sarsılmaz bir imanla ölmüştü. Tüm hayatı temiz, doğru bir aşkla ve fedakârlıkla doluydu.

Evet! acaba onun inancı daha yüksekler yükselemez, hayatı daha yüce amaçlara ulaşamaz mıydı? Biraz geri kaldığı için onun temiz ruhu sevgiye ve hayranlığa daha mı az lâyıktı?

O korkmadan, acımadan ölmekle hayatta en iyi, en büyük örnek vermiş oluyor.

Onu kendi isteğiyle annemin mezarı üzerine yapılan küçük kilisenin yanına gömdüler. Isırgan ve dul kadın otlarının bürüdüğü altında yattığı tümsek, siyah bir parmaklıkla çevriliydi, ben kiliseden çıkınca hiçbir zaman bu parmaklığa yaklaşıp önünde eğilmeyi unutmam.

Bazan kiliseyle siyah parmaklığın ortasında sessizce durduğumda, gönlümde acı anılar canlanır ve içimden şöyle düşünürüm: acaba kader arkalarından ölene dek yanayım, üzüleyim diye mi bu iki varlıkla beni birleştirmişti.

ERGENLİK

I. YOLCULUK

Yine Petrovskoye'deki evin önünde iki araba hazır bekliyordu. Bunlardan biri, içine Mimi, Katenka, Lüboçka ve oda hizmetçilerinin bindiği, arabacının yanında kâhya Yakov'un **kendisinin** oturduğu kupa arabası, öbürü ise Volodya ile benim ve bir de yeni işe alınan uşağımız Vasiliy'in bineceği bir yaylı arabaydı.

Bizden birkaç gün sonra Moskova'ya geleceğini söyleyen babam eşikte başı açık duruyordu. Kupa arabasının pencerelerine ve yaylıya doğru haç çıkararak:

— "Haydi, İsa size yardım etsin! sür artık!" dedi.

Yakov ve arabacılar (bizim arabayı sürenler) şapkalarını çıkardılar ve haç çıkardılar. "Haydi, haydi! Yolunuz açık olsun!" Yol çok bozuk olduğundan arabalar sarsılarak gidiyor, yolun kıyısındaki kayın ağaçları da birbiri peşinden yanımızdan koşuyormuş gibi geçiyorlardı. Hiç üzüntüm yoktu, geride bıraktıklarımı değil ilerde beni bekleyen şeyleri düşünüyordum. Bende derin acı anılar uyandıran eşyalardan uzaklaştıkça anılar da gücünü yitiriyor ve bunların yerini umut ve gençlik dolu güçlü yaşama duygusu alıyordu.

Ömrümde bu yolculukta geçen dört gün kadar - neşeli diyemiyorum, çünkü annem öleli daha çok olmadığından eğlenmek içimden gelmezdi - hoş ve iyi geçen günlerim pek azdır. Buralarda ne önünden geçerken ürperdiğim annemin odasının kilitli kapısı, ne değil yanına yaklaşmak, bakarken bile korku duyduğumuz kapalı kuyruklu piyanosu, ne matem elbiseleri (hepimiz basit yol elbiseleri giymiştik), ne bana annemin kaybını, **onun** anısını incitmek korkusuyla beni hayatın canlı davranışlarından alıkoyan eşyalar vardı. Hiçbiri gözümün önünde yoktu. Tersine burada çok güzel yerler, değişik eşyalar beni çekiyor, eğlendiriyor ve bahar havası sevinçle, geleceğin mutlu umutlarıyla dolduruyordu içimi.

Görevine yeni başlayan tüm insanların yaptığı gibi çalışkan görünmek isteyen Vasiliy sabahleyin erkenden her şeyi hazır olduğunu, yola hemen çıkılacağını söyleyerek acımadan üzerimizden yorganı çekti. Tatlı sabah uykusunu 15 dakikacık daha uzatabilmek için kızmamıza, kıvranmamız ve kurnazlık etmemize rağmen Vasiliy'in kararlı yüzüne bakınca kararından dönmeyeceğini, yorganımızı üzerimizden belki yirmi kez çekeceğini anlayarak yataktan fırladık ve avluya yüzümüzü gözümüzü yıkamaya koştuk.

Sofada uşak Mitka'nın istakoz gibi kızararak üflediği semaver artık kaynamak üzereydi. Dışarısı kokulu bir gübreden duman yükseliyormuş gibi sisli ve nemliydi. Güneş göğün doğu tarafına ve avluyu çevreleyen geniş sundurmanın sonradan yapılmış çatısına şen, parlak ışınlarını saçıyor ve bu sundurmadaki otlar, üzerindeki çiğler yüzünden, cilâlanmış gi-

bi parlıyordu. Sundurmaların altından yemliklere bağlanmış atlarımız gözüküyor ve ölçülü geviş getirişleri duyuluyordu. Sabaha karşı kuru gübre yığınında uyuklamış uzun tüylü bir köpek tembelce gerindi ve kuyruğunu sallayarak avlunun öbür tarafına doğru koştu. Çalışkan ev sahibi gıcırdayan avlu kapısını açtı, dalgın inekleri, böğürmeler, sürülerin melemeleri ve ayak seslerinin yeni duyulmağa başladığı sokağa salıverdi ve uyku sersemi komşusuyla konuşmağa başladı. Filip gömleğinin kollarını sıvamış, derin kuyudan çıkrıkla su çekiyor ve berrak suyu etrafa saçarak az önce uyanan ördeklerin yıkanmağa başladığı kuyunun yanındaki meşe yalağa döküyordu. Ben neşeyle Filip'in geniş sakallı, gösterişli yüzüne ve bu işleri yaparken çıplak kollarında iyice beliren adalelerine ve pazularına bakıyordum.

Arka tarafında kızlarla Mimi'nin yattığı, akşam aramızdayken konuştuğumuz bölmenin, öbür yanından kıpırdanışlar işitiliyordu. Mâşa eteği ile bizden gizlemeğe çalıştığı birçok eşyalarla yanımızda sık sık geçiyordu. Sonunda kapı açıldı ve bizi çay içmeğe çağırdılar.

Çalışkan görünmek çabasına düşen Vasiliy elinde öte-beriyle durmadan odaya girip çıkıyor, bize göz kırpıyor ve türlü diller dökerek bir an önce yola çıkmamız için Marya İvanovna'ya yalvarıyordu. Arabaya koşulan atlar arada bir çıngıraklarını çınlatarak sabırsızlandıklarını belirtiyorlardı. Sandıklar, valizler, büyük küçük kutular yeniden arabaya yerleştirildi ve biz de yerlerimize oturduk. Ama yaylı arabanın tüm oturma yerleri tümsek tümsek oldu-

ğundan buraların daha önce nasıl yerleştirilmiş olduğunu ve şimdi bu yumru yerlere nasıl oturabileceğimizi bir türlü aklımız almıyordu. Özellikle benim altıma rasgelen ve beni rahatsız eden ceviz ağacından yapılmış çay kutusunun üç köşeli kapağı beni çok kızdırıyordu. Ama Vasiliy her şeyin yerli yerine yerleşeceğini söylüyor ve ben de ona inanmak zorunda kalıyordum.

Güneş göğün doğu kısmını örten beyaz bulutların arkasından çıktı ve ortalık şen, cıvıl cıvıl ışıklarla aydınlandı. Çevremde her şey öyle güzeldi ki ruhumdaki tüm karamsarlık kaybolmuş, yerini bir rahatlık almıştı. Yol, ekinler biçilmiş tarlaların ve çiğlerle parıldayan yeşilliklerin arasından, geniş tuhaf bir şerit gibi uzanıyordu önümüzde. Yolun kıyılarında çirkin çalılıklarla küçük yapışkan yapraklı küçük kayınlar, kurumuş tekerlek izlerini ve taze yeşil otları gölgeliyorlardı. Tekerleklerin ve çıngırakların tekdüzen gürültüsü bile yol boyunca ötüşen çayır kuşlarının seslerini bastıramıyordu. Güve yemiş çuha kokuları, tozlar, bizim yaylı arabaya özgü ekşilik de sabahın bu temiz kokusunda kayboluyor, ben de ruhumda tatlı bir rahatlık, bir şeyler yapmak - içten gelen bir sevinmeyi anlatan bir şeyler yapmak - isteği duyuyordum.

Aceleyle ben de sabah duası etmeği unutmuştum. Ama herhangi bir nedenle dua etmeği unuttuğum günlerde başıma mutlaka bir felâket geldiğini çok kez denemişimdir. Bu nedenle bu eksiğimi düzeltmek amacıyla arabanın köşesine döndüm, kasketimi çıkararak dua etmeğe, başkalarının dikkatini çekmemek

için de ceketimin altında haç çıkarmağa başladım. Ama çevremde bin türlü şey dikkatimi üzerlerine çekiyordu, bu yüzden de aynı duanın sözlerini birkaç kez tekrarladığım oluyordu.

İşte yola paralel olarak giden patika üzerinde ağır ağır ilerleyen gölgeler: bunlar hacılardı. Başlarında kirli başörtüler, sırtlarında kayın ağacından yapılma çantalar, ayaklarında kirli bezlerle sarılı ağır çarıklar vardı. Durmadan sopalarını sallayarak ve bize şöyle bir bakarak ağır adımlarla birbiri ardından yürürlerken türlü sorular geçiyordu aklımdan: "Nereye, niçin gidiyorlar? Yolculukları çok mu sürecek? Yola doğru uzanan gölgeleri yanından geçecekleri çalılıkların gölgeleriyle ne zaman birleşecek?.." İşte karşıdan dört atlı bir posta arabası geliyor bize doğru. İki saniye içinde, iki arşın kadar yakınımızdan geçerken bize merakla, gülümsemeyle bakan yüzler gelip geçti ve kayboldular. Bunlarla hiçbir ilgimiz olmaması, bunları bir daha hiç görmiyeceğimizi düşünmek ne tuhaf geliyor insana.

İşte yolun kıyısında koşum kayışları üzerlerine asılmış, hamutları boyunlarında, kan ter içinde iki uzun tüylü at ve arkalarında yelesinde çıngırağı hafif hafif çınlayan çatal hamutlu bir atla kocaman çizmeli, uzun bacaklarını atın iki yanına sallandırmış genç bir arabacı geçiyor, şapkasını bir yana eğmiş, yayvan bir ağızla acıklı şarkı söylüyordu. Yüzü ve duruşu tembelliğin ve tasasızlığın verdiği öyle büyük bir sevinç anlatıyordu ki o anda bana, insanın böyle arabacı olup işini bitirerek boş atlarla eve dönmesi, acıklı şarkılar söylemesi en büyük bir mutlulukmuş

gibi geliyordu. İşte yol kenarından epey uzakta açık mavi göğe doğru yükselen yeşil çatılı bir köy kilisesi görünüyor... İşte köy, işte bir köy evinin kırmızı çatısı, yeşil bahçesi. Bu evde kim oturuyor? Orada da çocuklar, anne, baba, öğretmen var mı acaba? Neden bu eve gitmiyoruz ve ev sahipleriyle tanışmıyoruz? İşte kenara çekilerek yol vermek zorunda kaldığımız kalın bacaklı, besili üç at koşulmuş konvoy halinde arabalar geçiyor yanımızdan. Vasiliy kocaman ayaklarını arabadan sarkıtmış, kamçıyı şaklatan ilk arabacıya "Ne taşıyorsunuz?" diye sordu; adam uzun süre dikkatlice ama anlamsız bir bakışla bizi süzdü, işitmiyeceğimiz kadar uzaklaştıktan sonra bir şeyler mırıldandı. Vasiliy üzeri örtülü ikinci arabanın ön tarafında yeni bir hasıra bürünerek yatan bir başka arabacıya sordu: "Yükünüz nedir?" Kırmızı yüzlü, kızıl sakallı bir baş hasırın altından çıktı, kayıtsız küçümser bir bakışla bizim arabaya baktı ve hemen kayboldu. Ben, bu arabacılar bizi tanımıyorlar, nereden gelip nereye gittiğimizi bilmiyorlar galiba, diye düşündüm.

Bir buçuk saattir seyre daldığım bu türlü şeyler nedeniyle kilometre taşlarındaki rakamlara dikkat etmemiştim. Güneşten sırtım, başım kavruluyor, yolun tozu artıyor, çay kutusunun üç köşeli kapağı beni gittikçe daha çok rahatsız ediyordu. Bu nedenle birkaç kez yer değiştirmek zorunda kaldım. Sıcak, rahatsızlık, sıkıntı gitgide artıyordu. Tüm dikkatim kilometre taşlarındaydı. Önümüzdeki durağa ne kadar kaldığını bu rakamlarla türlü hesaplar yaparak bulmağa çahşıyordum: "On iki verstin üç katı otuz

altı eder. Lipets'e kırk bir verst olduğuna göre biz yolun daha üçte birini ve bilmem ne kadarını katetmişiz v.s."

Arabacının yanında oturan Vasiliy'in uyuklamağa başladığını görünce ona:

— Vasiliy, dedim, ne olursun yerine biraz da ben geçeyim.

Vasiliy kabul etti, yerlerimizi değiştirdik. Vasiliy hemen horlamağa ve içerde kimseye yer bırakmıyacak şekilde yayılmağa başladı. Benim oturduğum yerden çok hoş manzaralar görülüyordu. Arabada koşulu dört atı da - Neruçinskaya, Dyaçok, Levaya ve Aptekar - çok iyi tanır ve en ince durumlarına kadar bilirdim.

Biraz sıkılarak Filip'e:

— Bugün Dyaçok neden sola değil de sağa koşulmuş? diye sordum.

— Dyaçok mu?

Ben devam ettim:

— Neruçinskaya hiç yük taşımıyor gibi.

Filip son sözlerime aldırış etmeden:

— Dyaçok sola koşulmaz. O sola koşulacak hayvan değildir. Sola böyle değil, adamakıllı bir at gerekir, dedi.

Filip böyle söylerken var gücüyle dizginleri çekerek sağa doğru eğiliyor. Dyaçok'un olanca gücünü sarfetmesine rağmen zavallı atın kuyruğuna, ayaklarına kamçıyı kendine özgü bir tarzda aşağıdan vuruyordu. Bu davranışına yalnız biraz dinlenmek ve nedense başında iyice düzgün duran şapkasını bir yana eğmek istediği zaman ara veriyordu. Böyle

yaptığı, benim için bulunmaz bir fırsat olan, bu anından faydalanarak arabanın yönetimini bana vermesi için yalvardım. Filip önce dizginin birini sonra öbürünü verdi, sonunda dizginlerin tümü, altısı da kırbaçla birlikte elime geçti, artık sevincim sonsuzdu. Her yönden Filip'e benzemeye çalışıyor ve ona "iyi mi?" diye soruyordum ikide bir. Benden pek memnun olmamışa benziyordu. Atlardan birinin fazla yük altında kaldığını, öbürünün hiçbir güç sarfetmediğini ileri sürerek dirseğini göğsüme dayadı ve dizginleri aldı elimden. Sıcaklık gittikçe artıyor sabun köpüğü gibi bulutlar bir balon gibi bir yukarlara çıkıyor, bir alçalıyor, koyu kurşuni gölgeler halini alıyorlardı. Kupa arabasının penceresinden bir şişe ve çıkın tutan bir el uzandı: Vasiliy şaşılacak bir çeviklikle arabayı durdurmadan yere atlayıp bize börek ve kvas getirdi.

Dik inişlerde hepimiz arabadan iniyor, bazan birbirimizle yarış ederek köprüye kadar koşuyorduk. Bu arada Vasiliy'le Yakov tekerleri frenleyerek sanki devrilmesine engel olabileceklermiş gibi iki yandan arabayı tutuyorlardı. Sonra Mimi'nin izniyle ben, ya da Volodya kupa arabasına biniyor, Lüboçka ya da Katenka da yaylı arabaya geçiyordu. Bu yer değiştirme kızların çok hoşuna gidiyordu, çünkü bizim yaylıyı haklı olarak daha eğlenceli buluyorlardı. Bazan günün sıcak saatlerinde korudan geçerken kupa arabasından geri kalıyor, yeşil otlar, çiçekler topluyor, yaylının üzerine dizerek çardak gibi yapıyorduk. Seyyar bir çardak şekline bürünen yaylı tüm hızıyla kupa arabasına yetişiyordu. İşte bu anlarda Lüboçka sevindiği zamanlarda yapmağı bir alışkanlık haline

getirdiği ve bunu zevkle yaptığı tiz bir sesle çınlatıyordu ortalığı.

İşte yemek yiyeceğimiz ve dinleneceğimiz köy. İşte köyün duman, katran, simit kokuları, konuşmalar, tekerlek ve ayak sesleri duyulmağa başladı. Çıngıraklar artık ovadaki gibi çınlamıyor, yolun iki yanında damları otla örtülü, oyma tahta merdivenli, kırmızı, yeşil kepenkli, bazılarımn pencerelerinde merakla bizi süzen kadın yüzleri gözüken evler bir görünüyor bir kayboluyordu. İşte üzerlerinde gömlekten başka bir şey bulunmayan köy kız ve erkek çocukları gözlerini açıp ellerini bize doğru uzatmış kımıldamadan oldukları yerde duruyor, bir kısmı ise Filip'in ürkütücü duruşuna bakmadan çıplak ayaklarıyla tozlar içinde arabanın ardından koşuyor, arabanın arkasın bağlı valizlere tırmanmağa çalışıyorlardı. İşte kızıl saçlı kapıcılar iki yandan arabaların yanı sıra koşuyor, güzel sözlerle ve davranışlarla birbirleriyle yarış ederek yolcuları kandırmağa çalışıyorlardı. Durrrr!!! Kapı gıcırdıyor, dingiller kapıya sürtüyor ve biz avluya giriyoruz. Dört saat dinlenme ve özgürlük.

II. FIRTINA

Güneş batıya doğru kayıyor, yandan vuran kızgın ışıkları ensemi, yanaklarımı sıcaktan kavuruyor, arabaların kızgın kenarlarına el sürülemiyordu. Yol-

dan yükselen koyu toz bulutu havayı kaplıyordu. Bu toz bulutunu dağıtacak en ufak bir rüzgâr bile esmiyordu. İleride hep aynı uzaklıkta Yakov'la arabacının kasketi, ara sıra havada sallanan kamçısı görünen kupa arabasının tozlu gövdesi durmadan sallanıyordu. Ne yapacağımı şaşırmıştım: ne yanımda pinekleyen Volodya'nın tozdan kapkara olmuş yüzü, ne Filip'in omuzlarını kıpırdatışı, ne arabayla dar açı yapan arabanın gölgesi eğlendiriyordu beni. Tüm dikkatim uzaktan pek az sezebildiğim kilometre taşlarına ve gökte, biraz önce serpilmiş gibi duran, şimdi ise birleşerek korkunç kapkara renge bürünmüş sıkıntılı, kocaman bir durum alan bulutlara çevrilmişti. Arasıra uzaklardan gök gürlemeleri duyuluyordu. Bu son durum bir an önce hana varabilmek için duyduğum sabırsızlığı gittikçe artırıyordu. Fırtına bana anlatılamayacak derecede ağır bir sıkıntı, korku veriyordu.

En yakındaki köye daha on verst vardı, ama nereden geldiği belli olmayan koyu mor, kocaman bir bulut havada hiç rüzgâr olmadığı halde bize doğru hızla yaklaşıyordu. Daha güneş bulutlarla kapanmamıştı ama bu bulutun kasvetli şeklini ufka doğru uzanan kurşuni gölgelerini aydınlatıyor ve daha da korkunç gözüküyordu. İkide bir uzaklarda şimşek çakıyor, gitgide artan, bize doğru yaklaşan kesik kesik gürlemelerlere tüm gökyüzüne yayılan hafif bir uğultu duyuluyordu. Vasiliy yerinden kalkarak yaylının körüğünü kaldırdı. Paltolarını giyen arabacılar göğün her gürlemesinde şapkalarını çıkarıyor, ellerine alarak haç çıkarıyorlar, atlar kulaklarını dikiyor, bi-

ze doğru yaklaşan buluttan yayılan havayı kokluyorlarmış gibi burun deliklerini açıyorlar ve arabamız tozlu yollarda daha hızlı ilerliyor. Korkuyordum, sanki damarlarımdaki kanın akışının hızlandığını hissediyordum. İşte artık öndeki bulutlar güneşi kapatmağa başladılar. İşte bir an için görünen güneş sanki bir kez daha ufkun korkunç, sıkıntılı yanını aydınlattı ve kayboldu. Her yer birden değişti ve karamsar bir durum aldı. İşte tüm orman titremeğe başladı. Yapraklar bu mor bulutun altında kirli beyaz renge bürünerek hışırdamaya, titreşmeye başladı. Koca kayın ağaçlarının tepeleri sallanıyor, kuru ot demetleri yollarda uçuşuyorlar, kuşlar, beyaz göğüslü kırlangıçlar sanki bizim yolumuzu kesmek istercesine yaylının çevresinde uçuşuyor, atların karınları altından geçiyorlardı. Kanatlarındaki tüyler karmakarışık olmuş kargalar rüzgârın önünde sürükleniyor sanki. Arabada dizlerimizi örttüğümüz deri örtü ara sıra kalkınca nemli rüzgâr iliklerimize kadar işliyor, deri örtü sallana sallana arabanın gövdesine çarpıyordu. Arabanın içinde çakıyormuş gibi çakan şimşek gözlerimizi kamaştırıyor, kısa bir an için arabanın gri çuhasını, şeritlerini, bir köşeye büzülmüş Volodya'yı aydınlatıyordu. Hemen sonra tam tepemizde kopan, sanki gittikçe yükselen, genişleyen şiddetli bir gürleme, elimizde olmadan soluklarımızı kesiyor, titriyor ve başımızı çatlatacak bir çatırtı halini alıyordu. Allahın gazabı! bu halk deyiminde ne şairane bir duygu vardır.

Tekerlekler daha hızlı, daha hızlı dönüyor, Vasiliy'in ve dizginleri sabırsızlıkla sallayan Filip'in

korktukları omuzlarının titremelerinden anlaşılıyordu. Yaylı son hızla tepeden iniyor, tahta köprüyü çatırdatarak geçiyordu. Kpırdamaya korkuyor, her an için başımıza bir felâket geleceğini bekliyordum.

Durrr! Koşumlar koptu, hiç ara vermeden gürleyen sersem edici gök gürlemesine rağmen köprüde durmak zorunda kaldık.

Başımı yaylının kenarına dayıyarak soluğum kesilecek, kalbim duracak bir durumda, yandaki atı eliyle, kırbaçla itip koşumları düzeltmeye çalışan, ağır ağır düğümleyen Filip'in kalın kara parmaklarına umudumu yitirmiş bakıyordum.

Fırtına şiddetlendikçe korkum, sıkıntım da artıyordu. Fırtınadan önce çoğu zaman fırtınanın kopacağını haber veren ürpertici sessizlik anı gelince bu duygularım öyle bir duruma gelmişti ki, eğer bu an çeyrek saat kadar daha uzamış olsaydı heyecandan ölürdüm mutlaka. Tam bu sırada köprünün altından kirli, yırtık pırtık bir gömlek giymiş, tombul, anlamsız yüzlü, adalesiz, çarpık ayaklı, traş edilmiş açık başını sallayan bir adam çıktı; parlak, kırmızı bir tokmağı andıran sakat elini arabamıza doğru uzatarak titrek bir sesle:

— Ne olursunuz! İ-sa aş-kı-na bir sa-da-ka! diye yalvardı. Dilenci her kelimede biraz daha yere doğru eğiliyor, haç çıkarıyordu.

O anda ruhumu saran korkuyu anlatamam. Tüylerim diken diken olmuş, gözlerim korkudan dilenciye dikilmiş kalmıştı. Daha önce bizim sadakamızı yolda dağıtıp bitiren Vasiliy Filip'e koşumların nasıl onarılacağını öğretiyordu. Her şey hazır olup

Filip de dizginleri eline alıp yerine oturduğu zaman Vasiliy yan cebinden bir şeyler çıkardı. Tam yola koyulurken şiddetli bir şimşek çaktı ve bir anda bütün dereyi ışığa boğdu ve hayvanlar olduğu yerde kalakaldı. Ardından öyle bir gök gürledi ki sanki gök üzerimize yıkılıyor sandık. Rüzgâr hızlanıyor, atların yeleleri, kuyrukları, Vasiliy'in paltosu, araba örtüsünün uçları hep aynı yönde dalgalanıyordu. Sonunda arabanın deri körüğüne ilk iri yağmur damlası düştü ve onu ikinci, üçüncü damlalar izledi. Ve birden sanki trampet çalıyormuş gibi birbiri peşinden düşmeğe, hızlanmağa başladı. Her taraf yağmurun sürekli gürültüsü ile doldu. Vasiliy'in ellerinin hareketlerinden para kesesini çözdüğü anlaşılıyordu. Dilenci: "Ver, İsa aşkına verin!" diye yalvararak, haç çıkarıyor, eğilip kalkıyor ve neredeyse arabanın altında kalacakmış gibi hemen arabanın yakınından koşuyordu. Sonunda madeni bir para yanımızdan uçarak yere düştü. Zayıf bedenini örten, yağmurdan sırılsıklam olmuş gömleğiyle yolun ortasında rüzgârdan sallanarak şaşkın şaşkın duraklayan zavallı adamcağız gittikçe gözümden kayboldu.

Hızla esen rüzgârın etkisiyle yağmur yandan yandan bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Vasiliy'in sırtından kayan sular arabanın örtüsünde biriken bulanık su birikintisine sel gibi akıyordu. Yolda önce küçük yuvarlaklar halinde toplanan tozlar sonra tekerleklerin yoğurduğu sulu çamur haline geldi. Sarsıntılar hafifledi, çamur deryası haline gelen tekerlek izlerinden seller akmağa başladı. Artık şimşeklerin ışıkları eskisi gibi aydınlatmıyordu ortalığı,

daha zayıf, daha geniş bir sahayı ışığa boğuyordu. Sürekli yağan yağmur yüzünden gök gürültüleri de eskisi kadar işitilmiyordu.

İşte yağmur seyrekleşti, kara bulut dalgalı bulutlara ayrıldı, güneşin olduğu yer aydınlanmağa başladı ve bulutun seyrekleştiği bir yerden gök gözüktü. Bir dakika sonra güneşin titrek ışıkları yoldaki su birikintilerine ince ince, elekten dökülür gibi yağan yağmurun çizgilerine, yol kıyılarındaki yıkanmış parlak otlara ışınlarını göndermeğe başladı. Kara bulut gene de eskisi gibi göğün karşı tarafını kaplıyordu. Ama artık ondan korkmuyordum. İçimdeki korkunun yerini anlatılamıyacak kadar hoş bir yaşama duygusu almıştı. Ruhum taze, neşeli bir doğa gibi gülümsüyordu. Vasiliy paltosunun yakasını indirdi, şapkasını çıkardı ve silkti. Volodya dizlerimiz üzerindeki örtüyü kaldırdı, ben de dışarı başımı uzatarak güzel kokulu taze havayı doya doya içime çektim. Arkasına valizlerin bağlı bulunduğu kupanın yağmurla yıkanmış parlak gövdesi önümüzde sarsıla sarsıla ilerliyor, atların sırtları, koşumları tekerleklerin lâstikleri, hepsi ıslanmış, güneşte cilâlanmış gibi parlıyordu. Yolun bir kıyısında yer yer sel yolları bulunan, toprakları ıslak, yemyeşil, gölgeli bir hah gibi ufka doğru uzanan uçsuz bucaksız bir kışhk ekin tarlası vardı. Öbür yanında ceviz, yabani akdiken fidanlarıyla karışık bir akça kavak korusu sonsuz bir mutluluğa kavuşmuş gibi kıpırdanıyor, yıkanmış dallardan yerdeki geçen yıldan kalmış kuru yapraklara yağmur damlaları dökülüyordu. Her tarafta tepeli tarla kuşları neşeyle ötüşüyor, öteye beriye u-

çuşuyorlardı. Islak çalılıklarda küçük kuşların telâşlı hareketleri görülüyor, koruluktan guguk kuşunun ötüşleri duyuluyordu. İlkbahar fırtınasından sonra çok hoş olan ormanın kayın, menekşe, çürük yaprak, mantar, yabani akdiken karışımı kokusunda insanı büyüleyen bir şey vardı sanki, arabada oturamıyor, basamaklardan atlayarak yağmur tanelerinin ıslatmasına bakmadan koruluğa doğru koşuyor, yabani akdikenin ıslak, çiçekli dallarını koparıp yüzüme çarpa çarpa çok hoş olan kokusunu içime çekiyor, emiyordum sanki. Çizmelerime yapışan çamurlara, çoraplarımın epeyce ıslak olmasına rağmen çamurlara bata çıka kupaya doğru koştum, pencereden birkaç yabani akdiken dalı uzatarak:

— Lüboçka! Katenka! diye bağırdım. Bakın ne güzel!

Kızlar bağrışıyor, ah çekiyor, çığlık atıyorlardı. Mimi ise oradan çekilmemi, yoksa arabanın altında kalacağımı söylüyordu. Ben ısrarla:

— Bir kez kokla bak, nasıl kokuyor! diye bağırıyordum.

III. YENİ GÖRÜŞLER

Katenka yaylıda yanıma oturmuş, güzel başını önüne eğmiş, tekerleklerin altında uzayıp giden tozlu yola dalmıştı. Ben de sesimi çıkarmadan ona bakıyor, pembe yüzünün ilk kez gördüğüm ve hiç de çocukça olmayan kederli ifadesine şaşıyordum. Birden:

— Artık neredeyse Moskova'ya geldik, dedim. Moskova'yı nasıl umuyorsun?

İstemeyerek:

— Bilmiyorum, diye cevap verdi.

— Ne düşünüyorsun, söyle canım: Serpuhov'dan büyük mü küçük mü?

— Ne?

—Bir şey değil.

Bir insanın karşısındakinin fikrini keşfeden, konuşmada yol gösteren bir içgüdüyle ilgisizliğinin beni incittiğini anlayan Katenka başını kaldırarak bana döndü:

— Size, babanız bizim büyük annenizin yanında oturacağımızı söyledi mi?

— Söyledi, büyük annem artık hep bizimle oturmak istiyor.

— Hepimiz mi?

— Kuşkusuz, biz yukarda bir odada, siz öbür odada, babam ise küçük evde oturacak, yemeği hep birlikte aşağıda büyük annemle yiyeceğiz.

— Maman büyük annenin çok sert, çok gururlu olduğunu söylerdi.

— Hayır, ilk önce öyle zanneder insan. Gururludur ama hiç de sert değildir. Tersine çok iyi kalpli, şen bir insandır. Onun isim gününde verilen baloyu bir görseydin...

— Yine de ondan çekiniyorum doğrusu, bununla birlikte ne olacağımızı Tanrı bilir...

Katenka birden sustu ve düşünceye daldı.

— Nee? diye sordum ben endişeyle.

— Hiç, birşey demedim.

— Hayır, birşey söyledin: "Tanrı bilir" gibi...

— Sen büyük annenin balosunu anlatıyordun hani?

— Evet, yazık ki siz yoktunuz, öyle kalabalıktı ki, binlerce insan, bando, generaller..., ben de dansettim... Katenka! dedim sözümü keserek: Katenka, sen beni dinlemiyorsun!

— Hayır dinliyorum, dansettiğinizi söylüyordun.

— Neden bu denli üzüntülüsün?

— Her zaman insan neşeli olmaz ki.

— Hayır, sen, biz Moskova'dan geldiğimizden beri çok değiştin. Gerçeği söyle, derin, kararlı bir yüzle ona dönerek ekledim: Neden bu denli tuhaf oldun?

Sözlerimin üzerinde bir ilgi uyandırdığını açıkça gösteren bir canlılıkla:

— Tuhaf mı? Hiç de değil .

— Hayır, hiç de eskisi gizi değilsin. Eskiden her halinden bizimle birlik olduğun, bizi akraba saydığın, bizim seni sevdiğimiz kadar senin de bizi sevdiğin belliydi. Ama şimdi çok ciddileştin, bizden kaçıyorsun sanki..

— Yooo, hiç öyle değil.

Çoktan beri söylemediğim içten gelen duygularımı söyliyeceğim zamanlarda gözlerime dolan yaşların yaklaştığını her zaman haber veren burnumdaki hafif kaşıntıyı duymağa başladığım sırada:

— Dur sözümü bitireyim, diye kestim sözünü, sanki bizden uzaklaşıyorsun, sanki bizden hoşlanmıyor gibi bir halin var, yalnız Mimi'yle konuşuyorsun.

— İnsan her zaman bir olmaz ki, bazen değişmek gerekir, diye cevap verdi Katenka. Söyleyecek bir şey bulamayınca her şeyi talihten bilip o yoldan açıklamaya alışmıştı.

Hatırlıyorum da: bir gün kendine **"aptal kız"** diyen Lüboçka'ya darılmış ve: "herkes akıllı olmaz, bazılarının da aptal olması gereklidir" şeklinde bir cevap vermişti. Ama şimdi bana "bazan değişmek gerekir" diye verdiği cevap beni kandıramamıştı, bu nedenle sormağa devam ettim:

— Neden gereksin?

Katenka Filip'in sırtına dikkatle baktı ve hafifçe kızararak:

— Her zaman birlikte oturacak değiliz ya, dedi. Rahmetli annenizle annem çok iyi dosttu, bu nedenle birlikte oturabilirlerdi. Ama çok sert olduğu söylenen kontesle geçinip geçinmiyeceklerini Tanrı bilir. Sonra, ne olursa olsun biz yine de ayrılacağız. Siz zenginsiniz, Petrovskoye köyünüz var, biz ise fakiriz, annemin hiçbir şeyi yok.

Söylediği bu "zenginsiniz, fakiriz" sözleri, düşünceleri çok tuhafıma gitmişti. O andaki düşüncelerime göre ancak dilenciler, köylüler fakir olabilirdi. Fakirlikle zarif, güzel Katenka arasında bir ilişki kuramıyordum. "Madem ki Mimi ile Katenka şimdiye dek hep bizimle oturdular, şimdiden sonra da oturmaya devam edecekler, her şeyimiz ortak olacak," diye düşünüyordum. Şimdi onların kimsesiz olmalarını düşündüren binlerce yeni karışık fikirler kurcalıyordu aklımı. Bizim zengin, onlarınsa fakir oluşu

utandırmıştı beni. Birden kıpkırmızı kesildim, Katenka'nın yüzüne bile bakmağa cesaret edemedim.

İçimden: "Onların fakir, bizim zengin olmamızdan ne çıkar. Bu ayrılmamızı gerektirmez ki. Elimizdeki her şeyi onlarla neden paylaşmıyahm?" diye düşünüyordum. Ama bu işte Katenka ile konuşmamızın bir işe yaramıyacağını anlıyor, bütün bu düşüncelerimin aksine onun bir bakıma hakh olduğunu, bu düşüncelerimi anlatmanın çok yersiz olduğunu hissediyordum.

Birden:

— Gerçekten bizden ayrılacak mısın? Nasıl ayrı yaşarız? diye sordum.

— Ne yapalım, bu benim için de çok acı ama... Bir gün eğer ayrılırsam ne yapacağımı biliyorum.

— Artist olacaksın değil mi? Bu budalalık olur! diye haykırdım. Onun artist olmayı çok istediğini biliyordum.

— Hayır ben bunu küçükken söylerdim.

— Öyleyse ne yaparsın?

— Manastıra gider, orada yaşar, karalara bürünür, kadife başlık takarım.

Böyle söyledi ve hüngür hüngür ağlamağa başladı.

Sayın okurlarım! Acaba hayatınızın belli bir devresinde görüşlerinizin tamamen değiştiğini, o ana değin gördüğünüz bütün eşyaların birdenbire size bilmediğiniz öbür yanlarını çevirdiklerini bilmem hiç farkettiniz mi? İşte bu yolculuğumda duyduğum bu değişikliği ben ergenliğimin başlangıcı olarak kabul ediyorum.

Dünyada yalnız bizim ailenin yaşamadığını, bütün ilgilerin yalnız bize olmadığını, bizimle hiç ilgisi olmayan, bizi hiç düşünmeyen, hattâ bizim varlığımızdan haberleri bile olmayan insanlar olabileceğini, bu insanların bambaşka bir yaşamları olduğunu ilk kez anladım. Gerçi bunları önceden de bilirdim ama şimdiki gibi anlayarak bilerek değil., Bir fikir ancak belli yollardan geçerek inanç halini alır. Ama bazan da bir inanca varmak için beklenmedik, değişik bir yoldan da geçilebilir. Katenka ile aramızda geçen onun geleceği hakkında beni düşündüren dokunaklı konuşma, fikirlerimin bir inanç haline geçmesinin nedeni olmuştu. Bütün evlerinde en az bizim kadar kalabalık bir ailenin yaşadığı her köyde, her kasabada, bize bir an için merakla bakan, sonra bir daha görmemek üzere gözlerimizden kaybolan kadınlara, çocuklara, Petrovskoye'de alıştığım gibi selâm vermedikleri gibi, yüzümüze bile bakmağa tenezzül etmeyen satıcılarla köylülere baktıkça aklıma ilk kez şu soru geldi: "Hiç bizi düşünmeyen, bizim için çalışmayan insanlar ne ile uğraşıyorlar acaba?" Sonra da bu sorudan: "Nasıl, neyle yaşıyorlar? Çocuklarını nasıl eğitiyorlar? Onları okutuyorlar mı acaba? Oyun oynamalarına izin veriyorlar mı? Nasıl cezalandırıyorlar? v.s." gibi sorular çıktı.

IV. MOSKOVA'DA

Moskova'ya varınca eşyalar, insanlar ve onlarla olan ilişkilerim tamamen değişmiş, bu değişiklik gözle görülür bir duruma gelmişti.

Büyük annemle ilk karşılaşmamızda onun zayıf, buruşuk yüzünü, fersiz gözlerini görünce ona duyduğum derin saygı ve korku duyguları bir acıma duygusuna dönmüştü. Ama Lüboçka'nın başına yüzünü dayayıp karşısında sevgili kızının ölüsünü görüyormuş gibi hıçkıra hıçkıra ağladığı zaman da bu acıma duygusu sevgiye döndü. Bizimle karşılaştığı zamanki yüzünde beliren kederi görmekten rahatsız oluyordum. Ona göre biz çocuklar bir hiçtik, ama bizim değerli bir anı olduğumuzu anlıyor, yanağımı her öpüşünde: "O yok.. o öldü, onu bir daha görememiştim" diye düşündüğünü hissediyordum.

Bizimle Moskova'da hiç ilgilenmiyen, her an düşünceli gözüken, yanımıza yalnız yemek anında siyah elbise ya da frakını giyerek gelen babam, kocaman yakaları dışarı taşmış gömlekleriyle, sabahlıklarıyla, kâhyalarıyla, uşaklarıyla, harman gezintileriyle, avlarıyla - her şeyiyle gözümden düşmüştü. Büyük annemin **lâlâ** diye çağırdığı, nedenini bir türlü anlamadığım bir şekilde tam ortasında iplik çizgisi gözüken kızıl perukayı, çok iyi bildiğim dazlak saygıdeğer tepesine geçiren Karl İvanoviç, bana öyle tuhaf, öyle gülünç gelmeğe başlamıştı ki, eskiden bunun farkına nasıl varmadığıma şaşıyordum.

Kızlarla aramızda da gözle görülemeyen bir set ortaya çıkmıştı. Onların da bizim de sırlarımız vardı. Sanki onlar günden güne uzayan eteklikleri, biz de şeritli pantalonlarımızla övünüyorduk. Mimi ise ilk pazar günü öyle süslü bir entari giymiş, öyle renkli kordelâlar takmıştı ki artık köyde olmadığımız, artık

her şeyin değiştiği, apayrı bir durum aldığı hemen anlaşılıyordu.

V. AĞABEYİM

Ben Volodya'dan bir yaştan birkaç ay fazla küçüktüm, hep onunla beraber büyüdük okuduk ve oynadık. Aramızda büyüklük küçüklük ayrımı yapmazdık. Ama o sıralarda Volodya'nın yaşı, yetenek ve eğilimleri bakımından artık arkadaş olamıyacağımı anlamıştım. Hem bana öyle geliyordu ki Volodya'da benden üstün olduğunu biliyor ve bu nedenle de gururlanıyordu. Belki de yanlış olan bu kanım onunla her karşılaşmamızda, onurumu incitiyor, beni üzüyordu. O her yönden benden üstündü: Oyunda, öğrenimde, kavgada, tavır ve hareketlerinde.... bütün bunlar beni ondan soğutuyor, neden olduğunu bilmediğim bir acı veriyordu. Eğer Volodya'ya Hollanda keteninden pileli gömlek yapıldığı zaman, ona doğrudan doğruya, bana da gömleklerden yapılmaması canımı sıkıyor, diye söylemiş olsaydım herhalde rahatlar ve yakasım düzeltmesini sırf bana karşı bir hakaret diye yaptığını sanmazdım.

En üzüldüğüm bir şey de; Volodya'nın benim düşüncelerimi anladığı halde bunu benden gizlemeğe çahşmasıydı.

Bir arada yaşıyan kardeş, arkadaş, karı-koca, efendi-uşak gibi insanların aralarında tam bir sami-

miyet olmadığı anlardaki bakışları, davranışları belirsiz gülümsemeleri ardında sezilen gizli ilişkileri kim farketmemiştir ki? Gözlerimiz rastgele karşılaştığı anda tüm söylenmemiş istekleriniz, fikirleriniz, bunu karşınızdaki insanın anlamış olmasından doğan korku, duraksama sizin çekingen bakışlarınızda hemen okunur.

Ama belki de çok duygulu olduğumdan her şeyi çözümleme isteğim bu noktada beni aldatıyordu, belki de Volodya benim duyduğum bu şeyleri hiç duymuyordu bile. O ateşli, açık kalpli, eğilimlerinde kararsız bir insandı. Kendini eğlendiren çok değişik şeylere bile bütün kalbiyle bağlanırdı.

Birden resme merak sarar, resim yapmağa başlar, bütün parasını bu yolda harcar, resim öğretmeninden, babamdan, büyük annemden para isterdi. Bazan bütün evi arayarak masanın üzerine dizdiği biblolara merak sarar, bazan da gizli olarak bulduğu, gece gündüz durmadan okuduğu romanlara dalardı. İstemiyerek de olsa onun bu durumuna imrenirdim doğrusu, ama onu izlemeyecek kadar gururlu, kendi başıma bir yol seçemiyecek kadar da küçük ve korkaktım. Volodya'nın kavgalarımızda bile açıkça belli olan efendiliğini, şen, içten hareketlerini kıskandığım kadar hiçbir şeyi kıskanmazdım. Onun davranışlarının çok iyi olduğunu çok iyi biliyor ama yine de onu taklit edemiyordum.

Bir gün, eşya kolleksiyonuna merak sardığı bir anında yazı masasına yaklaştım, istemiyerek renkli bir şişesini kırıverdim. Odaya giren Volodya masada

simetrik bir şekilde dizdiği şişelerin karışmış olduğunu farkederek:

—Küçük şişem nerde? dedi. Muhakkak sen...

— İstemiyerek düştü, kırıldı. O kadar önemli mi yani?

Şişe kırıklarına üzülerek bakıp, parçaları birbirine yapıştırmağa çalışan Volodya:

— Çok rica ederim, eşyalarıma elini **sürme!** dedi.

— Ben de çok rica ederim bana **emretme!** Kırdımsa kırdım, ne uzatıyorsun? dedim.

Ve hiç gülmek istemediğim halde gülümsedim. Volodya babamdan öğrendiği gibi omzunu silkerek:

— Senin için o kadar önemli değil, ama benim için önemli! Şuna bak! kırdığı yetmiyormuş gibi bir de gülüyor! Kötü çocuk, ne olacak!

— Ben kötü çocuğum öyle mi? Sen büyüksün ama aptalın birisin.

Volodya beni hafifçe itti:

— Senin kavga edecek değilim, defol!

— Ne istiyorsun?

— Defol!

— Bak, itme diyorum!

Beni elimden çekerek masadan uzaklaştırmak istedi ,ama öfkem son derece artmıştı, masanın ayağından tuttuğum gibi deviriverdim: "Al bakalım!" Bütün porselen, kristal biblolar şangırtıyla etrafa dağıldı. Düşen şeyleri tutmak isteyen ağabeyim:

— Pis çocuk diye haykırdı.

Odadan çıkarken:

"Artık aramızda her şey bitti. Ölünceye kadar birbirimizin yüzüne bakamayız!" diye düşünüyordum.

Akşama kadar birbirimize hiç lâf atmadık. Suçlu olduğumu biliyor, yüzüne bakamıyordum. Bütün gün hiçbir işe el süremedim. Volodya ise tam tersine derslerine çalıştı, yemekten sonra her zaman yaptığı gibi kızlarla şakalaştı.

Ders bitmişti. Ağabeyimle yalnız kalmaktan utandığım, çekindiğim için öğretmenin hemen arkasından çıkmağa hazırlandım. Son ders tarihti. Hemen defterimi alıp kapıya doğru hızla ilerledim. Tam Volodya'nın yanından geçerken ona yaklaşıp barışmak istediğimi söylemekten son anda cayarak asık bir suratla dargın dargın yürüdüm. Ama Volodya birden başını kaldırdı, güç sezilebilen candan bir gülümseyişle bana korkmadan baktı, gözlerimiz karşılaştı. Bir anda onun kafamdan geçirdiklerimi anladığını, aynı duyguyu onun da duyduğunu anladım. Ama anlatılmaz bir duyguyla başımı çevirdim. O ise oldukça doğal, candan bir sesle:

— Nikolenka! dargınlığımız yeter artık, seni kırdımsa beni affet, dedi ve elini bana uzattı.

Bir şeyin boğazıma doğru göğsümü sıkarak yükseldiğini ve boğazıma düğümlendiğini, soluğumun kesildiğini hissettim. Bir saniye süren bu durmadan sonra gözlerimden yaşlar boşandı ve biraz kendimi topladığımı hissettim. Volodya'nın elini sıkarken hıçkırıklarımın arasından:

— A-a-sıl s-sen af... af-fet Vo... Vo-lod-ya, dedim.

Niçin ağladığımı anlamamış gibi yüzüme bakakalmıştı.

VI. MÂŞA

Dünya hakkındaki görüşlerimin değişmesi, hizmetçi kızlardan birini bir hizmetçi kadın olarak değil, benim rahatlığıma mutluluğuma etki edebilen bir **kadın** olarak görmeğe başlamam kadar şaşılacak bir şey değildi.

Kendimi bildim bileli Mâşa'nın evimizde çalıştığını bilirim ve onun hakkındaki fikirlerimin değiştiği, şimdi size anlatacağım olaya kadar, ona hiç dikkat etmemiştim. Ben ondört yaşındayken Mâşa yirmibeş yaşındaydı ve çok güzeldi, ama onu tasvir etmekten çekinirim. Onun arzularımın şahlandığı anlarımda gözümün önüne getirdiğim ihtiraslı varlığının yeni den hayalimde canlanmasından korkuyordum. Tasvirimde yanılmamak için şunu söyleyebilirim: O çok güzel, beyaz, tombulca, daha kısacası tam bir kadındı; ben ise ondört yaşında idim...

Ya elimde ders kitabıyla döşeme aralıklarına basmağa çalışarak yürüdüğüm, ya saçma sapan bir şarkı tutturduğum, ya masaya damlayan mürekkebi yaymağa çalıştığım, ya da bir ata sözünü bilinçsizce tekrarladığım anlardan birinde yani kafamın çalışma-

dığı, tamamen hayale daldığı bir sırada sınıftan çıkmış aşağı iniyordum. Ayağında potin bulunan birisi de öbür merdivenden yukarı çıkıyordu. Kim olduğunu anlamak için bakarken birden ayak sesleri kesildi Mâşâ'nın "Bırak, ne yapıyorsun? Şimdi Anna İvanovna gelirse görürsün." dediği duyuldu. Volodya'da fısıltıyla: "Kimse gelmez," dedi ve Volodya'nın onu zorla alıkoymak istediğini belirten bir hışırtı işitildi. Bir ara da Mâşa:

— Hey ne yapıyorsunuz? Ellerinizi nereye sokuyorsunuz öyle? Utanmaz!.. diye fısıldadı ve bir yana kaymış başörtüsünün arasından beyaz, tombul boynu görünen Mâşa koşarak yanımdan geçti hızla.

Bu olayın beni ne kadar şaşırttığını anlatamam. Ama bu şaşkınlığın yerini sonra Volodya'nın hakh olduğu kanısı aldı. Artık bu tür davranışına değil bunun insana haz vereceğini nasıl anladığıma şaşıyordum. Ve elimde olmadan Volodya'nın bu davranışını taklit etmek istedim.

Bazan aşağıda aralıkta durur, saatlerce yukarıdan bir ses ya da çıtırtıyı duymak için sinirlerim gergin bir durumda beklerdim. O sıralarda çok istememe rağmen Volodya'yı taklit etmek gücünü kendimde bulamazdım. Kızların odasından gelen gürültülere bazen kıskançlıkla dinler ve: "Acaba yukarı çıkıp Mâşa'yı Volodya gibi öpmek istesem ne olurdu? Mâşa'nın: "Ne istiyorsunuz? sorusuna ben, yassı burnum, dimdik saçlarımla ne cevap verirdim?" diye düşünürdüm. Bazan da Mâşa'nın Volodya'ya: "Ah baş belâsı! Ne diye sakız gibi yapışıyorsun? Çekil şu-

radan çapkın! Nikolay Petroviç'in hiç buraya gelip yaramazlık yaptığını gördünüz mü?" dediğini işitirdim. Ama o bilmez ki merdivenin altında onları dinleyen Nikolay Petroviç çapkın Volodya'nın yerinde olmaya can atardı.

Zaten doğuştan sıkılgandım, hele çirkin oluşuma inancım bu sıkılganlığımı daha da artırıyordu. İnsanın eğilimlerine kendi görüşü, hattâ daha çok, güzel ya da çirkin oluşuna inancı kadar hiçbir şey etki edemez sanıyordum.

Çok onurluydum; bu onurum çirkinliğim yüzünden düştüğüm bu durumlara katlanmama engel oluyordu. Volodya'nın yakışıklılığıyla elde ettiği bütün varlığımla kıskandığım şeylerden, kedinin uzanamadığı ciğere pis demesi gibi, tiksinmeye çalışıyor, aklımı ve düşüncelerimi gururlu bir yalnızlıktan zevk almağa zorluyordum.

VII. SAÇMA OLAYI

Mimi heyecandan tıkanacakmış gibi bir sesle:

— Aman Tanrım! Barut! diye haykırdı. Ne yapıyorsunuz? Evi yakıp bizi öldürmek mi istiyorsunuz?

Mimi anlatılması güç bir şiddetle hepimizin çekilmesini emretti, kararlı, büyük adımlarla yerlere dağılmış saçmalara yaklaştı, barutun birdenbire patlamasından doğabilecek tehlikelere aldırmadan saç-

maları çiğnemeğe başladı. Aklınca tehlikeyi giderdiğine iyice emin olunca da Mihey'i çağırdı, ona barutları uzak bir yere, en iyisi suya atmasını emretti ve başını gururla çevirerek konuk odasına doğru yürüdü. Yürürken de: "Çok güzel, sizinle çok ilgileniyorlar, bir diyecek yok doğrusu!" diye homurdanıyordu.

Yan taraftan bize doğru gelen babamla birlikte büyük annemin yanına gittik. Odada Mimi pencerenin önünde oturmuş, bir şey bilip de onu saklıyormuş gibi, ciddi bir edayla kapıya doğru bakıyordu. Elinde kâğıda sarılmış bir şey vardı, bunun biraz önceki saçma olduğunu ve büyük annemin de bunu öğrendiğini hemen anlamıştım.

Büyük annemin odasında Mimi'den başka, sinirleri bozuk olduğu öfkeli kıpkırmızı suratından anlaşılan, oda hizmetçisi Gaşa ile onu boşu boşuna yatıştırmağa çalışan, bunu yaparken de başıyla, kaşı gözüyle türlü hareketler yapan ufak tefek bir adam olan kısa boylu çiçek bozuğu yüzlü doktor Blümental da vardı.

Büyük annem kendisi yarı kapıya dönük oturuyor ve kızdığı zaman açmağı âdet haline getirdiği **yolculuk** falına bakıyordu.

Babam saygıyla onun elini öperek:

— Şimdi nasılsınız maman? İyi uyudunuz mu? diye sordu.

Büyük annem babamın sorusunun yersiz ve saçma olduğunu anlatan bir sesle:

— Çok iyiyim canım, sanırım, sağlığımın düzel-

miş olduğunu biliyorsunuz, dedi ve Gaşa'ya dönerek ekledi:

— Bana temiz bir mendil vermiyecek misin?

Gaşa koltuğun kenarında duran kar gibi beyaz patis mendili göstererek:

— Verdim ya, dedi.

— Bu kirli paçavrayı kaldırın da bana temiz bir mendil verin, canım.

Gaşa şifonyere yaklaştı, çekmeceyi çekti ve öyle hızla kapadı ki odanın camları zangırdadı. Büyük annem korkunç bir şekilde hepimizi süzdü ve büyük bir dikkatle hizmetçisinin hareketlerini izlemeğe başladı. Gaşa, galiba değiştirmeden, aynı mendili verdiği sırada büyük annem:

— Tütünümü ne zaman ufalıyacaksın, canım? diye sordu.

— Zamanım olursa ufalarım.

— Ne dediniz?

— Biraz sonra ufalarım.

— Eğer bana hizmet etmek istemiyorsanız bunu daha önceden söyleseydiniz sizi çoktan bırakırdım.

— Bırakırsanız bırakın, ağlıyacak değilim ya.

Doktor bunu duyunca Gaşa'ya bir işaret yaptı ama öyle sert bakışıyla karşılaştı ki hemen gözlerini yere eğerek anahtarının zinciriyle oynamağa başladı. Gaşa homurdanarak odadan dışarıya çıkınca büyük annem babama dönerek:

— Görüyor musun, dostum, evimde benimle nasıl konuşuyorlar...

Hiç ummadığı bir soruyla karşılaşan babam şaşırarak:

— İzin verirseniz, Maman, tütününüzü ben hazırlayıvereyim, dedi.

— Hayır, teşekkür ederim; o, hiç kimsenin kendisi gibi tam benim istediğim şekilde tütünü hazırlayamıyacağını bildiği için, böyle kaba davramyor, dedi ve biraz susarak ekledi: Biliyor musunuz, dostum, çocuklarınız bugün az kalsın evi yakacaklarmış.

Babam saygı ve merakla onu dinlemeğe başladı. O devam etti:

— Neyle oynadıklarını gördünüz mü? Mimi'ye dönerek: Gösteriniz! dedi.

Babam saçmaları eline aldı ve gülerek:

— Ama bunlar saçma, maman, dedi. Tehlikeli bir şey değil ki!..

— Öğrettiğiniz için çok teşekkür ederim, dostum, ama öğrenmek için artık çok yaşlıyım...

Doktor:

— Ah, hep sinir, sinir bozukluğu! diye mırıldandı.

Babam hemen bize dönerek:

— Nerden aldınız bunları? Bunlarla oynamağa nasıl cesaret ettiniz? diye sormağa başladı.

Büyük annem özellikle **"lâlâ"** sözcüğü üzerine basa basa:

— Bunu çocuklara değil, lâlâya sormalı dedi, o neyle ilgileniyor?

Mimi ortaya atıldı:

— Voldemar bu barutları Karl İvanoviç'in verdiğini söyledi.

Büyük annem:

— Bakın ne iyi adam, dedi ve ekledi: nerede o, **lâlâ**, neydi onun adı?.. çağırın onu buraya.

Babam:

— Ben onu gezmeğe yollamıştım, dedi.

— Bu doğru değil. O her an burada olmalı, çocuklar benim değil, sizin. Benden daha akıllı olduğunuz için size nasihat etmeğe yetkim yok. Ama onlara artık **lâlâ**, Alman köylüsü değil, tam bir öğretmen lâzım. Evet o çocuklara tirol şarkıları ve kötü huylardan başka bir şey öğretemeyen basit, aptal bir köylü. Sorarım size: çocuklara Tirol şarkılarını öğretmek neye yarar? Ama çocukları **şimdi** düşünen kimse yok, siz de istediğinizi yapın.

Annemizden sonrasını anlatmak için kullandığı "şimdi" sözcüğü büyük annemin kalbinde birdenbire acı anılar uyandırmış olmalı ki gözlerini annemin portresine dikerek düşünceye daldı.

Babam aceleyle:

— Bunu ben de çoktandır düşünüyor ve bunun için de size danışmak istiyordum maman; çocuklara ders veren St. Jérôme'u tutsak nasıl olur? dedi.

Büyük annem sesinde şimdiye kadar duyulan hoşnutsuzluğu memnunluğa çevirerek:

— Çok yerinde bir iş yapmış olursunuz, dostum. St. Jérôme yalnız çocukları gezdirmeğe yarayan basit bir menin, **lâlâ** değil, des enfants de bonne maison[1] nasıl davranmaları gerektiğini öğretecek bir öğretmendir, dedi.

---

[1] (Fr.): İyi aile çocukları.

davranışlarından çıkardığım ilgisizliğin yerine büyük bir üzüntü okunuyordu.

Babam:

— Ben hemen yarın kendisiyle konuşurum, dedi.

Gerçekten de bu konuşmadan iki gün sonra Karl İvanoviç'in yerini genç, züppe Fransız aldı.

VIII. KARL İVANOVİÇİN ÖYKÜSÜ

Karl İvanoviç bizden ebedî olarak ayrılacağı günden bir gün önce, akşam geç saatlerde başında kırmızı, başlığı, sırtında pamuklu hırkasıyla karyolanın ayak ucunda bavulunun üzerine eğilmiş büyük bir titizlikle eşyalarını bavula yerleştiriyordu.

Son günlerde Karl İvanoviç bize oldukça soğuk davranıyordu, sanki bizimle karşılaşmaktan çekiniyordu. Şimdi de odasına girdiğim zaman beni küskün küskün şöyle bir süzdü ve tekrar işine döndü. Karyolaya uzandım, önceleri Karl İvanoviç benim bu davranışıma hemen engel olurdu, şimdiyse hiçbir şey söylemedi. Onun bize eskisi gibi darılmaması, davranışlarımızda tamamen serbest bırakması, bizimle hiç ilgilenmemesi bana ayrılışımızın yaklaştığını hatırlatıyordu. Bizi artık sevmemesine üzülüyor, bu duygumu ona duyurmak istiyordum.

Ona yaklaşarak:

— İzin verir misiniz, Karl İvanoviç, dedim, size yardım edeyim.

Karl İvanoviç bana baktı ve yine başını çevirdi. Ama bu bir anlık bakışında onun bize karşı soğuk davranışlarından çıkardığım ilgisizliğin yerine büyük bir üzüntü okunuyordu.

İyice doğrulup derin bir nefes alan Karl İvanoviç:

— Tanrı her şeyi görür, bilir; her şey O'nun kutsal buyruğuna bağlıdır, dedi ve benim gerçek bir içtenlikle baktığımı görünce ekledi: Evet Nikolenka, ölünceye dek mutsuz olmak benim alın yazım. İnsanlara ettiğim bütün iyiliklerin karşılığında bir kötülük gördüm muhakkak. Eliyle göğü göstererek: Ama ben yaptığım iyiliklerin karşılığını orada göreceğim. Ah, benim dünyada çektiklerimi, başımdan geçenleri bir bilseniz! Kunduracı, asker, **asker kaçağı,** fabrikacı, öğretmen oldum. Şimdi ise bir hiçim! Allahın oğlu gibi başımı sokacak bir yerim bile yok... dedi ve gözlerini kapayarak koltuğa çöktü.

Kendini dinleyenlere hiç aldırış etmeden tüm gizli düşüncelerini anlatacak bir ruh hali içinde bulunduğunu görerek sesimi çıkarmadan onun sevimli yüzünden gözlerimi ayırmaksızın karyolaya oturdum.

— Artık çocuk değilsiniz, her şeyi anlayabilirsiniz. Size başımdan geçenleri bir bir anlatayım. Bir gün gelir sizi çok seven yaşlı dostunuzu hatırlarsınız çocuklar!

Karl İvanoviç yanında duran küçük masaya ellerini dayadı, enfiyesini çekti ve gözlerini havaya dikerek bize her zaman dikte yazdırdığı gırtlaktan çıkan, monoton, kendine özgü sesiyle öyküsünü anlatmağa başladı:

"**Daha ben annemin karnındaydım ki talihsizliğim başladı!** Biraz daha heyecanlanarak almanca tekrarladı: Das Unglück verfolgte mich schon im Schosse meiner Mutter!"[1]

Karl İvanoviç bu hikâyeyi aynı ses, aynı sözler, aynı olay sırasıyla çok kez dinlediğim için ilk cümlesinden de anlayabileceğiniz gibi rusçasındaki bozukluğu bile olduğu gibi anlatabileceğimi sanıyorum. Bu, onun gerçek anıları mıydı, evdeki yalnızlığından uydurduğu, çok defalar anlattığı için sonraları kendisinin de inandığı bir masal mı, yoksa kendi hayatına olmamış olaylar mı ekliyordu bilmiyorum. Ama bir taraftan gerçek olduğuna inanmıyor değildim, çünkü öyküsünü öyle canlı, her seferinde öyle aynı sırayla anlatıyordu ki... Öbür taraftan da öyküsünü öyle şairane mübalâğalarla süslüyordu ki, bu da beni kuşkulandırıyordu doğrusu.

"Damarlarımda kont Von Zommerblatt'ın soylu kanı dolaşıyor! In meinen Adern Fliesst das edle Blut der Grofen von Sommerblatt![2] Düğünden altı hafta sonra doğdum. Annemin kocası (ben ona babacığım derdim) Kont Zommerblatt'in kiracısıydı. Annemin bu utanç verici davranışını bir türlü unutamaz ve beni sevmezdi. Johann adlı bir erkek ve iki de kız kardeşim vardı, ama ben ailemde bir yabancıydım! Ich War ein Fremder in meiner eigenen Familie![3] Jo-

---

[1] Alm.: Talihsizliğim daha annemin karnında başlamıştı.

[2] Alm.: Damarlarımda kont Zommerblatt'ın soylu kanı dolaşıyor.

[3] Alm.: Kendi ailemde bir yabancıydım.

hann bir yaramazlık etse babam: "Bu Karl denen çocuk yüzünden bir dakika rahat edemiyeceğim.." diye hemen beni azarlar, cezalandırırdı. Kızkardeşlerimin arasında bir kavga çıksa babam hemen: "Karl hiç uslanmıyacak!" der, azarlar ve cezalandırırdı. Yalnız annem beni sever, okşardı. Sık sık beni: "Karl buraya gel, odama gel!" diye çağırır usullacık öperdi. "Zavallı, zavallı Karl, hiç kimse seni sevmiyor, ama ben seni kimseye değişmem. Annenin senden tek ricası var: iyi oku, her zaman namuslu ol, Allah seni yalnız bırakmaz. Trachte nur ein ehrlicher Deutscher zu Werden - Sagte sie, - und der liebe Gott Wird dich nicht Verlassen!"[1] derdi. Ben de çalışırdım. 14 yaşıma, kiliseye dinî törenlere katılabileceğim çağa geldiğim zaman annem babama: "Karl artık büyüdü Gustav, onu ne yapacağız?" dedi. Babam: "bilmem," dedi. O zaman annem: "Şehre bay Şultz'un yanına verelim kunduracı olsun!" dedi. Babam da "iyi" dedi. Und mein Vater sagte: "gut"[2]. Altı yedi ay şehirde kunduracı ustasının yanında çalıştım. Ustam beni çok sever ve: "Karl iyi bir işçidir, yakında benim Geselle'im[3] olacak," derdi. Ama... insan istiyor ama, Tanrı istemiyormuş... 1976 yılında Conscription[4] ilân edildi ve on sekiz yirmi bir yaşları arasındaki askerlik yapabilecek herkesi şehirde toplanmak zorunda bıraktılar."

---

[1] İyi oku ve namuslu ol. Tanrı seni yalnız bırakmaz.
[2] Babam da "iyi" dedi.
[3] Kalfa.
[4] Askere kura ile alınma.

"Babamla kardeşim Johann şehre geldiler, birlikte kim asker olacak, kim olmayacak diye Loos[1] çekmeğe gittik. Johann kötü bir numara çekti, asker olması gerekiyordu. Bense iyi bir numara çekerek askerlikten kurtuldum. Babam bunun üzerine: "Bir oğlum vardı, ondan da ayrılmak zorundayım! Ich hatte einen einzigen Sonn und von diesen muss ich mich trennen!"[2] dedi.

"Onun elini tuttum ve: "Niçin böyle söylüyorsunuz, babacığım? Gelin gidelim, size bir şey söyleyeceğim," dedim. Babamla birlikte bir meyhaneye giderek küçük bir masaya oturduk. "Bize Bierkrug[3] getirin dedim, getirdiler, Johann da, biz de birer bardak içtik."

"Babacığım! dedim, bir oğlum vardı, ondan da ayrılmak zorundayım, diye konuşma. Siz böyle söyledikçe benim kalbim **parçalanıyor.** Kardeşim Johann asker olmayacak, ben olacağım!.. Karl burada hiç kimseye gerekli değil, Karl asker olacak."

"— Siz çok şerefli bir adamsınız Karl İvanoviç! dedi babam ve beni öptü. Du Bist ein braver Bursche - sagte mein Valter und Küsste mich."[4].

"Ve asker oldum.

Kur'a.

[2] Tek oğlum vardı, ondan da ayrılmak zorunda kaldım.

[3] Bir testi bira.

[4] Siz çok şerefli bir insanısınız dedi ve beni öptü.

IX. ÖYKÜNÜN DEVAMI

Karl İvanoviç öyküsüne devam ediyordu:

"O zamanlar korkunç zamanlardı Nikolenka, Napolyon vardı. Almanya'yı zaptetmek istiyordu, biz de kanımızın son damlasına kadar vatanımızı savunmaya kararlıydık! Und Wir vertheidigten unser voterland bis auf den letzten Tropten Blut!

"Ben Ulm'de Austerlitz'de Wagram'da bulundum! İch War bei Wagram!"

Ben ona şaşkın şaşkın bakarak:

— Gerçekten siz savaştınız mı? Gerçekten adam öldürdünüz mü? diye sordum.

Karl İvanoviç hemen beni adam öldürmediğine inandırdı.

"Bir gün bir Fransız Grenadier[1] arkadaşlarından geri kalmış ve yolun kıyısına düşmüş. Elimde tüfeğimle koştum, onu öldürmek istedim, aber der Fransose Warf sein Gewehr und rief pardon[2] ve ben de onu serbest bıraktım!

"Napolyon Wagram savaşlarında bizim kuvvetimizi bir adaya sıkıştırmış ve öyle kuşatmıştı ki birimizin kurtulmasına imkân yoktu. Üç gün yiyeceksiz ve dizlerimize kadar su içinde kaldık. Katil Napolyon bizi ne tutsaklıyor ne de salıveriyordu! Und

---

El bombacı er.

Ama fransız tüfeğini attı ve bağışlamamı rica etti.

der Bösewicht Napoleon Wolte uns nicht gefangen nehmen und auch nicht Freil assem![1]

"Allaha şükür dördüncü gün tutsak edilerek kaleye götürüldük, üzerimde lâcivert bir pantalon, iyi çuhadan bir ceket, 15 taler para ve babamın hediye ettiği gümüş bir saat vardı. Fransız askeri hepsini aldı. Neyseki talihim varmış da annemin fanilanın içine diktiği üç altını hiç kimse görmedi."

"Kalede uzun süre kalmak istemiyordum, kaçmayı kararlaştırdım. Büyük bir bayram günü bize bakan çavuşa: "Bay çavuş, bugün büyük bayram, bunu kutlamak istiyorum. Ne olur iki şişe madera şarabı getirin de birlikte içelim," dedim. Çavuş da "iyi" dedi. Çavuş şarabı getirip birkaç kadeh içince onun elini tuttum ve: "Bay çavuş, herhalde senin de baban, annen vardır!.." dedim. O "evet, var bay Mauer," dedi. "Benim babamla annem beni sekiz yıldır görmediler, yaşayıp yaşamadığımı bile bilmiyorlar. Çavuş bey, ne olur! Benim iki altınım var fanilanın altında, onları ahn, beni bırakın. Bana bu iyiliği yapın, annem de ömrü boyunca sizin için ulu Tanrıya dua eder."

"Çavuş bir kadeh daha içti ve: "Mauer bey, sizi çok seviyor ve size acıyorum, ama siz tutsaksınız, ben de asker." dedi. Ben de onun elini yakaladım: "Çavuş bey, dedim, İch drücke ihm die Hand und sagte: "Her Sergeant!"[2]

"Çavuş: "siz fakir bir adamsınız, ben sizin para-

Katil Napolyon bizi ne tutsak alıyor ne de salıveriyordu!

Elini sıktım ve "Çavuş bey" dedim.

nızı alamam, ama size yardım ederim. Ben yatmağa gidince siz askerlere votka içirin onlar sızar. Ben de sizi görmeyiveririm," dedi."

"O çok iyi bir insandı. Ben bir kova votka aldım, askerler sarhoş olunca çizmemi, eski kaputumu giydim ve usulca kapıdan çıktım. Surların üzerine çıktım atlamak istedim. Ama orada su vardı, üzerimdeki elbiselerden olmak istemediğim için doğru kapıya yürüdüm."

"Nöbetçi omuzunda tüfeği auf und ab[1] yürüyordu. Beni gördü "Qui vive?[2] sagte er auf einmal.[3] Ben ses çıkarmadım. O "Qui vive?" sagte er zum zweiten mal.[4] Ben yine sustum. Üçüncü kez "Qui, vive?" sagte er zum dritten mal[5] ben **koşmağa** başladım. **Suya atladım öbür tarafa geçtim ve var gücümle koştum.** Ich sprang in's Wasser, Kletterte auf die andere Seite und machte mich aus den staube.[6]

"Bütün gece yol boyunca koştum, ortalık ağarmağa başlayınca tanınmaktan korktum ve yüksek çavdarların arasına bir tarlaya gizlendim. Orada diz çöktüm, ellerimi açarak beni koruyan Tanrıma dua ettim ve rahat bir uykuya daldım. Ich dankte dem Almächtigen Goot für Seine Barmherzigkeit und mit

---

[1] Bir aşağı bir yukarı.

[2] Kim var orada?

[3] Dedi bir kez.

[4] İkinci kez dedi.

[5] Üçüncü kez dedi.

[6] Suya atladım öbür tarafa geçtim ve her tarafım toz toprak içinde kalmıştı.

beruhigtem Gefühl schlief ich ein.[1]

Akşam üstü uyandım ve yürümeğe devam ettim. Ansızın iki siyah at koşulu kocaman bir alman yük arabası arkamdan yetişti. Arabada iyi giyimli biri oturmuş piposunu tüttürerek bana bakıyordu. Yavaşlayarak arabanın geçmesini bekledim. Ama ben yavaşladıkça o da yavaşlıyor, ben hızlandıkça o da hızlanıyordu. Adam da gözlerini bir türlü benden ayırmıyordu. Yolun kıyısına oturuverdim ben de. Adam atları durdurdu ve: "Delikanlı, dedi, böyle geç vakit nereye gidiyorsun?" Ben: "Frankfurt'a gidiyorum," deyince: "Arabama binin, yer var nasıl olsa, sizi oraya kadar götüreyim," dedi. Ben yanına oturunca da: "Yanınızda niçin hiç eşyanız yok, sakalınız uzamış, elbiseleriniz çamurlu?" diye sordu. Ben de: "Ben fakir bir adamım, dedim, bir **fabrikaya** girip çalışmak istiyorum. Elbiselerim yolda düştüğüm için çamurlandı.

"Siz yalan söylüyorsunuz delikanlı, dedi o, yollar kupkuru."

"Ben sesimi çıkarmadım."

"— Bana gerçeği anlatınız, dedi iyi kalpli adam, siz kimsiniz ve nerden geliyorsunuz? Yüzünüzden hoşlandım, eğer namuslu bir insansanız size yardım ederim."

"Her şeyi olduğu gibi anlattım ona. O: "Peki delikanlı, dedi, benim halat fabrikama gidelim. Size iş

[1] Beni koruyan Tanrıma dua ettim, şükrettim ve rahat bir uykuya daldım.

veririm, elbise, para, her şey veririm, yanımda kalırsınız."

"Ben de, "iyi" dedim."

"Halat fabrikasına gittik, iyi kalpli adam karısına: "Bu yurdu için savaşmış genç tutsaklıktan kaçmış, onun ne evi ne elbisesi ne de yiyecek bir lokma ekmeği var. Yanımızda kalacak bundan sonra. Ona temiz çamaşır, yiyecek bir şeyler ver."

"Bir buçuk yıl halat fabrikasında çalıştım. Patron beni çok seviyor, bırakmak istemiyordu. Ben de memnundum. O sıralarda genç, uzun boylu, mavi gözlü, düzgün burunlu bir erkektim... ve patronun karısı madame L... (adını söyleyemeyeceğim) de genç güzel bir kadındı. Beni sevmişti."

"Beni ilk gördüğünde: "Bay Mauer, anneniz sizi nasıl çağırırdı?" diye sordu, ben de: "Karlchen" diye cevap verdim."

"O: "Karlchen, yanıma oturunuz.." dedi."

"Ben de yanına oturdum. O: "Karlchen, öp beni!" dedi. "Ben de öptüm onu", o zaman, "seni öyle seviyorum ki artık dayanamıyorum," dedi ve titremeğe başladı.

Karl İvanoviç bunları söyledikten sonra bir süre sustu, başını hafifçe salladı, güzel mavi gözlerini yukarı kaldırdı ve iyi anılarının etkisi altında kalmış bir insan gibi gülümsemeğe başladı. Koltuğuna iyice gömüldü, sabahlığına sıkı sıkı sarınarak öyküsüne devam etti:

"Evet, hayatta çok iyi, çok kötü günler geçirdim, ama O, diye karyolanın başucundaki kaneviçe

ile işlenmiş İsa'nın resmini gösterdi, tanığımdır ki hiç kimse Karl İvanoviç namussuz bir adamdır diyemez. Ben, bana çok iyilik yapan bay L... ye nankörlükle karşılık vermek istemedim, bu nedenle de kaçmağa karar verdim. Akşam geç saatlerde, herkes yatınca patrona bir mektup yazıp masanın üzerine koydum, kendi elbisem ile üç altınımı alarak sessizce sokağa çıktım, kimse görmemişti beni. Yola düştüm.

X. DEVAM

"Dokuz yıldır annemi görmemiştim, onun yaşayıp yaşamadığını bile bilmiyordum. Yurduma gidiyordum. Şehre vardığım zaman hemen Kont Zommerblatt'ın kiracısı Gustav Mauer'in nerede olduğunu sordum. Bana: "Kont Zammerblatt öldü, Gustav Mauer şimdi büyük sokakta **Likör** mağazası işletiyor," dediler. Yeni yeleğimle fabrikacının armağanı olan ceketimi giyip, saçımı güzelce tarayarak babamın likör mağazasına gittim. Dükkânda kızkardeşim Mariechen oturuyordu, bana ne istediğimi sordu. Ben de, "bir kadeh likör içebilir miyim?" dedim. O babasına: "Vater! bu genç bir kadeh likör istiyor," dedi, babam da ona: "Genç beye likör ver!" diye seslendi. Ben küçük bir masaya oturdum, likörü içtim, sigaramı yakarak babama, Mariechen'e ve o sırada içeri giren Johann'a baktım. Konuşma arasında babam: "Delikanlı, dedi, şimdi bizim **Ordu** nerede biliyor musunuz?" Ben: "Ben oradan geliyorum, şu sıralarda

Viyana önlerinde," diye cevap verdim. Babam "Oğlumuz da askerdi, dokuz yıldır haber alamıyoruz, sağ olup olmadığını da bilmiyoruz. Karım hep ona ağlıyor..." dedi. Ben sigaramı tüttürerek sordum: "Oğlunuzun adı neydi? belki tanırım." Babam: "Adı Karl Mauer'di, Avusturya'daydı." dedi, kızkardeşim Mariechen de: "Uzun boylu, yakışıklı bir erkekti, size benziyordu." diye tamamladı. Ben: "Ben sizin Karl'ınızı tanıyorum," dedim. "Amalia! - sagte auf einmal mein Vater[1], buraya gel, burada bir genç var, bizim Karl'ı tanıyormuş." **Ve benim sevgili annem arka kapıdan içeri girdi. Hemen tanıdım onu. "Siz bizim Karl'ı tanıyor musunuz?" dedi, bana baktı ve sapsarı kesilerek titremeğe başladı.** "Evet onu gördüm," dedim ama gözlerimi ona kaldırmağa gücüm yetmiyor, kalbim sanki yerinden **fırlamak** istiyordu. Anneciğim: "Karl'ım sağ mı? Allaha şükür. Nerede o, benim sevgili Karl'ım? Onu, sevgili oğlumu bir kez daha görebilsem gözüm arkada kalmazdı, ama Allah bunu istemiyor." dedi ve ağlamağa başladı... **Ben artık dayanamadım...** "Anneciğim! dedim. Ben sizin Karl'ınızım!" **Ve o kollarıma yığılıverdi."**

Karl İvanoviç'in gözleri kapalı, dudakları titriyordu. Biraz kendine gelip, yanaklarındaki yaşları silerek tekrarladı:

"Mutter! - sagte ich, - ich bin ihr Sohn, ich bin ihr Karl! Und sie Stürzte mir in die Arme."[2]

---

[1] Babam "Amalia!" diye seslendi bir kez.

[2] Anne! dedim, senin oğlunum ben, Karl'ınım! ve kollarıma yığılıverdi o.

"Ama yurdumda sürekli kalmama Tanrı izin vermedi. Alnımda daha çok mutsuz olmam yazılıymış! Das Unglück Verfalgte mich überall!..[1] Yurdumda üç ay kalabildim. Bir pazar birahanede bira içiyor, pipomu tüttürüyor ve arkadaşlarla politikadan, imparator Frantz'dan, Napolyon'dan, savaştan konuşuyor, tartışıyorduk. Yakınımızda gri Ueberrock[2]lu yabancı bir adam oturmuş, kahve içiyor, piposunu tüttürüyor ve bizimle tek söz konuşmuyordu. Er rauchte Sein Pfeifchen un Schwieg still. Nacht Wächter[3] saatin on olduğunu söyleyince şapkamı giyip hesabı ödeyerek eve döndüm. Gece yarısı kapım vuruldu. Uyandım ve "kim o?" diye sordum. - "Machtauf"[4] dediler. "Kim olduğunuzu söyleyin de açayım," dedim. İch sagte: "sagtewer ihr seid und ich werde aufmachen."[5] Macht auf im Namen des Gesetzes!"[6] dediler. Açtım kapıyı. Kapıda silâhlı iki asker duruyordu, odaya birahanede yanımızda oturan gri Ueberrock'lu yabancı adam girdi. Adam meğer jurnalcıymış. Es War ein Spion.[7] Jurnalcı bana: "benimle geliniz" dedi. Ben de "Peki" dedim. Pantolonumu, çizmelerimi giydim, askılarımı taktım ve odada gezinmeğe başladım. İçimden o bir alçaktır diye geçirdim, Kılıcının asılı dur-

---

1 Mutsuzluk peşimi bırakmıyordu.
2 Uzun ceket.
3 Gece bekçisi.
4 Açın.
5 Kim olduğunuzu söyleyin de açayım.
6 Kanun namına açın.
7 Meğer jurnalcıymış.

duğu duvara yaklaşıp birden kaparak: Sen jurnalcısın: Koru kendini! dedim. Du bist ein Spion: vertheidige dichs![1] İch gob ein Hieb sağına, ein Hieb[2] soluna ve **bir de kafasına indirdim, adam yere yığıldı!** Valizimi paralarımı alıp pencereden atladım. Ich nahm meinem Mantelsach und Bentel und Sprang zum Ferster Hinaus. İch kam nach Ems[3], orada **general Sazin'le** tanıştım. Beni çok beğenmişti, çocuklarını okutmam için eçilikten bir pasaport uydurarak yanında Rusya'ya getirdi, **general Sazin** ölünce de anneniz beni yanına aldı ve bana: "Karl İvanoviç, çocuklarım size emanet, onları seviniz, ben sizi hiç bırakmam ihtiyarlığınızı da düşünürüm" dedi. Şimdi o olmadığından hepsi unutuldu gitti. Yirmi yıllık emeğime karşılık bir lokma ekmek dilenmek zorunda bırakarak beni sokağa atıyorlar. **Tanrı her şeyi görür, her şeyi bilir ve her şey O'nun buyruğuyla olur. Yalnız size acıyorum çocuklar!**" diye beni kolumdan tutup çekti, alnımdan öperek sözlerini bitirdi.

XI. ZAYIF NOT

Büyük annem bir yıl kadar yas tuttu, artık acılarından biraz sıyrılmış gibiydi. Arada sırada genellikle bizim yaşıtımız kız ve erkek çocuklar başta olmak üzere konuk kabul ediyordu.

---

[1] Sen bir jurnalcısın, koru kendini, dedim.

[2] Bir sağına, bir soluna.

[3] Ems'e vardım.

Lüboçka'nın doğum günü olan 13 Aralıkta Prenses Karnakova ile kızları, Bayan Valahina ile kızı Soneçka, İlinka Grap ve İvinlerin iki küçüğü yemekten önce gelmişlerdi.

Konukların toplandığı alt kattaki salondan konuşmalar, kahkahalar, gürültüler ortalığı çınlatıyor ama biz daha sabah derslerimizi bitiremediğimizden onlara katılamıyorduk. Sınıftaki asılı programda: Lundi de 2 a 3 maitre d'histoire et de géographie[1] yazılıydı. İşte mu maitre d'histoire'ı bekleyip dinleyecek ve uğurlayacağız ki serbest olabilelim. Saat ikiyi yirmi geçmesine rağmen tarih öğretmenimiz ne gelmiş ne de her zaman geçtiği sokakta görünmüştü. Doğrusu görünmesini de istemiyordum.

Volodya çalıştığı Smaragdov'un kitabından bir an başını kaldırdı ve:

— Galiba Lebedyev bugün gelmeyecek, dedi.

Ben:

— Aman hani gelmese, Allahtan gelmese... hiçbir şey de bilmiyorum, dedim ve üzgün bir sesle ekledim : ama bak, geliyor.

Volodya yerinden kalktı, pencereden bakarak:

— Hayır, o değil, başkası, dedi ve çalışmadığı dinlendiği anlarda yaptığı gibi gerinip aynı anda başını da kaşıyarak ekledi: Eğer saat iki buçuğa dek

[1] Pazartesi, saat ikiden üçe kadar tarih ve coğrafya öğretmeni.

gelmezse St. Jérôme'a defterlerimizi toplayacağımızı haber verebiliriz.

Ben de gerinerek Kaydanov'un kitabını başımın üzerinde sallayıp:

— Derse gelmeyi neden bu denli istiyor anlamıyorum, dedim.

Hiçbir şey yapmamaktan doğan sıkıntıyı gidermeğe çalışarak kitabı açıp dersimi okumaya başladım. Ders hem çok zor, hem çok uzundu ve ben hiçbir şey bilmiyordum. Ne kadar okursam okuyayım dersi hem yetiştiremiyeceğim hem okusam da anlayamayacağım, aklımda hiç kalmayacağı belliydi. Hem öyle korkuyordum, öyle heyecanlıydım ki bu anda aklımı bir noktada toplayabilmem imkânsızdı.

Bana çok sıkıcı, çok zor gelen tarihten, geçen ders Lebedyev beni St. Jérôme'a şikâyet etmiş, not defterine de çok kötü bir not olan "2" atmıştı. O gün St. Jérôme bana: eğer gelecek ders de üçten aşağı not alırsan cezalandırırım, demişti. İşte gelecek ders geldi ama çok korkuyorum.

Derste öyle dalmışım ki, dışarıdan gelen, çıkarılan lâstiklerin gıcırtısıyla, şaşırarak başımı kaldırdım. Kapıda Lebedyev'in soğuk bakışlı çiçek bozuğu yüzü, çok iyi tanıdığım önü ilikli lâcivert fraklı, hantal vücudu duruyordu.

Öğretmen ağır ağır şapkasını pencereye, defterini de masaya koydu, sanki çok gerekliymiş gibi iki eliyle frakının kuyruklarını kaldırarak derin derin nefes aldı ve yerine oturdu. Terli ellerini birbirine sürterek:

— Evet, beyler, dedi, önce geçen dersinizi yineleyelim, sonra size ortaçağdaki olayları anlatmağa çalışacağım.

Bu şu demekti: Dersinizi anlatın.

Volodya derse çok iyi hazırlanan bir öğrenci gibi oldukça serbest ve güven içinde kendi dersini anlatmağa başladı. Ben de iş olsun diye sınıftan dışarı çıktım, merdiven başına geldim, nasıl olduysa birden aşağı inmemize izin verilmediği halde, kendimi aşağıda buldum.

Tam her zamanki gözetleme noktası olan kapının arkasına geçerken her zaman benim felâketimin nedeni olan Mimi ile çarpışıverdik. Mimi korkunç bir bakışla beni süzdü, bir bana, bir kızların kapısına, sonra yine bana baktı ve:

— "Siz burada?.." dedi.

Her şeyden önce sınıfta bulunmadığım, sonra da hiç yakışık almayan bir yerde bulunduğum için kendi suçumu anlıyor ve bu nedenle de başımı öne eğip, susuyor, pişmanlığın en açık örneğini kendimde buluyordum. Mimi:

— Hayır, bu kadarı da fazla artık. Ne yapıyorsunuz burada? diye sordu.

Ben sesimi çıkarmadım. O kıvırdığı parmağımı basamağın trabzanına vurarak devam etti:

— Bunu böyle bırakmam, hepsini kontese anlatacağım.

Sınıfa döndüğümde saat üçe beş vardı. Öğretmen ne çıktığımın ne girdiğimin farkına varmamış gibi Volodya'ya yeni dersini anlatıyordu. Ders bitip Vo-

lodya da ders kuponunu getirmeğe gittiği ve öğretmen de defterini toplamağa başladığı zaman artık beni unuttuklarını, kurtulduğumu umuyordum.

Ama birden öğretmen kinci bir gülümsemeyle bana döndü, ellerini oğuşturarak:

— Umarım ki dersinizi hazırlamışsınızdır? diye sordu.

— Evet, hazırladım, diye cevap verdim.

Sandalyesinde sallanıp, ayaklarına düşünceli düşünceli gözlerini dikerek:

— Bana Kutsal Louis'nin haçlı seferinden bir şeyler anlatır mısınız? diye sordu. Önce Fransa kıralını bu seferi yapmağa zorlayan nedenleri anlatınız. Sonra da, elini havada bir şey tutuyormuş gibi sallayarak: Bu seferin özelliklerini anlatın. Elindeki defteri masaya vurdu: Bu seferin Avrupa devletlerine etkisini anlatın. Başını sağa eğip defteri de o yana vurarak: Özellikle Fransa'ya olan etkisini... diyerek sorusunu bitirdi.

. Birkaç kez yutkundum, öksürdüm, başımı yana doğru eğdim ve ses çıkarmadım. Sonra masada duran kaz tüyü kalemi elime alarak tüyleri çekiştirmeğe başladım. Ama hiç sesim çıkmıyordu.

Öğretmen elini uzatarak:

— Lütfen o kalemi verin, dedi, belki lâzım olur. Evet?..

— Lu... Lu... Luis... şey... Kutsal Luis... şeydi.. şey... iyi, akıllı bir çardı.

— Neydi?

— Çar. O Kudüs'ü almağı düşündü, devlet yönetimini annesine bıraktı.

— Annesi kimdi?

— B...b...lanka.

— Neydi? Blanka mı?

Dudaklarımı büzerek tuhaf bir şekilde güldüm. Öğretmen alaylı alaylı:

— Evet? Başka ne biliyorsunuz?

Artık yitirecek bir şeyim kalmamıştı. Birkaç kez öksürdüm, aklıma gelen yalan, yanlış ne varsa sıralamağa başladım. Öğretmen ses çıkarmadan dinliyor, elimden aldığı kaz tüyüyle masanın üzerindeki tozları siliyor, arada bir: "Güzel, çok güzel!" diyordu. Hiçbir şey bilmediğimi, bildiklerimi anlatamadığımı çok güzel anlıyor, öğretmenin beni susturup yanlışımı düzeltmediğine üzülüyordum. Öğretmen benim biraz önceki sözcüklerimi tekrarlayarak sordu:

— Neden Kudüs'e sefer yapmak istedi?

— Çünkü... çünkü... şunun için...

Ben iyice bozuldum, tek söz söyleyecek gücüm kalmadı. Eğer bu kinci öğretmen aynı sorgu dolu susuşla yüzüme bir yıl sürekli baksa yine de cevap verecek gücü bulamazdım kendimde. Üç dakika kadar yüzüme baktı, baktı, sonra yüzünü üzüntü kapladı ve bu sırada odaya giren Volodya'ya duygulu bir sesle:

— Lütfen bana not defterinizi verin, not atayım, dedi.

Volodya defteri verdi, ders kuponunu da usulca önüne koydu.

Öğretmen defteri açtı kalemi özenle mürekkebe batırarak güzel yazısıyla Volodya'nın ders ve hare-

ket notu yerlerine beşer numara yazdı. Sonra kalemini benimkilerin üzerinde dolaştırdı, silkeledi ve düşünmeğe başladı.

Birden güç farkedilir hafif bir hareketle ders yerime güzel, süslü bir "bir" rakamıyla bir nokta; sonra yine hareket notu yerine de "bir" rakamıyla nokta koydu.

Not defterini özenle kapadı, ayağa kalktı, benim yalvarış, pişmanlık ve korku dolu bakışlarımı sanki farketmiyormuş gibi kapıya doğru yürüdü.

— Mihail Larionoviç! diye seslendim.

— Hayır, diye benim ne söyleyeceğimi alnayarak cevap verdi. Böyle çalışılmaz. Ben boşuna para almak istemem.

Öğretmen lâstiklerini, kalın paltosunu giydi, özenle boyun atkısını bağladı. Başıma gelen bu felâketten sonra yine de böyle şeylerle nasıl uğraşır? Onun kaleminin ufacık bir hareketi benim için ne büyük felâket...

St. Jérôme odaya girerek:

— Ders bitti mi? diye sordu.

— Evet.

— Öğretmen sizden memnun kaldı mı?

Volodya cevap verdi:

— Evet.

— Kaç aldınız?

— Beş.

— Ya Nicolas?

Ben sustum, Volodya cevap verdi yine:

— Galiba dört.

Volodya bugün için olsun, beni kurtarması gerektiğini anlamıştı. Nasıl olsa ceza alacağım, hiç olmazsa konuklar varken cezalandırmasınlar.

St. Jérôme:

— Voyons, messieurs (St. Jérôme bu sözcüğü kullanmasını çok severdi.) Faites Votre toilette et des cendons.[1]

XII. ANAHTARCIK

Aşağıya indik, daha konuklarla görüşecek kadar zaman olmadan bizi yemeğe çağırdılar. Babam çok neşeliydi. (O, kumarda kazandığı zaman böyle olurdu), Lüboçka'ya çok değerli bir gümüş takımı armağan etti ve yemekte Lüboçka'nın isim günü için hazırladığı şeker kutusunu dairesinde unuttuğu aklına geldi.

— Başkasını göndermektense sen git daha iyi Koko, dedi bana. Anahtarlar büyük masanın üstündeki midye kabuğu içindedir. Anladın mı?.. Onları alıp en büyük anahtarla sağdaki ikinci çekmeceyi açarsın. Orada bir kutu ile kâğıda sarılı şekerleri göreceksin. Hepsini alır gelirsin.

Sigara için yemekten sonra muhakkak birini gönderdiğini bildiğim için sordum:

— Sigaranızı da getireyim mi?

[1] Hadi baylar, hazırlanın da aşağı inelim.

Arkamdan:

— Getir, ama benim hiçbir şeyime el sürme sakın! diye bağırdı.

Söylediği yerde anahtarları buldum. Tam çekmeceyi açacaktım ki birden anahtarların arasında mini mini bir anahtarcık çekti dikkatimi. Acaba nerenin anahtarıydı?

Masadaki çeşitli eşyalar arasında masanın köşesinde işlemeli, asma kilitli bir çanta duruyordu. Küçük anahtarın ona uyup uymadığını denemek istedim. Denemem başarıyla sonuçlandı, çanta açıldı, içinden bir tomar kâğıt çıktı. İçimden gelen bir sesle kâğıtlarda ne yazılı olduğunu anlamak isteğini yenemeyerek, vicdanımın sesini dinlemeğe bile zaman bulamadan kâğıtları okumağa başladım.....

Büyüklere, özellikle babama beslediğim çocukluk saygısı öyle güçlüydü ki, okuduklarımdan bir sonuç çıkarmağı aklım bilinçsizce reddediyordu. Babamın benim için erişilmez, anlaşılmaz, bambaşka güzel bir dünyada yaşadığını hissediyor, onun yaşamının sırlarını öğrenmek isteğimin kutsal şeyleri ayak altına almak gibi bir davranış olduğunu kabul ediyordum.

Bu nedenle babamın çantasını rasgele açarak çıkardığım şeyler bende kötü bir davranış yaptığımdan başka bir iz bırakmadı. Sıkılıyor ve kendimi güç bir durumda görüyordum.

Bu duygunun etkisiyle çabucak çantayı kapamak istiyordum ama alnımda bugün hep felâkete uğramam yazılıymış. Tam anahtarı kilide sokup da kilitledim sanarak çekince bir de ne göreyim! Galiba anahtarı tersine çevirmiş olacağım ki çekince anahtarın

sapı elimde kalıverdi. Kırık anahtar sapını kilidin içine sokuyor, içerdeki parçayla yapışması için boşu boşuna bir mucize bekliyordum sanki. Sonunda babam odasına döner dönmez ortaya çıkacak olan bir suç işlediğim fikrine kendimi alıştırmaktan başka bir çarem kalmadığını anladım.

Mimi'nin şikâyeti, zayıf not alışım, anahtar! Benim için bunlardan büyük bir felâket olmazdı. Büyük annem Mimi'nin şikâyeti için; St. Jérôme zayıf için, babam anahtar için hesap soracaklar... hem de hepsi bu akşam.

Yumuşak halının üzerinde dolaşarak kendi kendime yüksek sesle:

— Ne olacak acaba?! A-a-ah, ben ne yaptım?! diye söylendim. Sonra şekerle sigaraları aldım ve: **"Başa gelen çekilir"** diye düşünerek eve doğru koşmağa başladım.

Bu, çocukluğumda Nikolay'dan duyduğum "Başa gelen çekilir" gibi sözler en güç anlarımda bile beni avutuyordu. Salona girdiğimde heyecanlıydım ama artık neşem yerine gelmişti.

XIII. VEFASIZ KIZ

Yemekten sonra Petit Jeux[1] başladı. Bunlara candan katılıyordum. "Kedi-fare" oyunu oynarken

[1] Çocuk oyunları.

bizimle birlikte oynayan Karnakov'ların mürebbiyesine doğru koşarken birden elimde olmayarak eteğine basıp yırttım. Bu davranışım ve mürebbiyenin yırtılan eteğini dikmek için hizmetçilerin odasına doğru yürüyüşü, kızların, özellikle Soneçka'mn çok hoşuna gitmişti. Bu nedenle bu eğlenceyi bir daha yaratmağa karar verdim. Mürebbiye odaya girince türlü maskaralıklarla çevresinde dönüp dolaşmağa başladım. Hem de topuğum yine eteğine takılıp da yırtıncaya dek. Soneçka ile öbür prensesler gülmemek için kendilerini güç tutuyorlar, bu da benim gururumu okşuyordu. Ama St. Jérôme galiba yaptığım maskaralıkları görmüştü. Kaşlarını çattı - ki ben bu davranışım hiç sevmezdim - bana yaklaştı, çok azdığımı ve eğer daha ağırbaşlı olmazsam bayram olduğuna bakmadan beni pişman edeceğini söyledi.

Ama o sırada ben sinirleri bozuk, cebindeki paradan çok daha fazlasını kaybetmiş, borçlarının tutarını hesaplamaktan korkup zararını kapatmak için değil de içinde bulunduğu durumun korkunçluğunu anlatmağa zaman kalmasın diye bilinçsizce oyununa devam eden bir kumarbaza benziyordum. Saygısızca gülümsedim ve yanından uzaklaştım.

"Kedi-fare" oyunundan sonra biri **Lange Norse** oynayalım, dedi. Oyun karşılıklı dizilmiş sandalyelerde karşılıklı oturan kızlarla erkeklerin birbirini seçmeleri şeklinde oynanıyordu.

Küçük Prenses her seferinde İvin'lerin küçüğünü, Katenka, ya Volodya'yı ya İlinka'yı, Soneçka ise

her seferinde Seryoja'yı seçiyordu. Seryoja'nın ona doğru ilerleyerek her seferinde karşısında oturmasından hiç sıkılmamasına, utanmamasına şaşıyordum doğrusu. Hep şakrak, sevimli gülüşüyle gülüyor, Seryoja'nın davranışlarındaki doğruluğu başıyla onaylıyordu. Beni kimse seçmiyordu. Onuruma en çok dokunan şey de orada fazla, **gereksiz** olduğumu anlamamdı. Her seferinde benim için: "**seçilmeyen kim kaldı? Haa... Nikolenka; haydi onu da sen al**" derlerdi. Bu nedenle de sıra bana gelince doğru ya kızkardeşime ya da çirkin prensese yaklaşır ve bunda da yanılmazdım. Soneçka ise Seryoja ile öyle ilgileniyordu ki, benim varlığımdan bile habersizmiş gibi davranıyordu. İçimden ona vefasız demeğe hakkım yoktu, çünkü o bana hiçbir zaman Seryoja'yı değil beni seçeceğine söz vermemişti ki. Ama yine de bana karşı vicdansızca davrandığına inanıyordum.

Oyun bitince o, nefret ettiğim halde gözümü ayıramadığım, **vefasızın** Seryoja ve Katenka ile birlikte bir köşeye çekilerek bir şeyler fısıldaştıklarını gördüm. Hemen sırlarını anlamak için gizlendiğim piyanonun arkasından gördüğüm tablo şuydu: Katenka ince bir mendil siper ederek Soneçka'yla Seryoja'nın başlarını gizliyordu. Seryoja: "Madem kaybettiniz, ödeyin borcunuzu," diyor, Soneçka kızarmış yüzüyle ellerini aşağı salıvermiş suçlu suçlu önüne bakıyor ve: "Hayır ben kaybetmedim, öyle değil mi matmazel Catherine?" diyordu. Katenka da "Ben doğruyu severim, bahsi kaybettiniz, ma chère" diyordu.

Katenka sözlerini bitirir bitirmez, Seryoja eğilip öptü. Hem de kızın dudaklarından. Soneçka da sanki bu önemsiz, neşeli bir şeymiş gibi güldü. Ne korkunç!!! **Ah, seni sinsi, seni vefasız!**

XIV. TUTULMA

O anda tüm kadınlardan, özellikle Soneçka'dan nefret etmiştim; bu oyunda hiçbir eğlenceli bir yan olmadığına yalnız kızlara yaraştığına kendimi inandırıyordum. Hır çıkarmak, herkesi şaşırtacak şeyler yapmak istiyordum. Sonunda beklediğim fırsat çıkmakta gecikmedi.

St. Jérôme Mimi ile bir şeyler konuştuktan sonra odadan çıktı. Ayak sesleri önce merdivende sonra da sınıfta duyuldu. Herhalde Mimi beni nerede gördüğünü St. Jérôme'a söylemiş o da not defterine bakmağa gitmişti. O anda St. Jérôme'un bana ceza vermekten başka bir şey düşünmediğini sanıyordum. Bir yerde çocukların 12 - 14 yaşları arasında, yani çocukluktan gençliğe geçiş döneminde, yangın çıkarmağa, hattâ cinayet bile işlemeğe eğilimli olduklarını, hele o uğursuz günü, içinde bulunduğum ruh durumunu anımsadıkça, hiçbir amacım olmadığı, yalnızca merak duygusuyla, şuursuzca davranış isteğiyle en korkunç cinayeti işleyebileceğimi açıkça anlıyordum. İlerisi kimi zaman o kadar karanlık görünüyor ki insan hayal etmekten bile çekiniyor, aklının çalışması duruyor, ne geçmiş ne de gelecek vardır diye kendini inandırmağa çalışı-

yor. İradeye aklın değil insanca olmayan kimi duyguların hükmettiği dakikalarda tecrübesiz bir çocuğun korkmadan, tereddüt bile etmeden çok sevdiği annesi, babası, kardeşlerinin içinde yattığı kendi evini yakmak için hazırladığı ateşi merakla gülümseyerek rahatça üfleyebileceğini daha iyi anlıyorum. İşte böyle dakikalarda on yedi yaşındaki bir köylü çocuğunun yanında duran yeni bilenmiş baltayı denemek için birden yatan babasının, boynuna indirdiği ve akan kanlara bön bön bakakaldığı sık sık duyulan olaylardandır. Yine aynı duyguların etkisi altında şöyle düşünüyordum: bir uçurumun kenarından kendimi aşağı atıversem, ya dolu bir tabancayı şakağıma dayayıp tetiği çekiversem, ya da bir toplantıda herkesin saygısını kazanmış yüksek mevki sahibi bir beyefendiye yaklaşıp birden burnundan yakalasam ve: "Haydi bakalım gidelim," desem ne olur acaba?

İşte böyle hiçbir şey düşünmediğim ve çok heyecanlı olduğum bir anda aşağı inen St. Jérôme bana bugün çok yaramazlık ettiğimi ve derste zayıf aldığım için burada oynamağa hakkım olmadığını ve hemen yukarı çıkmam gerektiğini söyledi. Ben de ona dilimi çıkardım ve hiçbir yere gitmeyeceğimi bildirdim.

St. Jérôme birden şaşırdı ve öfkesinden ne diyeceğini bilemedi. Sonra arkamdan yetişerek:

— C'est bien,[1] dedi, büyük anneniz engel olmasaydı sizi çoktan cezalandırmıştım, ama şimdi görü-

[1] Bak hele.

yorum ki sizi yalnız dayak yola getirir, bunu haketti-niz.

Bunları öyle bağırarak söylemişti ki duymayan kalmadı. Kan beynime sıçramıştı. Kalbimin çarpışla-rının hızlandığını, yüzümün sarardığını ve dudakları-mın elimde olmadan titrediğini hissediyordum. Yü-züm çok korkunç olmalı ki St. Jérôme da yüzüme bak-mağa çekinerek bana yaklaştı ve kolumdan tuttu. Ama elinin değdiğini duyar duymaz birden sinirlerim gerildi, kendimi kaybederek kolumu çekip kurtardım ve çocukluğumun tüm gücüyle ittim onu. Davranışla-rımı dehşet ve şaşkınlıkla seyreden Volodya bana yaklaşarak:

— Ne yapıyorsun? dedi.

Ben gözyaşlarımın arasından:

— Bırak beni! Hiçbiriniz beni sevmiyor ve an-lamak istemiyorsunuz! dedim ve oradakilere dönerek kendimi kaybetmiş bir halde: — Hepiniz kötü, iğrenç insanlarsınız, diye haykırdım.

Bu sırada St. Jérôme kararlı, sapsarı bir yüzle yine yanıma geldi, kendimi savunmağa zaman bırak-madan kuvvetli elleriyle bileğimden kelepçe gibi ya-kaladı ve sürüklemeğe başladı. Heyecandan başım dönüyor ve ne yaptığımı bilmiyordum. Yalnız gücüm kesilene dek ayaklarımı kollarımı savurduğumu, bur-numun birinin dizine çarptığını, ağzıma bir cekedin sürüldüğünü, koşuşmalar işittiğimi toz ve St. Jérô-me'nun kullandığı menekşe kokusunu duyduğumu ha-tırlıyorum.

Beş dakika sonra karanlık odaya atılmış ve kapı üstüme kapanmıştı. St. Jérôme'un son olarak:

— Vasil! sopayı getir! diyen debdebeli iğrenç sesini duydum

XV. HAYALLERİM

Bu kadar acı çektikten sonra ölmiyeceğimi ve bir gün bunları rahatça sükûnetle anımsıyacağımı nasıl tahmin edebilirdim?

Yaptıklarımı hatırladıkça ne olacağımı bir türlü kestiremiyor, büsbütün mahvolacağımı seziyordum.

Önce çevremde ve aşağıda tam bir sessizlik vardı. Kimbilir belki de heyecandan bana öyle geliyordu. Sonra yavaş yavaş sesler gelmeğe başladı. Yukarı çıkan Vasiliy pencerenin içine süpürge gibi bir şey fırlattı ve sandığın üzerine uzandı. Aşağıda Avgust Antonoviç'in gür sesi duyuldu (galiba benden bahsediyordu), sonra çocuk sesleri, gülüşmeler, koşuşmalar... Bir süre sonra sanki benim karanlık odaya kapatıldığımdan kimsenin haberi yokmuş gibi ev yine eski canlılığını buldu.

Ağlayamıyordum, kalbimde sanki taş gibi ağır bir şey düğümlenmişti sanki. Hayaller, düşünceler geçiyordu kafamdan birbiri peşinden. Ama felâketimi hatırlatan her anı hayalimin bu sürükleyici zincirine ara veriyordu ve ben yine bilinmeyen geleceğimin içinden çıkılmaz karanlığına, umutsuzluğa ve korkuya kapılıyordum.

Kimi zaman herkesin bana beslediği soğukluğun hattâ nefretin bilmediğim bir nedeni olduğu aklıma geliyordu. (O anda büyük annemden arabacı Filip'e değin herkesin benim acı çekmemden zevk duyduklarını sanıyordum). Kendimin annemin babamın oğlu, Volodya'nın öz kardeşi değil, Allah rızası için alınan, sokağa atılmış, fakir bir öksüz çocuk olduğumu düşünüyordum. Bu saçma fikir beni biraz avutuyor ve doğru olduğuna kendi kendimi inandırıyordum. Mutsuzluğumdan kendimi sorumlu tutmuyor, zavallı Karl İvanoviç gibi doğuştan mutsuz olduğumu düşünerek rahatlıyordum.

"Keşfettiğim bu sırrı artık gizlemenin ne yararı var? diyordum kendi kendime. Yarın hemen babama gidip ona: "Baba, doğuşumun sırrını benden boşuna gizliyorsun, ben gerçeği biliyorum," diyeceğim. O bana: "Ne yapalım yavrum, er geç sen bunu öğrenecektin. Sen benim oğlum değilsin, ben seni evlât edindim. Eğer sevgime lâyık olursan seni hiçbir zaman bırakmam," diye cevap verecek. Ben: "Baba, sana gerçekten böyle hitap etmeğe hakkım yok, ama son kez sana baba diyorum, ben seni her zaman sevdim, her zaman da sevecek ve senin bana yaptığın iyilikleri unutmayacağım. Ama artık senin evinde kalamam. Burada beni hiç kimse sevmiyor, St. Jérôme da beni mahvetmeğe andiçmiş. İkimizden birinin bu evden gitmesi gerek ,çünkü ona her kötülüğü yapabilecek kadar ondan nefret ediyor ve kendimi tutamıyorum. Onu öldüreceğim." Aynı bunu söyleyeceğim. "Onu öldüreceğim!." Babam bana yalvaracak ama ben elimi sallayarak: "Hayır dostum, hayır, be-

nim iyilik meleğim, birlikte yaşayamayız, bırak gideyim," deyip onu kucaklıyacak ve nedenini bilmiyorum, fransızca olarak: "Oh, mon père, oh, mon bien faiteur, donne-moi pour la dernière fois ta bénédiction et que la Volonté de dieu soit faite!"[1] diyeceğim. İşte karanlık odada oturduğum sandığın üzerinde bunları düşünüyor ve düşündükçe de hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. Ama birden görceğim yüz kızartıcı cezayı hatırladıkça da gerçek gözlerimin önüne geliyor ve bir anda hayallerim dağılıveriyordu.

Bazan kendimi evden uzaklarda özgür hissediyordum. Bir suvari alayına girmiş, savaşa gittiğimi kuruyordum .Çepeçevre düşman tarafından sarılmış, etrafıma kıhç savuruyor, bir... iki... üç derken hepsini yere seriyordum. Sonunda aldığım yaralardan ve yorgunluktan bitkin düşüyorum ve bağırıyorum: "Zafer!" General bana yaklaşarak soruyor: "Nerede o - bizim kurtarıcımız?" Ona beni gösteriyorlar, boynuma sarılıyor ve gözyaşları arasından: "Zafer!" diye haykırıyor. Sonra iyileşiyor ve siyah bir sargı ile sarılı kolumla göğsümü kabarta kabarta Tverskoy bulvarında dolaşıyordum. General olmuştum. Bir gün Çar görüyor beni. "Bu yaralı genç kim?" diye soruyor. Ona: "Bu ünlü kahraman Nikolay'dır" diyorlar. Çar bana yaklaşıp: "Sana çok teşekkür ederim. Ne istersen söyle hemen yapayım," diyor. Ben saygıyla eğilip kılıcıma yaslanıyor ve, "Ben yurdum uğruna kanımı akıttığım için mutluyum, yüce hükümda-

[1] Babacığım, velinimetim, bana son kez hayır duanı et de Tanrı'nın buyruğu yerine gelmiş olsun.

rım. Yurdum uğruna ölmeyi isterdim. Ama siz bana her şeyi isteyebileceğime izin verdiniz, öyleyse izin verin de düşmanım olan yabancı St. Jérôme'u öldüreyim. Onu muhakkak öldürmem gerek..." diyorum. Hemen öfkeyle St. Jérôme'un karşısına dikilerek: "Sen benim mtusuzluğuma sebep oldun à genoux!" diye haykırıyorum. Ama birden aklım başıma geliyor, gerçek St. Jérôme'un elindeki sopayla her an için odama girebileceğini düşünerek yurdu kurtaran general değil acınacak bir yaratık olduğumu hatırlıyordum.

Kimi zaman Tanrı aklıma geliyor ve O'na beni neden cezalandırdığını soruyorum. "Sabah akşam dua ediyorum, öyleyse neye acı çekiyorum?" Beni ergenlik yıllarında sık sık rahatsız eden dine karşı fikirlerim ilk kez bugün başladı diyebilirim. Bu kuşkular hiçbir zaman başıma gelen felâketlerin beni inançsızlığa, isyana yönelttiği için ortaya çıkmamıştır. Bunlar bir günlük odaya kapatılışımda iyice bozulmuş bir ruh durumunda aklıma geliveren Tanrı'nın adaletsizliği fikrinin yağmurdan hemen sonra bereketli bir toprağa düşüveren kötü bir tohum gibi çabucak kök salıp büyümesindendir. Kimi zaman ölmeyi düşünüyor ve karanlık odada benim cansız bedenimi gören St. Jérôme'un nasıl şaşıracağını gözümün önüne getiriyorum. "Bir ölünün ruhu kırk gün evinde dolaşır," diyen Natalya Savişna'yı anımsayarak kendimi ölümden sonra evin tüm odalarını kimseye görünmeden dolaştığımı, Lüboçka'mn gözyaşlarını, büyük annemin üzüntüsünü, babamın Avgust Antoniviç'le konuştuklarını gizlice dinliyorum. Babam gözyaşları arasında, "o çok sevimli bir çocuktu," diyor. St. Jé-

rôme ise: "Evet ama çok da yaramazdı," diye cevap veriyor. Babam ona kızarak bağırıyor: "Ölülere saygı göstermeniz gerekir, onun ölümünün nedeni sizsiniz, onu siz korkuttunuz, o da sizin böyle alçakça davranışlarınıza dayanamadı... Defol buradan kötü kalpli adam!"

St. Jérôme diz çökerek ağlayıp özür dileyecek. Kırk gün sonra ruhum göklere yükseliyor. Orada şaşılacak kadar güzel, beyaz, parlak, uzunca bir şey görüyorum ve hemen annem olduğunu hissediyorum. Bu beyaz şey beni sarıyor, kucaklıyor, ama ben tedirgin oluyor ve sanki tanımıyorum onu. "Eğer gerçekten annemsen, diyorum, bana daha iyi görün de seni kucaklıyabileyim." Onun sesini işitiyorum: "Biz burada hepimiz böyleyiz, seni daha fazla kucaklayamam. Yoksa sevmiyor musun bu durumu?" Ben: "Hayır ben seviyorum ama sen beni tam dokunarak kucaklamıyorsun, ben de senin elini öpemiyorum..." diyorum. O: "Burada öyle şeyler yapılmaz, böylesi de iyi," diye cevap veriyor ve ben de çok güzel, iyi olduğunu hissediyorum ve birlikte yükseklere uçuyoruz. Bu sırada birden uyanıyor, kendimi karanlık odada bir sandığın üzerine uzanmış, yüzüm gözüm gözyaşlarımdan ıslak bir durumda bilinçsiz bir durumda: Uçuyoruz **daha yükseğe daha yükseğe uçuyoruz diye** sayıklar buluyorum. Durumumu tam olarak anlayabilmem için epey çaba harcıyorum ama yine de hayalimde tam anlayamadığım uzak ve karanlık uçurumlar kalıyor. Gerçeğin bozduğu rahat, güzel hayallerime yine dönmek istiyor, buna çalışıyorum ama boşuna yoruluyor ve aynı hayallere yeniden dönme-

nin olanaksız olduğunu ve işin tuhafı artık bunlardan zevk de alamadığımı görüyordum.

XVI. BAŞA GELEN ÇEKİLİR

Bütün geceyi karanlık odada geçirdim, kimse gelmedi yanıma. Yalnız, pazar olan, ertesi gün beni alıp sınıfın yanındaki küçük odaya kilitlediler. Hapis cezamı yeter görerek çıkaracaklarını ummağa başlamıştım. Tatlı ve güçlendirici uykunun, pencerenin donuk camlarında oynaşan parlak güneşin ve her zamanki gürültüleri duymanın etkisi altında sinirlerim yatışmıştı. Ama yine de yalnızlıktan patlıyordum; bir şeyler yapmak, içimden geçen duyguları başkalarına anlatmak istiyordum ama yanımda tek bir canlı yoktu. Odasında gezinen St. Jérôme'un, dinlemekten nefret ettiğim, ama ister istemez işittiğim, neşeli ıslık çalışı benim neşemi kaçırıyor, durumumu iyice ağırlaştırıyordu. Canı ıslık çalmak istemediği halde sırf bana eziyet olsun diye yaptığına inanıyordum.

Saat ikide St. Jérôme ile Volodya aşağı indiler, Nikolay da yemeğimi bana getirdi. Ona yaptıklarımı ve bana ne ceza vereceklerini merak ettiğimi söyleyince:

— Ee, bayım! Üzülmeyin, başa gelen çekilir, dedi.

Daha sonraları çok kez bana yardımcı olan bu atasözü beni biraz olsun avutmuştu. Ama yalnız ek-

mekle su gönderecekleri yerde bana yemeğin yanısıra bir de gül tatlısı göndermişlerdi. Eğer yalnız ekmekle su gönderip tatlı göndermeselerdi cezamın biteceğini umardım ama, anlaşılan bana daha ceza verilmemiş, yalnız zararlı bir yaratık gibi herkesten ayrı bir yere koymuşlardı. Asıl cezamı ilerde çekecektim. Bunları düşündüğüm sırada kapı açıldı. Oldukça asık suratla odaya giren St. Jérôme yüzüme bile bakmadan:

— Büyük annenize gidiyoruz, dedi.

Dışarı çıkmadan önce ceketime sürünen tebeşir tozunu fırçalamak istedim ama, St. Jérôme sanki düşük ahlâklı, aşağılık biriymişim, bu nedenle de görünüşümle ilgilenmem gereksizmiş gibi bunun hiç yararsız olduğunu söyledi.

St. Jérôme beni elimden tutup salondan geçirirken Katenka, Lüboçka ve Volodya bana, sanki her pazartesi penceremizin önünden geçirilen hükümlülere baktığımız gibi, bakıyorlardı. Büyük anneme elini öpmek için yaklaştığım zaman, o başını öteye çevirdi ve elini pelerininin altına gizledi. Uzun süren bir susku sırasında beni tepeden tırnağa öyle süzdü ki, gözlerimi, ellerimi nereye saklıyacağımı bilemiyordum. Sonra bana:

— Evet, canım, dedi ve sözcükleri uzata uzata devam etti: Diyebilirim ki benim size olan sevgime çok değer veriyorsunuz ve benim için siz gerçek bir avunma kaynağısınız. Benim ricam üzerine sizi eğitmeği kabul eden Mr. St. Jérôme şimdi bizim evde kalmak istemiyor. Niçin? Sizin yüzünüzden, canım. Biraz sustu sonra önceden hazırladığı sözleri hatırla-

mak isteyen bir tona ekledi: Oysaki ben sizin, size yaptığı hizmet ve koruyuculuğundan dolayı, ona minnet duyacağınızı sanırdım. Ama siz bacak kadar boyunuza bakmadan ona el kladırdınız. Çok güzel! Çok iyi! Ben de artık sizin efendice davranıştan anlamadığınızı, size daha başka bayağı davranmak gerektiğini düşünmeğe başlıyorum... St. Jérôme'u göstererek, sert, emreden bir sesle: "Hemen şimdi özür dileyeceksin, işitiyor musun?" dedi.

Büyük annemin gösterdiği doğrultuda baktım, St. Jérôme'un ceketini görünce hemen başımı çevirdim, yerimden kımıldamadım; kalbim yine sıkışmağa başladı.

— Ne oldu? Yoksa sözlerimi duymadınız mı?

Her yerim titriyor, yerimden kımıldanamıyordum. Büyük annem galiba içinde bulunduğum ruh durumumu anlamış olacak ki emredici değil yumuşak, şefkatli bir sesle:

— Koko! dedi. Koko, bunu sen mi yapıyorsun?

— Büyük anne! Ondan hiçbir zaman af dilemiyeceğim, dedim ve eğer biraz daha konuşacak olsam güç tuttuğum gözyaşlarımın birden boşamvereceğini anlayarak sustum.

— Sana ben söylüyorum, ben rica ediyorum. Haydi ne duruyorsun?

— Ben... ben... is... istemiyorum... yapamıyacağım, dedim ve göğsümde toplanan hıçkırıklar birden kendilerini tutan engeli yıkarak sel gibi boşanmağa başladı. St. Jérôme acıklı bir sesle:

— C'est ainsi que vous obéissez à votre seconde

mère, c'est ainsi que vous reconnaissez ses bontés! À genoux![1]

Büyük annem başını benden çevirdi, yaşaran gözlerini silerek:

— Tanrım, eğer bunları anneleri görseydi! dedi. Eğer o görseydi... ama görmediği daha iyi. O buna dayanamazdı, dayanamazdı...

Ve büyük annem hüngür hüngür ağlamağa başladı. Ben de ağlıyordum, ama özür dilemek aklımdan bile geçmiyordu. St. Jérôme:

— Tranquillisez-vous au nom du ciel Mme le comtesse,[2] dedi.

Ama artık büyük annem onu duymuyordu, elleriyle yüzünü kapamış, ağlaması şiddetli, isterik hıçkırıklar şeklini almıştı. Mimi ile Gaşa korkudan bembeyaz bir yüzle koşup geldiler. İspirto ve ilâç kokusu sardı her yanı, bütün evde koşuşmalar, fısıltılar başladı.

St. Jérôme beni yukarı çıkarırken:

— Yaptığın işi beğendin mi? dedi.

"Tanrım, ben ne yaptım! Ben ne büyük katilmişim!"

St. Jérôme odama gitmemi söyleyip ayrıldı, o daha yeni inmişti ki ben ne yaptığımı bilmeden sokak kapısına giden merdivenleri koşarak inmeğe başladım.

---

[1] İşte sen ikinci annene böyle itaat ediyor, iyiliklerine böyle karşılık veriyorsun! Diz çök.

[2] Allah aşkına sakin olun kontes hazretleri.

Evden tamamen kaçmak mı, yoksa kendimi suya atmak mı istediğimi hatırlayamıyorum. Yalnız kimseyi görmemek için yüzümü ellerimle kapayarak basamaklardan koşuyordum. Birden tanıdık bir ses:

— Nereye? Ben de seni arıyorum canım, dedi.

Ben yambaşından sıvışmak istedim ama babam kolumdan yakaladı ve sertçe:

— Birlikte gidelim yavrum! Benim odamdaki çantayı nasıl karıştırdın? dedi. Küçük dinlenme odasına girerken ekledi: Eee? ne susuyorsun? Ha? diye kulaklarımı çekiştirmeğe başladı.

Ben:

— Nasıl yaptığımı ben de bilmiyorum, dedim.

— Nasıl olduğunu bilmiyorsun ha... bilmiyorsun... bilmiyorsun, bilmiyorsun... diye her bilmiyorsun dedikçe kulağımı da sıkıyordu. Bir daha seni ilgilendirmeyen şeylere burnunu sokacak mısın? Sokacak mısın? diyorum.

Kulağımın sızlamasına rağmen ağlamıyor, aksine rahatlıyordum. Babam kulağımı bıraktığı zaman onun ellerine sarıldım gözlerimden yaşlar akarak öpmeğe başladım ve:

— Beni daha çok döv, daha hızlı, daha kuvvetli vur, ben işe yaramaz, aptal, bahtsız bir insanım, dedim.

Babam beni hafifçe iterek:

— Ne oluyorsun? dedi.

Ceketinden tutarak:

— Hayır gitmiyeceğim, dedim. Herkes beni hor görüyor, bunu biliyorum ama Allah aşkına sen beni dinle, ya beni koru ya da evden kov. Onunla bir ara-

da yaşıyamam. O hep benim onurumu kırmağa çalışıyor, önünde diz çöktürüyor ve beni dövmek istiyor. Ben buna dayanamıyorum, artık küçük değilim. Dayanılmaz buna. Öldüreceğim kendimi. O büyük anneme de benim çok kötü bir çocuk olduğumu söyledi, o da hastalandı, benim yüzümden ölebilir. Ben... onun... la.. Allah aşkına... bana vur... niçin... ezi.. yet... edi.. yorlar?

Gözyaşlarımdan boğuluyordum, divana oturdum, daha fazla konuşacak gücüm kalmamıştı, başımı dizlerine koydum, öyle hüngür hüngür ağlıyordum ki o anda ağlamaktan öleceğimi zannettim.

Babam merakla bana eğildi:

— Neden böyle yapıyorsun, ne oldu sana ciğerim? dedi.

Ben yalnız:

— O benim katilim, işkence ediyor... öleceğim... Kimse beni sevmiyor! diyebildim ve kendimden geçtim.

Babam beni kucaklayıp yatak odasına götürdü. Uyuyup kalmışım.

Uyandığım zaman çok geç olmuştu. Karyolanın başucunda tek bir mum yanıyordu. Odada bizim evin doktoru, Mimi ve Lüboçka vardı. Yüzlerinden sıhhatimden endişe ettikleri okunuyordu. Bense on iki saatlik bir uykudan sonra kendimi öyle iyi, öyle hafif hissediyordum ki eğer çok hasta olduğum hakkındaki inançlarını bozmak hoşuma gitseydi hemen yataktan fırlayabilirdim.

XVII. KİN

Evet, bu gerçek bir kin duygusuydu, romanlarda yazılan ve benim inandığım, başkalarına kötülük etmekten zevk duyan kine benzemiyordu. Öyle bir duyguydu ki bu kin, karşınızda saydığınız birisi de olsa, yenemediğiniz bir hınç duygusu aşılayan, onun saçlarından, boynundan, yürüyüşünden, ses tonundan, her uzvundan ve davranışından iğrenme duyduğunuz halde anlatılmaz bir güçle ona doğru iten, onun tüm davranışlarını heyecanlı bir özenle izlemeğe yönelten bir kindi. İşte ben St. Jérôme'a karşı böyle bir duyguyla doluydum.

St. Jérôme bir buçuk yıldır bizim evdeydi. Şimdi bu adamı soğukkanlılıkla izlerken onun tam, ama tam, gerçek bir Fransız olduğunu anlıyordum. Aptal değil, oldukça iyi bir öğrenim yapmış, bize karşı görevlerini eksiksiz yapan, ama Rus karakterine zıt, kendi milletine özgü hafif bencil, gösteriş seven, biraz küstah, cahilce kendine güvenen bir tipti. Bu huylarının hiçbirinden hoşlanmazdım. Gerçi büyük annem dayak hakkındaki görüşlerini ona anlattığı için bizi dövmezdi, ama sık sık, özellikle beni, dayakla korkutuyor, Fouetter[1] sözcüğünü iğrenç ve beni dövmekten büyük bir zevk alacakmış gibi bir tonla (fouetter) gibi söylüyordu.

Hiç dayak yemediğim için dayağın acısını bil-

[1] Kırbaçlamak.

mezdim ama St. Jérôme'un dövebileceğimi düşünmek bile deli ediyordu beni.

Karl İvanoviç de bize kızdığı zaman bağırıp çağırır, hattâ cetvel ya da pantalon askısıyla döverdi. Ama bunu anımsarken nedense hiç sinirlenmiyordum. Hattâ o sıralarda (ki o zamanlar 14 yaşındaydım) eğer Karl İvanoviç beni dövse onun dayağını soğukkanlılıkla kabul ederdim. Karl İvanoviç'i severdim, kendimi bildim bileli onu bizim aileden saymış ve buna alışmıştım. Ama, St. Jérôme herhangi benden **büyük** bir insana duyduğum saygıdan başka bir şey duymadığım, gururlu, kendini beğenmiş bir adamdı. Karl İvanoviç ise bütün kalbimle sevdiğim, ama çocukluk duygusuyla sosyal durumunu bizden aşağı tuttuğum gülünç bir ihtiyar, bir **lâlâ** idi. St. Jérôme ise aksine herkesle aynı seviyede olmaya çalışan tahsilli, genç, yakışıklı bir züppe idi.

Karl İvanoviç bize her zaman soğukkanlılıkla çıkışır ve ceza verirdi, görünüşe göre o bunu gerekli saymıyor, bir ödev olarak yapıyordu. St. Jérôme ise aksine öğretmenlik rolüne bürünmeği severdi, bizi cezalandırdığı zaman bunu bizim yararımıza değil sırf kendi zevki için yaptığı belli olurdu. Kendi büyüklüğüne bayılırdı. Konuşurken son hecelerde en süslü fransızca cümlelerde bile kuvvetli vurgu vurması, accent circonflexler kullanması benim için çok iğrenç bir şeydi. Karl İvanoviç kızınca: "Kukla komedisi," yaramaz çocuk, şampanya sineği gibi sözler söy-

Türkçedeki inceltme (^) işareti.

lerdi. St. Jérôme ise "Mauvais sujet, vilain garnement"[1] gibi benim onurumu kıran sözler söylerdi.

Karl İvanoviç yüzümüzü duvara döndürür, köşede diz çöktürerek cezalandırır ve yalnız biraz ağrı duyardık o kadar. Ama St. Jérôme göğsünü şişirir, elleriyle mağrur hareketler yaparak acıklı bir sesle: "à genoux, mauvais sujet"[2] diye bağırır ve önünde diz çöktürerek kendinden özür dilememizi emrederdi. bu da onurumuzu kırardı.

Beni cezalandırmadılar, hattâ bu olanları da kimse hatırlatmadı bir daha. Ama bu iki günde çektiğim dehşet, utanma, korku ve kini unutamadım. St. Jérôme o günden sonra benimle ilgisini tamamen kesmiş ve artık benimle hiçbir alıp vereceği kalmamış gibi davranıyordu. Ama ben ona sinirlerim bozulmadan bakamıyordum. Gözlerimiz karşılaştığı zaman ona karşı olan düşmanlığımı gözlerimden okuduğunu sanıyor ve hemen bakışlarıma aldırışsızlık vermeğe çalışıyordum. Takındığım bu tavrın da yalancıktan olduğunu anladığını hissedince de yüzüm kızarıyor, başımı öteye çeviriyordum.

Tek kelimeyle onunla her karşılaşmamız içime anlatılmaz bir ağırlık veriyordu.

XVIII. HİZMETÇİLERİN ODASI

Kendimi gitgide daha yalnız hissediyordum ve yalnız başıma yaptığım incelemelerden, düşünceye

---

[1] Bayağı çocuk, bayağı yaratık.

[2] Diz çök, bayağı çocuk.

dalmaktan daha çok zevk alıyordum. Düşüncelerimi ilerdeki bölümde anlatacağım. İncelemelerimin sahnesi ise beni ilgilendiren hem eğlenceli, hem acıklı bir roman gibi olayların geçtiği hizmetçi kızların odasıydı. Romanın kahramanının Mâşâ olduğu besbelliydi. O, daha yanımıza girmeden önce tanıdığı ve o zamanlardan kendisiyle evleneceğine söz veren, Vasiliy'i seviyordu. Onları beş yıl önce birbirinden ayıran talih şimdi büyük annemin evinde birleştirmişti ama yeğeninin **uygunsuz** ve **azgın** diye adlandırdığı Vasiliy'le evlenmesini dinlemek bile istemiyen Nikolay'ı (Mâşâ'nın öz dayısı) da aralarına engel koymuştu.

Bu engel öyle etki yaptı ki, önceleri çok kayıtsız ve soğukkanlı olan Vasiliy birden Mâşâ'ya deli gibi âşık oluverdi. Hem öyle bir sevgi ki kölelikten yetişmiş, pembe gömlekli, briyantinli saçh bir terzi ancak bu kadar sevebilirdi.

Bu sevgisini tuhaf ve uygunsuz bir şekilde ortaya koymasına (örneğin Mâşâ'yla karşılaştığı zaman hemen bir yerini acıtırdı: ya çimdikler ya şamarlar ya da soluk aldırmamacasına sıkardı) rağmen gerçek bir aşkla seviyordu. Nikolay'ın yeğenini ona vermiyeceğine iyice inandıktan sonra üzüntüsünden **içmeğe,** meyhane meyhane dolaşmağa, hır çıkarmağa - kısacası öyle kötü duruma düştü ki birkaç kez karakolda dayak bile yedi. Ama bütün bu olaylar ve sonuçları onu Mâşâ'nın gözünde yüceltiyor ve aşkını bir kat daha artırıyordu. Vasiliy **karakolda geceledi**ği günler Mâşâ gözyaşlarını akıtır, ağlar, acı talihini Gaşa'ya (bu talihsiz âşıklara çok candan ilgi göste-

riyordu o) anlatır ve dayısının küfür ve dayaklarına aldırış etmeden gizlice polise gider sevgilisini avuturdu.

Şimdi içine gireceğimiz sosyete sizi iğrendirmesin, okuyucularım. Eğer ruhunuzun sevgi ve ilgi telleri gevşemişse kızların odasındaki seslerde bu tellerde aksedebilecek şeyler bulursunuz. Arkamdan gelmek isteyip istemiyeceğinizi bilmiyorum ama bu odada olup bitenleri görmek için merdivendeki her zamanki yerimi alıyorum. İşte üzerinde burnu kırık kartondan yapılmış bir kuşla, ütü, tas, ibrik bulunan raf; işte üzerinde kara bir mum parçası, bir ibrişim yumağı, ısırılmış yeşil hıyar ve şeker kutusunun karmakarışık durduğu pencere; işte üzerinde, basmayla kaplanmış, daha yeni başlanmış bir dikiş, yanında benim çok beğendiğim pembe keten entarisi ve dikkatimi üzerine çeken mavi başörtüsü ile Mâşâ'nın oturduğu bir masa. Dikiş dikiyor, arada sırada mumu düzeltmek ya da iğneyle başını kaşımak için işini bırakıyordu. Ben ona bakıyor ve: "Niçin bu açık mavi gözleri, gür kumral saçları, dik göğüsleriyle bir hanımefendiden doğmamış? Koyuk odasında, pembe kordelâlı başlık, Mimi'ninki gibi değil de, Tverskoy bulvarında gördüğüm al ipekli sabahlıkla otursa ne de yaraşırdı. O kasnakta bir şeyler işlerken ben de aynada onu seyreder ve ne isterse yapardım; mantosunu giydirirdim, yemeğini kendi elimle getirirdim..."

"Vasiliy pantalonunun üstüne salıverdiği kirli, pembe gömleği içinde, dar ceketiyle, sarhoş yüzüyle ne iğrenç! Bedeninin her kımıldanışında, sırtının her

kıvrılışında sanki yediği iğrenç dayağın izlerini görüyorum gibi geliyor bana..."

Mâşâ iğneyi yastığa saplarken içeri giren Vasiliy'e başını kaldırmadan:

— Ne var yine, Vasiliy? dedi.

Vasiliy:

— Ne olsun? **Ondan** bir iyilik beklenmez ki, dedi. Bir şeye karar verse, **onun** yüzünden üzülmeyiz.

Öbür hizmetçi Nadyoja:

— Çay içer misiniz? dedi.

— Teşekkür ederim... O dayın olacak uğru neden benden iğreniyor? Güzel elbiselerimden, çalımımdan, yürüyüşümden mi? Adam sen de! diye Vasiliy elini sallayarak kesti konuşmasını.

Mâşâ ipliği koparırken:

— İstediğini yapmak gerekiyor; dedi, ama siz hep...

— Artık yapamam, yeter!

Bu sırada odada büyük annemin kapısının kapanışı ve basamaklardan inen Gaşa'nın ayak sesi ve homurdanışı duyuldu.

Ellerini sallayarak söyleniyordu:

— Nasıl yaranmalı? Ne istediğini kendi de bilmiyor... Bu da **yaşamak** mı sanki! İnsan ya tam ölmeli ya da tam yaşamalı. Tövbe, tövbe!

Vasiliy onu karşılayarak:

— Agafya Mihaylovna'ya saygılarımı sunarım, dedi.

Gaşa ona kızgın kızgın bakarak:

— Siz buradasınız! Şimdi saygının sırası değil.

Hem siz neye geldiniz buraya? Kızların odasına erkekler girer mi? dedi.

Vasiliy sıkılarak:

— Sizin sağlığınızı sormaya gelmiştim, dedi.

Agafya Mihaylovna büyük bir öfkeyle avazı çıktığı kadar bağırdı:

— Yakında gebereceğim, sağlık durumum bu! dedi.

Vasiliy güldü, Gaşa iyice öfkelendi:

— Gülecek bir şey yok. Ben size defol diyorum, yürü git. Aaa, pis herife bak, bir de evlenmek istiyormuş, aptal sen de! Haydi yürü, defol!

Agafya Mihaylovna ayaklarını vura vura kendi odasına geçti, kapıyı öyle şiddetli çarpmıştı ki pencerenin camları şıngırdadı.

Perdenin arkasından uzun süre her şeye küfrettiği, kendi yaşamına lânet ederek eşyalarını öteye beriye fırlattığı, çok sevdiği kedisini kulağından tutup dövdüğü işitildi. Sonunda kapı yarı aralandı ve cıyak cıyak bağıran bir kedinin dışarı atıldığı görüldü.

Vasiliy fısıltıyla:

— Galiba çay içmemiz başka sefere kaldı. Allaha ısmarladık, dedi.

Nadyoja gözlerini kırpıştırarak:

— Aaa, olmaz, dedi. Ben şimdi gider semavere bakarım.

Vasiliy Nadyoja odadan çıkar çıkmaz Mâşâ'ya iyice sokuldu:

— Bu işe bir son vermek gerek, ya doğru kontese gidip her şeyi olduğu gibi anlatacağım, ya da

her şeyi bırakıp dünyanın öbür ucuna kaçacağım, ne yapayım.

— Ben nasıl yalnız kahrım.

— Zaten tek düşündüğüm de bu, yoksa şimdiye değin çoktaaan kaçmıştım. Allah bilir nerelerdeydim şimdi.

Mâşâ bir süre düşündükten sonra:

— Vasiliy, neden gömleklerini yıkatmağa bana getirmiyorsun, dedi ve gömleğin yakasına bakarak ekledi: Baksana kapkara olmuş.

Bu sırada aşağıdan büyük annemin zili duyuldu ve Gaşa odasından çıktı. Onu görünce çabucak kalkan Vasiliy'i kapıdan iterek bağırdı.

— Alçak herif, bu kızcağızdan ne istiyorsun? Kızı bu hale getirdin, hâlâ bırakmıyorsun kızın peşini... Galiba onun gözyaşlarını seyretmekten zevk alıyorsun. Haydi defol! Gözüm görmesin seni. Mâşâ'ya dönüp bağırmasını sürdürdü: Onda ne buluyorsun. Bunun yüzünden dayından az mı dayak yedin? Ama sözünden dönmüyorsun. İlle de Vasiliy Gruskov'la evlenecekmiş. Aptal!

Mâşâ birden boşalıveren gözyaşlarının arasından:

— Evet beni öldürünceye değin dövse, başkasıyla evlenemem, başka kimseyi sevemem, dedi.

Uzun süre sandığın üzerine yatarak başörtüsüyle gözlerini silen Mâşâ'yı gözledim, Vasiliy hakkındaki düşüncelerini değiştirmek, onun Vasiliy'de ne gibi güzel şeyler bulunduğunu öğrenmek istiyordum. Ama Mâşâ'nın bütün üzüntülerine içten katılmama

rağmen, bu denli güzel bir kız nasıl olur da Vasiliy'i sevebilir, bir türlü anlayamıyordum.

Yukarı, odama çıkınca kendi kendime düşünüyordum:

"Ben büyüyünce Petrovskoye benim olacak, Vasiliy ile Mâşâ da yanımda çalışacak. Ben odamda oturup sigaramı içeceğim, Mâşâ elinde ütü ile mutfağa gidecek. Ben "Mâşâ'yı çağırın," diyeceğim. O gelecek, odada başka kimse olmayacak... Mâşâ'yı görür görmez Vasiliy içeri girecek birden ve "Mahvoldum!" diyecek, Mâşâ da ağlayacak. O zaman ben: "Bak Vasiliy senin onu sevdiğini biliyorum, o da seni seviyor, al sana bir ruble, onunla evlen, Tanrı sizi mutlu etsin," diyecek ve dinlenmeğe gideceğim."

İnsanın aklından hiçbir iz bırakmadan geçen sayısız düşünce ve anılar olduğu gibi derin izler bırakanlar da vardır. Öyle ki asıl sorunu unuttuğunuz halde onun iyi bir şey olduğunu hatırlıyor ve bıraktığı izlerin etkisi altında kalarak hayalinizde canlandırmak istiyorsunuz. Vasiliy ile evlenmekten başka hiçbir şeyin mutlu kılamıyacağı Mâşâ için kendi duygularımı feda ettiğim fikri ruhumda biraz önce anlattığım gibi derin izler bırakmıştı.

XIX. ERGENLİK

Ergenlik yıllarımda en hoşlandığım ve sürekli düşüncelerimin neler olduğunu söylesem kimse inanmaz bana. Çünkü bunlar ne yetişmeme ne de yaşıma

uygundur. Ama bence insanın yetişmesiyle ahlâk anlayışı arasında aykırılık görülmesi en gerçek bir içtenliktir.

Yalnızlığa gömülüp kendi düşüncelerim, kendi duygularımla başbaşa kaldığım bir yıl içinde ahlâklı bir yaşamı, insanın görevleri, geleceği ve ölümsüz ruh hakkında soyut sorular sorardım kendime. Benim çocuk aklım büyük bir çabayla insan aklının çok uğraştığı halde çözemediği bu sorunları çözmeğe çalışırdı.

Bence insan aklı herkeste ayrı olan gelişmesinde bütün insanların şimdiye değin tuttuğu yollardan ilerler. Türlü felsefe teorilerinin özü olan fikirler aklın bölünmez bir parçasıdır, insan bunu felsefe teorilerini bilmeden de az çok anlar.

Bu tür düşünceler bana öyle açık, öyle doğru geliyordu ki bunları **ilk** olarak benim bulduğumu sanıyor ve bunları hayata uydurmağa çalışıyordum.

Bir gün mutluluğun dıştan gelen etkilere değil, bizim onu görüşümüze bağlı olduğunu düşündüm. İnsan eğer acı çekmeğe alışmışsa mutsuz olamaz düşüncesi içinde kendimi acıya alıştırmak için ya ellerini yanlara uzatarak Tatişçev'in kalın sözlüklerini beş dakika elimin üstünde tutmağa çalışırdım, ya da karanlık bir odaya girer, kalın bir urganla kafamı, sırtımı kırbaçlardım. Öyle acı çekerdim ki elimde olmadan yaşlar akardı gözlerimden.

Bir başka gün, birden her an için ölebileceğimi düşünerek, insanların şimdiye değin bunu neden anlamadıklarına şaşarak, mutlu olmak için geleceği düşünmenin gereksiz olduğunu, bu nedenle de insanla-

rın bulunduğu dakikalardan elinden geldiğince yararlanmasının gerekliliğine inandım. Bu düşünceyle de üç gün derslerimi bıraktım, yatağıma uzanıp hoşuma giden bir roman okuyarak, son paramla aldığım ballı kurabiyeleri yiyerek geçirdim zamanımı.

Yine bir başka gün kara tahtada tebeşirle geometri şekilleri çiziyordum. Birden şimşek gibi bir fikir geldi aklıma. Simetri niçin göze hoş geliyor? Simetri nedir? Bu sorularıma yine kendim cevap verdim: Simetri doğal bir duygudur. Simetrinin aslı nedir? Acaba hayatta her şeyde simetri var mı? İşte hayat budur, diyerek bir daire çizdim tahtaya. Ölümden sonra ruh sonsuzluğa kavuşuyor. İşte sonsuzluk budur diyerek daireden tahtanın bitimine doğru düz bir çizgi çizdim. Peki, dedim, niçin dairenin öbür tarafında bir başka çizgi yok? Hiç tek taraflı sonsuzluk olur mu? Galiba biz bundan önce de yaşamışız ama onun anılarını unutmuşuz.

Şimdi güçlükle anımsayabildiğim, o sıralarda benim için çok yeni, çok aydın olan bu düşünceler çok hoşuma gitmiş, bir kâğıt üzerine bunları saptamıştım. O anda kafamdan binlerce fikir geçtiğinden yerimden kalkarak gezinmek zorunda kalmıştım. Pencerenin önüne geldiğim zaman arabacının su arabasına koştuğu atlar çekti dikkatimi. Bir anda tüm düşüncelerim: acaba bu at ölünce bunun ruhu hangi hayvana ya da insana geçecek, sorunu üzerinde toplandı. Ama o sırada odadan geçen Volodya benim düşüncelere daldığımı görerek gülmüş ve bu da benim tüm düşüncelerimin ne denli saçma olduğunu anlamama yetip artmıştı bile.

Nedense aklımda kalmış bu olayı size anlatmaktan amacım, okuyucularımın o zamanki düşüncelerimi tam olarak anlamaları içindir.

Felsefeyle ilgili tüm fikirler arasında hiçbiri beni bir zamanlar çılgına çeviren şüphecilik kadar ilgilendirmemişti. Dünyada benden başka hiç kimsenin, hiçbir şeyin var olmadığını düşünüyor, cisimleri bir eşya değil ben baktığım zaman görünen, bakmadığım zaman ortadan kaybolan birer şekil oldukları fikrine inandırıyordum kendimi. Kısaca benim kanılarım, "Eşya yoktur, onunla olan ilişkilerimiz vardır" diyen Schelling ile aynıydı. Bu **sürekli** fikrin etkisi altında kimi zaman öyle saçmalıyordum ki benim olmadığım yerde boşluk bulunacağı düşüncesiyle gözlerimi birden başka yanlara çeviriyordum.

İnsan aklı ruh çalışmalarının ne zavallı, ne değersiz yönetmenidir!

Ben, zavallı aklımın söz geçiremediği sorunları hem çözemiyor, hem çözümlemek için aşırı çaba gösteriyor, bu da bana birbiri ardınca kanılarımı değiştiriyor, yitirtiyordu. Aslında bu kanılarla hiç uğraşmasam belki de çok daha iyi olurdu, ama...

Bütün bu ağır ruh çabaları bana irademin açıklığı yok eden felsefe incelemeleri yapmak alışkanlığından başka hiçbir şey kazandırmadı.

Soyut fikirler insanın bazı anlarda ruh hallerini bilinçli bir şekilde tutabilme yeteneğinden doğuyor. Böyle soyut şeyleri düşünme eğilimim algı yeteneğimi öyle geliştirdi ki, kimi zaman en basit bir şeyi bile düşünürken içinden çıkılması çok güç bir fikir çözümlemesine girişiyor, artık beni ilgilendiren sorunu

değil düşündüklerimi düşünüyorum. Kendime, ne düşündüğümü soruyor, ne düşündüğümü düşünüyorum, cevabını veriyorum. Sonra: Peki şimdi ne düşünüyorum diye soruyor, düşündüğümü düşündüğümü düşünüyorum cevabını veriyorum yine. Kafam iyice karışıyor ve ayni şey sürüp gidiyor.

Ama bulduğum bu felsefe görüşleri gururumu okşuyor, kendimi insanlığın kurtulmasına yarayacak gerçekler bulan büyük bir adam sayıyor ve büyük bir güvenle soydaşlarıma bakıyorum. Ama ne tuhaftır; bu insanlarla karşılaştığım zaman onların önünde sıkılıyordum. Başkalarının karşısında kendi yeteneklerimi ortaya koyamadığım gibi en basit bir söz söylerken, ya da bir davranışta bulunurken bile sıkılganlığımı yenemedim.

XX. VOLODYA

Hayatımın bu devrelerini anlatmaya devam etmem benim için gitgide güçleşiyor, ağırlaşıyor. Çocukluk anılarımın arasındaki parlak duygulara bu dönemde pek az raslıyorum. Ergenlik yıllarımı bir boşluk sayıyor, elimde olmayan bir istekle çabucak bu çağımı geçip güzellik, şiir dolu gençliğin başlangıcı, ergenlik yıllarımın sonu sayılan içten, soylu duygularla aydınlanan mutlu günleri anlatmak istiyorum.

Anılarımı saati saatine izleyerek anlatmayaca-

ğım. Bu satırlarda yalnız karakterime, tuttuğum yola kesin, olumlu etkisi olan o fevkalâde adamla dostluğumun başlangıcına değin olup bitenlerin en önemlilerini anlatmakla yetineceğim.

Volodya'nın üniversiteye girmesi yaklaşmış, onun öğretmenleri ayrılmış bulunuyor. Bu Volodya'nın oldukça serbest bir durumda tebeşiri kara tahtaya vurarak benim için ulaşılması güç şeyler olan, sinüs, kosinüs, fonksiyonlar anlatmasını elimde olmadan saygıyla dinliyordum. Bir pazar günü öğle yemeğinden sonra iki profesör ve bütün öğretmenlerimiz büyük annemin odasına toplanmış, babam ve birkaç konuğun önünde Volodya'nın üniversite giriş sınavlarının denemesini yapıyorlardı. Volodya bu denemede büyük annemi çok sevindiren cevaplar vermişti. Bana da bazı derslerden soru sormuşlar ama ben hiç de iyi cevaplar verememiştim. Üstelik profesörler benim bilgisizliğimi büyük annemden gizlemeğe çalışıyorlar, bu da benim onurumu kırıyordu. Doğrusu bana hiç önem vermiyorlardı, çünkü on beş yaşında olduğumdan üniversite sınavına girmeme daha bir yıl vardı. Volodya yalnız aşağı yemeğe iniyor, bütün gün, hattâ akşamları bile yukarıda ders çalışıyordu, hem de kendi isteğiyle. Volodya çok onurlu ve sınavları orta dereceyle değil iyiyle başarmak istiyordu.

İşte ilk sınav günü geldi çattı. Volodya maden düğmeli lâcivert ceketini, rugan çizmelerini giydi, altın saatini taktı. Babamın faytonu kapıya geldi. Nikolay arabanın diz örtüsünü açtı ve Volodya'yla St. Jérôme üniversiteye doğru yola koyuldular. Kızlar, özellikle Katenka, şen, heyecanlı gözlerle pencereden

arabaya binmekte olan Volodya'nın düzgün görünüşüne bakıyorlardı. Babam: "Tanrı yardımcın olsun," diye dua ediyor, büyük annem sürüklenerek geldiği pencereden, araba dar sokağın köşesinde kaybolana dek, yaşlı gözlerle haç çıkarıyor, bir şeyler mırıldanıyordu.

Volodya dönüyor. Herkes sabırsızlıkla bekliyor: Nasıl geçti? Ne oldu? Kaç aldın? gibi sorular yağdırıyor. Volodya'nın şen yüzünden sınavın iyi geçtiği belli oluyor. Beş almış. Ertesi gün de aynı korkulu duygular ve başarı dilekleriyle uğurlanıyor, aynı sevinçle karşılanıyor. Bu böyle dokuz gün sürdü. Onuncu gün son ve en zor sınav olan din dersine girecekti. Hepimiz pencerede büyük bir sabırsızlıkla Volodya'nın gelmesini bekliyorduk. Saat ikiye geldiği halde hâlâ gelmemişti. Birden Lüboçka yüzünü cama dayayarak haykırdı:

— Tanrım! Hele şükür!! onlar!! onlar!!

Evet, gerçekten St. Jérôme'un yanında faytonda Volodya oturuyordu; ama sırtında lâcivert frağı, gri kasketi değil mavi işlemeli yakası bulunan üniversite üniforması, üç köşeli şapkası, yanında yaldızlı kılıcı vardı. Büyük annem Volodya'yı bu giysiler içinde görünce:

— Ah, sen sağ olaydın! diye haykırarak kendinden geçti.

Volodya neşe saçarak eve girdi, beni, Lüboçka'yı, Mimi'yi, Katenka'yı sarılarak öptü, Katenka kulaklarına kadar kızardı bu öpüş sırasında. Bu üniforma ona ne kadar da yakışmıştı! Mavi yakası onun daha yeni terleyen bıyıklarına ne güzel gitmişti! Uzun

boyu, ince beli ve soylu yürüyüşü ne güzeldi! Bu önemli günde yemeği büyük annemin odasında yedik. Hepimiz neşeliydik. Tatlılar yenirken sofrada hizmet eden uşak oldukça kurumlu bir yüzle, neşeli bir şekilde peçeteye sarılmış bir şişe şampanya getirdi. Büyük annem de annemin ölümünden beri ilk kez şampanya içti. Volodya'yı tebrik ederken bir kadeh içti ve ona bakarak sevinçten ağlamağa başladı. Artık Volodya kendi özel arabasına biniyor, kendi arkadaşlarını kabul ediyor, tütün içiyor ve balolara gidiyordu. Bir keresinde odasında arkadaşlarıyla birlikte iki şişe şampanya içtiklerini, her kadeh kaldırışta da benim için yabancı olan kendi arkadaşlarının adlarını fısıldaştıklarını ve le fond de la bouteille[1] kimde kalacağını tartıştıklarını gördüm. Öğle yemeklerini evde yiyor, yemekten sonra da eskisi gibi Katenka'yla birlikte dinlenme odasına çekilerek gizli gizli fısıldaşıyorlardı. Konuşmalarına ben katılmıyordum, duyduklarıma göre onlar yalnız okudukları romanların kahramanlarından, aşk ve kıskançlıktan konuşuyorlardı. Bu konularda kendilerini ilgilendirecek, eğlendirecek ne buluyorlardı, oldukça nazik gülümseyerek ateşli ateşli ne tartışıyorlardı bir türlü bir anlam çıkaramıyordum.

Katenka'yla Volodya arasında çocukluk arkadaşları arasmdaki içten duygudan bambaşka, bizi onlardan ayıran ve birbirlerine bağlayan tuhaf bir ilişki olduğunu seziyordum yalnız.

---

[1] Şişedeki son kadehin.

XXI. KATENKA İLE LÜBOÇKA

Katenka on altı yaşına basmış, biraz serpilmişti. Onda kızların çocuklukla genç kızlık arasındaki yıllarda görünen yapmacıklık, utangaçlık ve davranışlarındaki beceriksizlik yerine yeni açılmış bir çiçek kibarlığı, tazeliği gelmişti ama kendi hiç değişmemişti. Yine eskisi gibi açık mavi gözler, yine gülümseyen bakışlar. Alnından düz bir çizgi şeklinde inen kalkık kenarlı bir burun, büyüleyici bir gülümseyişi olan küçücük bir ağız, şeffaf pembe yanaklarında küçük gamzeler, bembeyaz küçücük eller. Ama yine eskisi gibi **temiz** çocuk adı ne yakışıyordu. Ondaki tek yenilik büyükler gibi topladığı gür kumral saçlar ve kendini sevindirdiği kadar da utandıran yeni yeni gelişen göğüsleriydi.

Lüboçka da onunla aynı eğitimi gördüğü, büyüdüğü halde bu yönden apayrı blr kızdı. Lüboçka uzun boylu değildi, geçirdiği kemik hastalığı yüzünden ayakları hâlâ çarpık, vücudu da çirkindi. Yalnız gözleri güzeldi. Gerçekten iri, insana çok hoş gelen gurur ve saflık anlatan gözlerine sürekli bakılamazdı. Lüboçka her zaman yalın ve doğaldı, Katenka ise bir başkasına benzemek istiyormuş gibi davranırdı. Lüboçka karşısındakinin gözüne dimdik bakardı, hattâ bazan o iri kara gözlerini karşısındakinin gözlerinin içine öyle dikerdi ki, karşısındaki kişi bunu saygısızlık sayarak paylardı. Katenka ise tersine kirpiklerini indirir, gözlerini süzerek iyi görmediğini savunur-

du, ama ben onun gözlerinde en ufak bir bozukluk olmadığını çok iyi biliyorum. Lüboçka yabancıların önünde yapmacık davranmaz, konukların yanında biri kendini öpecek olsa hemen somurtur ve böyle **hafifliklerden** hoşlanmadığını söylerdi. Katenka ise tersine konukların yanında Mimi'ye karşı çok kibar davranır, bir kız konukla kucaklaşarak salonda gezinmeyi çok severdi. Lüboçka çok içten sevinir, bazan kahkahayla güler, ellerini havaya kaldırarak sevincinden oynardı. Katenka gülerken ya eli, ya da mendili ile ağzını kapatırdı. Lüboçka dimdik oturur ve yürür, yürürken de ellerini aşağı salıverirdi. Katenka başını biraz öne eğer, ellerini kavuşturarak yürürdü. Lüboçka genç erkeklerle konuşmaktan çok hoşlanır, onlara muhakkak bir suvari subayıyla evleneceğini söylerdi. Katenka ise tüm erkeklerin kötü olduğunu, hiç evlenmeyeceğini söyler, bir erkekle konuşurken birden değişir, bir şeyden korkuyormuş gibi bir durum takınırdı. Lüboçka korsesini "soluk alamıyacak" kadar sıkıyor diye Mimi'ye kızar, yemek yemeği çok sever, Katenka tersine az yemek yer, parmağını sık sık elbisesinin dışından korsesinin altına geçirerek ne kadar bol olduğunu gösterirdi. Lüboçka portre yapmaktan, Katenka çiçek ve kelebek resmi yapmaktan hoşlanırdı. Lüboçka Fild'in konçertolarını, Beethoven'in birkaç sonatını çok güzel, düzgün çalar, Katenka ise varyasyon ve vals çalarken tempo tutar, gürültü yapar, sürekli pedala basar, bir parçayı çalmağa başlamadan önce oldukça içli bir şekilde üç akort arpeggio çalardı.

Ama benim o sıradaki görüşlerime göre Katenka büyüklere daha çok benzer, bu nedenle de daha çok hoşuma giderdi.

XXII. BABAM

Volodya üniversiteye girdiğinden beri babam çok neşeliydi ve sık sık büyük anneme yemeğe geliyordu. Ama neşeli oluşunun asıl nedeni, Nikolay'dan öğrendiğime göre, son zamanlarda kumarda çok kazanmasıydı. Kulübe gitmeden önce bize uğradığı, kuyruklu piyanonun başına oturup bizi çevresine toplayarak ökçesiz, yumuşak çizmeleriyle (çünkü ökçeli ayakkabıları hem sevmez hem de giymezdi) tempo tutarak çingene şarkıları bile söylediği olurdu. Bu anlarında en sevdiği kişi olan Lüboçka'nın taptığı babamın başından eksik olmayışı, heyecanla ona bakması görülecek şeydi doğrusu. Babam bazan sınıfa da gelir, ciddi ders anlatışımı dinlerdi. Ama benim yanlışlarımı düzeltmek için söylediği sözlerden bu konuları yeter derecede bilmediği hemen belli olurdu. Büyük annem hiç sebebi yokken bizi azarladığı sıralarda sessizce gözlerini kırpıştırır ve bize işaretler yapar, sonra da: "Çocuklar, bugün epey azar yedik," derdi. Yavaş yavaş çocukluk hayallerimde çıkardığım erişilmez yüksekliklerden aşağı inmeğe, gözümden düşmeğe başlamıştı. Yine eskisi gibi ellerini candan bir sevgi, saygıyla öperdim ama artık bazı davranışlarını eleştirmeğe bile yelteniyor, hattâ zaman zaman

onun hakkında öyle şeyler düşünüyordum ki, bu fikirlerin aklımdan bile geçmesi korkutuyordu beni. Beni öyle düşünmeğe yönelten, ama çok da acı çektiren o olayı hiç unutamam.

Bir gün akşamın ilerlemiş saatlerinde, siyah frakını, beyaz yeleğini giymiş, kendi odasında giyinen Volodya'yı baloya götürmek için bekleyen, babam konuk odasına girmişti. Büyük annem de yatak odasında her zaman olduğu gibi Volodya'yı bekliyordu, (büyük annem Volodya'yı her zaman baloya gitmeden önce görerek onu kutsamayı, bazı öğütler vermeyi bir âdet haline getirmişti). Tek lâmba ile aydınlanan salonda Katenka'yla Mimi bir aşağı, bir yukarı geziniyor, Lüboçka da piyanonun başına oturmuş maman'm çok sevdiği Fild'in ikinci konserini ezberlemeğe çalışıyordu.

Hiçbir zaman hiç kimsede onunla kızkardeşim arasındaki benzerliğin bir eşini görmedim. Bu benzerlik yalnız yüreklerinde ya da görünüşlerinde değil, ellerinde, yürüyüşlerinde, seslerinde, özellikle en çok kullandıkları sözlerde o denli benzerlik vardı ki. Annem sık sık "hiç bırakmıyorlar" derdi, Lüboçka da kızdığı zaman aynı şeyi söylerdi. Bunu öyle uzatarak: "Hiiç bırakmıyorlaaaar.." diye söylerdi ki karşımda sanki annem var sanırdım. Ama asıl benzeyişleri Lüboçka'mn piyano çahşı ve çalarken yaptığı hareketlerdeydi; entarisini düzeltişi, nota sayfalarını sol eliyle yukardan tutarak çevirişi, güç bir parçayı çalmayı beceremediği zaman öfkeyle tuşları yumruklayarak "Ah, Tanrım" deyişi, Fild'in parçalarını (tam

yerinde olarak jeu parlé[1] denen bu eserin güzelliğini bugünkü piyanistlerin ustalıkları bile unutturamamıştır) gerçek bir incelikle, zerafetle çalışı...

Babam odaya girdi, sık, küçük adımlarla onu görünce çalmayı bırakan Lüboçka'ya yaklaştı ve onu yine yerine oturtarak:

— Hayır, çal Lüboçka'cığım, çal, seni dinlemeği ne denli sevdiğimi biliyorsun, dedi.

Lüboçka çalmasına devam etti, babam karşısına geçerek başını uzun süre ellerinin arasına alarak oturdu. Sonra birden omzunu silkti, ayağa fırlayarak odada gezinmeğe başladı. Her piyanoya yaklaşışında duruyor, uzun uzun Lüboçka'ya bakıyordu. Yürüyüşünden, davranışlarından heyecanlı olduğu belli oluyordu. Bir süre böyle gidip geldikten sonra Lüboçka'nın iskemlesine yaklaştı, arkasında durarak onun kara saçlarını öptü ve yine gezinmeğe başladı. Parça bitince Lüboçka ona dönerek sordu: "İyi mi?" Babam ses çıkarmadan onun başını ellerinin arasına aldı, alnından, gözlerinden öyle şefkatle öpmeğe başladı ki şimdiye değin onun böyle davrandığını hiç görmemiştim.

Lüboçka birden iri, şaşkın gözlerini onun saat kösteğinden kaldırıp yüzüne dikerek:

— Aman Tanrım! sen ağlıyorsun! dedi. Beni affet babacığım, bunun **annemin parçası** olduğunu unutmuştum.

Babam titrek bir sesle:

— Hayır, yavrum, bu parçayı daha sık çal, de-

[1] Sözlü oyun.

di. Ah, seninle birlikte ağlamayı ne kadar istediğimi bir bilsen.

Babam Lüboçka'yı bir kez daha öptü, içindeki heyecanını yenmeğe çalışarak omzunu oynata oynata Volodya'nın odasıyla salonu birleştiren sofanın kapısından çıktı ve sofanın ortasında durarak:

— Voldemar! hazır mısın? diye seslendi.

O sırada sofada beliren Mâşâ efendisini görünce başını eğdi; yanından geçip gitmek istediyse de babam onu durdurdu, ona doğru eğilerek:

— Gittikçe güzelleşiyorsun, dedi.

Mâşâ kıpkırmızı kesildi, başını iyice eğdi ve

— İzin verirseniz geçeyim, diye fısıldadı.

Mâşâ önünden geçip uzaklaştıktan sonra beni gören babam yine omuzlarını silkti ve öksürerek:

— Voldemar, çabuk olsana! diye bağırdı.

Babamı çok seviyordum ama, insanın aklı duygularının etkisi altında değildir, birçok duyguların yabancı kaldığı, acımayan ezici fikirlerle doludur. İşte böyle fikirleri aklımdan söküp atmak istedimse de bir türlü beceremedim.

XXIII. BÜYÜK ANNEM

Büyük annem günden güne kötüleşiyordu: zil çalışı, Gaşa'nın homurdanışları, kapıların açılış kapanış gürültüleri odasından daha sık gelmeğe başlamıştı. Bizi artık yazı odasındaki Volter koltuğunda

değil, dantelle süslü yastıklı yüksek karyolasında, yatak odasında kabul ediyordu. Onunla görüştüğüm zaman elinin açık sarı parlak ve şişkinlikle kaplandını, odada beş yıl önce annemin odasında duyduğum ağır kokunun varlığını farkettim. Doktor günde üç kez uğruyor, hattâ birkaç kez de konsültasyon yapmıştı. Durumu böyle ağır olduğu halde evdekilere özellikle babama karşı yine eskisi gibi gururlu, soğuk davranıyordu ve kaşlarını kaldırıp heceleri uzata uzata "dostum" diyordu.

Birkaç gündür bizi yanına sokmuyorlardı, bir sabah derste St. Jérôme bana Lüboçka ve Katenka'yla birlikte kızakla gezmeğe gitmemizi teklif etti. Kızağa binerken büyük annemin penceresinin altındaki yola ot serpiştirildiğini, bahçe kapısının önünde lâcivert giysili birçok insanların gezindiğini görmeme rağmen bizi böyle zamansız niçin gezmeğe yolladıklarından hiçbir anlam çıkaramamıştım. O günkü gezinti süresince öyle neşeliydik ki her sözle, her davranışla, en basit bir olayla kahkahadan kırılıyorduk.

Bir seyyar satıcının tablasını eline alıp koşa koşa sokağın öbür tarafına geçmesine gülüyor, üstü başı paramparça bir arabacının dizginleri koyuvererek dört nala bize yetişmesiyle kahkahayı basıyorduk. Filip, kamçısının ucu arabanın bir tarafına takılınca, kızıp arkasına dönerek: "Öf be!" diyince onun sözlerini tekrarlayarak gülüyorduk. Mimi'nin öfkeyle yalnız **aptallar** böyle nedensiz gülerler deyişine gülmemek için kendini güç tutan, bundan ötürü de kıpkırmızı kesilen Lüboçka göz ucuyla bana bakıyor.

Gözlerimiz karşılaşınca da nerdeyse bizi boğacak olan gülme dalgasını artık tutamıyarak öyle bir kahkahayla gülüyoruz ki gözlerimizden yaşlar boşanıyor. Sinirlerimiz biraz yatışınca da Lüboçka'ya bakıyor ve bir süredir bir parola gibi kullandığımız ve her söylenişte ardından güldüğümüz sözcüğü söyleyiveriyor ve yine gülmeye başlıyoruz.

Dönüşte eve yaklaşırken, tam Lüboçka'yı korkutmak için ağzımı yüzümü çarpıtarak korkutmak üzereyken, birden gözüm evin açık kapısının bir kanadına dayalı tabut kapağına ilişiverdi, bir yana yamulmuş olan ağzım şaşkınlıktan öylece kalakaldı.

Sapsarı bir yüzle bizi karşılamağa çıkan St. Jérôme:

— Votre grand' mère est morte![1] dedi.

Büyük annemin cansız bedeni evde durduğu sürece ben de ölüm korkusunun ağır duygusunu, insanların nedense üzüntüyle karıştırdığı, bu duyguyu ta içimde duyuyorum. Bu ölü beden bana da bir gün öleceğimi hatırlatıyordu. Büyük anneme acımıyor ve hiç kimsenin de acıdığını sanmıyordum. Ev yaslı konuklarla dolup taşıyor ama hiç kimse, üzüntüsüne şaşırdığım bir tek kişiden başka hiç kimse, ona acımıyordu. Tek gerçekten üzülen kişi onun oda hizmetçisi Gaşa idi. O tavan arasına gidip kapanıyor, durmadan ağlayıp sızlıyor, kendine lânet ediyor, kimsenin sözüne kulak asmadan saçını, başını yoluyor, sevgili hanımı öldükten sonra onu tek avutacak şeyin ölüm olacağını söylüyordu.

---

[1] Büyük anneniz öldü. (Fr.)

Yine söyleyeyim ki, duygulardaki inanılmazlık gerçeğin inkâr edilmez delilleridir.

Artık büyük annem yok, ama evde hâlâ onun anıları var, onun için türlü sözler söyleniyor. En çok üzerinde konuşulan şey de ölümünden önce yazdığı ve içindekileri vekili prens İvan İvanoviç'ten başka kimsenin bilmediği vasiyetnamesiydi. Büyük annemin uşakları arasında sık sık kime ne bırakıldığı hakkında türlü söylentiler heyecanla dolaşıyor ve itiraf edeyim ki, ben de büyük bir mirasa konacağımı düşünerek elimde olmadan seviniyordum.

Altı hafta sonra evdeki her yeniliği en önce bildiren Nikolay büyük annemin bütün mirasını Lüboçka'ya bıraktığı ve Lüboçka evleninceye kadar da kanuni vekili olarak babamı değil prens İvan İvanoviç'i bıraktığını söyledi.

XXIV. B E N

Üniversiteye girme sınavlarıma birkaç ay kalmıştı. Ben de çok iyi hazırlanmıştım. Öğretmenlerimi korkusuz beklemeğe, hattâ ders odamızdan hoşlanmaya bile başlamıştım.

İyi çalıştığım dersleri anlatmak sevindiriyordu beni. Matematik fakültesine girmeğe hazırlanıyordum. Ama bu fakülteye girmek istememin asıl nedeni sırf sinüsler, tanjantlar, diferansiyaller, integraller gibi sözcüklerin çok hoşuma gitmesidir.

Ben Volodya'dan çok daha kısa boylu, geniş omuzlu ve daha tıknazdım, yine eskisi gibi çirkindim ve buna da eskisi gibi üzülüyorum. Orijinal görünmeye çalışıyorum. Beni avutan tek şey babamın bir kez **zeki bir yüzün var** demesiydi. Ben de buna gerçekten inanmıştım.

St. Jérôme benden hoşnuttu, beni övüyordu, ben de eskisi gibi ondan nefret etmiyor, hattâ bana, senin **bu özelliklerinle, bu aklınla** şunları şunları yapman ayıptır, demesi hoşuma bile gidiyordu.

Kız hizmetçilerin odalarını gözlemekten çoktan vazgeçmiştim, bana kapı arkasına saklanmak çok ayıp geliyordu. Mâşâ'nın Vasiliy'i gerçekten sevdiğine inanmam da beni biraz ondan soğutmuştu. Vasiliy'in ricası üzerine babamdan evlenmeleri için izin alıvermiştim, böylece evlenmişler ve ben de bu zavallı, kötü ihtirastan kurtulmuştum.

Gençler ellerinde şeker tepsisiyle babama teşekkür etmek için yaklaştıklarında mavi kordelalı başlık giyen Mâşâ nedense hepimizi omuzlarımızdan öperek teşekkür ettiği zaman hiç heyecan duymamış, yalnız briyantinli saçlarından yayılan gül kokusunu duymuştum.

Genellikle ergenlik yıllarındaki tüm kusurlarımdan yavaş yavaş kurtulmaya başlamıştım, kurtulamadığım tek şey en büyük kusurum olan, ilerde bana çok zararı dokunacak olan, her şeyi düşünmek alışkanlığıydı.

XXV. VOLODYA'NIN DOSTLARI

Volodya'nın dostları arasında oynadığım rol onurumu kırıyordu. Konukları geldiği zaman onun odasında oturup ses çıkarmadan orada olup bitenleri incelemeyi çok severdim. Öbürlerine göre emir subayı Dubkov ile üniversitede okuyan prens Nehlüdov daha sık gelirlerdi Volodya'ya. Dubkov ufak yapılı, zayıf, esmer, artık genç sayılamıyacak yaşta, kısa bacaklının biriydi. Ama oldukça yakışıklı ve her zaman neşeliydi. Çabuk bir şeye kapılıveren, bir şeyi enine boyuna düşünmeden kabul eden dar görüşlü insanlardan biriydi. Böyle insanlar dar görüşlü, yanlış düşünceli olmalarına rağmen sevimli olurlar, içten davranışlarıyla çevrelerindekileri sürüklerler. Bunların bencilliklerini bile hoş görür, bağışlarsınız. Volodya ile benim için asıl çekici yanı asker görünüşlü ve bizden yaşlı olmasıydı. Gençler nedense çok değer verdikleri efendiliğin (comme il faut)[1] bu yaştaki insanlarda olduğunu sanırlar. Gerçekten de Dubkov "Un homme comme il faut"[2] denilecek bir insandı. Hoşuma gitmeyen tek şey Volodya'nın benim davranışlarımdan utanması ve bu davranışlarımı benim toyluğuma vermesiydi.

Nehlüdov çirkindi: küçük gri gözleri, dar çıkık alnı, birbirleriyle hiç orantılı olmayan kolları ve ayak-

---

[1] Her şeyiyle.
[2] Her şeyiyle mükemmel adam.

larıyla hiç de güzel sayılmazdı. Yalnız uzun boylu, yüzünün tatlı rengi ve bembeyaz dişleri vardı güzel olarak. Küçük parlak gözlerinin bir ciddi, bir çocuk saflığı ile gülümsemesi yüzüne öyle canlı orijinal bir anlam veriyordu ki insanın dikkatini çekmemesi imkânsızdı.

Çok utangaç görünürdü, en ufak bir şeyden kulaklarına kadar kızarırdı, ama onun utangaçlığı benimkine benzemezdi. Kızardıkça kararlılığı artardı. Kendi zayıf yönüne kendisi de kızıyordu sanki.

Görünüşte Volodya ile Dubkov'un çok iyi dost oldukları halde bazı olaylar nedeniyle onlarla birleştiği hemen belli oluyordu. Hepsinin zevkleri ayrı ayrıydı: Dubkov'la Volodya her türlü ciddi fikir ve duygulardan kaçıyor görünürlerdi, Nehlüdov ise çok heyecanlıydı, kendisiyle alay edilmesine rağmen sık sık felsefe ve gönül işlerinde fikirler ileri sürerdi. Volodya ile Dubkov kendi aşklarını anlatmayı (bazan birkaç kişiye birden âşık olurlar, bazan da ikisi de aynı kıza âşık olurlardı) severler, Nehlüdov ise aksine onların bir **kızıl saçlıya** âşık olmalarını anlatmalarına oldukça ciddi bir şekilde kızardı. Volodya ile Dubkov sık sık akrabaları hakkında atıp tutarlar, Nehlüdov ise taparcasına saydığı teyzesiyle hafif bir alay edilse çileden çıkardı. Volodya ile Dubkov akşam yemeklerinden sonra birlikte bir yerlere giderler ve Nehlüdov'dan **güzel kız** diye konuşurlardı.

Prens Nehlüdov'un konuşması daha ilk görüşmemizde etkilemişti beni. Zevklerimizin çoğu birdi, belki de sırf bu nedenle onu ilk gördüğüm zaman bendeki etkisi hiç de iyi sayılmazdı.

Onun keskin bakışı, kalın sesi, gururlu görünüşü hiç hoşuma gitmezdi, hele bana karşı gösterdiği ilgisizlik... Konuşmada hep ters cevap vermek, onurunu kırmak için tartışmalarımızda onu alt etmek ve böylece bana hiç önem vermemesine bakmadan ne kadar akıllı olduğumu göstermek istiyordum. Ama utangaçlığımı yenemiyordum bir türlü.

XXVI. DÜŞÜNCELER

Akşam dersinden sonra her zamanki gibi odasına gittiğim zaman Volodya divanın üzerinde ayaklarını uzatmış, dirseğine dayanmış, bir fransız romanı okuyordu, bana bakmak için bir saniye başını kaldırdı sonra yine okumasına döndü. Bu oldukça önemsiz bir davranıştı, ama benim hemen kızarmama yetti. Bana öyle gelmişti ki bakışıyla, buraya niçin geldin? diye soruyor, yine okumasına dönmekle de bu bakışlarını gizlemek istiyordu. En basit davranışlarda bile gizli bir neden aramak ergenlik çağının en ilginç özelliğidir. Masaya yaklaştım bir kitap alıp okumaya başlamadan önce bütün gün birbirimizi görmediğimiz halde hiç konuşmamamızın çok gülünç olacağını düşünerek:

— Bu akşam evde misin? diye sordum.

— Bilmem, ne var?

Konuşmamızın sürmeyeceğini anlayarak kitabı aldım ve:

— Hiiç, öyle sordum, diye cevap verdim ve kitabı okumaya koyuldum.

Tuhaftır, Volodya ile yalnız kalınca saatlerce tek söz söylemeden birbirimizin gözlerine bakar, konuşacak bir konu bulamayız, ama yanımızda üçüncü bir kişi olsa, hiç ses çıkarmasa bile, türlü ilginç konular bulur konuşurduk. Birbirimizi çok iyi tanıdığımızı sanıyorduk. Oysaki insanların birbirlerini az tanıması kadar çok tanıması da aralarındaki içtenliğe engel olur.

Kapıdan Dubkov'un:

— Volodya evde mi? diyen sesi duyuldu.

Volodya ayaklarını indirip kitabı masaya koyarak:

— Evdeyim, dedi.

Dubkov'la Nehlüdov kaput ve şapkalarını çıkarmadan girdiler içeri.

— Ne oldu, tiyatroya gidiyoruz, değil mi Volodya?

Volodya kızararak:

— Hayır, işim var, dedi.

— Olur mu, haydi! gidelim.

— Ama benim biletim yok.

— Gişede istediğin kadar bilet var.

Volodya biraz durakliyarak:

— Bekleyin, şimdi gelirim, dedi ve omzunu silkerek odadan çıktı.

Volodya'nın, Dubkov'un onu çağırdığı, tiyatroya gitmeğe can attığını, gitmek istememesinin asıl nedeninin parasızlık olduğunu, şimdi de kâhyadan ay-

başına kadar beş ruble borç almaya gittiğini adım gibi biliyordum. Dubkov bana elini uzatarak:

— Merhaba **diplomat**! dedi.

Volodya'nın arkadaşları beni hep **diplomat** diye çağırırlardı, çünkü bir gün yemekten sonra rahmetli büyük annem onların yanında bizim geleceğimiz üzerinde konuşurken Volodya'nın asker, benim de siyah fraklı, saçını da à la coq[1] şeklinde taramış bir diplomat - ona göre yalnız diplomatlar saç tarardı - olmamızı istediğini söylemişti.

Nehlüdov bana:

—Nereye gitti bu Volodya? diye sordu.

Ben onların Volodya'nın nereye gittiğini anladıklarını düşünerek kızardım:

— Bilmiyorum, diye cevap verdim.

Nehlüdov:

— Galiba onun parası yoktu! öyle mi? Ne dersin diplomat! dedi ve benim gülümsediğimi görünce devam etti: Bende de para yok, sende var mı Dubkov?

Dubkov:

— Bakalım, dedi, çantasını çıkardı, içindeki ufak paraları parmağı ile sayarak: İşte beş kapik, on kapik daha, başka da yok, diye eliyle gülünç bir hareket yaptı.

Bu sırada Volodya içeri girdi.

— Ne oldu, gidiyor muyuz?

— Hayır.

— Çok gülünçsün, dedi Nehlüdov, paranın olma-

---

[1] Kabarık (horoz gibi) saç tarayış türü.

dığını neden söylemiyorsun? Al benim biletimi istersen.

— Sen?

Dubkov:

— O yeğenlerinin locasına gider, dedi.

— Hayır hiç gitmiyeceğim.

— Niçin?

— Sevmiyorum, rahatsız oluyorum çünkü.

— Hep eski bahane! Seni görmekten memnun olacak insanların yanında neden rahatsız oluyorsun anlamıyorum. Bu gülünç bir şey mon cher.

— Ne yapayım, si je suis timide![1] Senin hayatta hiç kızarmadığını biliyorum, ama ben her şeyden, en ufak bir şeyden bile kızarırım! diyen Nehlüdov aynı anda da kızardı.

Dubkov koruyucu bir sesle:

— Savez vous, d'où vient votre timidité?.. d'un excès d'amour propre, mon cher.[2]

Can damarına dokunulan Nehlüdov:

— Excès d'amour propre de nereden çıktı? diye cevap verdi. Tersine ben, amour-propre çok az olduğundan bu kadar utanıyorum. Benim yanımda herkesin sıkılacağını sanıyorum, kimse benden hoşlanamaz... Çünkü...

Dubkov Volodya'yı omuzundan tutup cekedini çıkarmaya çalışarak:

— Haydi, giyinsene Volodya! dedi. Hey İgnat,

---

[1] Eğer utangaçsam.

Utangaçlığınızın nerden geldiğini biliyor musunuz? Aşırı onurunuzdan, dostum.

beyin elbiselerini getir.

Nehlüdov devam ediyordu:

— Çünkü benimle sık sık...

Ama artık Dubkov onu dinlemiyordu. "Trala-tara-ra-la-la" diye bir şarkı tutturmuştu.

Nehlüdov:

— Seni bırakmam, dedi. Seni utangaçlığın bencillikten ileri gelmediğine inandıracağım.

— İnandırırsın, ama bizimle gelirsen.

— Söyledim, gelmiyeceğim.

— Öyleyse kal burada **diplomatı** inandır. Biz gelince o bize anlatır.

Nehlüdov çocuksu bir inatla:

— Peki, yalnız çabuk gelin, dedi, sonra bana döndü: siz nasıl düşünüyorsunuz, ben bencil miyim?

Bu konuda daha önceden cevap hazırlamıştım ama öyle şaşırmıştım ki birden cevap veremedim, sonra **akıllı** olduğumu göstermenin zamanı geldi diye düşündüm, yüzümün kıpkırmızı kesildiğini ve sesimin titrediğini hissettim:

— Bence evet, dedim, bence her insan bencildir ve yaptıkları her şey bencillikten ileri gelir.

Nehlüdov bana küçümser gibi gelen bir gülümsemeyle sordu:

— Öyleyse sizce bencillik nedir?

— Bencillik, insanın kendisini öbür insanlardan daha akıllı, daha iyi olduğuna kesinlikle inandırmasıdır.

— Herkes aynı inançta mıdır?

— Kesin olarak öyle olup olmadığını bilmiyorum

ama, benden başka hiç kimse bunu itiraf etmiyor. Ben dünyada herkesten daha akıllı olduğuma inanıyorum, siz de kendinizin.

— Hayır, daha önce söylediğim gibi bazı insanların kendimden çok daha akıllı olduklarını biliyorum.

Ben ısrarla:

— Olamaz, dedim.

Nehlüdov bana dikkatle bakarak sordu:

— Gerçekten böyle mi düşünüyorsunuz?

— Evet.

Birden aklıma bir fikir geldi ve hemen söyledim:

— Bakın size tanıtlayayım. Niçin kendimizi herkesten çok severiz? Çünkü kendimizi herkesten daha üstün, daha sevilmeye değer görüyoruz. Eğer herkesi kendimizden daha üstün bulsak, onları kendimizden çok severdik, ama hiç de böyle olmuyor.

Kendimi beğenmiş bir gülüşle devam ettim:

— Olsa bile ben haklıyım.

Nehlüdov bir süre sustu, sonra:

— Sizin bu denli akıllı olabileceğinizi hiç düşünmemiştim, dedi.

Bunları öyle içten, öyle candan bir gülümsemeyle söylemişti ki birden kendimi mutluluk içinde hissettim.

Övme, insanın yalnız duygularını değil, insanın aklını da etkiliyor. Bunun hoş etkisi altında daha çok akıllandığımı düşünüyordum. Fikirler birbiri

ardından kafamdan hızla geçiyordu. Bencillikten farkında olmadan sevgi konusuna geçtik, bu konu öyle genişti ki sonu gelmiyordu. Yabancı bir dinleyici için belki düşüncelerimiz saçma olabilirdi, çünkü hem tek yönlü, hem de bulanıktı. Ama yine de bu düşünceler bizim için çok önemliydi. Ruhlarımız öyle güzel akord edilmişti ki birinin teline ufacık bir dokunma hemen öbüründe akisler yapardı. Biz konuşurken bu değişik tellere dokunarak çıkan seslerin uyumundan zevk alıyorduk. İçimizden taşan fikirleri birbirimize anlatmak için ne sözcükler, ne de zaman yetmiyecekmiş gibi geliyordu bize.

DOSTLUĞUMUZUN BAŞLAMASI

O zamandan sonra Dimitriy Nehlüdov'la aramızda oldukça tuhaf ama hoş bir ilişki kuruldu. Yabancıların yanında bana hiç önem vermezdi, yalnız kaldığımız zaman ikimiz sessiz bir köşeye çekilir, çevremizdeki her şeyi unutarak konuşmaya dalar, zamanın nasıl geçtiğini anlayamazdık bile.

Geleceğimize ait düşüncelerimizden, sanattan, memurluktan, evlenmekten, çocuk eğitiminden konuşur, bütün bu konuştuklarımızın ne denli saçma olduğunu düşünmek aklımıza bile gelmezdi. Aklımıza gelmemesinin nedeni bu saçmaların gerçekten insanın hoşuna giden, mantıklı şeyler olmasıydı, gençlikte de insan akla her şeyden çok inanır ve her şeyi onunla değerlendirir. Gençlikte insanın tüm gücü geleceğe

çevrilidir, geçmişteki değil de gelecekteki mutluluklar üzerine kurulan hayaller umudun etkisiyle o denli canlı, o denli değişik, çekiciydi ki, Nehlüdov'la aramızda anlaşarak paylaştığımız geleceğe ait mutluluk hayalleri o zamanki gerçek mutluluğumuzun dayanağı oluyordu. Konuşmalarımızda ana konu genellikle fizik ötesi konular oluyor, bunlardan da en çok hoşuma gideni fikirlerin birbiri ardı sıra hızlanarak gitgide soyutlaşması ve sonunda anlatılamıyacak derecede çıkmaza girmesiydi. İnsan o andaki düşüncelerini tam olarak anlatmak istese anlatamaz, apayrı fikirler söyler. İnsanın bu tip tartışmalarda ilerleye ilerleye son aşamaya varması ve daha ilerlere gitmemiyeceğini anladığı dakikaları çok severdim.

Bir ara, karnaval sırasında, Nehlüdov türlü zevklerine öyle dalmıştı ki, günde birkaç kez bizim eve uğradığı halde benimle hiç konuşmamış, bu davranışı da benim onuruma çok dokunmuş, onu yine kurumlu ve kötü görmeye başlamıştım. Artık aramızda her şeyin bittiğini, dostluğuna değer vermediğimi ve aramızdaki bağların koptuğunu göstermek için fırsat kolluyordum.

Karnaval bitip benimle konuşmak istediği ilk gün ona ders çalışmam gerektiğini söyleyip yukarı çıktım, ama on beş dakika sonra sınıfın kapısı açıldı ve o içeri girip bana yaklaştı:

— Dersinize engel oluyor muyum? diye sordu.

Gerçekten işim var, demek istediğim halde:

— Hayır, dedim.

— Öyleyse Volodya'nın odasından neden kaçtı-

nız? Sizinle epeydir konuşmadık. Ben size öyle alıştım ki sizi görmeyince kendimde bir eksiklik duyuyorum.

Öfkem bir anda geçiverdi ve Dimitriy yine gözüme eskisi gibi sevimli, iyi kalpli olarak görünmeye başladı.

— Niçin kaçtığımı biliyor musunuz? diye sordum.

Yanıma oturup iyice yerleşerek:

— Belki, tahmin ettim ama söyleyemem, dedi. Ama siz söyleyebilirsiniz.

— Öyleyse söyleyeyim: size çok kırgındım... Dargın değil ama... Canım sıkılmıştı. Çok genç olduğumdan beni küçümseyeceğinizden korkuyorum.

İtirafımı içten, anlayışlı bir bakışla dinleyen Nehlüdov:

— Size niçin bu denli bağlandım, biliyor musunuz? dedi. Niçin sizi daha önceden tanıdığım, aramızda türlü bağlar kurulan insanlardan daha çok seviyorum? Bunu şimdi anladım. Sizin şaşırtıcı, pek ender raslanan, her şeyi olduğu gibi açıkça söyleme özelliğiniz var.

— Evet, ben her zaman itiraf etmekten utanılacak şeyleri bile açıkça söylerim. Ama yalnız güvendiklerime.

— Evet ama bir insana güvenmek için onunla çok iyi arkadaş olmak gerekir, ama biz tam arkadaş değiliz Nicolas; bir gün dostluktan konuşurken ne demiştik hatırlar mısın: Yakın arkadaş olmak için o kişilerin birbirine inanmaları gerek.

— Öyle, inanmalı ki, örneğin benim şimdi size söylediklerimi başka birine anlatmayacağınıza ben güvenmeliyim. Hem siz de bilirsiniz ki birbirimize söylemek istediğimiz şeyler en ilginç, en önemli şeylerdir.

— Hem de ne kötü fikirler! Öyle aşağılık ki eğer biz onları başkalarına itiraf etmek zorunda olduğumuzu bilseydik kafamızdan bile geçmezlerdi... Aklıma ne geldi biliyor musun? diye Nehlüdov ellerini oğuşturup sandalyesinden kalkarak ekledi:

— **Dediğimi yapalım,** göreceksiniz ikimiz için de yararlı olacak, birbirimize her şeyi açıkça söylemeğe söz verelim. Birbirimizi daha iyi tanıyacak ve utanmıyacağız birbirimizden. Yabancılardan da çekinmemek için bu söylediklerimizden **hiç kimseye, hiçbir zaman, hiçbir şekilde** sır vermeyeceğimize andiçelim. yapalım bunu.

Ve gerçekten de **yaptık bunu.** Bundan ne sonuçlar çıktığını ilerde anlatacağım.

Karr, her bağlılıkta iki kişi vardır, der: biri sevilmeye izin verir öbürü sever, biri yanağını uzatır öbürü öper. Bu gerçekten de böyledir, bizim dostluğumuzda da Dimitriy yanağını uzattı ben öptüm, ama o da beni öpmeye hazırdı. Birbirimizi aynı ölçüde sever, karşılıklı birbirimize değer verir ve çok güzel anlaşırdık. Bütün bunlar Nehlüdov'un beni etkisi altına almasına, benim de ona bağlanmama engel olmuyordu.

Bu yüzden de onun, erdem ülküsüne heyecanlı tapınış ve her zaman olgunlaşmanın insanın bir gö-

revi olduğuna inanıştan meydana gelen ilkelerini elimde olmadan hemen benimseyiverdim. O yaşlarda tüm insanlığın kusurlarını düzeltmek, insanları mutsuz kılan şeyleri yok etmek olağan bir şeymiş, kendi kusurundan çabucak sıyrılıp, tüm erdemleri benimseyerek mutlu olmak da, kolaymış gibi geliyordu.

Yine de gençliğin bu soylu düşüncelerinin gerçekten gülünç olup olmadığını, bunların gerçekleşmesinin sorumlularının kimler olduğunu ancak Tanrı bilir.

SON

Büyük Rus yazarı Lev Tolstoy'un romanları yanında kendi hayatını anlatan uzun hikâyeleri de vardır. Burada işte onun çocukluk ve ergenlik yıllarını tatlı tatlı dile getiren hikâyeleştirilmiş anılarını okuyacaksınız.

Kendi anıları çerçevesi içinde Tolstoy bu eserinde Rusya'nın eski devirlerini de güçlü belleğinin ışığı altında bize açıyor ve bütün canlılığı ile önümüze seriyor. Bu önemli eserin bilinmesi ve okunması gerektiğini düşündüğümüz içindir ki eseri yeni bir çevirisi ile okurlarımıza sunmaktan kendimizi alamadık.

6 lira